

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

**Збірник тез доповідей Другої Всеукраїнської
студентської Інтернет-конференції кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ**

**«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ,
ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА:
ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»**

м. Тернопіль, 1 грудня 2015 р.

**Друга Всеукраїнська студентська Інтернет-конференція
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА
ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»
м. Тернопіль, 1 грудня 2015 р.**

ГОЛОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор.

ЧЛЕНИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Дем'янишин В.Г. – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор;
Кізіма Т.О. – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор; *Горин В.П.* –
доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Гупаловська М.Б.* – доцент
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Дем'янюк А.В.* – доцент кафедри фінансів
ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Карпишин Н.І.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ,
к.е.н., доцент; *Квасниця О.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.;
Коваль С.Л. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Лободіна З.М.* –
доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Машко А.І.* – доцент кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Мокрицька А.Б.* – доцент кафедри фінансів
ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Письменний В.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ,
к.е.н., доцент; *Русін В.М.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Савчук С.В.* –
доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Стоян В.І.* – доцент кафедри фінансів
ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.

*Збірник тез доповідей розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ (протокол № 7 від 9 листопада 2015 р.).*

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор.

УКЛАДАЧ:

Письменний В.В. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.

Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства:
У 66 погляди студентської молоді: збірн. тез доп. Другої Всеукр. студ. інт.-конф. каф. фін.
ім. С.І. Юрія ТНЕУ, м. Тернопіль, 1 груд. 2015 р. – Тернопіль: Вектор, 2015. – 274 с.

У збірнику тез доповідей розглянуто коло питань, що стосуються вивчення про-
блем і розробки основних напрямів вдосконалення управління фінансами на макро-,
мезо- та мікрорівнях. Представлені матеріали можуть бути використані студентами
при написанні курсових та дипломних робіт.

**ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336**

За зміст і достовірність матеріалів відповідальність несуть автори та наукові керівники.

ЗМІСТ

<i>Акімова Валерія</i> ОЦІНКА РОЛІ НЕПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	11
<i>Алексеева Руслана</i> АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ СТАРТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ	13
<i>Атаманчук Сергій</i> ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ.....	18
<i>Басняк Олена-Христина</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ...24	
<i>Блаватна Христина</i> ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	26
<i>Бобровська Христина</i> ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	29
<i>Брощак Володимир</i> МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ	32
<i>Бугай Сергій</i> ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК ОРГАН РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ	35
<i>Будка Лілія</i> ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ...38	
<i>Васецька Інна</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ	41
<i>Вдовинюк Людмила</i> ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТІВ НА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	43
<i>Вовк Наталія</i> ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ РЕФОРМИ47	
<i>Волошина Ірина</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВНУТРІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ.....	50
<i>Вишневецька Анна</i> ФІНАНСОВІ НАСЛІДКИ ЗНЯТТЯ МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ	52
<i>Гелетей Марина</i> СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	56

<i>Глухенький Ігор</i> НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ПАЛИВНО- ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КОМПЛЕКС, БУДІВНИЦТВО ТА АПК.....	59
<i>Горбик Анастасія</i> РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ.....	62
<i>Горчиця Дарія, Войтенко Ірина</i> ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З УХИЛЕННЯМ СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ В УКРАЇНІ	65
<i>Гупаловський Орест</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДОМОГОСПОДАРСТВ	68
<i>Демчук Тетяна</i> ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ОСНОВА ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	70
<i>Дібровенко Марія</i> ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	72
<i>Добролежа Катерина, Іванченко Марія</i> ПОТЕНЦІЙНІ ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	76
<i>Дробіняк Марія</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ	79
<i>Дудіна Анастасія, Яновська Альона</i> ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИКІВ	83
<i>Єлагіна Любов</i> РОЗВИТОК РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	85
<i>Казора Вікторія</i> СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СТАН ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ	89
<i>Капустяк Юлія</i> АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА ДЕПОЗИТНОМУ РИНКУ ...	93
<i>Карач Оксана</i> СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	96
<i>Карпій Антоніна</i> ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: СОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЕФЕКТ	100
<i>Коваленко Аліна</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	102
<i>Коваль Юлія</i> ФАКТОРИНГ ЯК РІЗНОВИД АЛЬТЕРНАТИВНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	104

<i>Коженівський Сергій</i> ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ.....	108
<i>Котик Богдана</i> ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ	110
<i>Кравченко Олена</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	113
<i>Кривецька Дана</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ	117
<i>Кушней Наталія</i> ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ	119
<i>Кушнір Михайло</i> ПРОБЛЕМИ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ	121
<i>Ластовляк Андрій</i> РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	124
<i>Лирчикова Олександра</i> МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ	128
<i>Лісовенко Тамара</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ	131
<i>Малий Анатолій</i> СУКУПНІ ВИТРАТИ ЯК ОДИН ІЗ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ	134
<i>Медвідь Ірина</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	136
<i>Нагорічна Аліна</i> ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА НАУКУ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ	139
<i>Назаренко Марина</i> ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	142
<i>Нелюбій Олександр, Григоренко Олена</i> ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	145
<i>Неприцька Анастасія</i> ОСОБИСТІ ФІНАНСИ ЯК ПЕРВИННИЙ ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ	148
<i>Осташук Ольга</i> ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: СКЛАД ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ	152

<i>Павлова Анастасія</i> ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	155
<i>Панкратьєв Валентин</i> АКТИВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	158
<i>Патік Анастасія</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ	161
<i>Пилипчук Надія</i> МАРКЕТИНГОВІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ	163
<i>Підлісний Василь</i> СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	166
<i>Пінчук Ольга</i> ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ	169
<i>Плотніков Ігор</i> БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУТНОСТІ	173
<i>Полушко Тетяна</i> ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	175
<i>Проценко Юлія</i> ЕФЕКТИВНА БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	178
<i>Притула Оксана</i> ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	181
<i>Речицький Ярослав</i> СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ	184
<i>Русіна Олександра</i> ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	188
<i>Ряшко Мар'яна</i> РЕФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН	191
<i>Саф'янюк Галина</i> ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	193
<i>Северин Наталя</i> АНАЛІЗ РИНКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	196
<i>Семена Ольга</i> ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	200
<i>Середа Ольга</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ФРАНЦІЇ	203

<i>Сидорчук Анастасія</i> ФОРМУВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	205
<i>Скоробогатько Яна</i> ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ОСЦПВ В УКРАЇНІ	213
<i>Слоєва Тетяна</i> ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ	216
<i>Соломка Яна, Фалько Юлія</i> СПРОЦЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	219
<i>Сохацький Олександр</i> ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ: ПЕРШІ КРОКИ	221
<i>Станіславська-Ащеулова Таміла</i> ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	223
<i>Стойко Іван</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В КОНТЕКСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	226
<i>Терещенко Ольга</i> РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ	230
<i>Токарник Надія</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	234
<i>Толуб'як Павло</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА: НОВИЙ ФОРМАТ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	236
<i>Уляницька Вікторія</i> ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ	240
<i>Федінчук Марія</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В РАМКАХ ХАОСУ. ЕФЕКТ МЕТЕЛИКА	242
<i>Нтара Julia</i> FIXED ASSETS, THEIR REFLECTED IN THE ACCOUNT	247
<i>Черкас Лариса</i> ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ	248
<i>Чорний Михайло</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ	250
<i>Чмутова Анастасія</i> СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	253

Швецова Альона

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В
УКРАЇНІ 256

Шевчук Юлія

АНАЛІЗ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ 260

Шикеринець Роман

ФІСКАЛЬНІ ДИСБАЛАНСИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВИ.....263

Янова Олена

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ У БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....266

Яросевич Ірина

ФОРМУВАННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ В АГРОБІЗНЕСІ 270

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

учасникам Другої Всеукраїнської студентської Інтернет-конференції кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ «Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди студентської молоді»

Інтеграція України у європейський простір ставить перед фінансовою наукою завдання обґрунтування теоретичних і практичних рекомендацій з метою гармонізації фінансових систем України та країн Європи. Для цілей їх пошуку і систематизації кафедра фінансів ім. С.І. Юрія Тернопільського національного економічного університету здійснює низку заходів наукового характеру, серед яких Інтернет-конференція «Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди студентської молоді».

Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія зберігає та збагачує найкращі традиції фінансової думки одного із найпотужніших економічних вищих навчальних закладів України – Тернопільського національного економічного університету. Лише за 2015 р. викладачами кафедри було опубліковано 209 наукових праць в тому числі: 5 монографій; 1 підручник; 3 навчальних посібники; 57 статей у фахових виданнях; 3 статті у науково метричних базах даних; 9 статей у зарубіжних виданнях; 128 тез доповідей.

Колективом кафедри фінансів велика увага приділяється стимулюванню наукової діяльності студентів. Так, протягом 2011–2015 рр. нашими студентами опубліковано понад 1300 тез і статей. Більше ніж 800 студентів брали участь у конференціях та інших заходах. Наші студенти є переможцями і лауреатами II етапу Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Фінанси і кредит», II міжрегіональної студентської олімпіади з напрямку «Державні фінанси», II етапу Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Фінанси, грошовий обіг і кредит». При кафедрі функціонує студентський науковий гурток «Фінансовий простір».

Кафедра тісно співпрацює з органами державної та місцевої влади в межах понад 30 діючих договорів. Викладачі кафедри беруть участь у роботі Громадської ради при департаменті фінансів Тернопільської обласної державної адміністрації; у публічних слуханнях розпорядників бюджетних коштів; є розробниками навчального курсу для працівників органів місцевого самоврядування на замовлення Асоціації міст України «Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади».

Головною метою проведення Інтернет-конференції «Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди студентської молоді» є організація обміну науковими ідеями, критичного обговорення найбільш актуальних та актуальних фінансових проблем й обґрунтування ефективних на-

прямів їх вирішення з урахуванням кращого світового досвіду та особливостей економічних, політичних, суспільних умов розвитку нашої держави на сучасному етапі.

Надзвичайно раді запросити студентів, науковців, фінансистів-практиків, представників фінансових органів, органів місцевого самоврядування та інших органів державної і місцевої влади до оприлюднення наукових результатів.

Віримо, що наша співпраця слугуватиме не лише висвітленню найновіших досягнень фінансової науки, а й стане запорукою її збагачення креативними науковими ідеями, формування дієвого механізму реалізації фінансової політики забезпечення сталого економічного зростання в умовах євроінтеграційних процесів та сучасних глобальних викликів.

**З повагою,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету
Ольга Павлівна Кириленко**

Акімова Валерія

ст. гр. Фін-401

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

vkimova@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сибірянська Ю.В.

ОЦІНКА РОЛІ НЕПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В умовах економічної кризи та погіршення фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання існують значні ризики невиконання дохідної частини бюджету. В Україні неподаткові надходження завжди виступали додатковим джерелом фінансування за нестачі податків. Саме тому актуальним завданням залишається побудова ефективного механізму наповнення бюджету. Потребують вирішення проблеми прогнозування очікуваних обсягів неподаткових надходжень, контролю за їх формуванням, обґрунтування частки неподаткових надходжень в структурі доходів бюджету.

Розмежування неподаткових і податкових надходжень, необхідне як основа для розрахунку податкового навантаження. Незважаючи на високе фіскальне значення податкових надходжень, неподаткові надходження в Україні досі відіграють важливу роль, хоча у розвинених країнах з ринковою економікою зазвичай складають до 6-10% доходів бюджету, а у країнах з перехідною чи соціально орієнтованою економікою більшу частку, наприклад в Китаї – третину державних доходів [5].

В Україні в 2004–2014 рр. неподаткові надходження коливались в межах 15–26,8% доходів Зведеного бюджету, при чому спостерігається загальна тенденція до зниження їх частки. В 2012–2015 рр. неподаткові надходження склали близько п'ятої частини доходів Зведеного бюджету, що свідчить про їх вагомість для держави [1].

Основними складовими неподаткових надходжень зведеного бюджету є:

- власні надходження бюджетних установ (в середньому 30–40%);
- доходи від власності та підприємницької діяльності (35–50%), у тому числі перерахунків прибутків НБУ;
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу (8–14%);
- інші неподаткові надходження (7–16%) [2].

До 2006 р. включно виділяли також розділ надходження від штрафів та фінансових санкцій, але з 2007 р. його включили в доходи від власності та підприємницької діяльності.

Зниження частки неподаткових надходжень в 2011 р. пояснюється перенесенням рентної плати і зборів на паливно-енергетичні ресурси до окремої групи податкових надходжень. Абсолютне зменшення неподаткових надходжень після 2010 р. на 18,7% пояснюється саме зміною бюджетної класифікації.

Розрахований на основі даних структурних співвідношень чотирьох основних складових неподаткових надходжень за 2004–2015 рр. коефіцієнт структурних зрушень дорівнює 16,61 п.п. Це означає, що в середньому структура неподаткових надходжень у 2015 р. в порівнянні з 2004 р. змінилася на 16,61 п.п., що свідчить про її значну волатильність.

У структурі одним із найбільших джерел неподаткових доходів є доходи від власності та підприємницької діяльності. Їх частка за останній рік зросла до 50,17% в першу чергу саме через перерахування НБУ, які за 5 минулих років становили переважну частину доходів від власності та підприємницької діяльності, а в 2015 р. досягли особливо великих масштабів (до 90% доходів від власності та підприємницької діяльності).

Лише за I–III квартали 2015 р. кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України» становили 47,1 млрд. грн., що на 24,3 млрд. грн., або у 2,1 рази більше за аналогічний період минулого року [2]. Так, лише в другому кварталі 2015 р. НБУ забезпечив десятку частину доходів бюджету. Така значна сума суттєво збільшує залежність показників бюджету від графіка надходжень цих коштів. Приріст зумовлений значним доходом НБУ від операцій із фінансовими активами та зобов'язаннями в іноземній валюті внаслідок девальвації гривні [6].

В останні роки відчутно зросли нарахування коштів від державних лотерей, що стали популярними після заборони грального бізнесу, ці доходи компенсували втрати податку на прибуток від казино та ігрових автоматів.

Частка адміністративних зборів та платежів також поступово зростала з 6 до 14,3% у 2015 р. [6]. Значне місце тут належить видачі ліцензій на тютюнові вироби та надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом.

Інші неподаткові надходження не відзначилися постійною динамікою. В 2014 р. серед них можна виділити за вагомістю збір на обов'язкове пенсійне страхування певних господарських операцій та збір за купівлю іноземної валюти в готівковій і безготівковій формах.

Частка власних надходжень бюджетних установ у структурі навпаки зменшилася майже на 18 п.п. Все це в сукупності і призвело до таких значних змін в структурі неподаткових надходжень.

Основною метою неподаткових надходжень є збалансування бюджету, доповнення недоотриманих податкових надходжень. Висока частка неподаткових надходжень є однією з причин корупції та тінізації економіки. Необхідно вдосконалити методику виявлення фактів шахрайства та помилок, яка передбачає дослідження первинної документації, реєстрів обліку, форм фінансової та податкової звітності бюджетних установ та підприємств. Як базу для розширення неподаткових надходжень до уваги слід взяти управління державним майном, підвищення ефективності роботи підприємств державної форми власності, консейнну діяльність, лотерейний бізнес. Можливим є розширення об'єктів справ-

ляння державного мита та збільшення переліку платних послуг, що надаються державним органами, в тому числі виведення із групи благодійних внесків прихованих платних послуг. Це дозволить адекватно оцінювати дохідну базу бюджетних установ та спрямовувати трансферти з бюджету на модернізацію інфраструктури та інші капітальні видатки. Також необхідна робота з покращення стану державних майнових комплексів та підвищення їх привабливості для орендарів, в іншому випадку їх доцільніше приватизувати. Висока ж частка перерахунків НБУ в неподаткових надходженнях завищує їх вагомість у формуванні доходів бюджету. Наразі до 25% прибутку від обсягу основних фінансові операції за попередній рік перераховувалося авансом. У наступні роки таке перерахування відбуватиметься тільки після завершення фінансового аудиту НБУ за попередній рік.

Література:

1. Офіційний сайт державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Дем'янишин В.Г. Неподаткові надходження: проблеми та роль у доходах бюджету держави / В.Г. Дем'янишин, О.С. Шаманська // Фінансово-кредитна діяльність. – 2011. – Вип. 2. – С. 68–274 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_2/part2/40.pdf.
5. Формування неподаткових надходжень бюджету в системі фінансово-економічного регулювання / Ю.В. Касперович // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 9–10. – С. 55–58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2013_9-10\(2\)_16.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2013_9-10(2)_16.pdf).
6. Доходи бюджету України. Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://costua.com/budget/revenue>.

Алексєєва Руслана

ст. гр. ОПМ-10

Університет митної справи та фінансів

ruslana.alekseeva.93@mail.ru

Науковий керівник – д.е.н., професор Баранник Л.Б.

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ СТАРТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ

Наразі в Україні складна політико-економічна ситуація. Це призводить до зростання дефіциту фінансових ресурсів держави, а отже породжує необхідність вдосконалення та створення ефективної системи оподаткування. Дана

проблема є надто гострою й тому актуальною. Адже саме система оподаткування забезпечує ефективний розвиток економіки. Саме вона є однією з базових підвалин економічної та фінансової системи країни, основою її макроекономічної стабільності, а податки – одним із найефективніших важелів забезпечення розвитку економіки.

Становлення та розвиток податкової системи України із самого початку її зародження супроводжувалось постійними змінами. Але при цьому певні якісні зміни відбувалися дуже рідко. Дослідження основних принципів побудови податкової системи, сутності та розвитку податків завжди знаходилося у центрі уваги науковців-економістів. Їхні напрацювання мають величезне значення не тільки для розвитку науки, але й вагоме практичне значення. Але вважати, що більшість проблем знайшли своє вирішення в наукових працях неможна. У реальних умовах функціонування національної економіки необхідно створити таку податкову систему, якій би насамперед довіряли платники податків.

У сучасних умовах розвитку податкової системи України ми можемо побачити, що назвати її ефективною не можна. Це пояснюється тим, що податкова система не може вирішити головні соціально-економічні проблеми, серед яких – складна економічна ситуація в країні (високий дефіцит бюджету), дуже низькі показники інноваційної та інвестиційної діяльності українських підприємств, високий рівень безробіття. Тому на сучасному етапі досить важливим є визначення головного стратегічного орієнтира в проведенні ефективною податковою реформи в Україні, враховуючи всі попередні недоліки в реалізації таких реформ та зарубіжного досвіду.

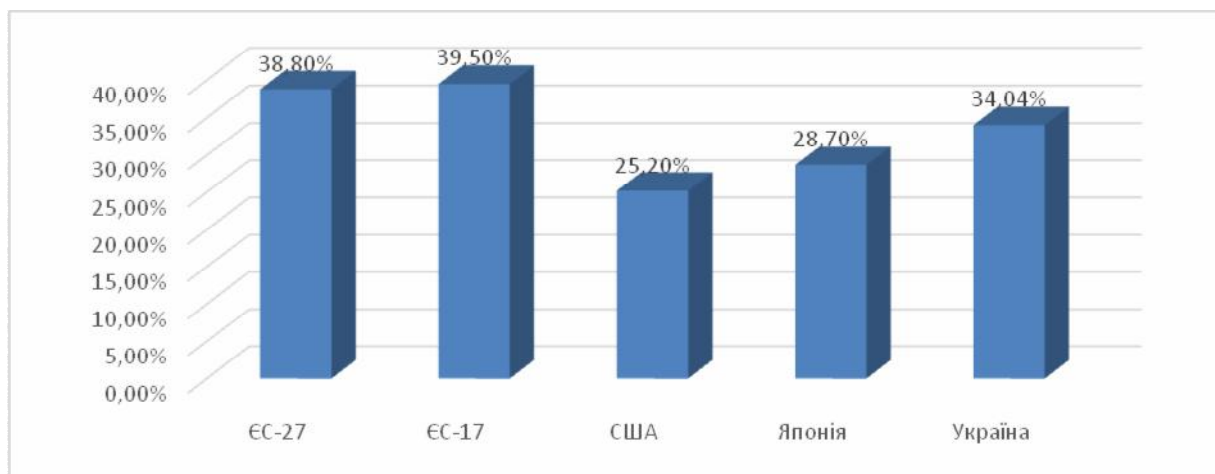
Сучасні податкові стратегії країн світу значно відрізняються за своїми характеристиками. Протягом століть національні податкові системи формувались залежно від потреб держави, умов економічного розвитку, загальної системи господарювання тощо. На сьогоднішній день можна простежити основні податкові стратегії країн світу в залежності від географічного розміщення тієї чи іншої країни [4].

Для ілюстрації різноманітності податкових стратегій розвинутих країн світу, проаналізуємо статистичну інформацію щодо обсягу податкового навантаження (рис. 1).

Як показує рис. 1, загальний рівень оподаткування у 2014 р. в Україні (34,04%) та середній в країнах ЄС (38,8%) знаходяться майже на одному рівні. Якщо проводити аналіз в розрізі окремих європейських країн, то значно вищий рівень демонструють скандинавські країни – Данія (48,0%) та Швеція (44,0%), західноєвропейські – Італія (44,4%) та Франція (45,3%) [5].

Податкова система відіграє вагому роль у зміцненні фінансової безпеки держави. У відповідь на ускладнення системи господарських відносин в країні та в світі вона потребує постійного розвитку та вдосконалення. Впродовж років незалежності України процес реформування податкової системи набув перманентних рис. Разом з тим, вона так і не ставала визначальним рушієм стабільно-

го тривалого соціально-економічного зростання. Окремим виключенням стало запровадження єдиного податку з 1999 р., яке істотно сприяло зростанню підприємницької активності та соціального добробуту 2000-х рр. [3, с. 12].

Рис. 1. Податкове навантаження на економіку в розвинених країнах світу та України в 2014 р.

Для розкриття чутливості доходів бюджету до зміни ВВП як джерела їх формування застосуємо коефіцієнт еластичності, який показує відносну зміну доходів бюджету за одиничної відносної зміни ВВП. Аналіз коефіцієнту еластичності податкових надходжень по ВВП (табл. 1) надає можливість зробити загальний підсумок, що податкові надходження в Україні за останні роки позитивно реагують на динаміку ВВП (коефіцієнти по модулю більше 1), однак нерівномірно.

Таблиця 1

Динаміка коефіцієнту еластичності податкових надходжень зведеного бюджету по ВВП у 2009–2014 рр.*

	Доходи бюджету	Податкові надходження	Податок на доходи фізичних осіб	Податок на прибуток підприємств	Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів	Податок на додану вартість	Акцизний податок	Мито	Місцеві податки і збори	Екологічний податок
2009	2,3	2,3	0,8	8,5	-5,7	2,2	-18,9	12,2	0,4	-0,7
2010	0,7	0,6	0,6	1	0,6	0,1	1,4	1,4	0,1	2,6
2011	1,3	2,1	0,9	1,8	0,8	2,5	1	1,6	10,1	0,9
2012	1,4	0,9	1,6	0,2	2,2	0,8	1,6	1,5	14,5	2,9
2013	-0,1	-0,4	1,4	-0,3	14,8	-1,7	-1,1	0,3	7,8	8,8
2014	1	1,3	1,5	-9,3	5,7	2,9	7,9	-1,9	3,5	8,3

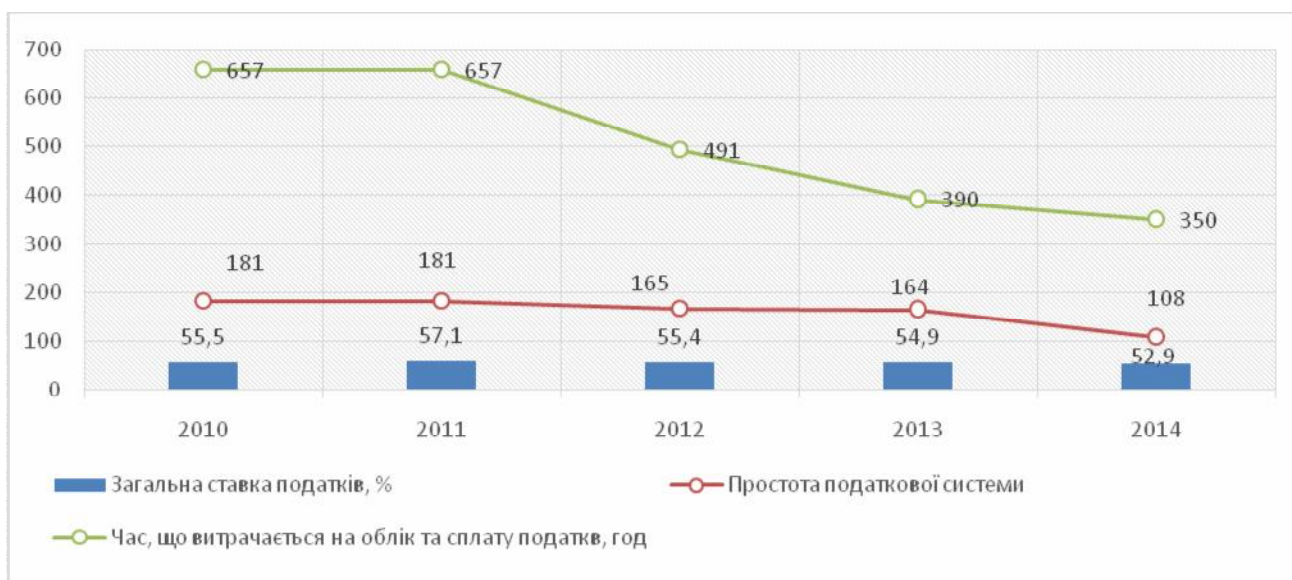
* Примітка: Методика розрахунку: $E = (\Delta ПН/ПН) / (\Delta ВВП/ВВП)$. Так якщо коефіцієнт більший за 1, то податки адекватно реагують на зростання ВВП, менше 1 – реагують слабо [2].

Паралельно можна дійти ряду наступних висновків:

1) При формуванні доходів бюджету зниження коефіцієнту простежується через кожні два роки. Зменшення коефіцієнту еластичності доходів бюджету не відбулося під час кризи у 2009 р., натомість сталося в 2013 р. внаслідок зменшення доходів бюджету на тлі дефляції. В 2014 р. позитивна динаміка надходжень була відновлена.

2) Майже всі коефіцієнти еластичності >1 у 2014 р., що свідчить про початок детінізації грошових потоків. Враховуючи помірне падіння економіки завдяки її монетарному стимулюванню, ріст податків до ВВП виявився навіть більшим ніж очікувалось [2, с. 5–6].

У щорічному виданні «Paying Taxes 2015: The Global Picture» групи Світового банку та PwC [5] зазначається, що попри глобальну економічну невизначеність уряди продовжують реформувати національні податкові системи. За даним рейтингом щорічно оцінюються податкові системи 189 країн. За простотою податкової системи у 2010–2011 рр. Україна посідала 181-е місце, 2012–2013 рр. – відповідно 165-е та 164-е місце, а у 2014 р. – вже 108-е місце (рис. 2). Як бачимо, у зв'язку із вагомими змінами у податковій системі, прийняттям Податкового кодексу, а також останньою урядовою реформою податкове середовище значно покращилось – протягом чотирьох років Україна піднялась на 73 позиції.

Рис. 2. Динаміка рейтингу України за простотою податкової системи протягом 2010–2014 рр.

Найкращі позиції у рейтингу посідають Об'єднані Арабські Емірати (1), Гонконг (4), Канада (9), серед європейських держав – Ірландія (6), Данія (12), Норвегія (15); серед пострадянських країн – Казахстан (17), Латвія (24), Грузія (38). Найгірші позиції у світовому рейтингу посідають Венесуела (188), Мавританія (187), Чад (186), серед європейських країн – Італія (141), Сербія (165), а

серед країн колишнього радянського союзу – Таджикистан (169), Узбекистан (118) [5].

Аналізуючи позиції України у світовому співтоваристві за простотою податкової системи, слід відзначити певні позитивні тенденції, що пов'язані перш за все із реформуванням вітчизняної системи оподаткування в частині скорочення кількості податків, зниження показника сукупної ставки податків, а також зменшення часу, що витрачається на облік і сплату податків через вдосконалення процесу електронізації податкової звітності та сплати податкових платежів. Поряд із позитивними факторами вітчизняна податкова система залишається однією з найбільш складних, що перешкоджає процесу економічного розвитку всіх без винятку суб'єктів оподаткування і держави в цілому. Серед основних недоліків податкового законодавства України є його нестабільність. Зміни, що вносяться до законів України з питань оподаткування, досить часто спричиняють нові проблеми [1, с. 12].

Отже, першочерговим стратегічним завданням податкової реформи є не її орієнтація на фіскальні потреби держави, а сприяння економічному зростанню в країні, яке у подальшому сприятиме розширенню податкової бази, а відповідно збільшенню податкових надходжень в бюджет.

Література:

1. Безпалько І.Р. Аналіз конкурентоспроможності податкової системи країни в сучасних глобалізаційних умовах / І.Р. Безпалько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4381>.
2. Касперович Ю.В. Стратегічні пріоритети і завдання податкової реформи в Україні / Ю.В. Касперович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/podatкова_ref-21822.pdf.
3. Хомутенко В.П. Стратегічні орієнтири проведення податкової реформи в Україні в умовах європейської інтеграції / Ю.В. Хомутенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/82.pdf.
4. Paying Taxes 2014: The global picture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/assets/pwc-paying-taxes-2014.pdf>.
5. Paying Taxes 2015. The global picture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/payingtaxes>.

Атаманчук Сергій

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

fin_fudm11@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В.П.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

Бюджет є однією із головних ознак економічного суверенітету держави. Він акумулює ресурси, необхідні державі для реалізації завдань соціально-економічного розвитку, проведення внутрішньої і зовнішньої політики, впливу на економічні, соціальні, національні й регіональні процеси в суспільстві. Відтак, бюджет є одним із найважливіших індикаторів фінансової стійкості держави, а характер та спрямованість бюджетної політики, значною мірою, визначають траєкторію впровадження відповідної національної стратегії розвитку, спрямованої на зміцнення фінансової безпеки держави.

У зв'язку з винятковою важливістю бюджету для економічного існування держави, його вагомим потенціалом як інструмента регулювання економіки та соціального розвитку, проблематика його функціонування є одним з напрямів фінансової науки, що привертає найбільшу увагу з боку вчених. Безперечно, в умовах ринкової економіки бюджет належить до найдієвіших інструментів держави, завдяки якому вона має можливість впливати на макроекономічні параметри, вирішувати актуальні проблеми у всіх сферах суспільного життя.

Серед зарубіжних вчених, які присвятили свої наукові праці бюджетній проблематиці варто відзначити Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Дж. Кларка, А. Лаффера, Р. Масгрейва. Серед вітчизняних науковців найбільший внесок у розробку теоретичних положень та шляхів вирішення практичних проблем функціонування бюджету здійснили О. Барановський, Й. Бескид, С. Буковинський, О. Василик, В. Дем'янишин, О. Кириленко, С. Кондратюк, В. Кравченко, І. Луніна, В. Федосов, С. Юрій. У їхніх роботах ґрунтовно висвітлюються питання сутності та призначення державного бюджету, визначення його місця у бюджетній системі. Однак, в умовах динамічного макроекономічного середовища умови функціонування бюджетних відносин стрімко змінюються, виникають нові виклики й загрози стабільності держави, що ставить перед бюджетом нові завдання. Зважаючи на це, попри наявність численних наукових праць з бюджетної проблематики, вона не втрачає своєї актуальності як напрям наукових пошуків.

Мета дослідження полягає у вивченні проблем реалізації функцій бюджету в умовах економічної нестабільності й розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності його використання як інструменту державного регулювання.

Економічний та соціальний розвиток суспільства нерозривно пов'язаний із державним бюджетом. Він задає вихідні параметри політики держави у різних сферах суспільного життя, в ньому відображений баланс між цілями розвитку

суспільства та засобами їхнього досягнення. Конкретними формами такого балансу є співвідношення між нагромадженням і споживанням, між економічною ефективністю і соціальною справедливістю та між різними моделями економічного розвитку.

Згідно Бюджетного кодексу України [1], бюджет – це план формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються, відповідно, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування впродовж бюджетного періоду. При цьому фінансове забезпечення функціонування держави в стратегічних сферах діяльності та найбільш значущі соціальні гарантії здійснюються за рахунок коштів державного бюджету, а основні його параметри суттєво впливають на рівень інфляції, динаміку валютного курсу, податкове навантаження та інші індикатори макроекономічного розвитку.

Державний бюджет, будучи основним інструментом державної фінансової політики та фінансовою базою реалізації функцій держави, забезпечує розвиток не тільки пріоритетних галузей національної економіки, а й реалізацію соціально-культурних заходів, підтримку обороноздатності країни, утримання органів державної влади та управління тощо. Таким чином, державний бюджет є знаряддям розвитку економіки, соціальної сфери, підвищення матеріального добробуту суспільства.

Державний бюджет впливає на суспільство через доходи і видатки, тобто ефективність бюджету слід досліджувати як при справлянні податків, зборів та обов'язкових платежів, так і при використанні бюджетних коштів [4].

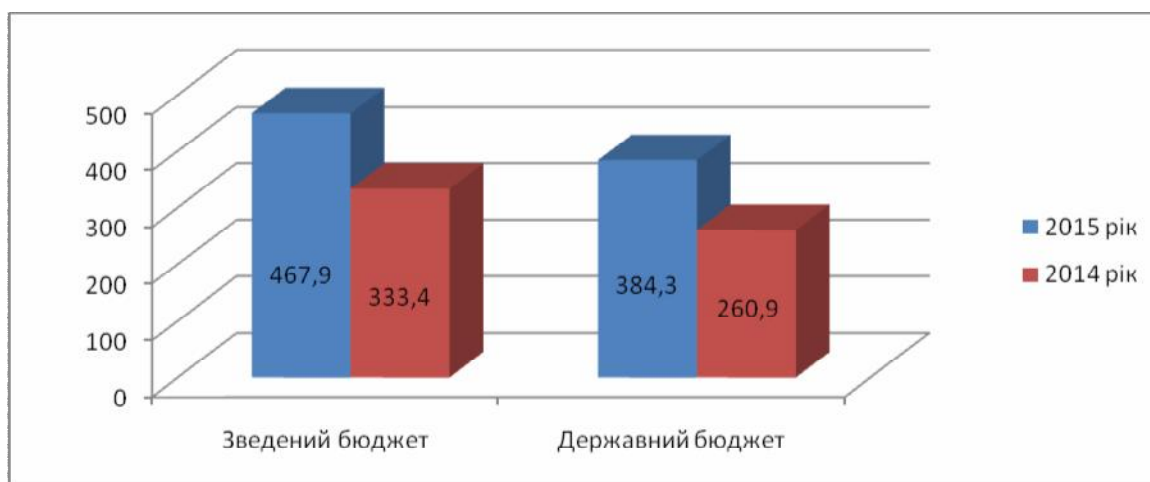
Питання про функціональне призначення державного бюджету в науковій літературі є об'єктом гострих дискусій. Зокрема, В. Лобода наділяє бюджет такими функціями [3]: фіскальною, у ході реалізації якої відбувається акумулювання грошових коштів у бюджетах різних рівнів; розподільчою – виявляється через формування і використання централізованих грошових коштів для реалізації завдань держави та муніципальних утворень; функцією фінансування – за її допомогою відбувається використання зібраних коштів відповідно до цільового призначення; перерозподільною, яка проявляється у перерозподілі національного доходу і ВВП. Натомість, на думку С. Булгакової та Л. Василенко сутність державного бюджету як економічної категорії реалізується через такі його функції [5]: розподільчу, контрольну, забезпечення існування держави. Такий підхід не позбавлений логіки, оскільки бюджетні відносини є різновидом фінансових, а тому для них притаманні функції, характерні для фінансів загалом. Такі функції можна охарактеризувати як загальні.

На наш погляд, найбільш вагомими функціями бюджету, які розкривають його сутність і вказують на приналежність до сфери фінансів є розподільча і контрольна. Завдяки розподільчій функції бюджету держава концентрує у своєму розпорядженні грошові кошти, необхідні їй для задоволення загальнодержавних потреб. Сфера дії розподільчої функції визначається тим, що у відноси-

ни з бюджетом вступають майже усі учасники суспільного виробництва, ці відносини різноманітні й охоплюють усі рівні державного управління. Контрольна функція дає змогу визначити результати управління фінансами, своєчасно і повно оцінити фінансові ресурси, які надходять у розпорядження держави, а також як фактично складаються пропорції розподілу бюджетних коштів, чи ефективно вони використовуються. Відзначимо, що основу контрольної функції становить рух бюджетних коштів, що відображене у відповідних показниках бюджетних надходжень і витрат.

Функція забезпечення існування держави реалізується у формуванні матеріально-фінансової бази існування держави, що передбачає утримання апарату управління державою, президентської влади, законодавчої і виконавчої влади, правоохоронних та фіскальних органів, здійснення дипломатичної і зовнішньоекономічної діяльності України.

Окремі загальних, можна виокремити й спеціальні функції бюджету як особливого різновиду фінансових відносин. Таким чином, специфіка бюджету розкривається у його наступних спеціальних функціях: фіскальній, регулюючій, стратегічно-структурній та стимулюючій. Фіскальна функція бюджету полягає у фінансовому забезпеченні держави необхідними фінансовими ресурсами. Згідно зі світовою практикою, до беззаперечних завдань держави відносять забезпечення зовнішньої і внутрішньої безпеки, стимулювання економічного розвитку, підтримання соціально незахищених верств населення, забезпечення захисту навколишнього середовища. Матеріальне втілення фіскальна функція бюджету отримує під час формування його доходів (рис. 1).

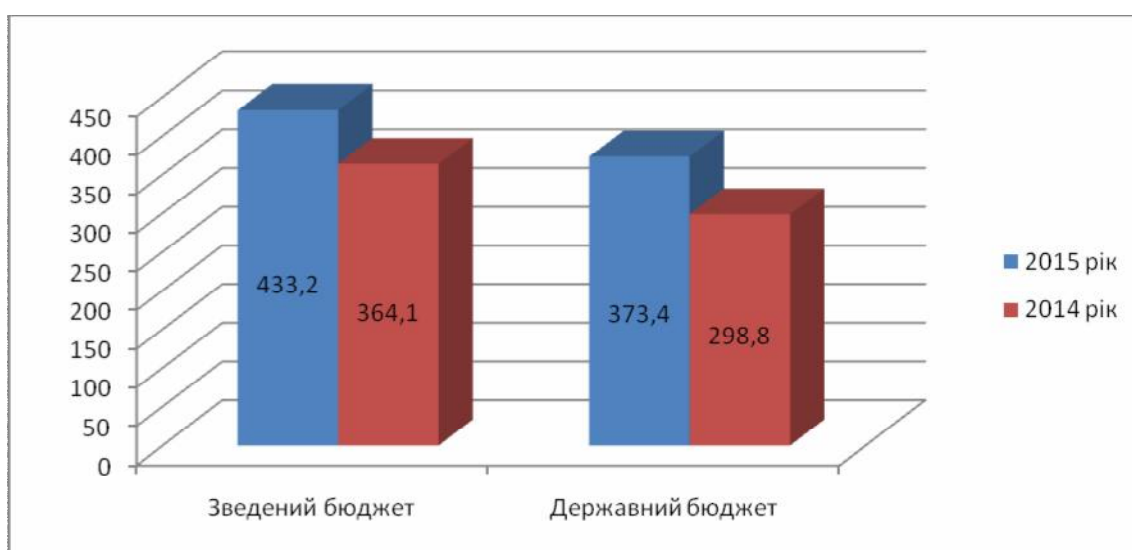

Рис. 1. Доходи Зведеного та Державного бюджетів України за III квартали 2014–2015 рр., млрд. грн. [6]

Слід зазначити, що за III квартали 2015 р. для забезпечення виконання власних функцій державі вдалося акумулювати до Зведеного бюджету України 467,9 млрд. грн., що на 134,5 млрд. грн., або 40,3% більше, ніж за аналогічний період в 2014 р. В свою чергу, Державний бюджет України отримав за цей період 384,3 млрд. грн., що на 123,5 млрд. грн., або на 47,3% більше, ніж за анало-

гічний період минулого року. Не зважаючи на таке стрімке збільшення номінальних доходів бюджету, доводиться констатувати, що воно було переважно обумовлене дією інфляційних та девальваційних процесів, тоді як реальні доходи бюджетів знизились. Відтак, риторичним залишається питання про ефективність впровадженої з початку 2015 р. податкової реформи, основним завданням якої було визначено детінізацію вітчизняної економіки.

Зауважимо, що впродовж 2015 р. характерною ознакою виконання державного бюджету є наявність технічного профіциту, обумовленого не реальним перевищенням його дохідної частини над видатковою, а затримками у здійсненні видатків, передбачених при його складанні. Зокрема, показники виконання державного і зведеного бюджету за видатками відображені на рис. 2.

Рис. 2. Видатки Зведеного та Державного бюджетів України за III квартали 2014–2015 рр., млрд. грн. [6]

Загальна сума видатків зведеного бюджету України за III квартали 2015 р. становила 433,2 млрд. грн., що на 19%, або на 69,1 млрд. грн. більше, ніж за 9 місяців 2014 р. Видатки Державного бюджету України за аналогічний період склали 373,4 млрд. грн., що на 25%, або на 74,6 млрд. грн. більше за відповідний показник 2014 р. Таким чином, технічний дефіцит зведеного бюджету України за 9 місяців 2015 р. склав 34,7 млрд. грн., а державного бюджету – 10,9 млрд. грн. Наявність таких значних залишків на єдиному казначейському рахунку не можна оцінювати однозначно. По-перше, виникає запитання щодо доцільності їхнього формування в умовах галопуючої інфляції в країні. По-друге, профіцит бюджету був досягнутий значною мірою не за рахунок збільшення реальних доходів бюджетів, а завдяки політиці «затягнення пасків», що руйнівним чином позначається на соціальному й економічному розвитку держави. На наш погляд, такі дії держави не виправдані навіть у контексті ситуації, яка склалася в Україні в результаті Революції Гідності та зовнішньої військової агресії.

Регулююча функція бюджету опирається на фіскальне перенаправлення частини ресурсних потоків у країні відповідно до встановлених законом про Державний бюджет орієнтирів. Вилучення частини суспільного продукту у вигляді податків та неподаткових надходжень до бюджету дозволяє коригувати напрями використання фінансових ресурсів економічної системи, здійснювати таким чином вплив як на обсяг сукупного попиту, так і на пропорцію між споживанням та нагромадженням в економіці. На етапі спаду видатки бюджету збільшуються, компенсуючи втрату частини сукупного попиту. Це поживає економіку, але погіршує баланс бюджету. Натомість, на етапі економічного підйому зростання податкових надходжень поліпшує баланс бюджету.

Стратегічно-структурна функція бюджету визначається структурою державного споживання та державних інвестицій і реалізується через вплив держави на міжгалузевий та міжрегіональний перерозподіл ресурсів всередині країни відповідно до поставлених довгострокових стратегічних пріоритетів. Щодо стратегічних пріоритетів вітчизняної бюджетної політики, то їх можна прослідкувати завдяки порівняльному аналізу видатків Зведеного бюджету України (табл. 1).

Таблиця 1

Видатки Зведеного бюджету України за III квартали 2014–2015 рр., у розрізі функціональної класифікації, млн. грн. [6]

Спрямування видатків	2014 р.	2015 р.	Темпи росту 2015/2014 рр., %
Загальнодержавні функції (без обслуговування боргу)	19513,8	20195,8	103,5
Обслуговування боргу	32115,1	61424,2	191,3
Оборона	14750,3	32637,5	221,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	28273,2	35165,7	124,4
Економічна діяльність	30525,4	32031,3	104,9
Охорона навколишнього природного середовища	1989,1	2877,8	144,7
Житлово-комунальне господарство	8473,0	7219,3	85,2
Охорона здоров'я	39216,1	45099,0	115,0
Духовний та фізичний розвиток	9792,2	10270,1	104,9
Освіта	71766,5	75907,0	105,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	107653,9	110362,2	102,5

Лише поверховий аналіз бюджетних видатків за період 2014–2015 рр. вказує на зміну пріоритетів у витрачанні коштів, обумовлену комплексом екзо- та ендогенних чинників. Так, в умовах зовнішньої агресії, коли підвищення обороноздатності країни є питанням не тільки збереження її суверенітету, але й самого існування, швидке нарощування видатків на оборону та громадських порядок (видатки на Національну гвардію) не викликає жодних сумнівів. У 2015 р. на потреби оборони з бюджетів усіх рівнів було виділено на 32,6 млрд. грн., або у 2,2 рази більше коштів, ніж роком раніше. Доволі помірне зростання видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу пояснюється тим, що

поряд із збільшенням фінансування Національної гвардії України, мало місце скорочення витрат за іншими напрямками, обумовлене люстрацією в каральних та судових органах, скороченням штатів та ін.

Примітно, що одні з найвищих показників зростання видатків зведеного бюджету у 2015 р. спостерігалися щодо обслуговування боргу – на ці потреби з бюджетів різних рівнів було витрачено 61,4 млрд. грн., або в 1,9 рази більше, ніж роком раніше. На наше переконання, така динаміка стала наслідком невинновданого ризикової політики швидкого нарощування обсягів державної заборгованості в іноземній валюті, що в умовах девальвації гривні призвело до різкого зросту державного боргу і, відповідно, витрат на його обслуговування. Втім, проведена у 2015 р. реструктуризація боргових зобов'язань країни дає підстави сподіватися, що впродовж наступних кількох років, коли згідно угоди з кредиторами діятиме пільговий період, витрати на обслуговування боргів держави суттєво зменшаться.

Стимулююча функція бюджету знаходить свій вияв через вплив заходів бюджетної політики на активізацію економічних процесів. Хоча багато з дослідників заперечують необхідність окремого виділення стимулюючої функції бюджету, для бюджетної політики в перехідній економіці таке виділення, на нашу думку, принципово важливе. Якщо регулююча та структурна функції можуть бути спрямовані як на прискорення, так і на гальмування економічних процесів (зокрема, в ході антициклічної політики, чи відносно до застарілих збиткових галузей), стимулююча функція бюджету полягає у створенні максимально сприятливих умов для ефективної підприємницької діяльності в руслі закону та національних інтересів країни за допомогою податкових стимулів, субсидій або дотацій, здійснення інвестицій у «точки зростання» тощо.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: Редакція від 25.10.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Голишевська Л.В. Державний бюджет: сутність, значення, функції / Л.В. Голишевська, Н.А. П'ясецька // Освітній портал «rusnauka.com» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61563.doc.htm.
3. Лобода В. Щодо визначення поняття бюджету / В. Лобода / Юридична Україна. – 2008. – № 11. – С. 45–49.
4. Дворецька Г. Державний бюджет України: Аналіз, тенденції, проблеми / Г. Дворецька // Ринок цінних паперів України. – 2008. – № 7–8. – С. 31–39.
5. Державні фінанси: в 5 т. / [С.О. Булгакова, Л.І. Василенко, Л.В. Єрмошенко та ін.]; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: НВП «АВТ лтд», 2004. – (Інтегрований навчально-атестаційний комплекс).
6. Офіційний веб-сайт Міністерства Фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/pokazniki-vikonannja-bjudzhetu-ukraini-20142015-rik?category=bjudzhet&subcategory=bjudzhet-potochnogo-roku>.

Басняк Олена-Христина

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

khrystyna1307@gmail.com

Науковий керівник – д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

З моменту проголошення України незалежною державою пройшло більше двадцяти років і за цей період відбулось чимало змін в законодавстві. Відповідно зміни торкнулись не лише політичної та економічної системи держави, але й пенсійної системи нашої країни. Останнім часом проблеми соціального забезпечення, в тому числі соціального страхування активно досліджувались такими вченими як: М.Д. Бойко, В.Я. Буряк, В.Й. Плиса, І.М. Сирота, С.І. Юрій та ін. У своїх працях науковці розкривають правові основи соціального страхування, зарубіжний досвід здійснення соціальної політики, а також розвиток пенсійного страхування України. Однак, враховуючи складну ситуацію нашої держави, варто зосередити свою увагу на його вдосконаленні.

Мета дослідження полягає у розробці пропозицій щодо вдосконалення державного пенсійного страхування.

Пенсійне страхування в Україні є одним з найважливіших напрямів соціального захисту населення. Проте в сучасних умовах пенсійне страхування України потребує вдосконалення. Адже сьогодні більшість пенсіонерів змушені економити на здоровому харчуванні, лікуванні, опаленні тощо. Все це свідчить про те, що сьогодні система пенсійного страхування нашої країни є вкрай недоконалою. А враховуючи складну ситуацію в Україні, кількість осіб які втратили працездатність або втратили годувальника, збільшилась.

Тому державі, науковцям і практикам доцільно зосередити більшу увагу на вдосконаленні розвитку пенсійного страхування. Адже будь-яка особа варта гідного рівня життя, особливо це стосується пенсіонерів, бо саме вони присвятили більшу частину свого життя на розбудову вітчизняної економіки. На жаль, в Україні вихід на пенсію є «вироком» на злиденне доживання віку, чого не можна сказати про пенсіонерів розвинутих країн які по закінченні свого трудового стажу подорожують світом, беруть активну участь у суспільному житті, тобто користуються всіма привілеями та перевагами соціального забезпечення своїх країн [1]. Якщо порівняти пенсії українських пенсіонерів з пенсіонерами інших країн, то виявиться, що середня пенсія в Україні у 14 разів менша, ніж у Фінляндії, у 9 разів менша, ніж в США чи Німеччині, у четверо менша за пенсію у Польщі [2].

Варто зазначити, що та система пенсійного забезпечення, яка діє сьогодні, є вразливою до демографічних змін. Це пов'язано з тим, що кількість пенсіонерів за останні роки почала зростати, а кількість працездатного населення навпаки зменшуватись. Ще однією причиною є масовий виїзд працездатних україн-

ців за кордон в пошуках заробітку. Так, станом на 2015 р. в Україні на 10 млн. працюючих людей припадає 12 млн. пенсіонерів.

Законом України від 17 вересня 2015 р. №704 «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» з 1 вересня 2015 р. збільшено розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (із 949 грн. до 1074 грн.) [3]. Це можна вважати першим кроком до вдосконалення пенсійного страхування. Адже якщо нічого не змінювати, дефіцит пенсійної системи зростатиме, почнуться затримки з виплатами. Тому вкрай необхідним є реформування пенсійного страхування.

Протягом найближчого часу, на нашу думку, доцільно запровадити накопичувальну систему пенсійного страхування, сутність якої полягає у тому, що кожен громадянин бере участь у індивідуальній пенсійній програмі будь-якого виду та тривалості, накопичує пенсію собі персонально. Відповідно запровадження накопичувального рівня дозволить: забезпечити гарантований рівень життя пенсіонерам; стимулювати сплату пенсійних внесків працюючими, створити потужне джерело внутрішніх інвестицій; підвищити зацікавленість працюючих у легальній сплаті внесків та зменшити рівень тінізації економіки, а також забезпечить економічне зростання, добробут українців та гарантування своєчасної виплати пенсій в майбутньому [4].

Наповнення Пенсійного фонду України за рахунок відрахувань зайнятого населення недостатнє через порівняно низький рівень оплати їхньої праці, тому вважаємо доцільним збільшити розмір заробітної плати. Також рекомендуємо збільшити обсяг дотацій Пенсійного фонду України з державного бюджету та активніше залучати до сплати пенсійних внесків трудових мігрантів і підприємців, не підвищувати пенсійного віку для населення. При регулюванні пенсійного віку потрібно врахувати, чи кожен працівник похилого віку зможе впоратись зі своїми обов'язками, адже є такі професії які потребують фізичної витривалості і чіткості рухів. Ще одним аргументом через який не доцільно підвищувати пенсійний вік є те, що здоров'я людини як правило погіршується після 45 років, а в свої 55 вони будуть частіше перебувати на лікарняному [5].

У результаті дослідження перспектив розвитку державного пенсійного страхування, ми прийшли до висновків:

1) З'ясовано що діюча система державного пенсійного страхування є вкрай недосконалою, через низький рівень офіційних заробітних плат, відсутність соціальної справедливості щодо розмірів пенсій та дефіцит Пенсійного Фонду України.

2) Запропоновано органам державної влади України гарантувати стовідсоткову виплату пенсій зараз і в майбутньому через запровадження накопичувальної пенсійної системи:

— забезпечити підвищення заробітної плати та прожиткового мінімуму громадян;

— залучати до сплати пенсійних внесків підприємців, мігрантів;

— упорядкувати законодавство України, щоб зберегти кошти Пенсійних фондів від розкрадання та нераціонального використання.

Література:

1. Мельниченко О.А. Проблеми та перспективи поліпшення пенсійного забезпечення населення України / О.А. Мельниченко // *Актуальні проблеми державного управління*. – 2011. – № 1. – С. 134–142.
2. Як порятувати пенсіонерів України? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usva.org.ua>.
3. Підвищення пенсійних виплат з 1 вересня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.te.ua>.
4. Накопичувальне пенсійне забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.18-60.com.ua>.
5. Коли виходити на пенсію? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua>.

Блаватна Христина

ст. гр. ФУМм-11

Тернопільський національний економічний університет

blavatnahrusta@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Проблема формування місцевих бюджетів є однією з найбільш актуальних в умовах бюджетної децентралізації. Основною перешкодою ефективного соціально-економічного розвитку територіальних громад виступає відсутність чіткого розмежування власних і делегованих повноважень і, відповідно, їх реального фінансового забезпечення. Фактично постійна нестача фінансових ресурсів та нестабільність структури дохідних джерел, значна залежність від надання міжбюджетних трансфертів, відсутність сприятливих економічних умов діяльності суб'єктів господарювання не сприяють якісному наданню суспільних послуг на місцевому рівні. Незважаючи на реалізацію основних напрямів реформування міжбюджетних відносин в контексті впровадження процесів децентралізації, із розширенням фінансових можливостей місцевих органів влади все ж гальмуються процеси формування місцевих бюджетів за рахунок власних джерел.

Місцеві бюджети виступають основою фінансового забезпечення розвитку територіальних громад. Як свідчать дослідження вітчизняних науковців, саме місцеві бюджети можна вважати основним індикатором фінансового стану окремих територій, що становить основу надання конституційних гарантій, ви-

рішення соціальних проблем та зростання рівня добробуту населення. Виходячи з цього, активний вплив місцевого самоврядування на формування нових економічних та соціальних відносин можливий лише за умови, достатнього обсягу фінансових ресурсів, розпорядження ними у межах власних повноважень органів місцевої влади.

Як свідчить вітчизняна практика, основу дохідної бази місцевих бюджетів, як правило, складають міжбюджетні трансферти, а власні доходи, відповідно, не відіграють істотної фіскальної ролі у процесі її формування. Це не забезпечує належне виконання функцій та завдань, покладених на місцеві органи влади. Так, для прикладу, у таких країнах як Греція, Південна Корея та Туреччина, дохідна частина бюджетів на місцевому рівні формується лише за рахунок податкових надходжень [3]. Тому, враховуючи зарубіжний досвід, зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів України можливе, в першу чергу, за рахунок удосконалення системи місцевого оподаткування. Це, насамперед, стосується справляння майнових податків. Оскільки, в такому випадку об'єкт оподаткування неможливо перемістити на іншу територію чи ухилитися від сплати цих податків. Тому стабільність їх надходження, на відміну від податку на прибуток чи ПДВ, зручність застосування на локальному рівні є важливою перевагою та можливістю залучення власних джерел надходжень [1].

Таким чином, зважаючи на особливості впровадження процесів децентралізації, необхідним постає посилення ролі власних доходів та зменшення фіскальної залежності у процесі формування місцевих бюджетів з метою надання громадянам якісних та у достатньому обсязі суспільних благ та послуг. При цьому важливим напрямком зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів повинно стати застосування в процесі діяльності місцевих органів влади відповідних стимулів щодо її нарощення. В результаті, на місцевому рівні можна було б залишати певний відсоток від перевиконання річних розрахункових обсягів доходів місцевих бюджетів. Крім того, до одного із можливих джерел доходів можна було б зарахувати екологічний податок, за рахунок чого збільшилося б фінансування закладів соціальної сфери, а також заходів щодо відновлення навколишнього середовища на місцевому рівні.

Проблемним питанням залишається й недостатня автономія місцевих органів в ухваленні відповідних рішень, вирішення якого також сприятиме ефективній організації бюджетного процесу на місцевому рівні, в тому числі формуванню стабільної дохідної бази місцевих бюджетів та її зміцненню.

Таким чином, основними шляхами зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів в контексті впровадження процесів децентралізації можна вважати:

— здійснення оцінки податкових надходжень не тільки на основі фактичних показників, але й виходячи із розрахунків обсягів податкових надходжень на душу населення, які б відповідний бюджет отримав за умови застосування середніх по регіонах ставок податків з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку відповідних регіонів;

— збільшення неподаткових платежів до місцевих бюджетів шляхом припинення практики уникнення аукціонів, що здійснюється при передачі земельних ділянок орендарям, що забезпечить залучення коштів до місцевих бюджетів у реальних обсягах;

— посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів;

— запровадження електронного бюджетування, подальше застосування на місцевому рівні програмно-цільового методу формування і виконання бюджетів;

— проведення ревізії пільг на сплату обов'язкових платежів до місцевих бюджетів та радикального скорочення переліку одержувачів даних пільг;

— забезпечення повноти надходжень рентних платежів від надкористування та встановлення обґрунтованої їх величини та ін.

Хоча в процесі реформування бюджетного законодавства в Україні вже здійснено певні напрями щодо посилення самостійності місцевих бюджетів, але, незважаючи на це, такі процеси все ж вимагають забезпечення більшої фінансової автономії через посилення ролі місцевих бюджетів, за рахунок збільшення обсягів власних надходжень.

Враховуючи вищезазначене, відмітимо, що незважаючи на певні досягнення реформи міжбюджетних відносин у напрямку децентралізації, існуючий потенціал місцевих бюджетів все ще не може гарантувати повного досягнення фінансової спроможності. Саме тому, такі процеси вимагають більшої фінансової автономії органів місцевої влади. Зважаючи на це, такі заходи сприятимуть зростанню фінансової стійкості регіону, що забезпечить стабільність та ефективне використання власних надходжень, зміцнення дохідної бази бюджетів різних рівнів бюджетної системи з метою ефективного соціально-економічного розвитку регіонів і зростання добробуту громадян.

Література:

1. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua>.

2. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28 грудня 2014 р. № 79-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 3. – Ст. 54.

3. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н.В. Проць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 221–227.

Бобровська Христина

ст. гр. ФУМм-11

Тернопільський національний економічний університет

khrystynabobrovska@hotmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дем'янюк А.В.

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день необхідність проведення децентралізації не викликає жодного сумніву оскільки вона є однією з основних умов незалежної та ефективної діяльності органів місцевої влади та місцевого самоврядування, котрі повинні забезпечувати їх сталий соціально-економічний розвиток. Для успішного розвитку адміністративно-територіальних формувань важливим є нарощування їх податкового потенціалу та розподіл повноважень між рівнями влади відповідно до наявних бюджетних ресурсів, що значно дозволяють реалізувати процеси децентралізації. Таким чином, актуальності набувають дослідження сучасного стану формування доходної частини місцевих бюджетів в умовах децентралізації з метою забезпечення її зміцнення.

Питанню формування доходів місцевих бюджетів присвячені наукові праці таких вчених-економістів: С. Буковинського, О. Василика, А. Даниленка, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луїної, І. Лютого, В. Опаріна, К. Павлюк, О. Романенко, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін. Проте внесенням змін до податкового та бюджетного законодавства зумовлюють необхідність подальшого дослідження проблем формування місцевих бюджетів за доходами.

Необхідно зазначити, що децентралізація – це процес передачі відповідальності за планування та реалізацію ресурсного забезпечення, розподілу й інших компонентів соціального управління від центральних органів державної влади до регіональних, місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування [4, с. 7]. Отже, органи влади на місцях повинні володіти необхідними власними фінансовими ресурсами, достатніми для вирішення соціально-економічних проблем регіону, що можливо досягнути в результаті реформи міжбюджетних відносин з метою зміцнення доходної частини місцевих бюджетів.

Важливим показником децентралізації бюджетної системи є частка трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів. Трансферти отримують абсолютно всі регіони України, у той час як теоретичною метою трансфертів є підтримка лише тих регіонів, які цього потребують. Значна залежність місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету не дозволяє забезпечити достатній рівень доходної частини місцевих бюджетів. Політика розширення власної доходної бази на місцях обумовить загальне зниження рівня трансфертів, оскільки самодостатні регіони зможуть обходитися без централізованої підтримки, натомість отримуватимуть її лише ті, хто дійсно цього потребує [1].

Здійснення сучасних процесів бюджетної децентралізації передбачає розширення доходів загального фонду місцевих бюджетів за рахунок:

— передачі з державного бюджету 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки;

— акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів;

— передачі з бюджету розвитку єдиного податку, податку на майно;

— передачі зі спеціального фонду екологічного податку (крім радіоактивних відходів) з одночасним збільшенням нормативу зарахування до 80%.

Також одним з важливих аспектів децентралізації є те, що саме місцева влада з урахуванням територіальних особливостей буде вирішувати, на які потреби вона може витратити ці кошти. Оскільки очевидно, що центральні органи в меншій мірі враховують регіональні і місцеві умови при забезпеченні соціальних потреб, ніж органи місцевої влади, які не лише наближені до проблем регіонів, але й більше контролюються територіальною громадою.

Певні кроки для проведення бюджетної децентралізації здійснюються вже довгий період часу в Україні. Бюджетна централізація за 2011–2013 рр. зменшилася з 78,3% до 76,2% та рівень децентралізації бюджетних ресурсів збільшився з 21,7 до 23,8%. У 2014 р. відбулося незначне збільшення частки у доходах зведеного бюджету – 77,8%, при цьому відбулося скорочення частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету – 22,2% (табл. 1).

Перехід до децентралізації управління фінансовими ресурсами повинен супроводжуватися достатніми обсягами надходжень у місцеві бюджети задля забезпечення потреб територій.

Зазначимо, що у 2014 р. доходи загального і спеціального фонду місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів зменшилися на 4084,0 млрд. грн. в порівнянні з 2013р. Проведення децентралізації спрямоване на підвищення цього показника та зменшення дотаційності місцевих бюджетів. Розширення та законодавче закріплення фіскальних прав місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, в частині місцевого оподаткування активізує їх діяльність у збільшенні надходжень фінансових ресурсів до бюджету. Надання з державного бюджету медичної та освітньої субвенції на утримання закладів відповідних галузей також є важливим джерелом добробуту територіальних громад. Додаткові кошти, отримані в результаті децентралізації, повинні направляти не лише на поточні витрати, а і на проекти, які сприятимуть розвитку регіону.

Застосування нових підходів до міжбюджетних взаємовідносин дасть змогу на більш високому рівні забезпечити відкритість, прозорість і єдність у бюджетному процесі, справедливий розподіл загальносуспільного багатства між громадянами та територіальними громадами. Це створить реальні можливості для нарощування доходної бази власних і закріплених доходів місцевих бю-

джетів, прогнозованості розвитку територій і призведе до подальшої стабілізації соціально-економічного становища у державі [3].

Таблиця 1

**Доходи зведеного, державного та місцевих бюджетів України
за 2011–2014 рр. [2]**

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. проти 2013 р.	
					Абсол. приріст, млрд. грн.	Темп приросту, %
Зведений бюджет, млрд. грн., у т.ч.:	398,3	445,5	442,8	455,9	13,1	3,0
– загальний фонд	334,7	369,7	75,0	388,9	13,9	3,7
– спеціальний фонд	63,6	75,8	67,8	67,0	-0,8	-1,2
Державний бюджет (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд. грн., у т.ч.:	311,8	344,7	337,6	354,8	17,2	5,1
– частка у доходах зведеного бюджету, %	78,3	77,4	76,2	77,8	×	×
– загальний фонд	263,3	288,5	290,1	308,7	18,6	6,4
– спеціальний фонд	48,5	56,2	47,5	46,1	-1,4	-3,0
Місцеві бюджети (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд. грн., у т.ч.:	86,5	100,8	105,2	101,1	-4,1	-3,9
– частка у доходах зведеного бюджету, %	21,7	22,6	23,8	22,2	×	×
– загальний фонд	71,4	81,2	84,9	80,2	-4,7	-5,5
– спеціальний фонд	15,1	19,6	20,3	20,9	0,6	3,0

На сьогоднішній день зроблено важливий внесок у розвиток самостійності регіонів. Ефективне функціонування органів місцевого самоврядування здійснюється на засадах децентралізації. Децентралізація надає значні можливості для органів місцевої влади самостійно вирішувати питання життєзабезпечення громад та піднімає на новий рівень роль громадян у прийнятті та втіленні рішень щодо забезпечення соціального та економічного розвитку суспільства. Формування місцевих бюджетів повинне здійснюватися таким чином, щоб це давало змогу органам місцевого самоврядування отримати фінансову базу для реалізації покладених на них повноважень. Процес формування місцевих бюджетів повинен давати можливість місцевій владі виявляти фінансово-господарську самостійність у витрачанні коштів на заходи з утримання та розвитку установ освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури тощо.

Література:

1. Бабій Н.В. Стан та проблеми міжбюджетних відносин в Україні [Електронний ресурс] / Н.В. Бабій. – 2008. – Режим доступу: [file:///C:/Users/pc/Downloads/Npndfi_2008_4_4%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/pc/Downloads/Npndfi_2008_4_4%20(2).pdf).
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2014 р. [Електронний ресурс] // ІБСЕД. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf.
3. Гвазава Н.Г. Формування місцевих бюджетів: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / Н.Г. Гвазава. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/5/04.pdf>.
4. Линьов К.О. Централізація, децентралізація не лінійність у державному управлінні / К.О. Линьов. – К., 2004. – 20 с.

Брошак Володимир

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

valodi@meta.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З.М.

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ

У процесі організації міжбюджетних відносин органи державної влади та місцевого самоврядування за допомогою складових бюджетного механізму вирівнюють обсяг бюджетних надходжень для досягнення цілей, визначених бюджетною політикою держави.

У вітчизняній бюджетній практиці використовуються такі методи бюджетного регулювання: 1) закріплення за відповідними місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки; 2) надання фінансової допомоги бюджетам в певній визначеній сумі (у вигляді міжбюджетних трансфертів).

Перелік загальнодержавних податків і зборів, які у повному обсязі або частково закріплюються за конкретними місцевими бюджетами, наведено у ст. 64, 66, 69 Бюджетного кодексу України [1]. Види міжбюджетних трансфертів і порядок їх перерахування регламентовано главою 16 Бюджетного кодексу України.

Зважаючи на те, що основним видом доходів більшості місцевих бюджетів є міжбюджетні трансферти, саме другий метод є основним методом бюджетного регулювання. Тому доцільно детальніше зупинитися саме на аналізі міжбюджетних трансфертів.

Так, обсяг міжбюджетних трансфертів, отриманих місцевими бюджетами, як і доходів місцевих бюджетів, з року в рік зростає. У 2014 р. обсяг міжбюдже-

тних трансфертів зріс на 51,72 млрд. грн. або 165,57% порівняно із 2010 р., доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів – на 20,59 млрд. грн. або 125,57%. Порівнюючи темпи приросту доходів місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів, встановлено, що упродовж 2010–2014 рр. доходи місцевих бюджетів зростали повільніше, ніж міжбюджетні трансферти, отримані місцевими бюджетами. Середній темп приросту доходів становив 5,86%, у той час, як міжбюджетних трансфертів – 13,43%.

У 2010–2014 рр. спостерігалася негативна тенденція зростання частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів на 6,88% до 56,37% у 2014 р., що є свідченням зростання ролі трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів та виникнення передумов до зниження мотивації органів місцевої влади до мобілізації податкових та інших надходжень. Позитивне, на перший погляд, збільшення обсягу дохідної частини місцевих бюджетів насправді означає посилення фінансової залежності органів місцевого самоврядування від центральних органів державної влади та їхню неспроможність за рахунок податкових, неподаткових надходжень та доходів від операцій з капіталом здійснювати видатки на виконання повноважень.

Традиційно у структурі міжбюджетних трансфертів найбільшу частку 46,3% у 2014 р. (у 2013 р. – 48,1%) складала дотація вирівнювання – 60,5 млрд. грн. (2013 р. – 55,7 млрд. грн.). Порівняно із минулорічним показником ця частка зменшилася на 1,8%, водночас частка субвенцій зросла на 7,2% і становила 12,4%.

У 2014 р. зріс обсяг коштів, який передавався з місцевих бюджетів України до Державного бюджету України, на 483,4 млн. грн. порівняно із 2013 р. і становив 1952,6 млн. грн. У результаті чистий трансферт вирівнювання у 2014 р. склав 58258,2 млн. грн., що на 7,9% більше, ніж у 2013 р., та на 56,43% більше, ніж у 2010 р. [2, с. 69].

Таким чином, існуючий до 2015 р. розподіл бюджетних ресурсів між органами державної влади та місцевим самоврядування характеризувався надмірною централізацією. Така модель взаємовідносин формувала пасивну поведінку органів місцевого самоврядування, які законодавчо обмежені у збільшенні дохідної бази місцевих бюджетів та не мають суттєвого впливу на соціально-економічний розвиток території.

У процесі реалізації бюджетної реформи у 2015 р. з метою забезпечення бюджетної автономії і фінансової самостійності місцевих бюджетів запроваджено так звані «прямі» міжбюджетні відносини (передача трансфертів відбуватиметься на двох рівнях: перший – державний бюджет – обласний бюджет; другий – державний бюджет – бюджет міста обласного значення / бюджет об'єднаних територіальних громад / районний бюджет) та новий механізм горизонтального бюджетного вирівнювання (вирівнювання податкоспроможності бюджетів, у процесі якого для розрахунку обсягу базової (реверсної) дотації враховуватиметься надходження податку на прибуток підприємств приватного

сектору економіки (для обласних бюджетів) та податку на доходи фізичних осіб (для обласних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад)). При цьому, місцеві бюджети з індексом податкоспроможності нижче 0,9 (середнього показника по Україні) отримуватимуть базову дотацію (80% суми, необхідної для досягнення показника 0,9). Водночас бюджети з індексом податкоспроможності понад 1,1 перераховуватимуть до державного бюджету 50% перевищення (реверсна дотація).

Отже, у 2015 р. замість дотації, при визначенні якої враховувалися розрахункові обсяги видатків місцевих бюджетів на утримання органів управління, освіти, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт, з державного бюджету надається базова дотація (або ж до державного бюджету перераховується реверсна дотація), обсяг якої не залежить від видатків місцевого бюджету. Зазначене, на відміну від колишнього механізму вирівнювання, стимулюватиме місцеві органи влади залучати додаткові надходження до місцевих бюджетів та розширювати базу оподаткування.

Поряд із цим, для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, за кріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень, із державного бюджету передається місцевим бюджетам на фінансування:

- охорони здоров'я – медична субвенція (обласні, районні бюджети, бюджети міст обласного значення, міський бюджет міста Києва), субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру (обласні бюджети, міський бюджет міста Києва);
- освіти – освітня субвенція (обласні, районні бюджети, бюджети міст обласного значення, міський бюджет міста Києва) та субвенція на підготовку робітничих кадрів (обласні бюджети, міський бюджет міста Києва);
- соціального захисту – субвенції на здійснення державних програм соціального захисту (обласні бюджети, міський бюджет міста Києва) і т.д.

При цьому посилюється відповідальність Міністерства освіти і науки України за реалізацію державної політики у галузі освіти, оскільки воно є головним розпорядником освітньої субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів, та Міністерства охорони здоров'я України за реалізацію державної політики у галузі охорони здоров'я, яке є головним розпорядником медичної субвенції, субвенції на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру [3].

Не применшуючи позитиви від зміни міжбюджетних відносин, зазначимо, що проблема невідповідності бюджетних коштів, які надходять з державного бюджету місцевим у вигляді медичної, освітньої субвенцій, субвенції на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, субвенції на підготовку робітничих кадрів, реальній

потребі розпорядників бюджетних коштів, які надають освітні і медичні послуги, у фінансових ресурсах залишається нерозв'язаною. Як справедливо зазначає З. Лободіна, таку ситуацію можна пояснити тим, що, не зважаючи на доволі прозорий механізм розрахунку медичної субвенції для окремих місцевих бюджетів, при визначенні фінансового нормативу бюджетної забезпеченості медичної субвенції для зазначених бюджетів не конкретизовано алгоритм розрахунку такого показника як загальний обсяг медичної субвенції для усіх місцевих бюджетів на планований бюджетний період. Відповідно до ст. 94 Бюджетного кодексу України загальний обсяг фінансових ресурсів за кожним видом міжбюджетних трансфертів (у тому числі і медичною субвенцією), який використовується для розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості, розраховується на підставі державних соціальних стандартів і нормативів, які в Україні до цього часу ще не затверджені [4, с. 114].

Отже, бюджетна політика у сфері міжбюджетного регулювання передбачає заходи державної та місцевої влади щодо забезпечення органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, для усунення фіскальних дисбалансів, спричинених диспропорціями у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць країни.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 р. / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2015. – 77 с.
3. Лободіна З. Трансформація видатків місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації / Зоряна Лободіна // Світ фінансів. – 2015. – Вип. 1. – С. 69–82.
4. Лободіна З.М. Планування видатків бюджетів на охорону здоров'я в умовах реформи міжбюджетних відносин / Лободіна З.М. // Збірник наукових праць Перших наукових читань пам'яті СІ. Юрія (Тернопіль, 26 листопада 2015 р.). – Тернопіль: ТНЕУ. – 2015. – С. 110–115.

Бугай Сергій

ст. гр. ОПМ-10

Університет митної справи та фінансів

sergey04b@inbox.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Тараненко В.Є.

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК ОРГАН РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Податкове регулювання в його інституційному прояві має суттєве значення в умовах проведення економічних реформ. Обмеження, які висунуті міжна-

родними організаціями, що надають фінансову підтримку Україні, в першу чергу стосуються зменшення державних витрат та оптимізації доходів. В таких умовах Державна фіскальна служба України є тим органом, який в змозі забезпечити не тільки сталі надходження до бюджетів всіх рівнів, а й виконання регулюючої функції податків, що зумовлено новим форматом партнерських відносин з платниками податків.

Державна фіскальна служба України (ДФС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [2]. Фактично, ДФС є державним адміністратором податкової системи України. Під адмініструванням слід розуміти систему планування, сплати, обліку та контролю надходження фіскальних платежів до бюджетів. Виконання цих процесів сьогодні відбувається в площині збалансування інтересів платників податків та контролюючих органів, які мають на меті покращення умов підприємницької діяльності та збільшення податкових надходжень.

В рамках виконання вказаних заходів Міністерством фінансів України спільно з Державною фіскальною службою України розроблено низку проектів нормативно-правових актів (законопроектів, проектів постанов Кабінету Міністрів України та наказів Мінфіну) покликаних скоротити окремі функції та удосконалити процедури адміністративного регулювання економіки, запровадити прозорі та єдині правила для всіх суб'єктів економічної діяльності, а також створити умови для підвищення рівня їх захисту, спростити форми податкової звітності, забезпечити виконання вимог ст. 46 Податкового кодексу України (питання податкової звітності) та привести нормативно-правові акти у відповідність до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 № 71-VIII. Більшість наказів вже затверджені Мінфіном, а деякі проекти винесені на громадське обговорення шляхом оприлюднення на офіційному веб-сайті Міністерства фінансів України [3].

Поряд із цим, з метою покращення підприємницького клімату ДФС України створено можливості для платників податків щодо дистанційного подання звітності в електронному вигляді засобами телекомунікаційного зв'язку з використанням електронного цифрового підпису. У зв'язку із запровадженням електронного адміністрування ПДВ в електронному сервісі «Електронний кабінет платника податків» реалізовано режим «Реєстр транзакцій ПДВ-рахунків». Крім того, 14 травня 2015 р. набрав чинності Закон України від 21 квітня

2015 р. № 344-VIII «Про внесення змін до ст. 69 Податкового кодексу України щодо спрощення умов ведення бізнесу» [3].

При цьому коригувальним фактором діяльності ДФС України залишається головний недолік податкової системи – її спрямування на подолання дефіциту бюджету шляхом вилучення доходів господарюючих суб'єктів, незважаючи на післякризовий період економіки. Це свідчить про фіскальну орієнтацію податкової системи і її другорядну роль як інструменту стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів господарювання.

Податковим кодексом було прийнято досить багато позитивних змін у напрямку активізації підприємницької діяльності юридичних осіб, зокрема інноваційної діяльності. Але багато питань ще й досі залишаються невирішеними. Поглиблює ситуацію великий відсоток тіньового сектору в Україні, а також корумпованість керівників державних органів. Для покращення ситуації, яка склалася потрібно звернутись до досвіду високорозвинених країн у сфері оподаткування та ретельно переглянути нормативно-правові акти.

Сьогодні Податковий кодекс є основним документом, завдяки якому можливе досягнення нової якісної системи оподаткування. Сам факт його прийняття та подальше удосконалення норм податкового законодавства дає можливість створення більш стабільної податкової системи, яка повинна забезпечити достатній обсяг надходжень до бюджету, ефективне функціонування економіки держави, справедливий підхід до оподаткування всіх категорій платників податків.

В контексті запровадження законодавчих інструментів для реалізації принципу діяльності на комерційних засадах (принципу «на відстані витягнутої руки») було прийнято окремі нормативно-правові акти, спрямовані на удосконалення трансферного ціноутворення. Зокрема, схвалено Постанову Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 381 «Про затвердження Порядку розрахунку діапазону цін (рентабельності) та медіани такого діапазону для цілей трансфертного ціноутворення», а також Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2015 № 449-р «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим пп. 39.2.1.2 пп. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 Податкового кодексу України» [4].

Також, 15.07.2015 Верховною Радою України прийнято у другому читанні та в цілому проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо трансфертного ціноутворення)» (реєстр. № 1861). Закон передбачає удосконалення системи державного регулювання трансферного ціноутворення, усунення суперечностей та конкретизації норм, які негативно впливають на забезпечення реалізації податкової політики, зокрема вдосконалення визначення «пов'язані особи»; збільшення порогових показників для визнання операції контрольованою; зменшення штрафу за недекларування операцій [3].

Отже, Державна фіскальна служба України є інституційним уособленням податкової системи України. Тож реформування ДФСУ має відповідати загаль-

ним завданням податкової реформи, а саме бути спрямоване на оптимізацію її структури та вдосконалення діяльності з метою підвищення рівня забезпечення прав і свобод платників податків, наповнення бюджету, посилення боротьби з правопорушенням і корупцією при реалізації податкової політики держави, зменшення тіньової економіки.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Лист ДФС України «Про надання роз'яснення» від 08.10.2015 № 37321/7/99-99-17-03-01-17.
3. Аналітична довідка про хід виконання Плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку системи управління державними фінансами (за II квартал 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minfin.gov.ua/news/view/informacija-pro-hid-vikonannja-planu-zahodiv-schodo-realizacii-strategii-rozvitku-sistemi-upravlinnja-derzhavnimi-finansami-\(za-ii-kvartal-2015-roku\)?category=mizhnarodne-spivrobotnictvo](http://www.minfin.gov.ua/news/view/informacija-pro-hid-vikonannja-planu-zahodiv-schodo-realizacii-strategii-rozvitku-sistemi-upravlinnja-derzhavnimi-finansami-(za-ii-kvartal-2015-roku)?category=mizhnarodne-spivrobotnictvo).
4. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.

Будка Лілія

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет

nkarpishin@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Питання формування доходів домогосподарств є одним із найбільш складних, але, водночас, надзвичайно важливих і актуальних в сучасній фінансовій науці. Домогосподарство є винятковим соціальним утворенням і економічним фундаментом життєдіяльності будь-якого суспільства. Матеріальний добробут членів домогосподарств в повному обсязі залежить від рівня їхнього доходу, який під впливом певних факторів, може мати тенденцію або до збільшення, або до зменшення.

Окремим аспектам проблематики формування доходів домогосподарств були присвячені наукові праці таких українських вчених як Т. Кізими, В. Паламарчука, А. Колота, В. Мандибура, Е. Лібанова, Ю. Палкіна, Н. Холода, Г. Ярошенко, а також зарубіжних науковців – А. Архіпова, Л. Хахуліної, С. Белозерова, В. Ковальова, Б. Сабантіта інших. Незважаючи на значний внесок вищезазначених фахівців, їх напрацювання не охоплюють усіх аспектів

проблематики формування доходів домогосподарств, що дає змогу продовжувати наукові дослідження.

Доходи домогосподарств формуються в процесі розподілу та перерозподілу виробленого в країні валового внутрішнього продукту. Основним призначенням цих доходів є здатність задовольняти як матеріальні, так і духовні потреби членів домашніх господарств.

У фінансовій теорії зміст поняття «доходи домогосподарств» є предметом наукової дискусії. Так, на думку науковця В. Паламарчука, «доходи домогосподарств – це загальна сума грошових коштів, яку отримала певна господарююча група протягом певного відрізка часу, як правило, одного року» [1, с. 124]. Дослідники Н. Холод та С. Панчишин визначаючи зміст доходів домогосподарств, наголошують на часовій ознаці і трактують їх як сукупність грошових коштів і натуральних надходжень, які домогосподарства отримали за певний період [2, с. 133].

У нормативних актах Державної служби статистики України дохід домашнього господарства визначається як сукупність грошових надходжень від одержаної заробітної плати, доходів від власності, соціальних допомог та інших трансфертів [3]. Найбільш змістовним і доступним, на наш погляд, є науковий підхід Т. Кізими, яка вважає, що доходи домогосподарств слід розглядати як сукупність надходжень за певний період часу, які використовуються фізичними особами з метою споживання і нагромадження [4, с. 48].

Доходи можуть надходити до домогосподарств у двох формах: у грошовій або у натуральній. До доходів у натуральній формі відносять продукцію, яка отримана в результаті ведення особистого підсобного господарства, це також, натуральна оплата праці, пільги та субсидії від держави, що надійшли у натуральній формі тощо. Важливо зазначити, що якщо домогосподарство реалізовує продукцію, отриману у натуральній формі і отримує дохід у грошовій формі, то цей дохід є виторгом від реалізації продукції [4, с. 49].

За методологією Державного комітету статистики України в залежності від основного джерела отримання доходів виділяють наступні види доходів домогосподарств:

- оплата праці найманих працівників;
- змішаний дохід (прибуток) роботодавців та самостійно зайятих працівників;

- соціальні допомоги, інші поточні та капітальні трансферти;

- доходи від власності та інші фінансові надходження [3].

Доходи домогосподарств можна класифікувати і за іншими критеріями:

1) В залежності від рівномірності надходжень:

- регулярні (оплата праці, орендна плата та ін.);

- періодичні (авторські гонорари, доходи з цінних паперів і т. ін.);

- випадкові або разові.

2) В залежності від надійності надходження:

- гарантовані (державні пенсії, доходи від державних позик);
- умовно-гарантовані (оплата праці);
- негарантовані (гонорари, комісійні винагороди) [5, с. 316].

Важливим є також і поділ джерел доходів в залежності від сегментів ринку, де функціонує домогосподарство:

- на ринку трудових ресурсів формуються такі джерела доходів як заробітна плата й інші виплати, компенсаційні, стимулювальні платежі;
- на ринку товарів – доходи від реалізації товарів власного виробництва, творчості, від продажу майна тощо;
- на фінансовому ринку утворюються доходи від фінансових, фондових, валютних інвестицій, компенсаційно-інвестиційні доходи тощо.

Для можливості оцінки динаміки доходів населення, використовують показники «наявний доход населення» та «реальний наявний доход населення». Наявний доход населення – це максимальний обсяг грошових доходів, які призначені для використання домашніми господарствами на придбання споживчих товарів та оплату послуг. Реальний наявний доход населення – це наявний доход, який скоригований на індекс споживчих цін [3].

З огляду на вище сказане, можна зробити висновок про те, що доходи домогосподарств здатні утворюватись у всіх секторах економіки і мають можливість поєднують у собі різні складові національного доходу. Частіше доходи розуміються як плата за ресурси, які були або надані домогосподарством, або ним використані. Ефективне функціонування доходів домогосподарств є основою стабільного відтворення населення, запорукою духовного розвитку і, як результат, базою для здійснення майбутніх витрат.

Література:

1. Оганян Г.А. Політична економія: навч. посіб. / Г.А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев. – К.: МАУП, 2003. – 520 с.
2. Панчишин С. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / За ред. С. Панчишина та М. Савлука. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 406 с.
3. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov
4. Кізима Т.О. Доходи домашніх господарств: теоретична концептуалізація та пріоритети формування в сучасних умовах / Т.О. Кізима // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 2. – С. 47–54.
5. Финансы. Денежное обращение. Кредит: учеб. для вузов / Под ред. проф. Г.Б. Поляка. – М: ЮНИТИ-ДАНА, 2-е изд., 2003. – 678 с.

Васецька Інна

ст. гр. 41 ФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

vaseczkaiai@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Чкан І.О.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ

Діяльність кредитних спілок в Україні є відносно новим видом посередницької діяльності і з кожним роком привертає все більше уваги як науковців, так і населення в цілому. Особливо актуальною ця проблема розвитку стала в період економічної кризи, адже за ці роки діяльність кредитних спілок пережила низку трансформацій економічного і законодавчого характеру. Сьогодні ж розвиток кредитних спілок відбувається в умовах недосконалості законодавства, фінансової нестабільності, а також зниження платоспроможності фінансово-кредитних установ, які вказують на необхідність вдосконалення їхнього функціонування на фінансовому ринку.

Вагомий внесок у дослідження проблем кредитно-кооперативного руху в Україні зробило чимало вчених та науковців. Серед них були Ю. Ушкаренко, М. Малік, А. Качор, О. Саленко та ін. У публікаціях вітчизняних вчених проблемою розвитку кредитних спілок, окреслення можливих сфер їхньої діяльності для підвищення активності роботи суб'єктів господарювання приділяли увагу такі науковці, як А. Стадник, М. Манилич, Р. Коцовська, М. Чижевська.

Метою дослідження є виявлення проблем розвитку та функціонування кредитних спілок та визначення перспектив їх діяльності в Україні.

Передумовами розвитку більшості небанківських фінансово-кредитних інститутів традиційно вважаються ті, які неспроможні зайняти банківські установи. Кредитні спілки виникли як реакція на потреби у наданні швидких та недорогих фінансових послуг. Забезпечення конкурентоспроможності фінансових послуг, що пропонуються кредитними спілками, можливе за однієї обставини – надійності та стійкості фінансового посередника.

В Україні діяльність кредитних спілок регулюється Законом України «Про кредитні спілки» відповідно до якого кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [2].

Унікальність кредитної спілки полягає в тому, що її власниками є ті ж люди, які користуються її послугами. У зв'язку з цим кредитні спілки, як правило, видають кредити під нижчі відсотки, а на вклади нараховують вищі відсотки, ніж інші суб'єкти фінансового ринку. Це стає можливим завдяки низьким операційним затратам кредитних спілок та особливостям неприбуткового фінансового механізму діяльності [3].

За даними Нацкомфінпослуг станом на 30 червня 2015 р., кількість кредитних спілок в Україні становила 588, що на 39 спілок (6,2%) менше порівняно з аналогічним періодом 2014 р. Зокрема, 23% (133 кредитні спілки) входять до Всеукраїнської асоціації кредитних спілок (ВАКС). При цьому, на ринку членів кредитних спілок стало менше на 11,8% – до 775 тис. громадян України. В той же час, у кредитних спілок-членів ВАКС кількість членів зменшилась на 8,9% та станом на 30 червня 2015 р. складає 372,6 тис. громадян, а це 48,1% усього ринку кредитної кооперації України [1].

Загалом, система кредитної кооперації об'єднує понад 775 тис. громадян України. З них:

— 27,3 тис. громадян довірили свої кошти українським кредитним спілкам, з яких 57,9% – вкладники кредитних спілок, які є членами ВАКС;

— 170,9 тис. громадян мають діючі кредитні договори, з яких майже кожен другий позичальник кредитних спілок отримав кредит у кредитній спілці, яка є членом ВАКС.

Зважаючи на події в країні, активи кредитних спілок України зменшилися до 2232,3 млн. грн., тоді як минулого року станом на 30 червня 2014 р. активи ринку склали 2361,9 млн. грн. Звернемо увагу на те, що до подій в Україні, які розпочалися на початку 2014 р., а точніше станом на 30 червня 2013 р., активи ринку кредитної кооперації склали 2803,1 млн. грн., що на 25,6% більше порівняно з активами ринку на сьогоднішній день. У той же час, станом на 30 червня 2015 р., активи кредитних спілок-членів ВАКС нараховують 776,5 млн. грн., тобто складають третину ринку кредитної кооперації – 34,8% [1].

Через бойові дії на Сході найбільш відчутний спад активів відбувся в кредитних спілках цього регіону. За даними асоціації, активи Східного регіону в I півріччі 2015 р. скоротилися ще на 6,2 млн. грн., тоді як за 2014 р. активи зменшилися на 51 млн. грн., або 22% (станом на 30 червня 2015 р. активи кредитних спілок-членів ВАКС Східного регіону складають 150,6 млн. грн.).

Багатьом кредитним спілкам довелося скоротити обсяги видачі кредитів населенню. За даними Нацкомфінпослуг, у I півріччі 2015 р. надано кредитів на суму 998,3 млн. грн., тоді як минулого року за це же період було надано кредитів на суму 1086,3 млн. грн., або на 8,8% більше. Зазначимо, що в кредитних спілок-членів ВАКС кредитування в I півріччі 2015 р. порівняно з I півріччям 2014 р. зменшилося на 17,9%, а розмір середнього кредиту, що надається одному члену спілки, збільшився до 8,6 тис. грн. Середня сума кредиту на ринку складає 11,5 тис. грн. [1].

Отже, варто відзначити, що з початку 2015 р. на фоні економічно-соціальних подій в країні, спостерігається подальше погіршення показників діяльності кредитних спілок в Україні. Але у другому кварталі 2015 р. як по ринку, так і в кредитних спілок-членів ВАКС сповільнилося падіння основних показників. У першу чергу така тенденція зумовлена тим, що кредитні спілки намагаються бути ближчими до людей, шукають шляхи ефективної співпраці та го-

тові до відкритого діалогу. Крім того, кредитні спілки-члени ВАКС збільшують рівень капіталізації, що, насамперед, говорить про підвищення їхньої надійності й стабільності. Також спостерігаємо, що питома вага основних показників кредитних спілок, які є членами ВАКС, по ринку зростає та за деяким показником займає більше половину ринку кредитної кооперації в Україні.

Таким чином, основні проблеми у розвитку системи кредитної кооперації в Україні пов'язані із необхідністю підтримання платоспроможності та ліквідності кредитних спілок за умови виникнення системних фінансових криз. Щоб налагодити систему і вирішити проблему необхідно підвищити рівень захисту майнових прав членів установ, сприяти розвитку довгострокового кредитування, також забезпечити фінансову надійність та платоспроможність спілок.

Але незважаючи на всі складнощі, кредитні спілки України завдяки своєму професіоналізму та згуртованості зможуть забезпечити достатній рівень ліквідності, платоспроможності й капіталу.

Література:

1. Аналіз діяльності кредитних спілок України та КС-членів ВАКС за I півріччя 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vaks.org.ua/images/finanalyka_vaks/2015/VAKS_rynok_II_kv_2015.pdf.
2. Закон України «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 р. № 2908-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14/page>.
3. Оленчик А.Я. Кредитні спілки в Україні: основні засади діяльності: навч. посіб. / А.Я. Оленчик. – К.: Вид-во УІРФР, 2005. – 448 с.
4. Пожар А. Формування сервісної інфраструктури системи кредитної кооперації на регіональному рівні / А. Пожар // Світ фінансів. – 2007. – № 3. – С. 163–172.

Вдовинюк Людмила

ст. гр. ФУДзм-11

Тернопільський національний економічний університет

vdovinyuk94@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТІВ НА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В умовах інтеграції України у світову економічну спільноту надання населенню країни якісних та доступних медичних послуг у великій мірі залежить від організації фінансового забезпечення охорони здоров'я, яке передбачає пошук джерел формування та шляхів ефективного використання фінансових ресурсів зазначеної галузі.

Проблематику фінансового забезпечення охорони здоров'я досліджували у своїх працях українські науковці – В. Андрущенко, О. Василик, В. Войцехівсь-

кий, В. Галайда, Д. Карамішев, С. Кондратюк, Н. Лакіза-Савчук, Ю. Левенець, В. Лехан, Е. Лібанова, З. Лободіна, О. Макарова, Я. Радиш, І. Радь, В. Рудий, С. Юрій та ін. Серед зарубіжних вчених цими питаннями займалися Т. Акімова, А. Малагардіс, Г. Поляк, Р. Салтман, В. Семенов, Л. Трушкіна, І. Шейман та ін.

Відаючи належне проведеним дослідженням, нерозв'язані проблеми у сфері планування та здійснення видатків бюджетів на медичну галузь зумовлюють доцільність розвитку наукових поглядів на проблеми фінансового забезпечення охорони здоров'я як складової людського капіталу.

Основним джерелом фінансових ресурсів галузі охорони здоров'я є бюджетні кошти.

Планування видатків бюджетів на охорону здоров'я передбачає визначення загального обсягу бюджетних призначень для потреб галузі при розробленні проектів державного та місцевих бюджетів, встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі і в межах затвердженого розпису бюджету та нерозривно пов'язане із кошторисним плануванням на рівні закладу охорони здоров'я.

Так, головний розпорядник бюджетних коштів в галузі охорони здоров'я – для більшості видатків Міністерство охорони здоров'я України по державному бюджету та його територіальні органи (департаменти (управління) охорони здоров'я ОДА, центральні районні лікарні, відділи охорони здоров'я РДА, міських рад) по відповідних місцевих бюджетах розробляють бюджетний запит для подання Міністерству фінансів України або його територіальним органам відповідно до вимог інструкції з підготовки бюджетних запитів у терміни та порядку, встановлені Міністерством фінансів України чи його територіальними органами, для подальшого ретельного аналізу та прийняття рішення про включення до проекту відповідного бюджету. Бюджетний запит формується головним розпорядником бюджетних коштів на підставі проекту зведеного кошторису, який включає зведення показників проектів кошторисів розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня, включених до мережі конкретного головного розпорядника, та проектів кошторисів на бюджетні програми (функції), що виконуються безпосередньо зазначеним головним розпорядником.

Проведемо моніторинг планування видатків бюджетів на медичну галузь.

У 2015 р. запланований обсяг видатків на охорону здоров'я зріс: по Державному бюджету України – на 4285,9 млн. грн. або 57,8%, по місцевих бюджетах – на 15370,6 млн. грн. або 43,2% порівняно із запланованим обсягом видатків на 2010 р.

У 2015 р. видатки Державного бюджету України на охорону здоров'я заплановано у обсязі 11704,3 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – 10729,9 млн. грн. (91,7% від загального обсягу видатків державного бюджету на охорону здоров'я), за спеціальним – 974,4 млн. грн. (8,3%). Це на 0,53% більше, ніж було закладено у проектах місцевих бюджетів на 2014 р. (9490 млн. грн.).

Видатки місцевих бюджетів України на охорону здоров'я передбачено в обсязі 50960,7 млн. грн., у тому числі за загальним фондом – 44551 млн. грн. (87,4% від загального обсягу видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я), за спеціальним – 6409,7 млн. грн. (12,6%). Це на 23,33% більше, ніж було закладено у проекті Державного бюджету на 2014 р. (50690,4 млн. грн.).

Результати моніторингу видатків Державного та місцевих бюджетів України на фінансування галузі охорони здоров'я дають підстави констатувати зростання обсягу фінансових ресурсів на потреби зазначеної галузі за період 2005–2013 рр. майже у 4 рази, однак у 2014 р. відбулося їх зменшення на 7,2% порівняно із 2013 р.

Найбільша частка бюджетних коштів спрямовувалась на фінансування лікарень та санаторно-курортних закладів – 64,5–68,12%, дещо менша – на утримання поліклінік, амбулаторій, швидкої і невідкладної медичної допомоги – 16,83–21,54%, фінансування іншої діяльності у галузі охорони здоров'я – 11,16–11,63%, фінансування санітарно-профілактичних та протиепідемічних заходів та закладів – 1,8–3,33%, найменша – на фінансування досліджень і розробок у охороні здоров'я – 0,01–0,56% та придбання медичної продукції і обладнання – 0,01% у 2014 р.

Варто зазначити, що пріоритетним джерелом фінансового забезпечення медичної галузі загалом та комунальних закладів охорони здоров'я зокрема залишаються кошти місцевих бюджетів, абсолютна величина яких збільшувалася. Така особливість зумовлена визначенням у Бюджетному кодексі України порядком розподілу видатків на охорону здоров'я між різними ланками бюджетної системи.

Останніми роками спостерігалось і зростання питомої ваги коштів місцевих бюджетів у структурі джерел фінансового забезпечення охорони здоров'я (з 77,3% у 2005 р. до 81,49% у 2014 р.) та відповідно зменшення частки коштів державного бюджету з 22,7% у 2005 р. до 18,51% у 2014 р., що, на перший погляд, можна розцінити як спробу децентралізації коштів у зазначеній сфері. Однак за період 2009–2012 рр. відбулося суттєве збільшення обсягу субвенцій (з 97,0 млн. грн. у 2009 р. до 1580,5 млн. грн. у 2012 р.), які надавались з державного бюджету місцевим бюджетам на створення та функціонування медичних закладів, на придбання витратних матеріалів, медичного обладнання, автомобілів швидкої допомоги тощо. У 2013 р. обсяг зазначених субвенцій зменшився до 734,1 млн. грн., 2014 р. – 257,55 млн. грн.

У рамках реалізації реформи міжбюджетних відносин з метою забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів із 2015 р. для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, за рахунок яких відбуватиметься виконання цих повноважень, із державного бюджету передається місцевим бюджетам на фінансування охорони здоров'я: медична субвенція (обласні, районні бюджети, бюджети міст обласного значення, міський бюджет міста Києва, бю-

джети об'єднаних територіальних громад); субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру (обласні бюджети, міський бюджет міста Києва); інші субвенції.

Крім зазначених субвенцій органи місцевого самоврядування можуть збільшувати поточні і капітальні видатки на медичну галузь за рахунок наявних у їхньому розпорядженні бюджетних ресурсів.

У 2015 р. з Державного бюджету України заплановано перерахувати місцевим бюджетам: медичну субвенцію – 46090228,4 тис. грн., субвенцію на придбання медикаментів та виробів медичного призначення для забезпечення швидкої медичної допомоги – 137992,3 тис. грн., субвенцію на придбання витратних матеріалів для закладів охорони здоров'я та лікарських засобів для інгаляційної анестезії – 18972,6 тис. грн., субвенцію на реформування регіональних систем охорони здоров'я для здійснення заходів з виконання спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» – 129738,8 тис. грн., субвенцію з державного бюджету обласному бюджету Львівської області на завершення реконструкції Львівського обласного перинатального центру – 45000 тис. грн., субвенцію з державного бюджету обласному бюджету Одеської області на будівництво лікувального корпусу Одеської обласної дитячої клінічної лікарні – 19000 тис. грн. [1].

Підсумовуючи оцінку практики здійснення видатків на охорону здоров'я через механізм надання субвенцій з державного бюджету місцевим на конкретно визначену мету – реалізацію державної політики у галузі охорони здоров'я, зазначимо, що новий порядок надання міжбюджетних трансфертів сприятиме посиленню відповідальності головного розпорядника бюджетних коштів за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України, у медичній галузі – Міністерства охорони здоров'я України за формування та реалізацію державної політики охорони здоров'я, посилить його взаємодію з органами місцевого самоврядування в частині формування відповідних стандартів надання медичних послуг та впорядкування мережі медичних закладів. Крім того, зважаючи на цільовий характер субвенцій, відбудеться гарантоване спрямування одержаних місцевим бюджетом коштів на фінансування охорони здоров'я.

Позитивним аспектом організації надання медичної субвенції слід вважати і те, що залишки коштів за нею на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і можуть використовуватися у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції, у тому числі на оновлення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я [2].

Проте, нерозв'язаними залишаються такі проблеми формування фінансових ресурсів охорони здоров'я:

— невідповідність бюджетних коштів, які надходять з державного бюджету місцевим у вигляді медичної субвенції, реальній потребі розпорядників бюджетних коштів, які надають медичні послуги, у фінансових ресурсах;

— у формулі розрахунку медичної субвенції не враховується, також, реальна потреба в коштах для лікування хворих методом гемодіалізу в зв'язку з різною кількістю таких хворих у регіонах України;

— заборона спрямування медичної субвенції у поточному бюджетному періоді на капітальні видатки закладів охорони здоров'я навіть у разі забезпечення у повному обсязі потреби у поточних видатках та за умови відсутності простроченої бюджетної заборгованості за захищеними видатками медичних закладів.

Література:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.

2. Лободіна З.М. Планування видатків бюджетів на охорону здоров'я в умовах реформи міжбюджетних відносин / З.М. Лободіна // Збірник наукових праць Перших наукових читань пам'яті СІ. Юрія (Тернопіль, 26 листопада 2015 р.). – Тернопіль: ТНЕУ. – 2015. – С. 110–115.

Вовк Наталія

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

nataliavovk2301@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З.М.

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ РЕФОРМИ

Планування видатків бюджетів як один із методів механізму реалізації бюджетної політики на місцевому рівні охоплює такі стадії бюджетного процесу як складання проекту місцевого бюджету, розгляді прийняття рішення про місцевий бюджет та базується на принципах бюджетного унітаризму.

У процесі планування видатків місцевого бюджету визначаються напрямки використання бюджетних ресурсів з урахуванням стратегічних орієнтирів розвитку, закріплених у Програмі соціально-економічного та культурного розвитку адміністративної території на відповідний рік.

Саме від правильного визначення планових показників бюджету залежить якість його виконання, зростання темпів соціально-економічного розвитку та ефективне функціонування бюджетної системи держави. Тому дуже важливим питанням є побудова такої системи бюджетного планування, яка б передбачала

обґрунтовані, реальні та якісні показники при оптимальному розподілі бюджетних ресурсів [4].

Дослідженням теоретичних засад та практичних аспектів бюджетного планування займалися вітчизняні вчені Андрущенко В.Л., Бескид Й.М., Буковинський С.А., Булгакова С.О., Василик О.Д., Дем'янишин В.Г., Єрмошенко М.М., Кириленко О.П., Луніна І.С., Міщенко В.І., Наконечна Ю.Л., Нечай А.А., Огонь Ц.Г., Опарін В.М., Павлюк К.В., Пасічник Ю.В., Розпутенко І.В., Чугунов І.Я., Федосов В.М., Юрій С.І. та інші.

Результати оцінки щорічної практики планування видатків місцевих бюджетів в Україні до впровадження у 2015 р. реформи міжбюджетних відносин дали підстави констатувати, що у Бюджетному кодексі України, постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів» від 08.12.2010 № 1149 та інших правових актах основна увага приділялася порядку планування видатків місцевих бюджетів, які враховувалися при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим (утримання органів управління, освіти, охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт, культуру і мистецтво, соціальний захист та соціальне забезпечення).

Розрахунки видатків здійснювалися за єдиними підходами для усіх місцевих бюджетів – з урахуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості у розрахунку на одного одержувача послуг: на жителя (управління, охорона здоров'я, культура і мистецтво, фізична культура і спорт, соціальні програми стосовно сім'ї, жінок, молоді та дітей), дитину або учня (освіта), одержувача соціальних послуг (соціальний захист та соціальне забезпечення).

Зміна складу, видів міжбюджетних трансфертів, порядку їх розрахунку та надання, вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів у процесі реалізації бюджетної реформи обумовили доцільність вилучення із Бюджетного кодексу України положень щодо поділу видатків на такі, які враховуються та не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим. Тому діюча раніше методика планування видатків місцевих бюджетів частково втратила свою актуальність, а нова – ще не повністю розроблена, а, отже, не дає змоги у повній мірі оцінити переваги реформи у напрямку децентралізації державних фінансів.

Так, починаючи з 2015 р. видатки місцевих бюджетів на загальну освіту здійснюються переважно за рахунок освітньої субвенції, професійно-технічну освіту – субвенції на підготовку робітничих кадрів, охорону здоров'я – медичної субвенції, субвенції на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, соціальний захист – субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту і т.д. Проте, у бюджетному законодавстві, зокрема Законі України про Державний бюджет України на 2015 р.» від 28.12.2014 № 80-VIII [2], наведено лише порядок розрахунку та розподілу медичної субвенції, освітньої субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів. Більше того, навіть у запропонованій методиці визна-

чення освітньої субвенції та субвенції на підготовку робітничих кадрів не подаються формули розрахунку фінансових нормативів бюджетної забезпеченості одного учня, що утруднює процес проведення аналізу [3].

Варто також зазначити, що відповідно до ст. 94 Бюджетного кодексу України загальний обсяг фінансових ресурсів за кожним видом міжбюджетних трансфертів, що враховується при визначенні фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, розраховується на підставі державних соціальних стандартів і нормативів, які встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами [1]. Проте державні соціальні стандарти та нормативи, які б мали бути основою для розрахунку наданих з державного бюджету трансфертів та в подальшому відображатись у здійснених видатках місцевих бюджетів, у переважній більшості не затверджені. У зв'язку з цим в умовах дефіцитності бюджетних коштів обсяг видатків місцевих бюджетів на утримання бюджетних установ переважно галузей соціальної сфери залежить від фінансових можливостей державного та місцевих бюджетів (крім цільових субвенцій, отриманих з державного бюджету, бюджетне законодавство не забороняє спрямовувати кошти базової дотації, а також інші доходи місцевих бюджетів на такі видатки місцевих бюджетів як освіта, охорона здоров'я і т.д.).

Що стосується планування інших видів видатків місцевих бюджетів, то в сучасній українській правовій базі відсутні спеціальні документи, які б визначали порядок, методику їх планування.

Недоліки організації бюджетного планування на місцевому рівні стають причиною відхилень запланованих показників видатків місцевих бюджетів від фактично здійснених у напрямку зменшення останніх. Наприклад, у 2011 р. здійснено видатків з місцевих бюджетів України на 4,45% менше від запланованого обсягу, у 2012 р. – 5,64% та 2013 р. – 10,4%.

Враховуючи необхідність розв'язання окреслених вище проблем планування видатків бюджетів, одними із пріоритетних заходів реалізації бюджетної реформи у напрямку децентралізації бюджетної системи вважаємо:

— удосконалення нормативно-правового забезпечення бюджетного планування в частині конкретизації, доповнення порядку розрахунку планових видатків місцевих бюджетів із урахуванням результатів, досягнутих у процесі фінансування бюджетних програм;

— повноцінне запровадження програмно-цільового методу на місцевому рівні;

— підвищення рівня відкритості планування і виконання місцевих бюджетів.

На наш погляд, зазначене дасть змогу зменшити невідповідність між обсягами видатків бюджетів на конкретні галузі та їхньою потребою у фінансових ресурсах, рівень відхилення фактичних видатків місцевих бюджетів від планових (кошторисних призначень з урахуванням внесених змін) та підвищити якість бюджетного планування.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
3. Лободіна З.М. Проблеми та шляхи удосконалення планування видатків місцевих бюджетів в контексті реалізації бюджетної реформи / З. М. Лободіна // Збірник тез доповідей Дванадцятій Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (Тернопіль, 26–27 березня 2015 р.). – Тернопіль: Астон. – 2015. – С. 170–171.
4. Набока Т.С. Управління видатками бюджету та напрямки його вдосконалення в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Набока Тетяна Сергіївна; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Київ, 2015. – 20 с.

Волошина Ірина

ст. гр. ФУДзм-51

Тернопільський національний економічний університет

voloshuna3@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Машко А.І.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВНУТРІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Світова практика свідчить, що державні цінні папери виступають важливим інструментом державних запозичень, дозволяючи залучати необхідні фінансові ресурси на сприятливих умовах. У той же час, ринок державних цінних паперів активно використовується центральними банками при проведенні грошово-кредитної політики з метою регулювання грошової маси, підтримки ліквідності банківської системи та рівня процентних ставок.

Залучення коштів державою на фондовому ринку, на відміну від прямого кредитування НБУ, є цілком ринковим способом фінансування дефіциту бюджету. Окрім того, розвинутий ринок внутрішніх державних облігацій є важливим інструментом формування ефективної грошово-кредитної політики. У багатьох державах світу внутрішні державні облігації становлять переважаючу складову у структурі державного боргу і суттєво впливають на функціонування економіки.

Внутрішні державні облігації, з одного боку, можна вважати найменш ризикованим інвестиційним інструментом усередині країни. З іншого боку, з погляду обов'язковості виконання, інструменти внутрішнього ринку державних запозичень є найменш жорсткими зобов'язаннями, їх недотримання не означає таких серйозних негативних наслідків для кредитного рейтингу держави, як дефолт за міжнародними облігаціями та іншими зовнішніми борговими інструментами [1].

Внутрішній ринок державних боргових зобов'язань України функціонує на базі використання таких фінансових інструментів як облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), процентні облігації внутрішньої державної позики та казначейські зобов'язання. Найбільш вагому роль на фондовому ринку України відіграють ОВДП, які є досить популярними серед інвесторів і, незважаючи на всі проблеми, що мали місце в процесі їх обертання, застаються чи не єдиним інструментом регулювання фінансового ринку в Україні. ОВДП розміщуються через аукціони НБУ, які забезпечують надходження облігацій на фондовий ринок. Найбільшими покупцями ОВДП є банки, що зумовлено специфікою української фінансової системи [3].

Питання регулювання ринку внутрішніх державних цінних паперів є доволі складним, а тому вимагає ґрунтовного аналізу та виважених дій. Особливо актуальною є проблема поєднання алокаційної здатності державних цінних паперів та інвестиційного потенціалу суб'єктів економічної діяльності, адже інвестиційна політика країни, стосовно ринку державних облігацій, повинна базуватися на засадах забезпечення динамічного розвитку національної економіки загалом. З огляду на це, перед фінансовими державними органами країни постає завдання налагодити ефективне функціонування механізму регулювання ринку державних цінних паперів, що має забезпечити тісний взаємозв'язок між фондовим та фінансовим ринками України [5].

Характеризуючи вплив державного внутрішнього боргу на економічні процеси, необхідно виходити з конкретних умов здійснення позик і результативності їх використання. Слід також враховувати зв'язки, що існують між державним внутрішнім боргом та основними макроекономічними показниками. Так, вплив державного боргу на приріст грошової маси залежить від його структури, а також від відповідних заходів центрального банку в сфері грошово-кредитного регулювання. Зміна обсягів грошової маси, в свою чергу, відображається на динаміці відсоткових ставок в економіці. Водночас, відсоткова ставка є механізмом, за допомогою якого зміни в грошово-кредитній сфері, спричинені зростанням державного внутрішнього боргу, розповсюджуються на реальний сектор економіки.

Основні макроекономічні наслідки внутрішніх державних запозичень у сфері споживання полягають у зменшенні одиничного споживання та розширенні колективного. Окрім того, через систему державного кредиту здійснюється перерозподіл капіталів між різними сферами діяльності, розподіл і перерозподіл доходу в економіці, а також міжчасовий розподіл фінансових ресурсів держави.

Збалансованість політики держави у сфері внутрішніх запозичень має забезпечуватися на стадії залучення позикових коштів, коли формується структура портфеля боргових зобов'язань уряду. Загалом, раціональний розподіл функцій управління внутрішніми запозиченнями визначає можливість формування оптимальної структури державного боргу, що в свою чергу створює передумо-

ви для ефективного використання позикових коштів і своєчасного виконання боргових зобов'язань.

Література:

1. Бюджетний менеджмент: підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
2. Василик О.Д. Бюджетна система України: підруч. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 544 с.
3. Вахненко Т. Концептуальні засади управління зовнішнім національним боргом України / Т. Вахненко // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 14–24.
4. Вахненко Т. Тягар державного боргу: теоретичний аспект / Т. Вахненко // Економіка України. – 1998. – № 3. – С. 21–30.
5. Козюк В.В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України / В.В. Козюк. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 238 с.

Вишневська Анна

ст. гр. ФЕФ-409

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

sveta1967s@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Жибер Т.В.

ФІНАНСОВІ НАСЛІДКИ ЗНЯТТЯ МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Згідно з ч. 1 ст. 14 Конституції України та ч. 1 ст. 1 Земельного кодексу України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, яка полягає в забезпеченні раціонального використання земельних ресурсів, збереженні й відтворенні родючості ґрунтів, захисті їх від псування і забруднення, реалізації громадянами, юридичними особами та державою їхніх прав власності та землекористування відповідно до закону. Зважаючи на важливість фундаментальних засад конституційного ладу, Конституція України передбачає систему гарантій щодо забезпечення функціонування інституту права власності, зокрема права власності на землю. Важлива роль у захисті прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в земельних і пов'язаних із ними майнових правовідносинах належить судам [1].

Одним із способів реалізації земельних ділянок є приватизація – передача земельних ділянок у власність користувачеві. Відповідно, це закладає основи існування приватної власності на землю у окремих громадян. Також, землі сільськогосподарського призначення мають особливу категорію і чітко визначене цільове призначення. За чинним законодавством, використання землі цієї категорії виключає інші форми її господарської експлуатації (наприклад, не можна зводити будівлі або споруди).

Однак, на сьогодні ситуація із ринком землі в Україні така, що значна доля земель сільськогосподарського призначення, яка де-юре знаходиться в державній власності, де-факто використовується фізичними і юридичними особами на правах довічного успадкованого володіння і правах постійного (безстрокового) користування. Разом з тим, у зв'язку з величезним попитом на землі під будівництво поряд із популярними місцями проживання, до продажу під будівлі пропонуються, як правило, землі сільськогосподарського призначення.

Тому в Україні діє заборона на відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення шляхом їх продажу, яка обмежує конституційні права власників земельних ділянок, що закріплені ст. 90 Земельного кодексу України: «Власники земельних ділянок мають право продавати або іншим шляхом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину». Загалом, природа мораторію тимчасова, тобто з року в рік затверджують нові законопроекти та пропозиції щодо мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення [2].

З огляду на вищесказане, розглянемо можливі наслідки двох напрямів розвитку подій: продовження мораторію в недалекому майбутньому (а зараз його продовжено до 2017 р.) або його скасування.

Отже, якщо дія мораторію продовжиться, то і надалі земельний ринок буде не розвинений, внаслідок чого не пожвавлюються інвестиції в сільське господарство та економіка України в цілому. Після етапу земельної реформи 2005 р. жодних системних змін не відбулося: немає конкуренції на ринку землі через неможливість завершити угоду в грошовому еквіваленті та у зв'язку з відсутністю механізмів для реального власника викупити землю.

У другому випадку, коли скасовуємо мораторій щодо земель сільськогосподарського призначення, необхідно провести продаж землі в два етапи: створити прозорий земельний кадастр і забезпечити надійні правові гарантії використання землі за прямим призначенням. Також необхідно налагодити діалог із громадськістю. На сьогодні оформлення договору оренди на володіння земельною ділянкою близько займає до півроку мінімум (мінімальний строк переоформлення земельної ділянки для м. Києва становить два роки). Для пришвидшення і оптимізації процедури необхідно використати центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) як уповноважених посередників між громадянином та державою.

Позитивною стороною використання центру також являється фіксація цін на основні послуги – громадянин буде знати, що і скільки коштує, а посередники із оформлення паперів не зможуть завищувати ціни. При цьому комісійні у ЦНАП не передбачені [4].

Що стосується двоетапного запуску ринку землі, то на першому етапі відбуватиметься продаж сільськогосподарській земель державної власності с формуванням ринкових цін на послуги. А на другому – відкриття доступу на ринок землі саме громадянам України. Основним у першому етапі є формування

ринкової ціни за гектар землі. Експерти Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру оцінюють в середньому гектар землі у 300 доларів.

Таким чином, пропонується:

— забезпечити після скасування мораторію відповідність цін європейським (на даному етапі в Україні 3 тис. грн.; в Польщі – 5 тис. євро);

— розробити і прийняти програму, що стимулюватиме кредитування фізичних осіб, які готова займатись фермерством; забезпечити правові засади для існування об'єднань фермерів;

— диференціювати ціни за регіонами, тобто з урахуванням якісного ґрунту, та наявності інфраструктури [4].

Право на покупку землі отримують тільки громадяни України (іноземці та юридичні особи виключені). Експерти Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру стверджують, що продаж земель користуватиметься попитом. Надалі ціна землі підніметься до ринкової і громадянам відкриється доступ на ринок землі приблизно з 2019 р. Цей період можна вважати стартом повноцінного використання ринку землі. Відбудеться стрибок цін через появу тисячі нових продавців. Але до того моменту на ринку вже буде створений державний оператор, завданням якого буде викуп у людей ділянок за фіксованою ціною, що усуне ризики продажу землі за допомогою нецивілізованих методів і захистить населення від тиску агрохолдингів.

Можливі позитивні наслідки скасування мораторію на продаж сільськогосподарських земель такі:

1) Для власників земель:

— отримують можливість продажу паю, це призведе до зростання вартості оренди землі;

— можливість отримати банківське фінансування під заставу землі для розвитку власного бізнесу та залучення інвестицій;

— отримують право на створення спільних підприємств для ефективного виробництва.

2) Для малого та середнього бізнесу:

— матимуть адекватне фінансування для розвитку не тільки вирощування зернових культур, а й інших бізнесі: сільських магазинів, локальної логістики, будівництва.

3) Для великого бізнесу виникне можливість більш цивілізовано працювати із земельними активами – чи то орендованими, чи то власними. Під власні активи великий бізнес зможе отримати банківське фінансування за значно нижчими відсотками – за рахунок зменшення ризиків для банків.

4) Для банківського сектору та країни в цілому. Адже в обіг вводиться дуже суттєвий обсяг нових ліквідних активів вартістю в десятки мільярдів доларів США [5].

Перевагою для держави стане зміна ставлення до земель агрохолдингами. Компанії, що використовують землю, не практикують довгострокове інвестування та не мають стимулу зберігати природну родючість землі, але з відміною мораторію агрохолдинги будуть зацікавлені у вірному використанні власних ресурсів. Тоді інвестиції у високотехнологічну обробку земель, не зможуть довго чекати на себе [5].

Можливі негативні наслідки скасування мораторію на землі сільськогосподарського призначення:

1) Скуповування значних площ сільськогосподарського призначення фінансово-промисловими групами, що матиме свої наслідком «обезземелення» селян та утворення іноземних підприємств з найманими працівниками.

2) Відчуження селянами земельних ділянок сільськогосподарського призначення за ціною, що є істотно нижчою за економічно обґрунтовану.

3) Концентрація значних площ сільськогосподарського призначення у власності фінансових установ під час переходу заставної землі у власність заставоутримувача.

4) Спекуляції земельними ділянками, коли значні площі земель сільськогосподарського призначення скуповуватимуться фінансовими спекулянтами із метою подальшого їх перепродажу за більш високою ціною, що призведе до зростання вартості аграрної продукції і спричинить інфляцію.

5) Неконтрольована зміна цільового призначення та урбанізація сільськогосподарських земель [3].

Література:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
2. Земельная реформа: компромиссный сценарий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://banda.in.ua/grabli/8-home/8523-zemelnaya-reforma-kompromissnyj-stsenarij.html>.
3. Купівля-продаж земель сільськогосподарського призначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baranivka.info/index.php/125-kupivlya-prodazh-zemel-silskogospodarskogo-priznachennya>.
4. Земельная реформа: мораторий на продажу земель продлен до 1 января 2017 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://guaranteegroup.com.ua/zemelnaya-reforma-moratorij-na-prodazhu-zemel-prodlen-do-1-yanvary-a-2017-goda/>.
5. Що дасть Україні вільний ринок землі? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/04/22/7065528/>.

Гелетей Марина

ст. гр. ФУМЗм-11

Тернопільський національний економічний університет

marina-dordjajj@rambler.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мокрицька А.Б.

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Слід зазначити, що недостатній рівень бюджетної забезпеченості видатків спостерігаються у всіх галузях соціальної і гуманітарної сфери, а також по всіх місцевих бюджетах. Ситуація посилюється, тим, що нормативи бюджетної забезпеченості включають і видатки на виплату заробітної плати працівникам бюджетної сфери, закупівлю продуктів харчування і медикаментів установами відповідних сфер, здійснюється оплата комунальних послуг і енергоносіїв, а також інші заходи щодо господарського змісту об'єктів соціально-культурної сфери. Фінансування видатків установ соціальної сфери є найбільш проблемним напрямом використання бюджетних ресурсів в Україні. Це зумовлено, по перше тим, що школи, будинки-інтернати, лікарні, та інші соціально-культурні заклади в своїй переважній більшості не є прибутковими, по друге тим, що витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення постійно зростають [1, с. 145].

Фінансування охорони здоров'я в Україні здійснюється за рахунок Державного і місцевих бюджетів, фондів медичного страхування, благодійних фондів та будь-яких інших джерел, не заборонених законодавством.

Обсяг бюджетних коштів, що спрямовується на охорону здоров'я в Україні, щорічно збільшується. За 2004–2014 рр. їх величина зросла більше ніж у два рази (з 12,2 млрд. грн. у 2004 р. до 68,0 млрд. грн. у 2014 р.). У видатках бюджетів на соціально-культурні заходи вони займають стабільне третє місце (після видатків на освіту та соціальний захист і соціальне забезпечення) на рівні 11–12% (табл. 1).

Таблиця 1

Видатки зведеного бюджету України на соціально-культурну сферу за 2008–2014 рр.

Рік	Всього видатків зведеного бюджету, млрд. грн.	Освіта		Охорона здоров'я		Духовний та фізичний розвиток		Всього на соціальну сферу		Соціальний захист та соціальне забезпечення		Всього на соціальний захист та соціальну сферу	
		млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
2004	102,5	18,3	17,9	12,2	11,9	2,7	2,6	33,2	32,4	19,5	19,0	52,7	51,4
2008	312,0	61,0	19,6	33,6	10,8	7,9	2,5	102,5	32,9	74,1	23,8	176,6	56,6
2010	377,8	79,8	21,1	44,7	11,8	11,5	3	136	36,0	104,5	27,7	240,5	63,7
2012	492,5	101,6	20,6	58,4	11,9	13,6	2,7	173,6	35,2	125,3	25,4	298,9	60,7
2013	623,3	105,5	16,9	61,6	9,9	13,7	2,2	180,8	29,1	145,1	23,3	325,9	52,3
2014	523,1	100,1	19,1	68,0	13,0	13,9	2,7	182,0	34,8	127,1	24,3	309,1	59,1

Відстежується стала тенденція до збільшення видатків соціального спрямування як місцевих бюджетів, так і Державного бюджетів.

У структурі видатків зведеного бюджету видатки на охорону здоров'я займали третє місце після видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення та видатків на освіту.

Частка видатків на охорону здоров'я впродовж 2008–2012 рр. складала 11,9%, а у 2013 р. зменшилася до 9,9% та до 13,1% у 2014 р. (табл. 1).

У структурі видатків Державного бюджету видатки на охорону здоров'я займають третє місце після видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, які займали 61–62% серед соціальних видатків місцевих бюджетів і видатків на освіту, які склали 23–24%. Видатки Державного бюджету на охорону здоров'я склали 8,5–9,3% у 2012–2014 рр.

В цілому структура видатків місцевих бюджетів свідчить про зростання саме соціально-культурної сфери, тобто видатків, що впливають на підвищення індексу регіонального людського розвитку в Україні. Так з 2008 р. загальна частка видатків на соціально-культурну сферу зросла з 56,6% до 60,7% у 2012 р.

На сьогоднішній день, незважаючи на щорічне збільшення бюджетних видатків на фінансування галузей соціальної сфери, ефективність і якість медичних послуг залишаються на незадовільному рівні. Заклади галузей соціальної сфери часто недоотримують фінансування, а відтак змушені спрямовувати більшу частину бюджетних коштів лише на фінансування фонду оплати праці і комунальних послуг. На сучасному етапі нагромадилася значна кількість проблем, а саме:

— фінансова криза, яка є наслідком нестабільності та недостатності фінансування галузей, зменшення інвестиційних можливостей;

— неможливість розширеного відтворення матеріально-технічної бази галузей соціальної сфери через несприятливу ситуацію у сфері капітальних вкладень;

— низька ефективність використання виділених коштів на галузі соціальної сфери та оплати праці;

— незбалансованість структури фінансування медичної допомоги в бік переваги фінансування стаціонарної медичної допомоги;

— недосконалість правового забезпечення діяльності галузей соціальної сфери;

— зменшення економічного стимулювання діяльності медичних працівників за рахунок коштів, які залишаються від економії фонду оплати праці;

— відсутність сучасних медичних технологій і незадовільне матеріально-технічне забезпечення закладів охорони здоров'я [1, с. 25].

Проблемами планування видатків на соціальну сферу є те, що фінансове панування здійснюється без відповідних обґрунтувань у вигляді розрахунків та наявності державних цільових програм; кошториси складаються з порушенням вимог до такої діяльності; не визначається реальна вартість реалізації бюджет-

них програм соціальної спрямованості; не ураховуються потреби населення в соціальних послугах; за рахунок бюджетних коштів покриваються лише мінімальні, обов'язкові витрати на заробітну плату і комунальні послуги; можливості отримання додаткових фінансових ресурсів установ соціальної сфери за рахунок надання платних послуг обмежені; оплата праці працівників установ соціальної сфери залишається на рівні, який не забезпечує нормального відтворення їх працездатності; відсутні дієві механізми фінансового контролю [4; 5].

Що стосується використання фінансових ресурсів на охорону здоров'я, то з роками ситуація практично не змінюється, тобто змінюються обсяги фінансування, розподіл видатків розписується за окремими статтями, коливання з року в рік складають 2–3%. Однак, значна частина, як і раніше, поглинається заробітною платою медичних працівників та оплатою комунальних послуг (понад 70% усіх видатків спрямовується на фінансування діяльності лікувально-профілактичних закладів). Витрати на оплату праці та комунальні платежі складають дві третини видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, тоді як на закупівлю товарів, матеріалів та послуг витрачається лише одна п'ята, а на капітальні видатки – одна десята сукупних видатків.

Суми, які вимагають від хворих або їх родичів, є значними, і більшість громадян неспроможні їх сплачувати. За даними, серед опитаних людей, тотальна більшість, а саме 65% платить «з кишені» у державних закладах, 38% – платить з тієї ж кишені в приватних закладах, лікується самостійно – 24%, і лише 21% користуються державною системою. На основі аналізу Національних Рахунків Охорони Здоров'я можна зробити висновок, що фінансування галузі охорони здоров'я становить 7% ВВП. З них лише 4% – припадає на державний та місцеві бюджети. Решта – на кошти домогосподарств (податкові надходження), з них більшість – неформальні платежі, які дуже важко відстежити, а значить, їх розмір у реальності може бути значно більший.

Так, позитивним моментом у практиці державного управління в розвинених країнах є застосування програмно-цільового бюджетування, який передбачає впровадження програмно-цільового методу підвищення ефективності бюджетних витрат, забезпечення взаємозв'язку між виділенням державних коштів і результатами їх використання. Так, вважаємо доцільним переглянути політику фінансування здебільшого поточних потреб, та звернути увагу на необхідність збільшення обсягів капітальних видатків.

Для оптимізації та підвищення ефективності спостерігаємо необхідність у збільшенні рівня фінансової самостійності шляхом часткового, або й навіть повного передання закладів соціальної сфери у підпорядкування місцевим радам на власне фінансування й закріплення для цього необхідних дохідних джерел.

Література:

1. Виноградов В.О. Стан та проблеми фінансових ресурсів охорони здоров'я України / В.О. Виноградов // Державне управління. – 2007. – № 12. – С. 25–29.

2. Гладун З.С. Адміністративно-правове рішення охорони здоров'я населення в Україні / З.С. Гладун. – К.: Юринком Інтер, 2007. – 396 с.

3. Гладун З.С. Державна політика охорони здоров'я в Україні. Адміністративно-правові проблеми формування і реалізації: монограф. / З.С. Гладун – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 460 с.

4. Мокрицька А.Б. Проблеми і перспективи середньострокового планування у складанні бюджету охорони здоров'я / А. Мокрицька // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: Міжн. наук.-практ. конф.: зб. матеріалів. – Тернопіль, 2008. – С. 78–80.

5. Мокрицька А.Б. Сучасні реалії, практика та проблеми бюджетного планування видатків на охорону здоров'я / А. Мокрицька // Світ фінансів. – 2009. – Вип. 4. – С. 114–121.

Глухенький Ігор

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

nokia00-00@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дерлиця А.Ю.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КОМПЛЕКС, БУДІВНИЦТВО ТА АПК

Розвиток паливно-енергетичного комплексу є одним з пріоритетних завдань та напрямів для реалізації енергетичної стратегії України. Однак будь-які економічні, інституційні та інші перетворення в енергетиці, а також побудова внутрішньої та зовнішньої політики у цій сфері має ґрунтуватися виключно на положеннях законів України [1, с. 205].

Сьогодні фінансування видатків на паливно-енергетичний комплекс має несистемний характер та характеризується відсутністю закону, який встановлював би основні засади та підходи до регулювання відносин в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому та нафтогазовому комплексах. Ці проблеми можуть спровокувати низку загроз, що впливатимуть на динаміку показників промисловості та економічний розвиток України у цілому. Такими загрозами, зокрема, є гальмування процесів післякризового відновлення більшості галузей промисловості; наростаюче науково-технологічне відставання України від розвинутих країн світу; зниження міжнародної конкурентоспроможності України і погіршення перспектив її участі у міжнародному поділі праці [2, с. 5].

З огляду на наявний стан здійснення видатків державного бюджету на паливно-енергетичний комплекс України та враховуючи визначені проблеми недофінансування та управління ними, пріоритетними напрямками удосконалення фінансових механізмів структурних змін у промисловості мають бути наступні:

1) Підвищення ефективності використання капітальних видатків Державного бюджету України на фінансування промисловості, активізація державної бюджетної підтримки високотехнологічних виробництв, що вимагає:

— розроблення і внесення до Державного бюджету України цільових програм фінансування високотехнологічних виробництв та галузей, а також програм фінансування розвитку наукової інфраструктури у сфері промисловості;

— розроблення з урахуванням світового досвіду та напрацювань вітчизняних експертів Національної стратегії розвитку промисловості, у якій би були враховані останні світові тенденції розвитку високих технологій у промисловості;

— запровадження енергоощадних та прогресивних технологій у будівництві для забезпечення розширеного відтворення основних засобів, у першу чергу на об'єктах інфраструктури, рівень зношеності яких є високим;

— розроблення єдиного переліку високотехнологічної продукції вітчизняного виробництва на базі єдиного міжнародного стандарту High Technology Products List – SITC Rev. 4, що дозволить визначити пріоритети державної фінансової підтримки високотехнологічної сфери промисловості України.

2) Стимулювання інвестування підприємствами промисловості власних коштів у розвиток та модернізацію виробництва, що передбачає [5, с. 4–5]:

— зниження податкового навантаження на виробництво високотехнологічної продукції у промисловості, застосування механізмів пільгового оподаткування та диференціації ставок оподаткування для підприємств, що впроваджують інновації;

— запровадження обмежень не лише щодо мінімально допустимих строків корисного використання основних засобів, визначених у ст. 145 Податкового Кодексу України, але й щодо максимальних строків їх використання, що змусить промислові підприємства проводити більш виважену амортизаційну політику, не допускати нецільового використання амортизаційних коштів та сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності;

— запровадження системи державного контролю за цільовим використанням амортизаційних фондів на цілі інвестування у виробництво.

3) Розвиток альтернативних механізмів фінансування структурних змін у промисловості, що передбачає [6, с. 45–46]:

— удосконалення законодавчої бази функціонування ринку фінансового лізингу в Україні, захисту прав лізингодавців та лізингодержувачів, а також страхування лізингових операцій;

— прийняття законодавчого акту, що регулює відносини в сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності, передбачає визначення порядку інвестування венчурними фондами науково-технічних робіт на промислових підприємствах;

— приведення нормативно-правової бази функціонування ІСІ в Україні у відповідність з європейськими стандартами у частині захисту прав інвесторів та розширення сфер їх діяльності;

— здійснення гармонізації стандартів фінансової звітності вітчизняних компаній з міжнародними стандартами, що дозволить підвищити прозорість та відкритість їх діяльності і здійснювати публічні розміщення акцій (ІРО) на фондових біржах світу.

У зв'язку з переходом на ринкові умови зменшилась роль держави у фінансуванні видатків на будівництво, що не компенсувалось своєчасним створенням нових механізмів для залучення коштів та створенням інституційних передумов його фінансового забезпечення. Відставання із впровадженням ринкових механізмів фінансування зумовило малі обсяги будівництва, високі ризики і, відповідно, високі процентні ставки та малодоступність кредитних коштів [8, с. 4].

В Україні кошти з державного бюджету направляються в основному на реалізацію цільових програм у сфері будівництва і зменшуються з кожним роком.

Для здійснення видатків на агропромисловий комплекс чинними нормативними актами та програмами передбачено, що:

— потрібно здійснювати політику державного впливу на розвиток сільського господарства за рахунок економічних методів;

— державна підтримка має бути спрямована на здійснення цільових фінансових програм через фінансування окремих видів діяльності та пільгового кредитування;

— пільговий вплив оподаткування повинен реалізовуватися в основному через встановлення понижених ставок оподаткування та забезпечення гарантованого неоподаткованого мінімуму.

В Україні здійснюються перші важливі кроки щодо формування нових принципів фінансового забезпечення сільського господарства. Однак, незважаючи на певні позитивні зрушення в розвитку аграрної сфери все ж таки існує ряд проблем, що перешкоджають розвитку підприємств АПК [3, с. 106]. За рахунок коштів державного бюджету мають фінансуватися загальнонаціональні програми довгострокового розвитку АПК, а за рахунок коштів місцевих бюджетів – підтримуватися оперативна господарська діяльність товаровиробників. Такий підхід щодо організації прямого бюджетного фінансування сільськогосподарського виробництва дасть змогу забезпечити не лише його поточні фінансові потреби, а й сформує передумови для збільшення обсягів фінансування в міру його подальшого розширення та розвитку.

Крім того, розподіл бюджетних коштів між господарюючими суб'єктами доцільно здійснювати за такими принципами [4, с. 101]:

1) Необхідно виділяти кошти не тільки ефективно функціонуючим підприємствам, а й фінансувати найефективніші проекти виходу підприємств з кризи.

2) Бажано запровадити програмно-цільове фінансування сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, першочергові розробки потребують програми щодо підтримки реалізації (збуту) вітчизняної сільськогосподарської продукції та регулювання продовольчого ринку.

Запропоновані заходи, на нашу думку, сприятимуть удосконаленню системи видатків на ПЕК, АПК та будівництво, підвищать оперативність і ефективність управління наявними фінансовими ресурсами держави з метою забезпечення її сталого соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Бюджетна система України: навчальний посібник; за ред. С.І. Юрія, Й.М. Бескида, В.Г. Дем'янишина та ін. – К.: НІОС, 2000. – 400 с.
2. Глушко О.О. Технологічний розвиток економіки України з позицій світових тенденцій / О.О. Глушко // Проблеми науки. – 2010. – № 1. – С. 2–9.
3. Гончаренко О.В. Інноваційний розвиток аграрних підприємств у контексті формування інформаційної економіки / О.В. Гончаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10. – С. 103–109.
4. Кушнір І.В. Видатки бюджету на підтримку аграрного сектору та їх ефективність / І.В. Кушнір // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 98–102.
5. Півняк Г.В. Розвиток енергетичного сектору – основа підвищення ефективності економіки / Г. Півняк // Освіта України. – 2006. – 17 січня (№ 4). – С. 4–5.
6. Табакова Т.В. Шляхи оптимізації процесу планування видатків бюджету на економічну діяльність у сучасних умовах / Т.В. Табакова // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 18. – С. 43–46.
7. Федішин І.Б. Інноваційний розвиток промислових підприємств в умовах нестабільної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Ірина Богданівна Федішин. – Тернопіль: ТНТУ, 2012. – 20 с.
8. Федоренко В.Г. Система управління вітчизняної будівельної галузі та її вплив на розвиток економіки України / В.Г. Федоренко, В.П. Адріанов, Ю.Ф. Джур // Економіка та держава. – 2009. – № 12. – С. 4.

Горбик Анастасія

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

anastasia.gorbik@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ

На сучасному етапі Україна переживає період реформ. Перебудови потребує і страховий ринок України.

В ході швидкого розвитку цифрових технологій, ринок інформаційних продуктів і послуг, а також сучасні телекомунікаційні системи зв'язку та комп'ютерні інформаційні технології, надійно вплітаються в життя рядового громадянина. Прискорення розвитку інформаційно-технологічної сфери не може оминати страхування. Враховуючи це, дослідження тенденцій розвитку інноваційної діяльності страхових компаній України набуває особливої актуальності та ваги.

Вивченню проблем впровадження інновацій у діяльність страхових компаній присвятили свої праці такі вчені, як Л.А. Бернер, В.Д. Базилевич, Н.В. Зозуля, Л.Ю. Сорока, Ф.С. Бикнелл, К. Борх, Б. Бюйвилер, Д. Дикинсон та інші.

Не дивлячись на досить вагомі наукові досягнення у цій сфері, аналіз останніх публікацій свідчить про необхідність досліджень у галузі інноваційної діяльності страхових компаній.

Сьогодні страховий ринок України потребує підвищення стандартів роботи вітчизняних страховиків через впровадження інноваційних продуктів. Так як українські страхові компанії не витримують конкуренцію з іноземними страховими компаніями, які усе більше завойовують і монополізують український страховий ринок.

На сучасному етапі проблеми починаються з низки чинників, що перешкоджають глобальному впровадженню інновацій на ринок страхування. Зокрема, це неефективний менеджмент, відсутність прозорості з погляду обліку й звітності, недолік кваліфікованих кадрів інноваційної сфери й відсутність довгострокового стратегічного планування інноваційної діяльності в страхових компаніях. Як результат – ефективний розвиток окремих страховиків та ринку страхування України в цілому унеможлиблюється в контексті глобальних інноваційних змін. Тому провідні страхові компанії намагаються подолати ці проблеми, впроваджуючи інноваційні інформаційно-технологічні проекти.

Протягом останніх десяти років система страхування принципово змінилася. Так, сформовано нову законодавчу, нормативну і економічну бази країни. Крім того, сьогодні інформаційні технології доступні для потенційних страховальників і за ціною, і за якістю, і за витраченим часом. Тому вже давно не «ноу хау» – надання послуг страховими компаніями через мережу Інтернет.

Так, аналітики виділяють 9 напрямів розвитку цифрових технологій, що здатні докорінно змінити ринок страхування в Україні, серед них:

- котирувальні портали;
- кіберстрахування;
- мобільні транзакції;
- сервіси телематики;
- оцінювальні портали;
- соціальні брокери;
- взаємне страхування;
- економіка спільного доступу;

— безпілотні автомобілі [4].

Як бачимо, нині відбувається інтеграція ІТ стратегії з стратегією розвитку страхового бізнесу. У провідних страховиків на ринку страхування України, інформаційні технології вже сьогодні інтегровані в процес прийняття бізнес-рішень, стимулюючи більш ефективне стратегічне мислення.

В реалізації унікальних можливостей, що з'являються не частіше, ніж протягом життя цілих поколінь, провідне місце належить глобальній індустрії фінансових послуг. Вже сьогодні лідери страхового ринку показують конкурентні переваги, які надають їм можливості розвитку технологій. Реінжиніринг ключових процесів і систем вже відкриває нові перспективи, дає можливість переосмислити та змінити пріоритети і ставить крапку в переході від технологій 20 століття до технологій 21 століття.

Введення інновацій здійснюється шляхом використання нових для українського страхового ринку технологій, як в області ІТ, так і в області керування внутрішніми процесами. На думку аналітиків, найважливіше місце серед інновацій на страховому ринку відведено саме мережі Інтернет.

Так, новим підходом в обслуговуванні клієнтів для страховиків є укладання договорів через Інтернет. На жаль, сьогодні не більше 20 українських компаній пропонують своїм клієнтам віртуальні страховки, це – «АХА Страхування», «АСКА», «ТАС», «Оранта», «PZUУкраїна» та інші. Це при тому, що продаж віртуальних полісів дозволяє страховикам економити мільйони гривень щороку, відмовившись від паперових бланків строгої звітності.

Як приклад, страхова компанія «АХА Страхування» вже давно створила власний контакт-центр, який був розроблений на базі сучасного програмного забезпечення по керуванню контакт-центрами. Крім того, в них створено платформу для обміну даними між страховиком і страхувальниками, інтегровану в інформаційну систему компанії. Також вони використовують інноваційні технології організації й керування процесами, а також документообігом. Всі впроваджені інновації, деякі з яких є ноу-хау для українського страхового ринку, дозволили за останні роки збільшити ефективність компанії в декілька разів [5].

Крім того, на страховому ринку поширюється практика використання гаджетів, зокрема смартфонів. Багато клієнтів страхових компаній, в тому числі і половина людей похилого віку, хотіли б використовувати мобільний Інтернет для «спілкування» зі страховиками. На жаль, лише деякі клієнти використовують таку можливість. При цьому, переважна більшість використовують для цього ноутбуки або персональні комп'ютери. І з року в рік відсоток людей, які хочуть працювати зі страховиками в он-лайн режимі збільшується. Це пояснюється рядом переваг: економія часу, грошей та енергії.

Отже, з метою підвищення ефективності і конкурентоспроможності страховиків, їм необхідно провести SWOT-аналіз нових можливостей, які відкриваються їм в контексті розвитку інноваційної діяльності. Його проведення дасть розуміння того, що впровадження цифрових технологій виправдано, перш за

все, можливістю набуття конкурентних переваг вітчизняних страховиків на ринку страхування України, який активно захоплюється іноземними компаніями. Крім того, в період глобального переходу економіки України на економіку інновацій, – на страховому ринку цей процес не оминати.

Література:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.
2. Ліга страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainsur.com>.
3. Шандра В.М. Застосування інформаційних технологій в забезпеченні технологічного оновлення економіки на інноваційній основі / В.М. Шандра // Актуальні проблеми економіки. – №10. – 2007. – С. 220–227.
4. 9 направлений развития цифровых технологий, которые изменят глобальный рынок страхования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/15/09/14/32911?hl=9>.
5. Йолкіна-Старк Л. Сучасні інформаційні технології у страховому бізнесі / Л. Йолкіна-Старк // Фінансовий ринок України. – № 10. – 2008. – С. 17–18.

Горчиця Дарія, Войтенко Ірина

ст. гр. 3Ф1

Вінницький технічний коледж
ira.voytenko98@gmail.com

Науковий керівник – викладач Українець Н.В.

ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З УХИЛЕННЯМ СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ В УКРАЇНІ

Українська податкова система формується у складний для держави період, що супроводжується кризовими явищами практично в усіх сферах суспільного життя. Уникнення податків та ухилення від їх сплати притаманні будь-якому суспільству. Тому що суспільній свідомості податкові платежі прирівнюються до платежів, які запроваджують без згоди більшості платників і сплачують у примусовому порядку. Це стає підґрунтям для антифіскальної поведінки платників, породжуючи бажання зменшити податкові зобов'язання або взагалі ухилитися від їх виконання. Необхідно зазначити, що чим менш досконаліми є демократичні інститути в державі, тим більш масовою стає така поведінка. За таких умов дедалі більшого значення в українському економічному просторі набуває проблема ухилення від сплати податків.

Ухилення від сплати податків стало своєрідним каналом нелегального збагачення. Окремі суб'єкти підприємництва у своїй діяльності використовують

складні фінансові схеми, що дають змогу зменшити або повністю виключити сплату податків, зборів (обов'язкових платежів). Це навіть стало нормою поведінки багатьох суб'єктів господарської діяльності. Адже, в результаті, вони отримують кошти для ведення бізнесу і неформального вирішення нагальних виробничих і соціальних проблем у специфічних для України умовах нерозвинутості демократичних інститутів і розквіту корупції. Разом з тим це приводить до розвитку ряду негативних тенденцій в економіці і соціальній сфері: порушення правил чесної конкуренції, росту корупції, недостатнього фінансування суспільного сектору господарства, відтоку капіталів за кордон тощо. Президент, парламент, уряд і регіональні органи влади постійно підкреслюють необхідність боротьби з цим явищем, розробляють заходи, спрямовані на зменшення його масштабів, які, однак, не завжди приводять до належних результатів.

В багатьох розвинутих країнах, платникам податку на доходи громадян надається право зменшувати валовий дохід на певну суму, що є різною для сімейних пар і самотніх громадян (стандартна знижка), а також вираховувати з валового доходу медичні витрати, витрати на лікування, некомпенсовані ділові витрати тощо. Найбільші можливості для уникнення сплати податків в Україні виникають у зв'язку з використанням пільг, як перенесення балансових збитків на наступні податкові періоди, стягнення ПДВ за нульовою ставкою, застосування ліберальних правил списання безнадійних боргів, вкладання коштів у благодійну діяльність тощо.

Так, якщо розглядати діючу податкову систему в Україні, важче за все ухилитись від сплати прямих реальних податків, об'єктом оподаткування яких виступає земля, рухоме або нерухоме майно, які приховати неможливо (в Україні це – податок на майно).

Слідуючу групу становлять непрямі податки. І хоча серед західних економістів ці податки вважаються малоприсадними для ухилення, винахідливі українські підприємці, розглядаючи суми непрямих податків як власні доходи, а не як надбавку держави до ціни відповідних товарів, винайшли досить багато методів зменшення відрахувань до бюджету по цих податках. В першу чергу, це стосується податку на додану вартість, оскільки його ставки визначені в процентах до вартісного обсягу. Це надає можливість за допомогою заниження обсягів реалізації або завищення обсягів купівлі зменшувати надходження до бюджету. Що ж стосується таких непрямих податків, об'єкти оподаткування по яких визначені у кількісному (фізичному) вимірі, а ставки – у твердих сумах та є диференційованими по групах товарів (наприклад, мито по підакцизних товарах та акцизний збір по більшості товарних позицій), шляхом для ухилення є або видання одного товару під виглядом іншого (якщо ставки по них суттєво відрізняються), або приховування від легального обороту цих товарів (контрабанда, готівкові розрахунки, тощо), що створює додаткові труднощі щодо ухилення.

Лідером щодо можливостей ухилення від сплати є прибуткові податки, що пов'язано з всіма трьома чинниками: платник і носій по цих податках співпадає, ставки визначені в процентах до вартісних показників, до того ж об'єкт оподаткування не є простим до обчислення, особливо це стосується податку на прибуток підприємств. Єдине виключення щодо можливостей ухилення може становити прибутковий податок з найманих громадян, платником якого визначено бухгалтерію підприємства або установи, де працює цей громадянин. Але в нинішніх умовах в Україні підприємці з метою зниження собівартості продукції (оскільки досить великими є нарахування на заробітну плату до фондів соціального страхування), зацікавлені в тому, щоб приховувати від оподаткування не лише власні доходи, але й реальний рівень заробітної плати своїх найманих працівників.

Оскільки ухилення від сплати податків обумовлене різними чинниками, існують різні шляхи мінімізації цієї проблеми:

1) Серед економічних – це створення такої податкової системи, яка надто високим рівнем оподаткування не зацікавлювала б більшість платників у зменшенні сплачуваних податків.

2) Серед організаційних – створення ефективної і компетентної податкової служби.

3) Серед політичних – максимальна відкритість уряду щодо шляхів витрачання коштів податкоплатників та існування суспільного консенсусу щодо напрямків використання бюджетних коштів.

4) Серед морально-етичних – виховання у платників патріотичних почуттів щодо почесного обов'язку утримувати державу, тощо. Одним із заходів боротьби з ухиленням від оподаткування виступають заходи карно-репресивного характеру, які передбачають адміністративну, фінансову та кримінальну відповідальність для порушників податкового законодавства.

Отже ухилення від сплати податків спричиняє негативні наслідки як для економіки держави, так і для держави в цілому. При цьому державний бюджет недоотримує кошти, що належать йому, а отже, відбувається обмеження витрат. Наслідком цього є призупинення реалізації деяких державних програм, невіплата заробітної плати працівникам бюджетної сфери тощо, аж до процедури скорочення бюджету. Крім того, ухилення від сплати податків може мати серйозні економічні наслідки у вигляді порушення законів конкуренції.

Таким чином, виявлення та розкриття злочинів, що пов'язані з ухиленням від сплати податків, на сьогодні є одним із напрямів реалізації державної політики у сфері оподаткування. Вирішення проблеми мінімізації сплати податкових платежів дозволить збільшити обсяг і стабілізувати надходження податкових платежів до бюджету України, і відповідно забезпечити збалансований економічний розвиток Української держави. Щоб зменшити масштаби ухилення від сплати податків, необхідно ретельно налаштувати податкове законодавство на потреби забезпечення його прозорості і відвернення податкової дис-

кримінації, підвищити ймовірність виявлення фактів ухилення. На практиці потрібно не збільшувати кількість перевірок і розміри штрафів, а вдосконалювати демократичні інститути. Навіть незначне зростання імовірності покарання посередників приведе до позитивного ефекту у справі звуження масштабів ухилення податків в Україні.

Література:

1. Про Стратегічний план розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013–2018 рр.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.10.2013 № 869 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
2. Павлюк Т. Мифы и реалии Налогового Кодекса или Зачем нам упрощенная система налогообложения / Т. Павлюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://podatki.org.ua/936>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sfs.gov.ua>.

Гупаловський Орест

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет
chegevara200@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

На сьогодні досить часто підіймається питання управління фінансами домогосподарств, що, на нашу думку, пов'язано з недостатністю фінансових ресурсів та з проблемою їх ефективного використання задля збереження особистого добробуту та його підвищення в подальшому. Адже зростання добробуту та фінансової стійкості домогосподарств здійснює вагомий вплив на економічний стан країни в цілому.

Метою дослідження є оцінка впливу сучасного економічного становища на специфіку управління фінансами домогосподарств.

За останні десятиліття сфера фінансів домогосподарств є найменш дослідженою у вітчизняній науці. Питанням фінансів домогосподарств займалися такі зарубіжні економісти як: Г. Беккер, Дж.М. Кейнс, Ф. Кене, Т. Мальтус, А. Маслоу, П. Самуельсон та М. Фрідман. Дослідженню різних аспектів функціонування сучасних домогосподарств присвячені праці таких вітчизняних учених як: О. Ватаманюк, О. Гай, О. Гладун, Т. Кізима, В. Леонов, Е. Лібанова, В. Марцин, Я. Петренко, О. Цибін, Ю. Янель та інші.

Тема управління фінансами домашніх господарств є найбільш актуальною в сучасному світі, так як її всебічне дослідження дозволяє зрозуміти невід'ємність такого суб'єкту, як домогосподарство, від двох інших – підприємства і держави [1]. Домогосподарства виступають, як виробниками, так і споживачами суспільних благ, а також є джерелом інвестиційних ресурсів на національних економічних ринках. На нашу думку, повне виконання функцій та задоволення власних потреб можливе лише за умов ефективного управління особистими фінансами, яке передбачає раціональне здійснення витрат, оптимальне формування заощаджень, за участі інвестиційної складової, максимізації доходності активів та мінімізації ризиків, а також підвищення фінансового потенціалу. Вважаємо за доцільне погодитися з думкою Т. Кізими, яка зауважує, що управління домогосподарств також повинно охоплювати діяльність органів державної влади, яка впливає на процес формування доходів та витрат домогосподарства з метою оптимізації та раціоналізації фінансових відносин у державі [2, с. 336].

На побудову пріоритетів щодо здійснення процесу управління фінансами домогосподарств впливають чинники як зовнішнього: політика держави в контексті сучасної економічної доктрини та її стабільність (часта зміна законодавства тягне за собою зміну основних макроекономічних показників та ставок, що в результаті призводить до високого податкового тиску), цикли економічної кон'юнктури (їх зміна значно відбивається на фінансовій стійкості домогосподарств), недоступність ринкової інформації (яка негативно відбивається на прийнятті фінансових рішень), так і внутрішнього: фінансова грамотність (ведення бюджету, раціональне використання коштів), схильність до ризику (ведення агресивної – максимум доходності, чи консервативної інвестиційної політики) та економічна активність (формування пасивного доходу), характеру [3, с. 50].

Домогосподарства приймають фінансові рішення в залежності від їх схильності до ризику та особистих уподобань. Управління власними економічними ризиками є надзвичайно важливим завданням для збереження добробуту, здійснюючи раціональне та ефективне фінансове управління. Визначивши основні причини ризику, можна його мінімізувати, чи навіть зовсім ліквідувати. Залежність рівня життя домогосподарства від рівня власного доходу спонукає до порівняння вигоди та ризику при здійсненні економічної діяльності, що перестраховує їх від втрати доходу, заощаджень чи виникнення непередбачуваних витрат.

Отже, специфіка управління фінансами домогосподарств на пряму залежить від економічної політики держави та індивідуальних мотивів щодо розпорядження власними фінансовими ресурсами. Вміле та доцільне управління особистим капіталом може позитивно відбитися на потенціалі домогосподарства у плані зростання його доходів, мінімізації ризиків та раціоналізації витрат, що сприятиме підвищенню рівня життя та активізації інвестиційної діяльності. Бу-

дучи одним із важливих постачальників фінансових ресурсів для стабілізації та розвитку національної економіки, домогосподарства в Україні здатні розкрити свій потенціал та зміцнити власну економічну самостійність.

Література:

1. Белозеров С.А. Финансы домашнего хозяйства: сущность, структура, управление [Электронный ресурс]: дис. ... докт. экон. наук: 08.00.10 / С.А. Белозеров. – Режим доступа: <http://diss.rsl.ru/diss/07/0581/070581032.pdf>.
2. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монограф. / Т.О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
3. Романенко О.Р. Фінанси: навч. посіб. / О.Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 312 с.

Демчук Тетяна

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет

demchuktv02@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В.М.

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ОСНОВА ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для успішного економічного розвитку Україні необхідні інвестиції. Заощадження домашніх господарств є одним із найважливіших потенційних джерел та виступають базовим джерелом фінансових ресурсів для ефективної реструктуризації вітчизняної економіки.

Складнощі, пов'язані з акумулюванням заощаджень, не дозволяють повною мірою задіяти їх у реальному секторі економіки. Тому ринок заощаджень не реалізує свою найважливішу функцію – формування інвестиційних ресурсів. У зв'язку з цим багато суб'єктів господарської діяльності залучають капітали на зарубіжних фінансових ринках.

Фінансові ресурси, перетворені в інвестиції, є передумовою сталого розвитку й економічного зростання в країні, оскільки стабільне зростання економіки неможливе без залучення значних обсягів інвестиційних ресурсів, одним з джерел яких є грошові заощадження домогосподарств. Саме тому першочергові заходи управління фінансами домогосподарств повинні бути спрямовані на активізацію процесу заощаджень. Залучення заощаджень населення до інвестиційних процесів, тобто трансформація їх з неорганізованої (готівкової) форми в організовану (вклади у банківських установах, у небанківських депозитних установах, придбання цінних паперів, вкладення у страхові поліси) [1, с. 229] є одним з ключових питань для розвитку економіки України.

Дослідженням питань інвестування заощаджень фінансів домогосподарств займаються: О. Ватаманюк, В. Вітлінський, В. Дорош, Т. Єфременко, М. Карлін, Т. Кізима, Г. Коцюрубенко, К. Кощенко, В. Опарін, Е. Шубна та інші. Однак дана сфера залишається недостатньо вивчена, особливо це стосується проблематики активізації заощаджувальних процесів. Саме тому мета нашого дослідження полягає в науковому обґрунтуванні необхідності використання заощаджень домогосподарств в інвестування економіки України.

Науковці під заощадженнями розуміють частину грошових доходів населення, яка призначена для того, щоб забезпечити потреби у майбутньому, яка формується внаслідок скорочення поточного особистого споживання. Рівень доходів населення зумовлює потребу нагромаджувати гроші, щоб придбати потрібний товар або сплатити послугу в майбутньому [2, с. 174]. За змістом заощадження домогосподарств – це фонди грошових коштів, які домогосподарства формують з метою задоволення своїх майбутніх потреб або забезпечення майбутніх доходів. За формою заощадження – це частина не спожитого у поточному періоді сукупного доходу домогосподарства, яка при організаційній формі може трансформуватися в інвестиційні витрати, а при не організованій формі – виводитися на певний час з обігу, тобто залишатися «на руках» [3, с. 23].

Нестабільність макроекономічної ситуації, негативні сподівання інвесторів, високий рівень ризику інвестування перешкоджають трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції в національну економіку. Варто зазначити, що для трансформації заощаджень домашніх господарств в інвестиції в реальний сектор економіки повинні бути створені певні умови, за яких інвестори та позичальники могли б оптимально досягти поставлених цілей в довгостроковому періоді. По-перше, це наявність попиту на інвестиції з боку суб'єктів господарювання. По-друге, це розвинутий фінансовий ринок. По-третє, довіра населення до фінансових інститутів, фінансового ринку і до держави загалом.

Основними проблемами формування заощаджень, їх капіталізації на фінансовому ринку та трансформації в інвестиції є:

- недостатній розвиток фінансового ринку в сфері співпраці з приватними інвесторами та обмежена пропозиція фінансових послуг для таких клієнтів;
- відсутність інституту фінансових консультантів;
- обмежена сфера застосування компенсаційних механізмів на фінансовому ринку;
- відсутність ефективного податкового стимулювання інвестицій громадян;
- низький рівень довіри населення як до держави загалом, так і до національної грошової одиниці та інституцій фінансового ринку;
- недоліки забезпечення учасників ринку необхідною фінансовою інформацією;
- низький рівень фінансової грамотності населення [4, с. 21–25].

Незважаючи на те, що економічна та політична криза негативно впливає на реальні доходи населення та, як наслідок, на розмір їх заощаджень, інвестиційний потенціал домогосподарств залишається великим, в тому числі через зберігання значної частини цих ресурсів у пасивній формі. Необхідність залучення в економіку України заощаджень домогосподарств вимагає запровадження заходів, які збільшать довіру населення до держави, її економічної політики, забезпечать цінову та курсову стабільність. Поряд з цим існує потреба використання заходів, які дозволять покращити обізнаність населення щодо інструментів інвестування коштів.

Поза межами нашого дослідження є інвестиції домогосподарств у нефінансові активи, які також є напрямками інвестування накопичених населенням заощаджень. Крім того, необхідно досліджувати напрями стимулювання розвитку підприємницької діяльності в Україні, оскільки вкладання коштів в підприємницьку діяльність шляхом реєстрації фізичної особи підприємцем або створення однією особою або певною їх кількістю юридичної особи сприяє зменшенню заощаджень у неорганізованій формі.

Література:

1. Бандера В. Доходи і заощадження в перехідній економіці України / В. Бандера, В. Буняк, О. Ватаманюк, Н. Дорофєєва, Г. Коротка та ін. – К.: Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – С. 229.
2. Рамський А.Ю. Інвестиційний потенціал заощаджень фізичних осіб та механізми його реалізації / А.Ю. Рамський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 5. – С. 173–178.
3. Кізима Т.О. Домогосподарства як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку / Т.О. Кізима // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – № 3. – С. 22–36.
4. Кізима Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу / Т.О. Кізима // Світ фінансів. – 2011. – № 4. – С. 19–26.

Дібровенко Марія

ст. гр. МФ-61

Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

cibs@cibs.ck.ua

Науковий керівник – к.т.н., доцент Паттелєєва Н.М.

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Метою дослідження є удосконалення основних принципів управління грошовими потоками виробничого підприємства.

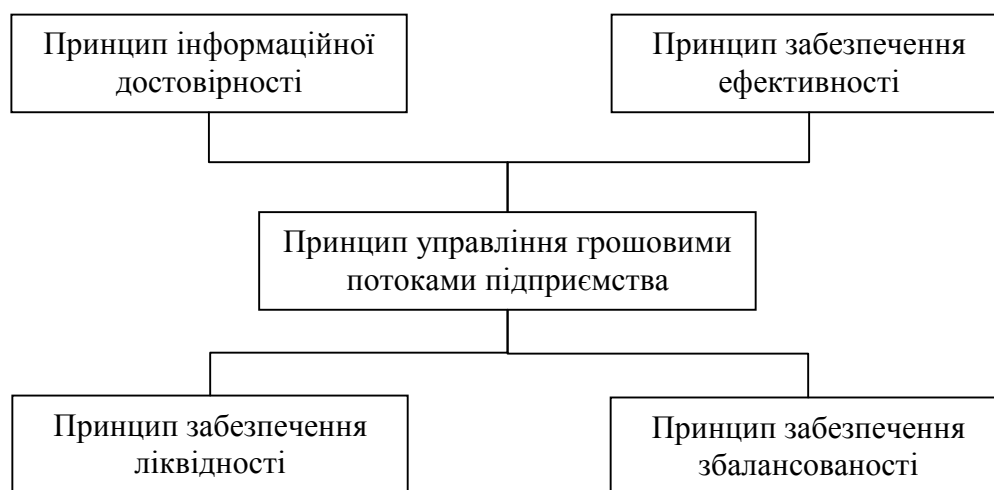
Управління грошовими потоками є одним з найважливіших аспектів фінансового менеджменту, оскільки грошові кошти є найбільш ліквідними активами підприємства, здатними легко трансформуватися в будь-який інший вид активів. В Україні в умовах інфляції, нестабільної політичної ситуації, постійних змін в законодавстві і кризи неплатежів управління грошовими потоками є найбільш актуальним завданням в управлінні фінансами.

Необхідно відмітити, що проблемам ефективного управління грошовими потоками присвячено багато досліджень. Зокрема, значний внесок у розробку теоретичних і методологічних питань грошових коштів та грошових потоків зробили вчені-економісти: як С.В. Шубіна, М.Ю. Авакян, Н.С. Барабаш, М.О. Никонович, В.А. Харченко, О.В. Мартякова, І.О. Бланк й інші.

Англійські дослідники Бірман Г., Шмідт С. зазначають, що величина грошового потоку дорівнює зміні залишку на банківському рахунку компанії без урахування всіх боргових та інших фінансових грошових потоків [1].

На думку другої групи учених-економістів (Бланка І.О., Бочарова В.В., Ковальчук Г.В., Лігоненко Л.О., Олексюк О.С., Райса Т.) грошові потоки необхідно визначати як сукупність надходжень і видатків коштів за певний період часу. Однак це визначення відображає валовий грошовий потік.

Процес управління грошовими потоками підприємства базується на певних принципах, що схематично зображені на рис. 1.

Рис. 1. Принципи управління грошовими потоками підприємства

Реалізація принципу ефективності в процесі управління грошовими потоками полягає в забезпеченні ефективного їх використання шляхом здійснення фінансових інвестицій підприємства.

Реалізація принципу забезпечення ліквідності забезпечується шляхом відповідної синхронізації позитивного і негативного грошових потоків у розрізі кожного часового інтервалу аналізованого періоду.

Реалізація принципу забезпечення збалансованості пов'язана з оптимізацією грошових потоків підприємства в процесі управління ними [5].

На формування грошових потоків підприємства впливають фактори, які можна розділити на зовнішні і внутрішні.

Внутрішні чинники включають:

- життєвий цикл підприємства на різних стадіях формує не тільки різні обсяги грошових потоків, але і їх види;
- тривалість операційного циклу;
- сезонність виробництва та реалізації продукції;
- коефіцієнт операційного левериджу має вплив на пропорції темпів зміни обсягу чистого грошового потоку та обсягу реалізації продукції;
- амортизаційна політика підприємства;
- фінансовий менталітет власників і менеджерів.

До зовнішніх факторів належать:

- кон'юнктура товарного ринку, зміна якої визначає величину позитивного грошового потоку підприємства – обсягу надходження грошових коштів від реалізації продукції.
- кон'юнктура фондового ринку впливає, перш за все, на можливість формування грошових потоків за рахунок емісії акцій і облігацій підприємства;
- система оподаткування підприємства.

Оптимізація грошових потоків діяльності підприємства передбачає їхню збалансованість в часі, що досягається завдяки використанню методів вирівнювання і синхронізація.

Складовою оптимізації грошових потоків діяльності підприємства є запровадження на підприємстві контролінгу та моніторингу. Моніторинг грошових потоків від операційної діяльності підприємства передбачає постійний нагляд за контрольними показниками їх формування, визначення відхилень фактичних результатів від запланованих, виявлення причин відхилень. Моніторинг як складова системи інформаційного забезпечення об'єднує фінансовий облік, бюджетування, аналіз, контроль та відповідальність для обґрунтування, розробки, прийняття та реалізації управлінських фінансових рішень [3].

До основних завдань, що вирішуються у процесі оптимізації грошових потоків діяльності слід віднести:

- пошук резервів зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- забезпечення синхронізації грошових потоків від операційної діяльності підприємства за часовими інтервалами;
- підвищення ефективності використання операційних активів загалом та грошових коштів зокрема;
- досягнення збалансованості грошових потоків від операційної діяльності підприємства та
- максимізації позитивного чистого грошового потоку;

— врахування впливу зміни внутрішнього та зовнішнього середовища на обсяги, збалансованість та синхронізацію в часі грошових потоків від операційної діяльності підприємства.

Грошові потоки формують багатофакторну фінансову систему підприємства. Оптимізуються вони за такими чотирма основними напрямками:

— забезпечення ефективності грошових потоків за видами економічної діяльності;

— збалансування грошових потоків за обсягом;

— досягнення цільового чистого грошового потоку підприємства;

— синхронізація грошових потоків у часі.

У фінансовому менеджменті використовуються такі широко відомі напрямки оптимізації грошових потоків, як збалансування грошових потоків за обсягом та їх синхронізація у часі. Під синхронізацією грошових потоків у часі мається на увазі забезпечення постійної платоспроможності протягом досліджуваного періоду, а під збалансуванням – забезпечення рівності між сумою залишку на початку періоду та вхідним грошовим потоком, а також між вихідним грошовим потоком та залишком грошових активів у кінці періоду.

Проте такий підхід не дає комплексного ефекту оптимальності грошових потоків, адже в кінці планового періоду збалансовані грошові потоки повинні забезпечити не просто додатний залишок грошових активів, а саме цільовий їх залишок з урахування усіх страхових резервів та цільових обсягів майбутнього інвестування. Оскільки зміна залишку грошових активів забезпечується коригуванням чистого грошового потоку підприємства (що дорівнює різниці вхідного та вихідного грошових потоків), критерієм збалансування грошових потоків повинна бути рівність між плановим чистим грошовим потоком та цільовою зміною залишку грошових активів [3].

Синхронізація грошових потоків у часі, в свою чергу, повинна забезпечити розподіл попередньо збалансованих грошових потоків таким чином, щоб забезпечувалася постійна платоспроможність і генерувався цільовий залишок грошових активів до кінця планового періоду.

Література:

1. Самсонов Н.Ф. Финансовый менеджмент: учеб. для вузов / Н.Ф. Самсонов, Н.П. Баранникова, А.А. Володин и др.; под ред. проф. Н.Ф. Самсонова. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 2001. – 495 с.

2. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Р.А. Слав'юк –К.: ЦУЛ, 2002. – 460 с.

3. Шубіна С.В. Напрямки управління грошовими потоками підприємства: теоретичні аспекти / С.В. Шубіна, М.Ю. Авакян // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 2. – С. 52–55.

4. Ронова Г.Н. Финансовый менеджмент: учебно-метод. комплекс / Г.Н. Ронова, Л.А. Ронова. – М.:Изд. центр ЕАОИ, 2008. –170 с.

5. Шамшур А.О. Необхідність організації фінансового планування на підприємстві / А.О. Шамшур, О.В. Тітєвська // Економічний вісник Черкаського державного технологічного університету. – 2009. – № 4. – С. 161–164.

Добролежа Катерина, Іванченко Марія

ст. гр. ФК-12-1

Університет митної справи та фінансів

maryiv37@gmail.com

Науковий керівник – д.е.н., професор Л.Б. Баранник

ПОТЕНЦІЙНІ ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

За сучасних економічно-соціальних умов в Україні, які диктує глибока фінансова криза, особливої актуальності набуває питання реформування системи соціального захисту, і, як наслідок, оптимізація видаткової статті Державного бюджету, а також пошук альтернативного шляху отримання тимчасово вільних коштів для оздоровлення та розвитку існуючої економічної ситуації в країні.

В умовах розширення інтеграційних процесів в Україні на всі сфери суспільного життя населення важливу роль має вивчення практики соціального захисту у зарубіжних країнах з метою адаптації найефективніших інструментів та механізмів до українських реалій.

Однією з найсправедливіших вважається англосаксонська модель соціального захисту Великобританії. Вона охоплює всю систему обов'язкового соціального захисту: пенсійне забезпечення, страхування по безробіттю і хворобам. Слід зазначити характерну особливість соціального страхування у Великобританії, в якому на першому (базовому) рівні застосовується принцип рівності пенсій і допомоги, що виражається в підході: за рівний внесок, рівну пенсію і допомогу.

Цей принцип було запропоновано англійським політиком і вченим У. Беверіджом в 1944 р. Суть його полягає в тому, що основна соціальна допомога повинна бути загальнодоступно. Для цього фінансування здійснюється за рахунок фіксованих внесків [2].

На сьогоднішній день система пенсійного забезпечення Великобританії складається з трьох рівнів: базової державної пенсії, додаткової державної пенсії (професійна пенсія) та пенсійні заощадження населення. Перші два рівні мають характер обов'язкових щотижневих внесків, а третій здійснюється на добровільній основі.

Базова державна пенсія виплачується у фіксованому розмірі для всіх застрахованих, які вносили відповідні внески до Національної системи страху-

вання (або отримували звільнення від їх сплати в періоди безробіття, захворювань і т. п.). Найбільша сума, яку можна отримати – 115,95 фунтів стерлінгів на тиждень, при тому, що розмір мінімальної заробітної плати складає 220 фунтів стерлінгів на тиждень [3]. Така ситуація зумовлена наявністю певних постулатів соціальної політики англосаксонської моделі, одним з яких є визначення такого розміру соціального забезпечення, за яким можливо було б здійснювати допомогу, але не давати можливість задовольнити всі свої потреби – залишати стимул для пошуку роботи, працювати за більші кошти, накопичувати кошти та брати участь у професійній пенсійній системі.

Позитивним ефектом відзначається щорічна зміна базової пенсії на 2,5% фіксовано та у відповідності до інфляційних коливань, що дозволяє підтримувати рівень купівельної спроможності та корегувати рівень споживчого попиту на ринку, тим самим створюючи умови для розбитку виробничої сфери в країні.

У свою чергу професійна державна пенсія, розмір якої встановлюється пропорційно величині середніх доходів одержувача за весь період його професійної діяльності (State Earnings Related Pension Scheme) і становить 25% від розміру заробітної плати. Роботодавець і працівник повинні виплачувати внески державі на базову державну пенсію і на додаткову державну пенсію, пов'язану з розміром заробітку [3].

У законодавстві Великобританії передбачена раціональна та справедлива система взаємного існування трьох рівнів пенсійної системи. Якщо у роботодавця є відповідна певним вимогам професійна пенсійна програма, він може виплачувати внески державі лише на базове державне пенсійне забезпечення.

Один із найефективніших механізмів послаблень податкового навантаження на населення у Великобританії полягає у тому, що держава бере частину витрат на себе, звільняючи внески до пенсійної системи від оподаткування. При цьому, внески, що виплачуються роботодавцем на державні пенсії, виключаються з бази оподаткування, а внески працівників – ні. У той же час внески у професійні пенсійні програми роботодавця і працівника (до 25% заробітку) виключаються з бази оподаткування. При такій ситуації загальна сума, що виплачується державою у вигляді податкових пільг, складає усього 3,0% від страхового навантаження в системі обов'язкового пенсійного страхування [2].

Існування подібної трьохрівневої пенсійної системи дозволяє задовольнити потреби осіб із різними матеріальними можливостями і шляхом диверсифікації зменшити ризики фінансової нестабільності пенсійної системи.

Розглядаючи напрями реформування пенсійного страхування в Україні, значимо, що державне пенсійне страхування має реалізовуватися у відповідності до англійської практики на першому і другому рівнях пенсійної системи. Значним джерелом удосконалення державного пенсійного страхування має стати запровадження другого рівня пенсійної системи, який може бути охарактеризовано як обов'язковий та накопичувальний. Кошти першого і другого рівнів пенсійної системи будуть повністю відокремлені. Таке розділення пояснюється

тим, що в основу функціонування першого і другого рівнів пенсійної системи покладено різні фінансові механізми: перший рівень на солідарній (розподільчій) фінансовій основі, а другий рівень буде функціонувати на накопичувальній фінансовій основі. Таким чином існування другого рівня пенсійної системи повинен стати альтернативним джерелом вивільнених коштів у вигляді інвестиційних ресурсів для подальшого розвитку економіки держави [1].

Проте запровадження другого рівня пенсійної системи на сьогоднішній день в Україні відкладається через ряд соціально-економічних та правових проблем: низька платоспроможність населення, фінансовий ринок не є достатньо розвиненим для використання новоутворених інвестицій і не дозволяє використовувати нові прогресивні фінансові інструменти, дефіцитність Пенсійного фонду України.

Зазначимо, що недостатній рівень доходності інвестування пенсійних коштів, акумульованих на другому рівні пенсійної системи, а тим більше їх знецінення є неприпустимими. Таким чином, впровадження другого рівню пенсійної системи не буде доцільним до тих пір, поки не буде досягнуто належного рівню розвитку фінансового ринку та розвитку економіки в цілому.

Отже, з огляду на вище зазначене, основні напрями вдосконалення державного пенсійного страхування в Україні повинні бути скеровані на утворення в майбутньому ефективної трьохрівневої системи пенсійного забезпечення згідно європейським стандартам, як потенціалу розвитку економіки та покращенні соціальної ситуації. Тактичні заходи стосуються першого рівня пенсійної системи – підвищення його фінансової стабільності, яке виражається у бездефіцитності бюджету Пенсійного фонду України, досягнення якого можливе за умови реалізації наступного комплексу заходів: 1) повне врахування демографічних тенденцій в країні; 2) вдосконалення сфери оплати праці (легалізація тіньової зарплати, підвищення середньої зарплати в країні); 3) позбавлення першого рівня пенсійної системи різноманітних пільгових категорій громадян (такі пенсії не повинні виплачуватися в рамках першого рівня пенсійної системи); 4) забезпечення більшої залежності розміру пенсій від здійснених внесків під час трудової діяльності.

Література:

1. Конопліна Ю.С. Аналіз потенційних напрямків реформування системи соціального страхування / Ю.С. Конопліна // International Scientific Research Centre of Insurance Theory and Practice. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://insurance.uabs.edu.ua/uk/biblioteka/statti/271-analiz-potentsiinykh-napriamkiv-reformuvannia-systemy-sotsialnoho-strakhuvannia.html>.
2. Лазаревський А. Пенсійна система Великої Британії / А. Лазаревський // Финансы и кредит. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostobank.ua/finansoviy_gid/pensiya/statti/velika_britaniya_pensiynoyu_sistemoyu.
3. Working, Jobs and Pensions in UK // GOV.UK. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/>.

Дробіняк Марія

ст. гр. ФДГзм-11

Тернопільський національний економічний університет

cherry_lady@mail.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В.П.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Проблематика стимулювання заощаджень населення та їх трансформації в інвестиційні ресурси національної економіки – одне із найбільш актуальних питань економічної політики уряду, оскільки заощадження домогосподарств виступають джерелом капіталу, тобто ключовим чинником виробництва, який визначає перспективи розвитку економіки країни в цілому. Домогосподарства забезпечують економіку вільними грошовими ресурсами за рахунок своїх заощаджень, вони ж визначають параметри попиту на продукцію, вироблену суб'єктами господарювання і самі беруть участь у його задоволенні.

В країнах з розвиненою ринковою економікою заощадження населення є потужним ресурсом інвестування національної економіки. В Україні участь фізичних осіб в інвестиційних процесах характеризується гранично низьким рівнем. Поряд із головною причиною – край незначними обсягами тимчасово вільних коштів через загальний низький рівень добробуту, слабка динаміка заощаджень населення пояснюється також небажанням громадян формувати їх в організованій формі через недовіру до фінансового сектору та держави в цілому. Відтак, очевидною є відсутність продуманої політики органів влади щодо стимулювання заощаджень населення, що пояснюється, серед іншого, недостатньою теоретичною розробленістю цієї проблематики. Зважаючи на це, наукові дослідження з питань теоретичного базису і практики формування заощаджень населення є вкрай актуальними і затребуваними.

Дослідження теоретичних засад та практики формування заощаджень відображені у наукових працях багатьох зарубіжних вчених, зокрема С.Л. Брю, Л. Вальраса, Дж.М. Кейнса, К.Р. Макконела, А. Маршалла, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Фрідмена. Проблема формування заощаджень та їх перетворення на інвестиційний ресурс економіки розглядається у цих працях в контексті розкриття інших макро- та мікроекономічних питань Серед українських та російських вчених безпосередньо тематикою заощаджень населення займались М. Алексеєнко, С. Белозьоров, А. Дука, В. Міщенко, Т. Кізима, С. Панчишин, М. Савлук тощо. У них розкриваються проблеми оцінювання ролі заощаджень для розвитку економіки, мотиви і чинники їх формування домогосподарствами, а також світовий досвід регулювання заощаджень населення [6].

Мета дослідження полягає у поглибленні теоретичних засад формування заощаджень населення в частині уточнення трактування сутності, розкритті їхніх видів та форм.

Вихідним завданням теоретичних пошуків в напрямку досягнення мети дослідження виступає обґрунтування сутності заощаджень домогосподарств та

специфіки їхньої класифікації, ідентифікація основних принципів та мотивів їхнього збереження. З приводу цього зауважимо, що у наукових джерелах існує доволі широкий спектр підходів до трактування сутності поняття заощаджень. Традиційно економісти визначають заощадження як «частину доходу, яка залишається після сплати податків і не споживається». При цьому науковці формулюють власні дефініції цього поняття, наголошуючи на тому чи іншому його аспекті. Так, на думку Н. Дорофеевої, заощадження – це частина грошових доходів населення, яка формується внаслідок скорочення поточного особистого споживання і призначена для того, щоб забезпечити потреби у майбутньому [1]. Один із провідних вітчизняних науковців у царині фінансів домогосподарств Т. Кізима стверджує, що під заощадженнями слід розуміти частину доходів населення, яка залишається після сплати обов'язкових платежів та здійснення поточних споживчих витрат і яку члени домашніх господарств вкладають передусім у фінансові (рідше – нефінансові) активи для отримання майбутніх доходів або ж відкладають (виводять на певний період часу з особистого користування) з метою задоволення майбутніх потреб [4].

Натомість, низка науковців подає власне бачення сутності заощаджень домогосподарств у доволі спірній редакції. Так, на думку О. Ватаманюк, вони являють собою зміну сукупності фінансових та не фінансових активів домашніх господарств (населення) за певний період часу [1]. Вважаємо, що такий підхід до трактування заощаджень недостатньо обґрунтований, адже вони не мають властивості автоматично перетворюватись у фінансові чи нефінансові активи, це відбувається за рішенням їхніх власників. Поряд з цим, значна частина заощаджень зберігається у неорганізованій формі, а тому назвати їх активами доволі складно. З цієї причини дискусійним є визначення заощаджень, наведене Т. Єфременко, яка вважає їх процесом використання грошових ресурсів з метою отримання майбутніх доходів чи забезпечення майбутнього споживання [2].

Узагальнюючи наведені підходи до трактування заощаджень, можемо сформулювати власну дефініцію. Заощадження домогосподарств, на нашу думку, – це частина грошових ресурсів домогосподарств, яка в них залишається після покриття постійних витрат і задоволення усіх необхідних потреб, після чого ці ресурси використовують або з інвестиційною метою, або для покриття майбутніх витрат.

На сьогодні одержання домогосподарством доходів породжує проблему вибору, які з потреб необхідно задовольнити в першу чергу. Поточні потреби задовольняються за рахунок поточних доходів, тоді як потреби, задоволення яких виходить за рамки одноразових місячних надходжень і через це потребує розширення платоспроможності, вимагають попереднього накопичення коштів. Виникнення цієї потреби обумовлене системою мотивів, що ініціюють появу мотивованих або немотивованих заощаджень.

На підставі аналізу наукових поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених щодо питання класифікації мотивів формування заощаджень населення, серед основних із них можна виділити наступні: заощаджень на непередбачений випадок; збереження вартості отриманого доходу; отримання доходу від розміщення тимчасово вільних коштів; цільового накопичення; рівномірного споживання на протязі життя; передачі спадку. Заощадження, сформовані для реалізації цих завдань, тобто заощадження, які мають певну мету у науковій літературі визначають як мотивовані.

Натомість, немотивовані заощадження населення виникають внаслідок перевищення платоспроможності над рівнем потреб. Це може відбуватися у таких випадках:

- рівень доходів досить великий, тобто домогосподарство має змогу задовольнити нинішні потреби;
- рівень пропозиції та якість пропонованих товарів або послуг не може задовольнити попит споживачів;
- у державі реалізується ефективна політика, спрямована на підвищення рівня заощаджень домогосподарств [7].

За характером мобілізації заощадження домогосподарств поділяють на організовані та неорганізовані. Організовані заощадження – це кошти, які за допомогою посередників (банків, небанківських кредитних установ, страхових компаній, інститутів спільного інвестування тощо) розміщені на фінансовому ринку і приносять їхнім власникам дохід у вигляді відсотків, дивідендів [4]. Натомість, заощадження, виведені населенням з обігу і не вкладені у фінансові чи нефінансові активи мають назву неорганізованих.

За рівнем ризику вирізняють безризикові та ризикові заощадження. До перших належать банківські депозити, які вважаються найбезпечнішими в плані накопичення коштів, адже при цьому мають місце помірні втрати під дією інфляційних процесів та стабільна відсоткова ставка. Натомість, до форм ризикових заощаджень домогосподарств відносять цінні папери та дорогоцінні метали. Інвестування заощаджень у ці фінансові активи ризикове, адже вони тісно корелюють з макроекономічною динамікою. Для прикладу, в умовах економічної рецесії значна частина суб'єктів господарювання стикається з серйозними проблемами, що погіршують їхній фінансовий стан і підвищують ризик банкрутства. Внаслідок цього, інвестування коштів у цінні папери таких компаній супроводжується високим ризиком втрати коштів чи недоотримання доходу. Дорогоцінні метали в зарубіжних країнах є один з головних способів заощаджень, але негативний момент інвестування заощаджень у дорогоцінних металах полягає у їхній низькій ліквідності в поєднанні з високою ціною. Відтак, у країнах, що розвиваються більшість населення не має можливості та мотиву інвестувати власні заощадження у дорогоцінні метали.

Формування заощаджень населення здійснюється під впливом цілого спектру екзо- та ендогенних чинників. На думку Т. Ільченко, ці чинник можна поді-

лити на економічні, політичні, демографічні, соціологічні, психологічні, територіальні й зовнішні [3]. Серед чинників, які справляють найбільший вплив на рівень заощаджень домогосподарств, на наш погляд, можна виокремити такі: рівень добробуту, споживча заборгованість, податки, рівень розвитку системи соціального страхування, демографічні проблеми, економічна нестабільність та інші. Втім, варто зауважити, що усі чинники формування заощаджень між собою тісно корелюють, а їхня дія значно диференційована залежно від рівня розвитку ринкової економічної системи та специфіки самого домогосподарства.

Підсумовуючи наш дискурс теоретичних засад заощаджень населення, можемо констатувати, що попри активне обговорення у науковій літературі, це поняття поки не здобуло завершеного формулювання. Не зважаючи на велику кількість дефініцій цього поняття, в загальному під ним розуміють частину доходу домогосподарства, яка лишається після сплати фіскальних зобов'язань і не використовується ним для споживання. Для розмежування заощаджень у розрізі окремих видів у науковій літературі використовують широкий перелік ознак, а трансформація заощаджень в інвестиції передбачає застосування цілого спектру різноманітних інструментів. Зважаючи на це, найбільш сприятливий вплив на економіку мають організовані заощадження, їхня динаміка є яскравим показником стабільності суспільства й довіри до фінансової системи. Відтак, стимулювання організованих заощаджень як потужного ресурсу інвестування національної економіки є одним із важливих пріоритетів економічної політики уряду, що сприятиме вирішенню як економічних, так і соціальних проблем.

Література:

1. Доходи і заощадження в перехідній економіці України / В. Бандера, В. Буняк, О. Ватаманюк та ін.; [С. Панчишин (ред.), М. Савлук (ред.)]. – Львів: Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – С. 243.
2. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України / Т. Єфременко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 170.
3. Ільченко Т.М. Основні чинники формування заощаджень населенням / Т.М. Ільченко // Вісник ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського. – 2009. – № 3. – С. 215–226.
4. Кізіма Т.О. Домогосподарства як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку / Т.О. Кізіма // Вісник ТНЕУ. – 2008. – № 3. – С. 22–36.
5. Макконнелл К.Р. Экономика: принципы, проблемы и политика: в 2 т. / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю; [пер. с англ. 11-го изд.]. – К.: Хагар-Демос, 1993. – Т. 1. – С. 106.
6. Носова Е.А. Заощадження домогосподарств, як джерело інвестиційних ресурсів в Україні / Е.А. Носова // Економіка. – 2015. – № 2. – С. 73–80.
7. Фінанси: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 687 с.

Дудіна Анастасія, Яновська Альона
ст. гр. ОП-11
Університет митної справи та фінансів
dudina-n@mail.ua

Науковий керівник – старший викладач Маркова Л.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИКІВ

Система оподаткування є важливим фінансовим важелем регулювання діяльності суб'єктів господарювання. У своїй основі вона має загальні принципи побудови і впливу на фінансово-господарську діяльність господарюючих суб'єктів в умовах ринкової економіки.

Податки у суспільстві виконують, як відомо, дві основні функції: фіскальну та регулюючу. Через регулюючу функцію досягається вплив податків на результати фінансово-господарської діяльності, фінансовий стан господарюючих суб'єктів. Окремі податки та відрахування по-різному впливають на діяльність страхових компаній. Цей вплив пов'язаний із вирішенням цілого ряду питань. Насамперед потрібно визначити об'єкт оподаткування, ставки податків, джерела і терміни їх сплати, податкові пільги, фінансові санкції при порушеннях податкового законодавства.

Оподаткування страхової діяльності потребує з'ясування не лише відповідних законодавчих і нормативних актів з оподаткування, а й законодавства щодо страхової справи. Діяльність страховика охоплює як страхову діяльність, що має свій відмінний порівняно з іншим порядок оподаткування, та діяльність, не пов'язану зі страхуванням (інвестиційну та іншу діяльність), яка оподатковується у загальному порядку.

Оподаткування страхової діяльності в Україні з 1 січня 2015 р. здійснюється шляхом вилучення податку на прибуток у розмірі 18% і податку на дохід у розмірі 3% за договорами страхування від об'єкта оподаткування.

Це закріплено законом «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи», текст якого оприлюднено на сайті газети «Голос України».

При цьому в документі наголошується, що об'єкт оподаткування страховика розраховується як сума страхових платежів, нарахованих за договорами страхування і співстрахування. При цьому страхові платежі за договорами співстрахування включаються до складу об'єкта оподаткування страховика тільки в розмірі його частки страхової премії, передбаченої в такому договорі.

Крім того, закон зберігає нульове оподаткування за договорами довгострокового страхування життя, договорами страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, в тому числі договорами страхування додаткової пенсії, і вводить нульове оподаткування за договорами добровільного медичного страхування.

У відношенні перестрахування закон передбачає, що у межах договорів страхування ризиків за межами України, за якими страхові виплати здійсню-

ються на користь нерезидентів, застосовується оподаткування за ставкою 4%, при цьому податок сплачується з власних коштів страховика. В рамках договорів з обов'язкових видів страхування, за якими страхові виплати здійснюються на користь фізичних осіб – нерезидентів, а також за договорами «Зелена карта» та договорами страхування пасажирських перевезень цивільної авіації застосовується оподаткування за нульовою ставкою.

Крім того, нульове оподаткування застосовується при укладанні договорів страхування або перестраховування ризиків безпосередньо із страховиками та перестраховиками-нерезидентами, рейтинг фінансової надійності (стійкості) яких відповідає вимогам Нацкомфінпослуг (у тому числі через або за посередництвом перестрахових брокерів, які в певному регулятором порядку підтверджують, що перестраховування здійснено у перестраховика з належним рейтингом фінансової надійності). В інших випадках оподаткування здійснюється за ставкою 12% таких платежів (виплат).

Закон також передбачає, що фінрезультат до оподаткування страховика збільшується: на суму витрат, спрямованих на формування страхових резервів (технічних або математичних) відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності, а також на суму коригування (зменшення) зазначених вище резервів в відповідно до затвердженої Нацкомфінпослуг методикою.

Фінрезультат до оподаткування страховика зменшується на суму коригування (зменшення) страхових резервів (технічних або математичних), на яку збільшився фінансовий результат до оподаткування відповідно до національних стандартів бухобліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, а також на суму страхового резерву, сформованого в розмірі та порядку, передбаченими зазначеної методикою.

Література:

1. Податковий кодекс України // Верховна Рада України. – К.: Парламент. вид-во, 2011. – № 13–17. – 556 с.
2. Лист Державної податкової служби України від 23 березня 2012 р. № 8450/7/15-1317 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-podatkovu-zvitnist-z-podatku-na-pributok-doc93524.html>.
3. Наказ ДПА України від 21 лютого 2011 р. № 97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/gna/1800-97.html>.

Слагіна Любов

ст. гр. 52б

Бердянський державний педагогічний університет

lovelagina@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Костенко Г.П.

РОЗВИТОК РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Важливою умовою соціально-економічного розвитку України є створення ефективної системи страхового захисту громадян і суб'єктів підприємництва від негативного впливу ризиків, котрі виникають у різноманітних сферах суспільного життя. Крім того, модернізація вітчизняної економіки на засадах інноваційного розвитку потребує пошуку джерел інвестицій як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. У зв'язку з цим, підвищується роль ринку страхових послуг як механізму зниження підприємницьких ризиків, соціального захисту населення та вагомого джерела внутрішніх інвестиційних ресурсів. Функціонування повноцінного ринку страхових послуг, як складової економіки країни, в значній мірі здатне забезпечити безперервну діяльність суб'єктів господарювання, захист майнових інтересів громадян і підтримання соціальної стабільності суспільства.

Метою дослідження є аналіз ринку страхових послуг в Україні, його основних напрямів та тенденцій розвитку. Значний вклад у вивчення проблем вітчизняного ринку страхових послуг внесли такі науковці, як О.В. Козьменко, В.П. Лісовал, О.О. Охріменко, М.В. Мних, К.С. Базилевич, А.О. Бойко та інші. Проте, потребує проведення повноцінного аналізу сучасного ринку страхових послуг та вивчення факторів впливу на нього, що формують загальні тенденції розвитку страхового ринку в Україні.

Страховий ринок – це особливе соціально-економічне середовище і сфера економічних відношень, де об'єктом купівлі-продажу (товаром) є страхова послуга, формуються попит і пропозиція на неї. Основною метою страхового ринку є забезпечення безперервності процесу суспільного відтворення через продаж специфічної фінансової послуги (страхової гарантії), що здійснює матеріальну компенсацію шкоди (збитку), яка заподіяна майновим інтересам страхувальників у результаті настання подій, що називаються страховими випадками [1]. Страхові послуги це послуги вторинного попиту, які значною мірою залежать від політичної й економічної стабільності, а також від рівня добробуту громадян країни. У законодавстві України послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення належать до фінансових послуг. Фінансова послуга це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок третіх осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучення від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [2].

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній (СК) станом на 31.12.2014 становила 382, з яких 57 СК зі страхування життя (СК «Life») та 325 СК, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК «Non-Life»). За 2014 р. кількість страхових компаній зменшилася на 25 СК.

Таблиця 1

Аналіз кількості страхових компаній у 2012–2014 рр. [3]

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2012	Станом на 31.12.2013	Зміни у 2014 р.		Станом на 31.12.2014
			внесено інформацію	виключено інформацію	
Загальна кількість	414	407	10	35	382
в т.ч. СК «Non-Life»	352	345	9	29	325
в т.ч. СК «ife»	62	62	1	6	57

У порівнянні з 2013 р. на 1 894,6 млн. грн. (6,6%) зменшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій зменшився на 2 958,6 млн. грн. (13,7%).

Зменшення валових страхових премій відбулося переважно з таких видів страхування, як: страхування майна (зменшення валових страхових платежів на 563,9 млн. грн. або на 15,0%); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (зменшення валових страхових платежів на 472,5 млн. грн. або на 17,0%); страхування від нещасних випадків (зменшення валових страхових платежів на 468,0 млн. грн. або на 32,7%). Збільшились валові страхові премії з таких видів страхування: страхування фінансових ризиків (збільшення валових страхових платежів на 482,3 млн. грн. або на 12,5%); страхування вантажів та багажу (збільшення валових страхових платежів на 318,6 млн. грн. або на 20,9%); страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за додатковими договорами) «Зелена картка» (збільшення валових страхових платежів на 166,1 млн. грн. або на 38,8%), медичне страхування (збільшення валових страхових платежів на 137,9 млн. грн. або на 9,3%). Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2014 р. становила 69,5%, що на 5,7 в.п. менше порівнюючи 2013 р.

У структурі страхових премій за мінусом частки страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, за видами страхування станом на 31.12.2014 найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 5947,5 млн. грн. або 32,0% (станом на 31.12.2013 даний показник становив 5982,2 млн. грн. або 27,8%); страхування життя – 2159,7 млн. грн. або 11,6% (станом на 31.12.2013 – 2476,5 млн. грн. або 11,5%); страхування майна 2045,1 млн. грн. або 11,0% (станом на

31.12.2013 даний показник становив 2489,7 млн. грн. або 11,6%); страхування фінансових ризиків – 2019,1 млн. грн. або 10,9% (станом на 31.12.2013 – 2401,3 млн. грн. або 11,1%) та іншим видам (рис. 1).

Перерозподіл у структурі чистих страхових премій станом на 31.12.2014 порівняно з кінцем 2013 р. відбувся на користь таких важливих соціальних секторів страхування, як: автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») (з 27,8,0% до 32,0%), медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) (з 6,5% до 8,1%), страхування життя (з 11,5% до 11,6%).

При цьому, у структурі чистих страхових премій відбулося зменшення з таких видів страхування: страхування відповідальності перед третіми особами (з 4,8% до 3,6%), страхування від нещасних випадків (з 4,6% до 3,4%), страхування кредитів (з 3,2% до 2,1%), страхування майна (з 11,6% до 11,0%).

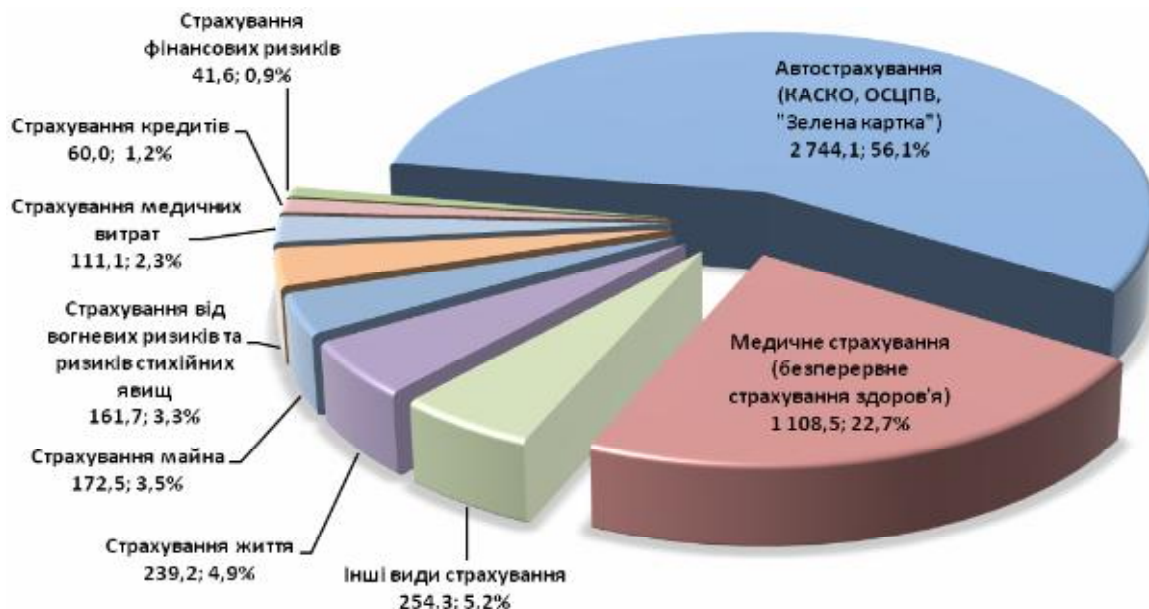
Рис. 1. Структура чистих страхових премій за видами страхування станом на 31.12.2014 (млн. грн.) [3]

Зростання обсягів чистих страхових виплат за 2014 р. мало місце у всіх основних системоутворюючих видах страхування, водночас, виплати у страхуванні фінансових ризиків та страхуванні кредитів зменшилися на 53,4% та 39,3% відповідно.

Аналіз структури чистих страхових виплат свідчить про наступне (рис. 2). Станом на 31.12.2014 найбільша питома вага страхових виплат припадає на такі види страхування, як: автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 2744,1 млн. грн. або 56,1% (станом на 31.12.2013 даний показник становив 2559,6 млн. грн. або 56,1%); частка медичного страхування (безперервне страхування здоров'я) становить 1108,5 млн. грн. або 22,7% (станом на 31.12.2013 – 1010,1 млн. грн. або 22,1%); страхування життя – 239,2 млн. грн. або 4,9% (станом на 31.12.2013 – 149,2 млн. грн. або 3,3%); страхування майна – 172,5 млн.

грн. або 3,5% (станом на 31.12.2013 – 137,6 млн. грн. або 3,0%); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 161,7 млн. грн. або 3,3% (станом на 31.12.2013 – 69,1 млн. грн. або 1,5%).

Рис. 2. Структура чистих страхових виплат за видами страхування станом на 31.12.2014 [3]

Ринок страхових послуг є найбільш капіталізованим серед інших небанківських ринків. Проте, зважаючи на складні політичні та економічні обставини в країні, у порівнянні з 2013 р., ситуація на ринку дещо погіршилась. За 2014 р. зменшилася кількість страхових компаній, зменшився обсяг надходжень валових страхових премій та обсяг чистих страхових премій, також знизилась питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях. Зростання обсягів чистих страхових виплат за 2014 р. мало місце у всіх основних системоутворюючих видах страхування, водночас, зменшилися виплати у страхуванні фінансових ризиків та страхуванні кредитів. Факторами, що гальмують розвиток страхової діяльності, можуть бути як зовнішні, стосовно страхового сектора, так і внутрішні. Серед них, зовнішніми факторами є невисокі темпи структурних перетворень в економіці, низька ліквідність, недокапіталізація, недостатня вірогідність звітності багатьох вітчизняних підприємств і слабка прозорість більшості з них, низький рівень монетаризації економіки, відсутність законодавчої основи, недосконалість судової системи, недостатнє правове забезпечення можливостей страхового нагляду. До числа внутрішніх факторів можна віднести низьку якість управління в багатьох страхових організаціях, у т. ч. недостатню ефективність систем управління ризиками та внутрішнім контролем, непрозора структура власності, недостатній розвиток сучасних страхових технологій.

Література:

1. Шелехов К.В. Страхування: навч. посіб. / К.В. Шелехов, В.Д. Бігдаш. – К.: МАУП, 1998 – 424 с.
2. Яворська Т.В. Страхові послуги: навч. посіб. / Т.В. Яворська; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – К.: Знання, 2008. – 350 с.
3. Аналітична інформація щодо державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

Казора Вікторія

ст. гр. ФК-11-1

Хмельницький національний університет

vikanyaf@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Ксьондз С.М.

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СТАН ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Однією із найважливіших сфер національної економіки виступає фінансовий сектор, і страховий ринок є невід'ємною його складовою. Розвиток вітчизняного страхового ринку має забезпечувати сталий розвиток національної економіки, а також сприяти зацікавленню іноземних інвесторів в розширенні власного бізнесу в Україні. Визначальним завданням державної політики в галузі страхування є підвищення його ролі в економіці країни й забезпечення умов для ефективного розвитку, адже надійний страховий захист виступає фактором соціальної та економічної безпеки країни. На сьогоднішній день національна економіка потребує значних фінансових ресурсів, а страхова галузь є важливим фінансовим інструментом, за допомогою якого можна акумулювати кошти для подальшого інвестування їх в економіку. Тому, аналіз сучасного стану страхового ринку України та виявлення перспектив подальшого розвитку є актуальними в сучасних умовах.

Питання організації страхової діяльності і розвитку страхового ринку висвітлювались науковцями різних галузей. Окремі аспекти теоретичних основ страхування, а також проблеми функціонування та розвитку страхового ринку стали предметом досліджень таких українських та зарубіжних науковців, як В.Д. Базилевич, Є.Ф. Брігхем, Н.М. Внукова, А.І. Гінзбург, О.Д. Заруба, С.С. Осадець, О.О. Терещенко, Д.Д. Хемптон та інші. Проте, зважаючи на зміни в економічній та політичній ситуації в Україні, проблеми формування та розвитку страхового ринку постають по-новому та потребують подальших наукових досліджень.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану вітчизняного страхового ринку і виявлення напрямів подальшого розвитку ринку страхових послуг.

Страховий ринок – це особлива сфера грошових відносин, де об’єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, де формується пропозиція і попит на неї [1, с. 76].

Страховий ринок в Україні перебуває сьогодні на шляху до інтеграції у світовий фінансовий простір, окремі його сегменти стрімко розвиваються, проте рівень страхового покриття залишається на низькому рівні (він складає лише 3–5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 95%). Але при цьому, страхування залишається найбільш капіталізованою галуззю серед небанківських фінансових установ за 2012–2014 рр. [2, с. 307].

Загальна кількість страхових компаній за 2012–2014 рр. значно зменшувалась, при цьому рівень обслуговування залишався на достатньому рівні. Згідно табл. 1 ми можемо побачити, що у 2012 р. кількість страхових компаній становила 414, з яких частка СК «Life» складала 62, а частка СК «Non-Life» складала 352. Протягом 2013 р. з реєстру було виключено 7 страховиків, а саме це були страхові компанії, які займались страхуванням життя, кількість страховиків, які займались ризиковим страхуванням не змінилась, і на кінець 2013 р. загальних обсяг страхових компаній становив 407. У 2014 р. кількість страхових компаній ще зменшилась на 25 і становила 382, з яких частка СК «Life» зменшилась ще на 5, а частка СК «Non-Life» на 20.

Отже, обсяг українського страхового ринку з кожним роком зменшується, адже проблеми з політичною та економічною ситуацією в країні, з платоспроможністю та необізнаністю населення провокують ліквідацію страхових компаній.

Потрібно також відзначити те, що в Україні розвиток страхових компаній, що займаються страхуванням життя майже відсутній, це відбувається через недовіру населення до такого виду страхування, а частка страховиків, що займаються ризиковим страхуванням становить приблизно 85%.

Таблиця 1

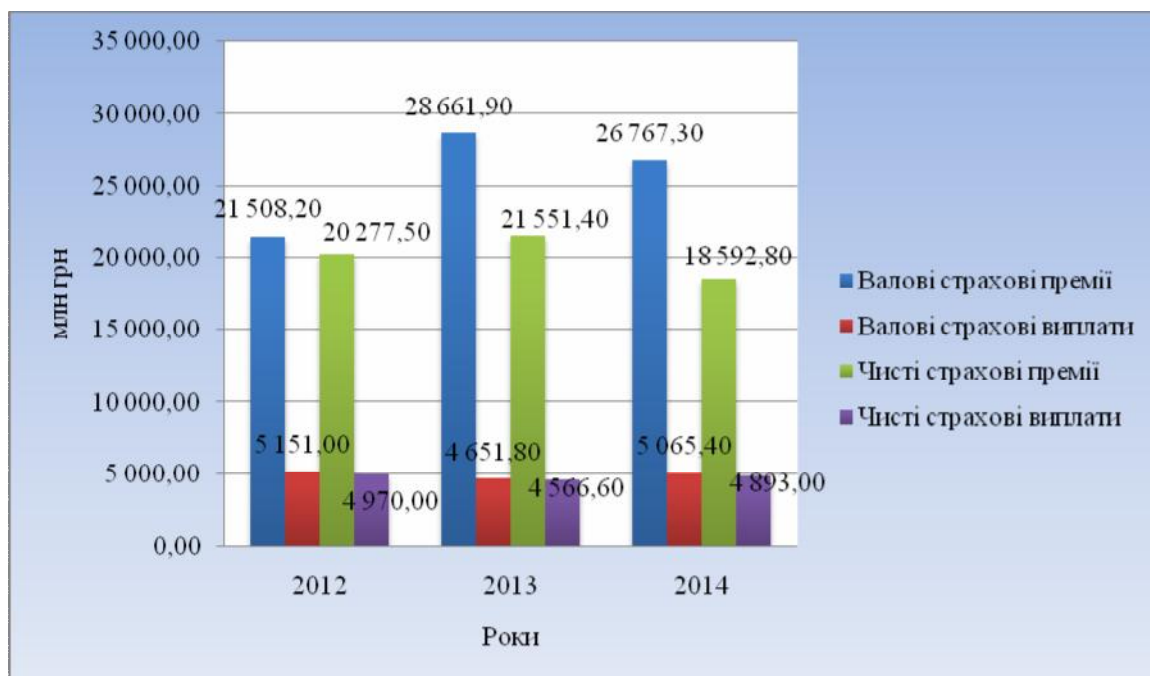
Кількість страхових компаній за 2012–2014 рр.

Кількість страхових компаній	2012	2013	2014
Загальна кількість	414	407	382
в т. ч. СК «Non-Life»	352	345	325
в т. ч. СК «Life»	62	62	57

Основними показниками, що характеризують стан розвитку страхового ринку України є розміри валових та чистих страхових премій, валових та чистих страхових виплат (рис. 1).

Згідно даних Нацкомфінпослуг, сума страхових премій зростала до 2013 р., відповідно до 2012 р. валові страхові премії збільшились на 33,3%, а чисті страхові премії – на 6,3%. У 2014 р. валові страхові премії зменшились на -6,6%, а чисті страхові премії зменшились на -13,7%. За 2014 р. частка валових страхових премій і частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП ста-

новила 1,7% та 1,2%. У 2013 р. ці ж показники становили 2,0% та 1,5% відповідно. Це свідчить про певну нестабільність розвитку страхового ринку. Також наявні дані є дуже низькими порівняно із показниками зарубіжних країн, де дана частка становить 12%.

Рис. 1. Динаміка страхових премій і страхових виплат за 2012–2014 рр.

Щодо здійснення страхових виплат, то помітна тенденція до зменшення у 2013 р. і тенденція до збільшення вже у 2014 р., при чому сума цих виплат залишилась все одно меншою, аніж у 2012 р. І тому відповідно рівень виплат у 2013 р. зменшувався, а у 2014 р. навпаки збільшувався. В кінці 2014 р. рівень валових виплат становив 18,9%, а рівень чистих виплат становив 26,3%. Це свідчить про незначне покращення надання страхових послуг страховиками. Але, якщо брати зарубіжний досвід, то рівень валових виплат у них знаходиться на межі 70%, а дане порівняння свідчить про нерозвиненість нашого страхового ринку [3].

Провівши аналіз страхового ринку за 2012–2014 рр. можна відмітити його сильні та слабкі сторони, а також розробити шляхи його розвитку. Сильними сторонами є: підвищення рівня капіталізації страхових компаній, збільшення рівня виплат, удосконалення надання страхових послуг, створення інноваційних страхових продуктів, а також міжнародне визнання страхового ринку. До слабких сторін можна віднести: нестабільну політичну та економічну ситуацію в країні, неплатоспроможність і недовіру населення до страхових компаній, що прямо пов'язано з їх зменшенням, недосконалу нормативно-законодавчу базу, що регулює страхову діяльність, некомпетентність страховиків, недорозвиненість інфраструктури страхового ринку, а також окремих галузей страхування,

наприклад, особистого страхування, наявність довгострокової стратегії розвитку страхового ринку, яка має чисто декларативний характер тощо.

Тобто, можна сказати, що негативних явищ, набагато більше, ніж позитивних. На сьогодні існує два розроблених документи: «Програма розвитку страхового ринку», розроблена Лігою страхових організацій України (ЛСОУ), а також «Стратегія розвитку страхового ринку», підготовлена учасниками Української федерації ubezpieczenia (УФУ).

Основними завданнями та заходами щодо реалізації Стратегії є [4]:

- оздоровлення страхового ринку та подолання наслідків кризи;
- розбудова ефективного, прозорого, недискримінаційного, інституційно спроможного, передбачуваного державного нагляду за страховим ринком;
- впровадження реального захисту прав споживачів;
- інтеграція національного страхового ринку до світового фінансового ринку;
- підвищення капіталізації страхових компаній та їх платоспроможності;
- підвищення прозорості діяльності учасників страхового ринку;
- забезпечення високого рівня страхової культури населення.

Отже, страховий ринок України вже пройшов стадію формування і знаходиться на етапі розвитку. Аналіз сучасного стану страхового ринку України виявив багато слабких і сильних його сторін, які присутні в загальній системі страхування. Позитивні зміни страхового ринку залежать від ефективного розв'язування проблем, що стосуються розвитку і регулювання страхової діяльності.

Тому, реалізація стратегії розвитку страхового ринку України створить умови для його сталого зростання та конкурентоспроможності в умовах інтеграції у світовий фінансовий простір.

Література:

1. Осадець С.С. Страхування: підруч. / С.С. Осадець – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
2. Онопрієнко Є. Особливості розвитку страхового ринку України на сучасному етапі / Є. Онопрієнко // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 5. – С. 305–309.
3. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>.
4. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011–2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ufu.org.ua/>.

Капустяк Юлія

ст. гр. ФКс-14-1

Хмельницький національний університет

ivankapystiak@mail.ru

Науковий керівник – старший викладач Олійник А.В.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА ДЕПОЗИТНОМУ РИНКУ

Ефективність функціонування банківської системи залежать від структури та обсягу ресурсної бази, основна частина якої складається із залучених коштів депозитного походження. Сьогодні формування депозитних портфелів банків відбувається в складних умовах кризового стану вітчизняної економіки та падіння довіри до банківської системи вкладників.

За таких складних умов банківської діяльності, суттєву роль у забезпеченні стабільності та стійкості функціонування банків відіграє науково обґрунтована депозитна політика, яка є основою для формування параметрів його ресурсної бази. Сучасна депозитна політика в банківському секторі формується під впливом таких тенденцій, як: глобалізація національних фінансових ринків, розвиток інформаційних технологій, впровадження інновацій та жорстка конкуренція. Тому актуальність дослідження діяльності банків на ринку депозитних операцій зумовлюється їх визначальною роллю як вирішального фактора економічного зростання та фінансової стійкості вітчизняної банківської системи.

Депозитним операціям банку, їх ролі в економічному розвитку країни та дослідженню депозитної політики банків приділено увагу багатьох науковців, зокрема таких як: Н.І. Версаль, В.Є. Волохата, С.А. Кузнєцова, С.П. Прасолова та інші. Незважаючи на високий рівень розроблення даної проблематики науковцями, слід відзначити, що ряд питань потребують подальшого дослідження та уточнення.

Метою даної роботи є аналіз діяльності вітчизняних банків на депозитному ринку та визначення пріоритетних напрямків залучення ресурсів у сучасних умовах банківництва.

Основним джерелом формування ресурсів банку є здійснення депозитних операцій. Специфічність депозитних операцій полягає у важливості ролі клієнта банку, який самостійно приймає рішення щодо виду та величини депозитного вкладу. Саме клієнт визначає яку частку своїх доходів він може спрямувати на заощадження. Виходячи з цього, банк має орієнтуватись на можливості потенційних вкладників та чинники зовнішнього середовища, яке звісно має вплив як на вкладників, так і на банки.

Практично усі клієнтські рахунки в зобов'язаннях банку називаються депозитними. Депозитним може бути будь-який рахунок, відкритий клієнту в банку, на якому зберігаються його грошові кошти [1, с. 134].

Чим вища частка зобов'язань перед клієнтами банку (підприємств та організацій) на довгостроковій основі, тим вища стабільна частина ресурсів банку,

що позитивно впливає на його ліквідність і зменшує його залежність від міжбанківських позик. Проте строкові депозити є дорожчими, що негативно впливає на рентабельність та прибутковість роботи банку, водночас збільшення частки (понад 30%) банківських позик підвищує ризик незбалансованої ліквідності, оскільки посилюється залежність банку від зовнішніх джерел фінансування. Варто зазначити, що через дефіцит вільних коштів у суб'єктів господарювання частка міжбанківських кредитів у структурі зобов'язань досягає 40–50% [2, с. 356].

Очевидно, що висока частка залишків на рахунках клієнтів знижує стабільність ресурсної бази банку, збільшує потребу у високоліквідних активах, спонукає банк до посилення трансформації частини короткострокових ресурсів у більш довгострокові вкладення і цим загострює проблему ліквідності.

За даними НБУ, загальний обсяг депозитів в банківській системі України на 01.10.2015 становив 643,3 млрд. грн., що на 34,5 млрд. грн. менше, ніж розмір депозитів на 01.01.2015 (677,8 млрд. грн.), з них депозити фізичних осіб склали 348,8 млрд. грн. (54,2%), а депозити юридичних осіб – 294,5 млрд. грн. (45,8%) [3].

Слід зазначити, що за аналогічний період минулого року загальний обсяг депозитів в Україні на 01.10.2014 становив 674,8 млрд. грн. (що на 26,8 млрд. грн. вище, ніж розмір депозитів на 01.01.2014), з них депозити фізичних осіб склали 405,2 млрд. грн. (60%), а депозити юридичних осіб – 269,6 млрд. грн. (40%) [3].

Отже, на даному етапі депозитна складова в ресурсній базі вітчизняних банків має тенденцію до зменшення. Зменшуються обсяги вкладів фізичних осіб, які традиційно в цьому сенсі були основними інвесторами і збільшуються обсяги депозитів юридичних осіб.

У банківській системі України переважають строкові депозити, що станом на 01.01.2015 складають 421,6 млрд. грн. (65,5%). Відповідно кошти до запитання становлять 221,7 млрд. грн. (34,5%). За аналогічний період минулого року у банківській системі України переважали строкові депозити, що склали 397,8 млрд. грн. (63%), а відповідно кошти до запитання становили 236,5 млрд. грн. (37%) [3].

Лідерами ринку депозитів за обсягом загального депозитного портфелю протягом 2013–2014 рр. були великі системні банки: ПАТ КБ «Приватбанк», ПАТ «Укрексімбанк», ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «ДельтаБанк» (з 2015 р. на ліквідації), ПАТ «Райффайзен банк Аваль». Банки-лідери за обсягом залучених депозитів характеризуються розвинутою мережею відділень і давно присутні на вітчизняному ринку.

Таким чином, проведений аналіз ринку депозитів у банківській системі України засвідчив, що зараз відсутні стабільні тенденції до зростання, а навпаки, намітилась тенденція до зменшення розміру депозитної бази банків. Ринок депозитів є нестабільним через нестійку ситуацію в економіці та країні. Проте,

незважаючи на певні проблеми, банки-лідери мають достатньо великий потенціал і можливості для залучення депозитів порівняно з іншими банками.

Практика банківництва показує, що за незначної волатильності курсу національної валюти по відношенню до іноземних, строкові депозити фізичних осіб мають тенденцію до збільшення, демонструючи, відповідно, рівень довіри до банківської системи України [4, с. 39].

Так, згідно даних Національного банку України, у 2013 р., маючи стабільний курс відносно дол. США на рівні близько 8,5 грн./дол., із незначним його коливанням, обсяг банківських депозитів збільшився на 17,3% – до 666,1 млрд. грн., у тому числі гривневі депозити зросли на 31,6%, валютні – знизилися на 1,2% (що свідчить про підвищення довіри саме до національної валюти, збільшення попиту на неї) [5].

Уже у 2014 р., на фоні різкого зростання курсу валют і значних його коливань, відтік депозитів у банківській системі досяг 126 млрд. грн., з яких 54 млрд. у гривні і 9 млрд. у валюті, що становить близько 29% депозитів фізичних осіб [5].

Значний вплив коштів із депозитних рахунків спостерігався через підвищений емоційний фон, внутрішню міграцію та вимушене призупинення діяльності окремих банківських установ (протягом 2015 року на ліквідації 55 банків). Однак, крім панічних настроїв населення, що виникли через збройний конфлікт, вирішальну роль відіграло саме збільшення та мінливість валютного курсу, що значно підвищило девальваційні очікування, у разі знизило рівень реальної заробітної плати і, відповідно, схильність до заощаджень.

Отже, значні валютні коливання не тільки спровокували відтік ресурсів з банківської системи, а й стали причиною перерозподілу структури депозитів фізичних осіб у бік «доларизації», що підтверджують дані НБУ: депозити в іноземній валюті вже на початок 2015 р. зросли на 18% або на 33,2 млрд. грн..

У відповідь на пошквалювання процесу «доларизації» як наслідку різкої мінливості курсу, НБУ був змушений впливати на ситуацію адміністративними методами: були впроваджені обмеження на купівлю валюти, видачу з рахунків, перекази тощо. Такі методи були ефективними тільки у короткостроковому періоді та мали нетривалий ефект. Крім того, будь-які обмеження впливають на процес залучення та формування депозитних ресурсів банками вкрай негативно, зумовлюючи погіршення як фінансового стану окремої банківської установ, так і репутації банківської системи в цілому. Оскільки чим менший рівень довіри з боку населення до банківської системи і до національної валюти, тим менше заощаджень буде спрямовано у банки для формування достатньої ресурсної бази.

Отже, проведений аналіз депозитного ринку України показав, що депозитна база банків не є стабільною. Особливо депозитний ринок чутливий до мінливості валютних курсів. Як тільки вартість національної валюти падає, ринок реагує відтоком ресурсної бази та активізацією процесу переведення активів у

«світові» валюти. Це є наслідком зниження стабільності функціонування банку як окремого елемента банківської системи та економіки в цілому.

Література:

1. Михайловська І.М. Банківські операції. Кредитно-модульний курс. / Навчальний посібник. / І.М. Михайловська, А.В. Олійник – Львів: «Магнолія – 2006», 2011. – 625 с.
2. Аналіз банківської діяльності: підруч. / А.М. Герасимович, М.А. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; За редакцією А.М. Герасимовича. – К:КНТЕУ, 2003. – 356 с.
3. Основні показники діяльності банків України. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
4. Демченко М.Ю. Волатильність валютних курсів / М.Ю. Демченко // Економіка та управління національним господарством. – 2010 – № 4. – С. 37–45.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Карач Оксана

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

oksana.karach17@gmail.com

Науковий керівник – д.е.н., професор Кириленко О.П.

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Важливим інструментом реалізації економічної та соціальної політики держави, її основним фінансовим документом виступає державний бюджет. Проблеми формування ефективної та досконалої системи дохідної та видаткової частини державного бюджету, а також його виконання сьогодні стають особливо актуальними. Вирішення цих проблем необхідне для ефективного розвитку економіки України.

Державний бюджет досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені і на сьогоднішній день є багато праць з даного питання. Серед вітчизняних вчених, які вивчали державний бюджет можна виділити І.В. Алексеєва, Л.О. Баластрика, В.Д. Базилевича, О.Д. Василика, І.О. Луніну, В.М. Опаріна, В.М. Федосова, С.І. Юрія та ін. У XIX ст. – початку XX ст. проблематикою формування та використання фінансових ресурсів займалися такі вчені, як І.Х. Озеров, Д.М. Боголепов та ін. Дослідження вище вказаних вчених стали вагомим внеском у розвиток теорії та практики формування та використання коштів державного бюджету. Але поряд з тим, проблеми наповнення державного бюджету та використання фінансових ресурсів держави залишаються актуальними на сьогоднішній часта недостатньо дослідженими, коли стан економіки України знаходиться в кризовому стані.

Основна мета дослідження полягає в дослідженні сучасного стану державного бюджету України, визначенні проблем виконання державного бюджету за доходами та видатками, а також виявлення шляхів оптимізації використання бюджетних коштів.

Державний бюджет – це загальнодержавний фонд грошових коштів, з якого органи державної влади отримують кошти для матеріального забезпечення свого функціонування.

Державний бюджет є основним фінансовим планом держави. Кошти державного бюджету спрямовуються на фінансування заходів економічного та соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення, а також міждержавних відносин.

В державному бюджеті акумулюється більше 70% усіх фінансових ресурсів, які держава використовує для здійснення своєї діяльності. Валовий внутрішній продукт виступає основним джерелом доходів держави, але лише частина валового внутрішнього продукту є доходами державного бюджету, яка надходить у вигляді податків, зборів чи інших платежів.

Виконання дохідної частини державного бюджету за 2014 р. становило 357,1 млрд. грн., що на 17,9 млрд. грн. або на 5,3% більше ніж за попередній рік. Обсяг недоотриманих надходжень в даному році до Державного бюджету України становив 21 млрд. грн., або 5,6% річного плану. План не виконано практично за усіма основними податковими джерелами надходжень. Єдиним вагомим джерелом надходжень, за яким було зафіксовано перевиконання річного планового показника, став акцизний податок із ввезених на територію України товарів, якого надійшло на 3,8 млрд. грн., або на 30% більше, ніж було заплановано [1].

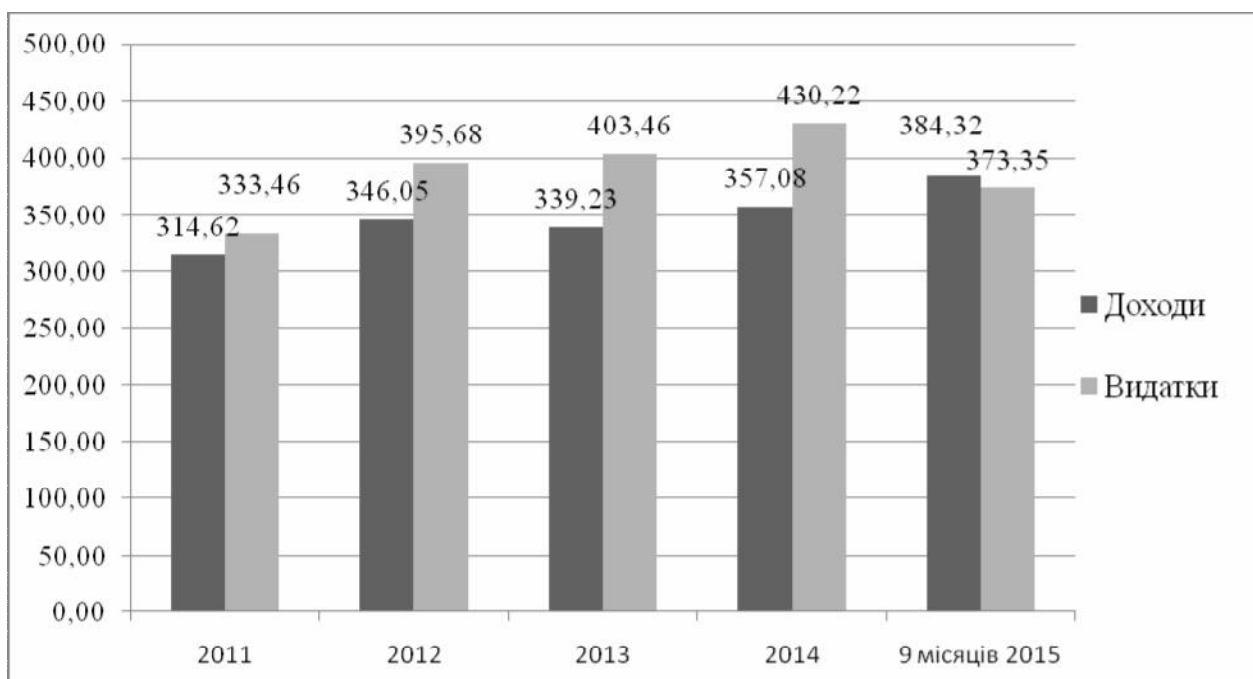
За січень-вересень 2015 р. державний бюджет за дохідною частиною виконано на 72,8% від запланованого показника доходів. Перевищення доходів за січень-вересень 2015 р. порівняно з 2014 р. становить 27,23 млрд. грн., або 7,6%, що свідчить про збільшення надходжень до державного бюджету у 2015 р. в порівнянні з 2014 р. [2].

У процесі виконання державного бюджету розрізняють видатки бюджету і витрати бюджету. Видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на фінансування програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. Видатками не вважають ті фінансові ресурси, що використовуються з метою погашення боргових бюджетних зобов'язань, а також повернення надмірно сплачених до бюджету сум. До витрат бюджету належать видатки бюджету та кошти, що спрямовуються на погашення основної суми боргу, що виникає в процесі фінансування бюджету [3].

Видатки Державного бюджету України за 2011–2014 рр. зросли на 61,04 млрд. грн., тобто у 2011 р. вони становили 238,6 млрд. грн., а у 2014 р. – 299,62 млрд. грн. Зокрема, зростання відбулось за рахунок зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення (з 63,54 млрд. грн. у 2011 р. до 80,56

млрд. грн. у 2014 р.) та видатків на загальнодержавні функції (з 39,99 млрд. грн. до 65,83 млрд. грн.), а також видатків на оборону (з 13,24 млрд. грн. до 27,36 млрд. грн.).

Спостерігаючи динаміку доходів і видатків Державного бюджету України за 2011 р. – січень-вересень 2015 рр., бачимо, що співвідношення даних показників нерівномірне. З кожним роком збільшується розрив між доходами і видатками. Така тенденція є негативним явищем. У 2011 р. видатки перевищували доходи на 18,84 млрд. грн., у 2012 р. – на 49,63 млрд. грн., у 2013 р. – на 64,23 млрд. грн., у 2014 р. різниця становила 73,14 млрд. грн., а вже за січень-вересень 2015 р. навпаки доходи перевищують видатки на 10,97 млрд. грн. Протягом 2011–2015 рр. спостерігається позитивна динаміка обсягів надходжень Державного бюджету України, хоча у 2013 р. мало місце скорочення доходів на 6,9 млрд. грн. (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка доходів і видатків Державного бюджету України за 2011 р. – січень-вересень 2015 р., млрд. грн.*

* Побудовано автором на основі [2; 4].

Поряд з цим постає необхідність проводити певні організаційні заходи для ліквідації виявлених проблем. Для оптимізації видатків Державного бюджету України необхідно:

- посилити державний контроль за використанням бюджетних ресурсів;
- переглянути законодавчо визначені соціальні пільги, які надаються окремим категоріям громадян [5, с. 10];
- затверджувати обґрунтований та ефективний бюджет [6, с. 86];
- оптимізувати мережу виконавців бюджетних програм для того, щоб на одне завдання припадала мінімальна їх кількість [7, с. 81];

— узгодити бюджетне і податкове законодавство [8, с. 138].

Отже, за даними проведеного дослідження можна сказати, що виконання державного бюджету як за доходами, так і за видатками має певні проблеми щодо використання бюджетних коштів. Багато проблем є наслідком прямих правопорушень, які повторюються кожного року.

Існує ряд факторів, які негативно впливають на збільшення дохідної частини бюджету України, до них можна віднести: недосконалість законодавства в сфері контролю за використанням бюджетних ресурсів; необґрунтоване надання податкових пільг; ведення тіньового бізнесу; збільшення обсягів надання міжбюджетних трансфертів, пов'язане з недостатністю власних доходів місцевих бюджетів.

В майбутньому необхідно проводити заходи для мінімізації впливу даних негативних чинників на доходи державного бюджету.

Щодо видаткової частини бюджету, то основним є забезпечення більшої прозорості в проведенні видаткової політики державного бюджету. Неefективне використання бюджетних коштів є загальнодержавною проблемою.

Ми вважаємо, що ефективне використання бюджетних коштів забезпечить стабільність фінансової системи держави, матиме позитивний вплив на кількісні та якісні показники економічного життя країни.

Тому, потрібно реалізовувати вище перелічені заходи, які сприятимуть оптимізації видатків державного бюджету України і дозволять розробити та впровадити таку бюджетну політику, яка надасть можливість покращити економічне становище держави та здійснювати подальший розвиток.

Література:

1. Бюджетний моніторинг. Аналіз виконання бюджету за 2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>.
2. Звіт про виконання Державного бюджету України за III квартал 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
3. Кудряшов В.П. Курс фінансів: навч. посіб. / В.П. Кудряшов – К.: Знання, 2008. – 431 с.
4. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2011–2014 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>
5. Луніна І.О. Ризики державних фінансів України та шляхи їх мінімізації / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 4–15.
6. Кодацький В. Щодо питання поліпшення використання державних ресурсів / В. Кодацький // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 85–87.
7. Жибер Т.В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні / Т.В. Жибер // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 76–81.
8. Телюк К.Ф. Формування та місце видатків державного бюджету в управлінні державними фінансами / К.Ф. Телюк // Регіональна економіка. – 2006. – № 1. – С. 135–140.

Карпій Антоніна

ст. гр. ОПМ-10

Університет митної справи та фінансів

karpiy_antonina@mail.ru

Науковий керівник – д.е.н., професор Баранник Л.Б.

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: СОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЕФЕКТ

Незалежно від типу суспільної формації і економічної моделі існування, фіскальна політика та податковий механізм як інструменти розподільних відносин мають місце завжди. Найбільшою мірою оподаткування зачіпає інтереси найбільшої групи платників у їх загальній сукупності – фізичних осіб. Світовий досвід свідчить, що справляння податків з населення є домінуючим регулятивним засобом управління соціально-економічним розвитком країни.

На сьогоднішній день податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) відіграє провідну роль у поповненні дохідної частини бюджету України. Він є одним з найбільших бюджетоформуєчих податків. За рівнем бюджетного формування він займає друге місце, поступаючись ПДВ. В системі прямого оподаткування цей податок займає перше місце і складає 20% податкових надходжень. Відтак, система прямого оподаткування, зокрема прибуткового оподаткування громадян, має бути наділена властивостями максимальної еластичності та мобільності з метою відтворення гармонійного збалансування функціонального потенціалу податків та узгодження його з соціальним аспектом.

З економічної точки зору, ПДФО є фіскально ефективним, адже він є «вічним» порівняно з іншими різновидами податків (як прямих, так і непрямих), що можуть доволі часто змінюватись чи й взагалі бути скасованими. Важливо, що саме доходи фізичних осіб є джерелом фінансування більшості інших податків та платежів податкового характеру. Через це «сукупний фіскальний потенціал» ПДФО переоцінити надзвичайно складно, а недооцінити – неможна. Тому він завжди перебуває в домінуючих позиціях.

Для держави, вигідно, що доходи громадян дають п'яту частину податкових надходжень до бюджету, проте держава, в свою чергу, як соціальний інститут, має врівноважувати податковий тягар на громадян та надходження від податку на доходи фізичних осіб. Тому в системі прямого прибуткового оподаткування фізичних осіб діє прогресивна шкала ставок. Згідно з цим Податковий кодекс України (ст. 167) встановлює основну ставку – 15% бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) (крім випадків, визначених у пп. 167.2–167.6 ст.167 ПКУ) у тому числі, але не виключно у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами, якщо база оподаткування для місячного оподатковуваного доходу не перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня зві-

ного податкового року. В свою чергу, для доходів, які перевищують десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановлена ставка 20%. Так держава зменшує податковий тягар на верстви населення, які мають невисокі доходи.

Крім цього, держава встановлює систему податкових соціальних пільг для деяких верств населення, зокрема:

— 100% пільги (тобто 50% мінімальної зарплати) до доходу, який не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн., – для будь-якого платника податку;

— 100% пільги для платника, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, – у розрахунку на кожну таку дитину;

— 150% пільги для платника, який: є одинокою матір'ю (батьком), вдовою (вдівцем) або опікуном, піклувальником – у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років; утримує дитину-інваліда – у розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років; та інші критерії, встановлені пп. 169. 1.3 ст. 169 ПКУ;

— 200% пільги для платників, які визначені в пп. 169.1.4 ст. 169 ПКУ.

Отже, держава захищає бідніші верстви населення від надмірного податкового тягара та за рахунок прогресивної шкали не втрачає надходження від багатших верств громадян. Але система прямого оподаткування не є досконалою. Величина ставки податку є високою в порівнянні з невисокою мінімальною заробітною платою, ставки не завищені порівняно з іншими зарубіжними країнами, де вони сягають 50% (в Японії, Іспанії, Швеції). Адекватність споживчої платоспроможності доходів населення вартості тих суспільних благ, необхідних для забезпечення існування та розвитку громадян – основна ціль стратегії соціально-економічної політики держави в утвердженні справедливого й демократичного суспільного ладу. Гідна оплата праці, в цьому стосунку, є вагомим критерієм оцінки рівня ймовірного благоустрою населення та можливостей підтримки фізіологічно-психологічного стану особистості. Адже в Україні людина, її життя і здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю. Тому держава має в першу чергу створити умови для покращення життя громадян, а важливим інструментом при цьому має бути покращення системи прямого оподаткування.

Література:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Славкова А.А. Податкове навантаження на доходи громадян як об'єкт фіскального адміністрування / А.А. Славкова // Фінансова система України. – 2011. – Вип. 10. – Ч. 1. – С. 206–213.

3. Славкова А.А. Фінансовий механізм реалізації споживчої платоспроможності населення в Україні / А.А. Славкова // Фінансова система України. – 2009. – Вип. 11. – С. 391–400.

4. Крисоватий А. Оподаткування багатства: виклики для України / А. Крисоватий, В. Федосов, Г. Яренко // Журнал європейської економіки. – 2015. – Том 14. – Ч. 2. – С. 183–204.

Коваленко Аліна

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

alinka1987@bk.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Найважливішою сферою національної економіки України виступає фінансовий сектор. Однією з його складових є страховий ринок, розвиток якого займає одне із провідних місць у національній економіці та який потребує суттєвого вдосконалення з огляду на світові тенденції у страхуванні.

В умовах посилення відкритості української економіки все більшої актуальності набувають питання конкурентоспроможності українського страхового ринку та реформування страхової галузі [4]. За допомогою цієї галузі, акумулюється кошти для розвитку національної економіки, і тому цим підкреслюється актуальність необхідності вдосконалення страхового ринку України шляхом вирішення низки проблем, що стримують його розвиток.

Проблемі розвитку страхового ринку присвячено досить багато наукових праць таких вітчизняних вчених як Базилевич В.Д., Внукова Н.М, Заруба О.Д., Єрмошенко А.М, Осадець С.С., а також зарубіжних учених-економістів таких як Галагуза Н.Ф., Блад Д., Панков Ю.В., Хемптон Д., Шахов О.А. тощо [2].

Нині Україна робить лише перші кроки на шляху до інтеграції вітчизняного страхового ринку у світовий. Проте його подальший розвиток стримується низкою актуальних проблем:

— зниженням рівня платоспроможності у корпоративному та роздрібному сегментах;

— волатильністю курсу гривні;

— послабленням регулюючих функцій з боку держави;

— кризою довіри з боку споживача;

— не відповідністю бізнес-моделі низки страхових компаній економічним умовам (високі витрати, відсутність прибутків);

— зниженням ліквідності низки страховиків;

— необхідністю додаткової капіталізації [1].

З набуттям України незалежності вітчизняний страховий ринок розвивався досить швидкими темпами, що насамперед було обумовлено зростанням як кі-

лькості страхових компаній так і обсягом надходжень валових страхових премій. Так, аналізуючи роботу страхового ринку України треба зауважити, що починаючи з 2002 по 2008 рр. кількість страховиків на ринку зросла з 388 шт. до 469 од., тобто на 20,9%. У даний період обсяг надходжень страхових премій зріс більше ніж у 5 разів, зокрема з 4442,1 млн. грн. у 2002 р. до 24008,60 млн. грн. у 2008 р.

Тенденції розвитку світового страхового ринку, а поряд з ним і українського ринку страхування, протягом 2002–2007 рр. були незмінні, і спрямовані на зростання, однак вже наприкінці 2008-го ситуація змінилася внаслідок негативного впливу світової економічної кризи.

За даними Інтернет – журналу «Фориншурер» за 12 місяців 2009 р. результати діяльності більшості страхових компаній України характеризуються зменшенням основних показників у порівнянні з аналогічним періодом 2008 р.:

— на 2,1% зменшилась кількість укладених договорів, при цьому кількість договорів, укладених з фізичними особами, зросла на 2,7%;

— загальна кількість договорів, за винятком договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті, зменшилась на 15,4%;

— на 14,9% зменшився обсяг надходжень валових страхових премій, при чому обсяг чистих страхових премій зменшився на 20,8%;

— на 4,4% зменшились валові страхові виплати, і на 6,2% обсяг чистих страхових виплат;

— на 2% знизився обсяг вихідного перестраховування, при чому обсяг премій, сплачених на внутрішньому ринку зменшився на 3%, а на зовнішньому збільшився на 6,4%;

— на 7% зменшився обсяг страхових резервів;

— загальна кількість страхових компаній зменшилась на 4% [5].

Проте у 2009 р. вітчизняний страховий ринок в умовах посилення конкуренції з європейськими країнами не втрачав своїх позицій і мав можливість у подальшому нарощувати потенціал, поглиблюючи європейську інтеграцію. Зокрема, якщо у 2009 р. вітчизняними страховими компаніями, кількість яких становила 450 шт., було зібрано страхових премій у обсязі 20442,10 млн. грн., то вже у 2014 р. – 382 компанії зібрали понад 26767,3 млн. грн., тобто на 30,9% більше.

Отже, зниження рівня платоспроможності населення й довіри до фінансового сектора призвели до суттєвого зменшення попиту на страхові послуги [3].

Для підвищення попиту громадян України на страхові послуги, необхідно розробити стратегію розвитку страхового ринку включаючи такі питання:

— створення ефективного механізму нагляду та контролю за ринком;

— вдосконалення нормативно-правової бази;

— забезпечення розвитку довгострокового страхування життя, яке дає змогу перетворювати заощадження клієнтів в довгострокові інвестиції;

- підняття рівня довіри фізичних та юридичних осіб до страхових компаній;
- забезпечення інтегрування страхового ринку України до світового фінансового простору.

Література:

1. Американська торгівельна палата в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usa.mfa.gov.ua/mediafiles/sites/usa/files/export/2015.03.11.pdf>.
2. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 203 с.
3. Гаманкова А. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі // Страхова справа. – 2012. – № 2. – С. 8–12.
4. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257:
5. Інтернет-журнал «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forinsurer.com/>.

Коваль Юлія

ст. гр. ФКс-14-1

Хмельницький національний університет

julia.ipad.apple@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасницька Р.С.

ФАКТОРИНГ ЯК РІЗНОВИД АЛЬТЕРНАТИВНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогодні однією з альтернатив фінансових взаємовідносин між покупцем і постачальником виступає факторинг. Так, як розвиток факторингових послуг в Україні є на стадії розвитку, доцільним буде дослідити стан сьогодення, та знайти переваги.

Розвитком факторингового ринку в Україні займались багато вчених-економістів. Зокрема такі, як Н.М. Внукова, А.М. Герасимович, Т.В. Кривовяз, О.А. Мазур та інші. Дослідження факторингових операцій розкривають їх особливості з різних сторін. Однак, сьогодні залишаються актуальними питання виокремлення факторингу як особливого виду кредитування на сучасному ринку України.

Так, відмітимо, що факторинг (від англ. «factor» – посередник) – це різновид торгово-комісійної операції, поєднаної з кредитуванням оборотного капіталу, підтримує постачання підприємців необхідною сировиною та матеріалами, надає виробникам інформацію про стан і структуру попиту на продукцію, передбачає ведення бухгалтерського обліку постачальника; фінансує постачання з

відстроченням платежу, а також здійснює управління дебіторською заборгованістю [1].

Згідно Цивільного кодексу України за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) [2].

Перевагами факторингових операцій можна назвати такі [3]:

— факторинг відрізняється від звичайного кредитування тим, що являється без заставним видом кредитування;

— за допомогою факторингових операцій підприємство може пришвидшити свої обороти та збільшити грошові надходження, так як цей вид кредитування може являтися не обмеженим і може безмежно збільшуватися по мірі зростання об'єму продажу клієнтів;

— може здійснюватися відстрочка платежу від 7 до 90 календарних днів;

— в ході фактичного обслуговування може бути профінансована поставка на будь-яку суму, навіть незначну.

Таким чином, перевагами цієї форми фінансування для клієнта є покриття кредитних ризиків і мінімізація втрат прострочення платежу; своєчасність виплат, дозвіл планувати здійснення платежів; своєчасне інкасування фактор-фірмою дебіторської заборгованості. Усе це створює умови для нормальної виробничої діяльності підприємства-постачальника, допомагає йому забезпечити підвищення оборотності оборотних коштів, ріст прибутковості [3].

Варто зазначити, що за факторинговими схемами у світі працюють передусім підприємства легкої промисловості: харчової, друкарської, фармацевтичної, сільськогосподарської тощо. У розвинених країнах факторинг використовують переважно компанії, що розвиваються швидкими темпами. У нашій країні ринок факторингових послуг, набуває популярності з кожним роком [4]. Узагальнені данні щодо обсягу факторингових операцій за перший квартал 2012 р. – перший квартал 2015 р. наведено в табл. 1

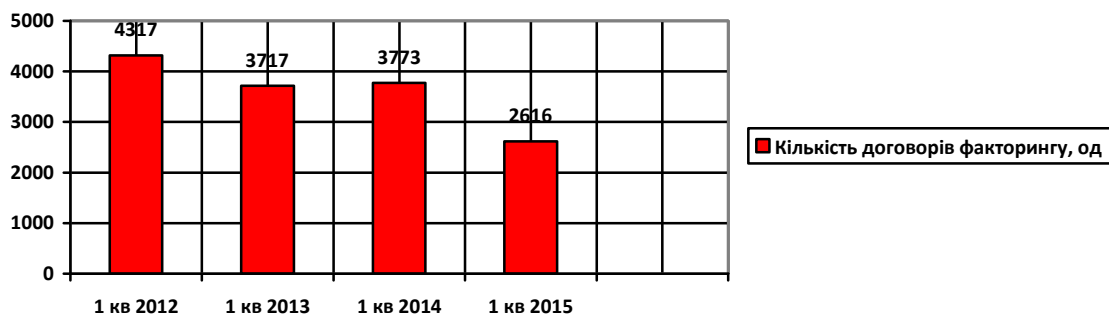
В першому кварталі 2015 р. в Україні сума укладених договорів факторингу зросла в 2,15 рази у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Це свідчить про значну довіру даного виду альтернативного кредитування.

Таблиця 1

**Інформація про обсяг факторингових операцій за I квартал
2012 – I квартал 2015 рр., млн. грн.**

Вид діяльності	I кв. 2012 р.	I кв. 2013 р.	I кв. 2014 р.	I кв. 2015 р.	Темпи приросту (I кв. 2014/I кв. 2015 рр)	
					Абсолютний	%
Факторинг	3015,5	927,8	1826,2	3929	2102,8	115

При цьому, кількість укладених договорів факторингу зменшується у першому кварталі 2015 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року (рис. 1).

Рис. 1. Кількість договорів факторингу I квартал 2012 – I квартал 2015 рр.

За даними Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, протягом першого кварталу 2015 р. фінансові компанії виконали 2,616 тис. договорів факторингу на суму 5,049 млрд. грн. Діючими на кінець першого кварталу залишалося 6,968 тис. контрактів [4].

Отже, факторинг – досить зручний вид угоди, що дозволяє розвиватись малим та середнім підприємствам і є одним із способів гарантування повернення коштів [4].

У світі існують дві моделі розвитку факторингового бізнесу: європейська та американська. Український ринок факторингу розвивається за європейською моделлю, адже більша його частина (близько 80%) контролюється комерційними банками.

Серед проблем розвитку ринку факторингу в Україні можна виділити такі [5]:

- розмір плати, так як для вітчизняного ринку плата являється високою; плата може бути фіксованою або у розмірі 3–5% від суми зобов'язання;
- неузгодженість у вітчизняному законодавстві, між Господарським та Цивільним кодексами, щодо визначення поняття «факторинг»;
- нестача кваліфікованих спеціалістів при реалізації факторингу;
- в Україні більшість факторинговими операціями займаються банки, а не спеціалізовані факторингові компанії, водночас банки не дають спеціалізованим підприємствам займатись цією справою на достатньому рівні, тим підприємствам, які спеціалізуються тільки на цьому профілі, хоча у банках факторингові послуги займають тільки частину портфелю серед інших послуг.

На основі проаналізованих проблем можна створити заходи, які б покращили розвиток факторингу в Україні та вивели б його на новий економічно-прогресивний рівень.

Серед основних напрямів вирішення проблем факторингу в Україні можна віднести [5]:

— створити висококваліфіковані та вузькоспеціалізовані компанії, які б змогли професійно надавати послуги факторингу на українському ринку;

— зменшення вартості факторингу, з метою збільшення попиту на дану послугу: за кордоном розмір плати за факторинг сягає приблизно 1,5–2%;

— створення єдиної могутньої фінансової групи, яка б взяла на себе роль з приводу просування факторингу на український ринок.

В Україні розвиток факторингу не досяг належного рівня, адже він зіткнувся з рядом проблем, які мають можливість у подальшій перспективі на ліквідування. Можна сказати, що це тільки питання часу. Адже Україні має високий потенціал здійснення факторингових операцій не тільки на українському ринку, але і за його межами.

Отже, розвиток факторингових відносин в Україні зумовлений станом розрахунків і наявних боргових зобов'язань, конкуренції на товарних ринках і ринках послуг, що змушує шукати альтернативні шляхи взаємовідносини між постачальником і покупцем. Саме тому факторинг сьогодні – найдинамічніша альтернативна послуга на фінансовому ринку України. Прискорення оборотності капіталу дасть можливість підприємству збільшувати дохідність. Факторингове фінансування для більшості вітчизняних підприємства є не тільки більш вигідним, але й набагато доступнішим, ніж кредит, тобто, дозволяє фірмі мінімізувати свої витрати.

Література:

1. Пальчук О.І. Факторинг як специфічна фінансова послуга / О.І. Пальчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7839/2/28.pdf>.

2. Цивільний кодекс України. – Редакція від 30.09.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>.

3. Глівінська Д.А. Факторинг: переваги та недоліки / Д.А. Глівінська, М.М. Гуменюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_NMIV_2009/Economics/39491.doc.htm.

4. Факторинг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://factor.org.ua/factoring-v-ukrayinii.html>.

5. Глущенко А.В. Факторинг як елемент нових фінансових технологій / А.В. Глущенко, І.І. Біломістна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xktei.km.ua/files/zbirnuk.pdf>.

Коженівський Сергій

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет

outnumbered34@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ

Заощадження домогосподарств виступають одним із потенційних джерел інвестування в економіку країни. З іншої сторони, саме заощаджені кошти виступають джерелом збільшення капіталу домогосподарства і підвищення його добробуту. Тому, на сьогоднішній день, актуальним є дослідження ощадної поведінки населення та визначення основних проблемних аспектів даного питання.

Заощадженнями вважається та частина фінансових ресурсів, яка не йде на задоволення поточних потреб, а орієнтується на майбутні витати.

Формування заощаджень домогосподарствами може залежати від низки мотивів: створення запасу на випадок непередбачуваних обставин; бажання передати достаток наступному поколінню; забезпечення гідної старості; купівля високовартісних товарів; створення багатства; отримання незалежності; отримання інвестиційного прибутку.

Поряд з мотивованими заощадженнями виділяють і немотивовані, які спричинені перевищенням поточного доходу над витратами, яке могло виникнути в результаті збільшення отриманого доходу, або дефіцитом товару.

За формою і характером збереження заощадження поділяються на організовані і неорганізовані. Організованими вважаються такі, які здійснюються через фінансові установи чи за допомогою посередників. До неорганізованих ж заощаджень відносяться кошти що залишаються у домогосподарства у формі готівки.

За даними Державної служби статистики України станом на 2014 р. загальний обсяг заощаджень домогосподарств становив 83 млрд. 320 млн. грн. У порівнянні з 2013 р. даний показник зменшився до 32 млрд. 946 млн. грн., або на 28,34%. Аналізуючи дані за 2009–2014 рр. можна помітити значне зменшення заощаджень починаючи з 2013 р., що можна пов'язати з нестабільним політичним становищем у країні. Окремо можна виділити зростання обсягу заощаджень майже у 2 рази (на 94,53%), яке мало місце у 2010 р., що показує збільшення схильності до заощадження населення після глобальної економічної кризи [4].

Статистичні дані Національного банку України, стосовно депозитів населення свідчать, що загальний обсяг цих організованих заощаджень зростає. Загалом у період 2010-2014 р. спостерігається поступовий висхідний рух з 275 млрд. 93 млн. грн. до 441 млрд. 951 млн. грн., який продовжується незначним спадом у 2014 р до 418 млрд. 150 млн. грн. [1, с.41].

Аналізуючи депозити за строками погашення, можна відмітити, що населення віддає перевагу короткостроковим вкладенням. Особливо ця тенденція має місце починаючи з 2012 р., що свідчить про зменшення довіри до банківських установ. За видом валюти депозиту чітка зростаюча тенденція прослідковується лише по вітчизняній валюті та доларах США.

За даними Світового банку станом на початок 2014 р. частка заощаджень у валовому національному доході склала 7%, а за 2011–2012 рр. 16% і 13% відповідно. В той же час у розвинутих країнах даний показник, зазвичай, перевищує 20% [4].

Дану ситуацію може пояснити недавнє опитування, проведене фахівцями Erste Group. Згідно з ним, $\frac{3}{4}$ населення України вважають заощадження дуже важливими. Варто зазначити, що в останні роки значно зросла оцінка ролі заощаджень. Цікавим ще є той факт, що більш ощадливими серед опитаних виявились жінки (41%), у порівнянні з чоловіками (36%).

Серед країн-сусідів схожі тенденції проявляються у Польщі, Сербії, Хорватії, Німеччині і Туреччині. Менш ощадливими виявились чехи (66%), словаки (67%) і чорногорці (59%). Водночас більш схильними до заощаджень виявились поляки, угорці і румуни (82%, 84% і 85% відповідно) [2].

Отже, на сьогоднішній день в Україні ощадливість домогосподарств знаходяться на низькому рівні, що створює перешкоди для розвитку економіки. Дана ситуація спричинена нестабільністю економіки та значною недовірою громадян до фінансових установ. Тому, важливим питанням постає потреба збільшення обізнаності населення стосовно інструментів заощаджень та підвищення фінансової культури.

Література:

1. Бюлетень Національного банку України 2/2015 (263) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=16006315>.
2. Офіційний сайт Erste Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.erstegroup.com/en/>.
3. Офіційний сайт Всесвітнього банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>.
4. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів у 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2015/dop/07/dop_sdrsd_pdf.zip.

Котик Богдана

ст. гр. ФУДзм-11

Тернопільський національний економічний університет

bogdana20091@rambler.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З.М.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ

В умовах соціально-економічних трансформацій, які відбуваються в Україні, освіта є невід'ємною складовою і визначальним фактором людського розвитку та відіграє важливу роль у формуванні інтелектуального, духовного, економічного потенціалів держави.

Ефективна реалізація політики у сфері освіти неможлива без належного фінансового забезпечення державних і комунальних навчальних закладів та освітніх заходів, джерелами якого є як бюджетні кошти, так і кошти юридичних та фізичних осіб. Необхідність вирішення проблем, пов'язаних із бюджетним фінансуванням освіти, зумовлена обмеженим обсягом та неефективним використанням наявних фінансових ресурсів, вимагає розроблення нових підходів до організації фінансування зазначеної галузі.

Дослідженню теоретичних і практичних аспектів фінансового забезпечення освіти присвячені праці українських науковців – В. Андрущенко, Т. Боголіб, С. Буковинського, О. Василика, В. Гейця, В. Глущенко, А. Даниленка, В. Кудряшова, В. Куценко, Е. Лібанової, І. Лютого, Н. Новікова, Т. Оболенської, К. Павлюк, Д. Полозенка, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін. Серед зарубіжних вчених цими питаннями займалися Г. Беккер, А. Вагнер, Дж. Вейзе, Є. Деннісов, П. Друкер, К. Ерроу, Дж. Кейнс, П. Самуельсон, А. Анчишкін, В. Єрошин, В. Жамін та ін.

Відаючи належне проведеним дослідженням, потрібно звернути увагу на необхідність постійного розвитку наукових поглядів на проблеми бюджетного фінансування освіти, їх орієнтації на соціально-економічні трансформації у світі та, зокрема, Україні.

В сучасних умовах ніхто не сумнівається у доцільності вдосконалення бюджетного фінансування освіти та зміни освітньої політики держави загалом. За роки незалежності України з'явилося чимало документів, в яких проголошується намір покращити механізм фінансування освітньої діяльності.

Стратегічні цілі, завдання, пріоритетні напрями й основні шляхи трансформацій в управлінні системою освіти визначені Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», Національною доктриною розвитку освіти у XXI ст. та іншими нормативно-правовими актами.

Так, в Національній доктрині розвитку освіти вказується, що сучасна економіка освіти повинна створити сталі передумови для розвитку всіх напрямів галузі з метою формування високого освітнього рівня українського народу. Для досягнення окресленої мети передбачається виконання таких завдань:

- визначення фінансування освіти як пріоритетного напрямку видатків бюджетів усіх рівнів;
- формування багатоканальної системи фінансового забезпечення освіти;
- фінансування державою здобуття повної загальної середньої освіти в державних і комунальних навчальних закладах у обсязі, визначеному державними стандартами;
- стимулювання інвестицій юридичних і фізичних осіб у розвиток освіти;
- створення сучасної системи нормування та оплати праці у галузі освіти;
- визначення пріоритетних напрямів фінансування освіти і концентрація фінансових ресурсів для їх реалізації;
- забезпечення ефективного використання коштів на функціонування та розвиток освіти [4].

У 2015 р. у рамках проведення реформи міжбюджетних відносин з метою гарантованого спрямування розрахованого головним розпорядником бюджетних коштів Міністерством освіти і науки України обсягу видатків бюджетів саме на галузь освіти, за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України, до місцевих бюджетів надходить освітня субвенція (обласні, районні бюджети, бюджети міст обласного значення, міський бюджет міста Києва) та субвенція на підготовку робітничих кадрів (обласні бюджети, міський бюджет міста Києва).

Освітня субвенція спрямовується на оплату поточних видатків загальноосвітніх навчальних закладів усіх ступенів; шкільних відділень навчально-виховних комплексів «дошкільний навчальний заклад - загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад - дошкільний навчальний заклад»; спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів); ліцеїв (ліцеїв-інтернатів); гімназій (гімназій-інтернатів); колегіумів (колегіумів-інтернатів); вечірніх (змінних) шкіл; загальноосвітніх навчальних закладів для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації; спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, навчально-реабілітаційних центрів.

Освітня субвенція розподіляється між відповідними бюджетами на основі формули, яка має враховувати такі параметри: кількість учнів загальноосвітніх навчальних закладів у міській та сільській місцевості, гірських населених пунктах; наповнюваність класів; коригуючі коефіцієнти приведення, що застосовуються до кількості учнів різних типів загальноосвітніх навчальних закладів та залежно від місцевості, в якій розташований заклад [2].

Субвенція на підготовку робітничих кадрів спрямовується на оплату поточних видатків професійно-технічних та інших навчальних закладів державної та комунальної власності, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення.

Субвенція на підготовку робітничих кадрів розподіляється між місцевими бюджетами на основі формули, яка враховує такі параметри: кількість учнів,

включаючи учнів у гірських населених пунктах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; коригуючі коефіцієнти приведення, що застосовуються до кількості учнів та залежно від місцевості, в якій розташований заклад [3].

Як позитивний аспект у порядку використання освітньої субвенції і субвенції на підготовку робітничих кадрів відмітимо те, що у разі забезпечення у повному обсязі потреби у поточних видатках на бюджетний період за рахунок таких субвенцій та за умови відсутності простроченої бюджетної заборгованості за захищеними видатками зазначених навчальних закладів названі вище субвенції можуть використовуватися на їх капітальні видатки.

Освітня субвенція та субвенція на підготовку робітничих кадрів може спрямовуватися і на реалізацію заходів з оптимізації мережі загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів відповідно.

У складі освітньої субвенції і субвенції на підготовку робітничих кадрів передбачається резерв коштів, обсяг якого не може перевищувати 1% загального обсягу субвенції, для здійснення видатків, що не могли бути враховані при застосуванні формули.

Залишки коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції та на оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів.

Незважаючи на всі позитиви від запровадження нового порядку фінансування загальної середньої та професійно-технічної освіти, варто звернути увагу і на такі недоліки:

— освітня субвенція не може використовуватися на фінансування комунальних дошкільних навчальних закладів, у результаті чого в умовах нестачі фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування існує ймовірність недофінансування дошкільної освіти відповідно до потреби за рахунок бюджетних коштів, які не є трансфертами, та належать до податкових, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом місцевих бюджетів;

— у запропонованій методиці визначення освітньої субвенції та субвенції на підготовку робітничих кадрів не подаються формули розрахунку фінансових нормативів бюджетної забезпеченості одного учня, що утруднює процес проведення аналізу та свідчить про недотримання принципу транспарентності бюджетного планування;

— у зв'язку із відсутністю затверджених соціальних стандартів і нормативів у повному складі (вони мали б бути основою для розрахунку загального обсягу фінансових ресурсів за кожним видом міжбюджетних трансфертів, що враховуються при визначенні фінансових нормативів бюджетної забезпеченості), обсяг бюджетного забезпечення загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів не відповідає потребі.

В цілому, погоджуючись з тим, що фінансове забезпечення освіти повинно будуватися на багатоканальній основі (кошти державного та місцевих бюджетів, кошти юридичних та фізичних осіб, громадських організацій і фондів, спонсорські та добровільні внески та пожертвування, прямі інвестиційні проекти, гранти, кредити на здобуття освіти, додаткові доходи від різноманітних послуг не освітнього характеру тощо), вважаємо, що визначальним є бюджетне фінансування. У зв'язку з цим доцільно врахувати окреслені проблеми у процесі реалізації державної політики у галузі освіти.

Література:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» від 14.01.2015 № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-п>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам» від 14.01.2015 № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/7-2015-п>.
4. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти у XXI столітті» від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/2827/>.

Кравченко Олена

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

elena.kravchenko_0194@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сільське господарство є однією з найважливіших і найбільш ризикованих галузей економіки. Це пояснюється тим, що доходи сільськогосподарських товаровиробників на 70% залежать від природно-кліматичних умов і непередбачуваних подій [3]. Найпоширенішим способом мінімізації ризиків і стабілізації доходів аграрних підприємств є страхування, яке в свою чергу дає можливість компенсувати втрати внаслідок непередбачуваних подій, гарантує збереження певного рівня доходу, що дозволяє підвищити кредитоспроможність у відносинах з комерційними банками та іншими кредиторами. Отже, агрострахування є головним і найважливішим інструментом управління ризиками.

Вагомий внесок у розвиток вітчизняної страхової науки, зокрема аграрного страхування, внесли такі вчені, як: В.Д. Базилевич, В.А. Борисова, О.Є. Гудзь,

М.Я. Дем'яненко, С.А. Навроцький, А.О. Пантелеймоненко, О.М. Петрук, С.С. Осадець.

Метою даної роботи є аналіз сучасного стану агрострахування в Україні та виявлення перспектив розвитку ринку аграрного страхування в Україні.

Через високий ступінь ризику сільськогосподарського виробництва на території України страхування урожаю є занадто дороговартісним і для забезпечення його доступності сільгосптоваровиробникам була запропонована державна підтримка – в межах закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», за рахунок бюджету на умовах, які затверджені урядом України [1]. Так, вище згаданим законом передбачається компенсація у розмірі до 50% страхових платежів сільгосптоваровиробникам, які застрахують посіви або врожай сільськогосподарських культур.

З метою створення єдиного центру управління ризиками за програмами державних закупівель сільськогосподарських культур, Аграрного Фонду та контролю реалізації програми державної підтримки в агрострахуванні створений Український Аграрний Страховий Пул (АСП) [5].

Аналізуючи зведені дані по агрострахуванню в Україні, можна сказати, що ринок показав незначне зростання в 2013 р., порівняно з 2011–2012 рр. При цьому, обсяг застрахованих площ виявився найвищим за останні 5 років (879 тис. га), а у порівнянні з 2012 р. – виріс на 20% (на 150 тис. га) [5].

Загальна сума зібраних премій у 2013 р. страховими компаніями за договорами агрострахування склала – 135,4 млн. грн. Сума зібраних премій по ринку показала незначне зростання, певною мірою через зниження середньої ставки премії по ринку за 2013 (3,1%).

У цьому ж році страховими компаніями були укладені 1722 од. договорів страхування по зерновим і олійним культурам. Договори зі страхування тварин традиційно склали менше 5% від загальної суми зібраних премій, і істотного впливу на показники ринку не мали.

Страхові компанії, учасники даного дослідження, сумарно виплатили в 2013 р. відшкодування за договорами страхування у розмірі 13,1 млн. грн. Середня збитковість ринку агрострахування в 2013 р. склала 9,7%. Середня збитковість серед компаній, активних у добровільному сегменті агрострахування склала 24,5%.

Із загальної суми зібраних премій (135,4 млн. грн.) на ринку за 2013 р., 114,2 млн. грн. було забезпечено зборами за програмами, які координуються АСП.

Незважаючи на відсутність державної підтримки на сьогоднішній день, ринок агрострахування продовжує розвиватися.

Слід зазначити, що в 2013 р. на ринку агрострахування спостерігалася чітка сегментація, зокрема, системна робота за державними програмами форвардних закупівель (84% ринку) забезпечувалася компаніями-членами АСП (СК

«Домінанта», СК «Брокбізнес», СК «Страхові Гарантії» і СК «УАСК»). Так за період осінь 2013 р. – весна 2014 р. страхові компанії – члени Аграрного страхового Пулу – застрахували врожай зернових культур за програмою форвардних закупівель Аграрного Фонду України. Всього було укладено 684 договори страхування, сума відповідальності страховиків склала 1,7 мільярда гривень, при цьому сума зібраних страхових премій склала більше 55 мільйонів гривень. Урожай сільськогосподарських культур був застрахований на загальній площі понад 361 тисяч гектарів. Станом на 01.12.2014 страхові компанії виплатили відшкодування в загальній сумі в 1,3 млн. грн. Усі ризики страхових компаній у 2014 р. перестраховувалися у міжнародного перестраховика «Swiss Reinsurance Company Ltd» [5].

У 2015 р. в порівнянні з 2013 відбулися значні зміни в особливостях формування лідерів на ринку агрострахування. Оскільки в 2014 р від співпраці з пулом відмовився Аграрний фонд, відповідно дві нові компанії – «Здорово» і «Фініст» – невеликі, маловідомі на агростраховому ринку гравці, стали лідерами. За даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку, в 2013 р. активи «Здорово» становили 40,3 млн. грн., а СК «Фініст» – 22,1 млн. грн. А вже у 2015 р. Аграрний Страховий Пул почав співпрацювати з такими страховими компаніями як СК «УАСК АСКА», СК «Іллічівське», АСК «Інго Україна», СК «PZU Україна», СК «Країна», СК «Здорово», «Українська пожежно-страхова компанія» («УПСК»), СК «ТАС», СК «Універсальна». За перший квартал 2015 р. відповідно до результатів досліджень журналу «Insurancse TOP» [4] на ринку страхування сільськогосподарської продукції з'явилася вісімка лідерів. Загалом за 3 місяці 2015 було зібрано страхових платежів у сумі 51 793,6 тис. грн, а виплачено відшкодувань у сумі 97,8 тис. грн. Рівень виплат становить 0,19%.

Найбільша частка зібраних платежів припадає на СК «Здорово» – 51047,5 тис. грн., на другому місці СК «Провідна» – 256,8 тис. грн., а трійку лідерів замикає СК «АХА страхування» – 238,0 тис. грн.

Сумарна оцінка потенціалу ринку агрострахування в 2014 р., включаючи держпрограми й добровільне страхування, складає понад 200 млн. грн. Запровадивши субсидування страхування з державною підтримкою, збори премій у майбутньому році можуть перевищити 300 млн. грн. [5].

У 2013 р. в Україні запущена добровільна програма страхування якості яблук. Програма реалізовується фахівцями Агроіншуранс Інтернешнл разом зі страховою компанією PZU Україна. Активний інтерес до програми проявили виробники яблук продовольчої якості в різних регіонах країни. Інтенсивний розвиток цієї програми проводиться з червня 2014 р. Початок роботи подібних програм та активний інтерес агровиробників до них є ще одним важливим індикатором готовності ринку до розвитку [5].

Аграрний ринок гостро потребує появи сюрвеєрських компаній, у яких застосування інтернет-технологій та дотримання суворо регламентованих норм і

етапів проведення оглядів стане певним єдиним стандартом, прийнятим на міжнародному ринку.

Україна має потенціал для подальшого розвитку ринку страхових послуг в аграрному секторі. Проте однією з суттєвих перешкод для збільшення ринку страхових послуг в аграрній сфері є недовіра сільськогосподарських виробників до страхових компаній.

Отже, сучасний стан фінансування та страхування аграрного сектора України знаходиться на перехідному етапі розвитку. Основним джерелом фінансування для сільськогосподарських виробників залишаються власні кошти. Якщо ж запровадити субсидування страхування з державною підтримкою, то сумарна оцінка потенціалу ринку агрострахування, включаючи держпрограми й добровільне страхування, значно зросте. Найближчим часом можна прогнозувати перехід до нового рівня надання послуг оглядів та врегулювання ризикових подій в агросекторі за допомогою застосування міжнародних стандартів. Для подальшого та більш інтенсивного розвитку страхування сільськогосподарських ризиків потрібно повернути довіру до страхових компаній, розширити спектр страхових послуг, і зробити їх доступними для всіх сільськогосподарських товаровиробників.

Література:

1. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 № 4391-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.
2. Носенко М.С. Сучасний стан та проблеми розвитку страхування сільськогосподарських ризиків в Україні / М.С. Носенко, О.О. Лобач // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. – 2012. – № 12.
3. Якубович В. Законодавче регулювання в галузі страхування сільськогосподарських ризиків – основні аспекти та потреба у реформуванні [Електронний ресурс] / В. Якубович. – Режим доступу: www.agroinsurance.com.
4. Рейтинг страхових компаній «Insurance TOP» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://insurancetop.com>.
5. Портал об агрострахованні и управленні ризиками в сельском хозяйстве [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroinsurance.com>.

Кривецька Дана

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет

kryvetska.dana@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В умовах поглиблення світових процесів фінансової глобалізації та їх впливу на розвиток економіки України особливого значення набуває забезпечення фінансовими ресурсами економічного зростання. Фінансові ресурси населення завжди були одним з основних об'єктів дослідження, оскільки в економічному житті країни важливу роль відіграє не тільки споживання, що здійснюється домогосподарствами, а й заощадження, що виступають потужним джерелом інвестицій. Залучення заощаджень населення до інвестиційних процесів, тобто переведення їх з неорганізованої форми в організовану (вклади у банківських установах; вклади у небанківських депозитних установах; придбання цінних паперів; вкладення у страхові поліси) є актуальною темою для України протягом усього періоду становлення та розвитку її економіки.

Виходячи з того, що стабільність функціонування економічної системи багато в чому визначається дотриманням теоретичних положень у їх практичному застосуванні виникає потреба у комплексному дослідженні сутності поняття «заощадження».

Сучасна західна економічна наука трактує заощадження, спираючись переважно на кейнсіанське визначення даної категорії. Відомі американські економісти П. Семюелсон, К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю, Є. Дж. Долан та Д. Ліндсей розуміють під заощадженнями ту частину доходів домогосподарств, що не використовується на поточне споживання та сплату податків [1, с. 211; 2, с. 204; 3, с. 400]. Така точка зору про формування заощаджень лише домашніми господарствами доволі поширена і серед українських науковців, які визначають заощадження як ту частину доходів населення, що призначена для забезпечення потреб у майбутньому [4, с. 85]. Проте, Т. Ільченко вважає, що домашні господарства є не єдиним суб'єктом заощаджень, які також формуються у підприємницькому та державному секторах економіки. На думку Т. Ільченка, такі трактування не розкривають повною мірою сутність економічної категорії «заощадження», проте можуть використовуватися для визначення більш вузького економічного поняття – «заощадження домашніх господарств» [5, с. 88].

Схожої точки зору на визначення заощаджень дотримується і значна кількість російських науковців, які вважають, що «заощадження» – частина грошових доходів населення, що використовується для задоволення потреб у майбутньому [6, с. 123].

Переважає більшість вітчизняних науковців трактує заощадження як частину доходу, що не витрачається на поточне споживання [7, с. 23]. Такий підхід до визначення категорії «заощадження» на нашу думку є спрощеним, оскільки

він зводиться до розуміння заощаджень лише як арифметичної різниці між обсягом доходу та рівнем споживчих витрат. Це звужене розуміння заощаджень, оскільки в ньому не розкриваються склад суб'єктів заощаджень, мотиви їх створення та сутність економічних відносин, які проявляються в категорії «заощадження».

Найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення заощаджень, запропоноване М. Алексеєнком – це частина сукупних доходів суб'єктів економіки (населення, підприємств та держави), що не використана на споживання, сплату податків і неподаткових платежів та призначена для забезпечення потреб у майбутньому [8, с. 24].

Таким чином, проведений аналіз існуючих в науковій літературі точок зору на проблему розуміння сутності економічної категорії «заощадження» дозволяє зробити висновок про те, що жодне з розглянутих визначень не є всезагальним та універсальним. З огляду на складність та багатогранність об'єкта дослідження, вважаємо, що «заощадження» доречно розглядати як в мікроекономічному, так і в макроекономічному аспектах. Отже, з позиції окремого економічного суб'єкта (мікроекономічний аспект), «заощадження» представляють собою частину використовуваного доходу, що не витрачається на споживання в поточному періоді заради задоволення потреб у майбутньому.

В макроекономічному аспекті «заощадження» – це економічні відносини, що виникають між суб'єктами економічної діяльності в процесі суспільного відтворення з приводу формування і використання неспожитої у поточному періоді частини національного доходу в якості джерела нагромадження з метою розширення виробництва і споживання у майбутньому.

Література:

1. Самуэльсон П. Экономика / П. Самуэльсон – М.: НПО «Алгон», 1994.
2. Макконнелл К.Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. – Т. 2 / Макконнелл К.Р., Брю С.Л. – М.: Республика, 1992.
3. Долан Э.Дж. Макроэкономика (пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под общ. Ред. Б. Лисовика) / Долан Э.Дж., Линдсей Д. – Сп-б.: Литера плюс, 1994.
4. Марцин В.С. Роль заощаджень населення у трансформації економіки / В.С. Марцин // Фінанси України. – 2002. – №4. – С. 85–93.
5. Ільченко Т. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності категорії «заощадження» / Т. Ільченко // Вісник Львівського університету: Серія економічна. 2009. – Вип. 41. – С. 213–223.
6. Аванесов О.Г. Трансформация сбережений населения в инвестиционный ресурс для инновационной деятельности. Научное исследование / О.Г. Аванесов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
7. Ватаманюк О.З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: монограф. / О.З. Ватаманюк. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007.
8. Алексеєнко М.Д. Сутність і роль заощаджень в умовах ринкової економіки / М.Д. Алексеєнко // Економіка України. – 2000. – № 11. – С. 23–30.

9. Шаманська О.С. Сутність і особливості заощаджень населення в умовах ринкової трансформації економіки / О.С. Шаманська // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2012. – № 3. – С. 72–77.

10. Бубенов Ю.В. Особливості формування заощаджень домогосподарств / Ю.В. Бубенов // Економічний форум. – 2014. – № 4. – С. 175–187.

Кушней Наталія

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

290595.nk@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мокрицька А.Б.

ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Податкові надходження – головне джерело фінансових ресурсів, які централізуються державою для забезпечення суспільно необхідних та законодавчо встановлених потреб. Надання державою суспільних благ та послуг, які пов'язані із підтримкою загальної зайнятості, створенням нових робочих місць, соціальним забезпеченням, освітою, охороною здоров'я та безпекою безпосередньо залежать від податкового потенціалу країни, ефективності та стійкості податкової системи. В сучасних умовах кризи податки та податкова політика здійснюють істотний вплив на фінансову безпеку держави.

Податкові надходження є однією із основних складових фінансової безпеки держави. Вони виступають як ресурси, що знаходяться у володінні держави, як інструмент впливу на економічні та соціальні процеси, як фактор зворотного зв'язку і залежності держави від платників податків.

Через дестимулюючий вплив оподаткування на економічну активність в країні, а також втрати бюджету від недоотримання податкових надходжень виникають загрози фінансовій безпеці. Головними чинниками виникнення загроз фінансовій безпеці держави є:

- тіньова економіка;
- наявність та збільшення суми податкового боргу;
- незаконне використання податкових пільг;
- незаконне виготовлення і збут підакцизних товарів;
- приховування і зниження об'єктів оподаткування;
- проведення сумнівних зовнішньоекономічних операцій [1].

Також неабиякий вплив на фінансову безпеку держави здійснюють:

- непродумана податкова політика на довгострокову перспективу;
- високий рівень оподаткування суб'єктів господарювання, який заважає зростанню підприємницької активності, особливо у сфері інноваційного виробництва;

— недостатньо ефективна робота контролюючих органів щодо запобігання податковим злочинам та правопорушенням;

— наявність суперечностей у законодавстві по відношенню до регулювання податкових відносин.

Вчинення податкових злочинів супроводжує виникнення негативних наслідків для фінансової безпеки держави, зокрема:

— недоотримання бюджетом коштів від податкових платежів, а також недофінансування важливих суспільних потреб;

— порушення законів ринкової конкуренції за рахунок одержання підприємствами-неплатниками низки переваг;

— порушення принципу соціальної справедливості відносно добросовісних платників податків, тощо [2].

Оподаткування може здійснювати свій вплив на рівень фінансової безпеки через ставки оподаткування (зниження, підвищення, диференціація), базу оподаткування (через включення або виключення окремих операцій із бази оподаткування) або перекладання податків (через узгодження механізмів справляння прямих і непрямих податків, особливості оподаткування доходів громадян) [3].

Система оподаткування повинна сприяти забезпеченню такого розвитку економіки, фінансової системи та фінансових відносин, за якого будуть створені умови її стабільного розвитку, збереження економічного суверенітету держави, успішного протистояння впливу зовнішніх і внутрішніх загроз та розвитку суспільства в цілому.

Роль податкових надходжень, як фактору фінансової безпеки держави, залежить від конкретної соціально-економічної ситуації в країні, особливостей економічного розвитку, характеру економічної політики, стабільності державної влади та наявності чи відсутності кризових явищ розвитку світової фінансової системи. Кризовий стан економіки, помилки фінансової політики, неефективне державне управління призводять до кризи податкової системи, що створює реальну або потенційну загрозу фінансовій безпеці держави.

Оптимізація податкової складової фінансової безпеки держави може здійснюватись за допомогою налагодженого податкового механізму, тобто сукупності методів, які регламентують податкові відносини між державою та платниками податків.

На макрорівні податковий механізм включає прогнозування, регулювання та контроль.

Податкове прогнозування забезпечує обґрунтування обсягів податкових надходжень на різних рівнях, оцінку можливостей використання ставок і пільг певних податків для програм соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому.

Податкове регулювання передбачає створення стабільної законодавчої бази у сфері оподаткування і побудову ефективної системи адміністрування податків.

Податковий контроль необхідний для забезпечення повноти податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, створення таких умов, які б запобігали ухиленню від сплати податків. Це можливо завдяки наявності повноцінної нормативно-правової бази, в якій чітко визначені стійкі правила поведінки учасників податкових правовідносин.

На мікрорівні основним компонентом податкового механізму є податкове планування, яке призначене для оптимізації податкових платежів підприємства без порушення діючого законодавства [4].

Отже, для підвищення фінансової безпеки держави, зокрема її податкової складової, необхідно здійснити такі заходи, як:

- побудова ефективної податкової системи;
- оптимізація кількості податків і зборів;
- спрощення процедури заповнення податкових документів;
- відмова від необґрунтованих податкових пільг;
- забезпечення суворого дотримання законодавства і запобігання злочинності у сфері оподаткування.

Література:

1. Іщенко В.В. Теоретичні засади визначення впливу оподаткування на фінансову безпеку держави / В.В. Іщенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 12. – С. 40–43.
2. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: монограф. / А.І. Сухоруков. – К.: НІПМБ, 2005. – 140 с.
3. Грушко В. Фінансова безпека бізнесу: податковий аспект / В. Грушко, С. Лаптев, Л. Кошембар. – К.: Університет економіки і права «Крок», 2010. – 256 с.
4. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави / В.В. Іщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С. 35–40.

Кушнір Михайло

ст. гр. ФУМз-11

Тернопільський національний економічний університет

nordik2005@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Машко А.І.

ПРОБЛЕМИ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ

Функціонування економік більшості країн світу характеризується наявністю монополізованих секторів, важливу й специфічну частку в яких займає так звана природна монополія. До сфер природної монополії відноситься велика кількість видів господарської діяльності: транспортування речовин трубопроводами; передача та розподіл електричної енергії; користування залізничними коліями, централізоване водопостачання та водовідведення; централізоване пос-

тачання теплової енергії; спеціалізовані послуги транспортних терміналів, портів, аеропортів тощо. Природні монополісти мають таку ринкову владу і суспільне значення, що всі інші ринки та суб'єкти господарювання змушені враховувати їхню поведінку у процесі прийняття управлінських рішень, адже продукція підприємств – природних монополістів використовується в усіх, без винятку, виробничих процесах та задовольняє першочергові потреби населення. Природні монополісти не схильні до запровадження інновацій, підвищення якості та збільшення обсягів продукції, саме тому постає необхідність їх державного регулювання.

Згідно ст. 1 Закону України «Про природні монополії» природна монополія трактується як стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що їх виробляють суб'єкти природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги) [1].

В Україні, як у більшості країн, природні монополії наділені особливими привілеями в обмін на право уряду регулювати їхні дії з метою недопущення зловживання монопольною владою. До природних монополій належать підприємства: комунального обслуговування – електро-, газо-, водопостачання, зв'язку, кабельного телебачення, окремих галузей транспорту тощо.

При цьому необхідно зауважити, що деякі нинішні галузі природних монополій – це результат радянської економічної політики, яку істотною мірою визначало прагнення концентрації виробництва. Наприклад, такі монополісти, як НАК «Нафтогаз України», «Укрзалізниця», ПАТ «Укртелеком» (які прийнято вважати природними монополіями) структурно включають як природно-монопольні сегменти, так і підприємства, що за своєю суттю та економічним змістом не є такими, а тому можуть ефективно функціонувати на конкурентних засадах [5, с. 67]. Крім того, природні монополісти домінують на товарному ринку і мають практично необмежену ринкову владу, тому на них, крім Закону «Про природні монополії», закономірно поширюються і норми, встановлені антимонопольним законодавством.

Серед найчисленніших споживачів послуг, які надають суб'єкти природних монополій, – громадяни. На підвищення цін споживач реагує природно зниженням попиту, що зменшує прибуток виробника. Проте у випадку нееластичного попиту, щоб перекрити зниження доходу в результаті його зменшення, монополіст може встановити ціну на такому високому рівні, щоб виручка від реалізації меншої кількості виробів перекривала упущену вигоду. Для досягнення максимального прибутку виробник-монополіст може довільно встановити високу ціну на той чи інший товар або послугу. Він досягне вищого рівня

доходу при меншому попиті за рахунок збільшення ціни. Іншими словами, виявляється вигідним виробляти мало продукції, але продавати її якомога дорожче.

У зв'язку з цим постає необхідність державного регулювання діяльності природних монополій. Але сучасний рівень ефективності державного регулювання діяльності природних монополій залишається вкрай низьким.

Закон України «Про природні монополії» не визначає вичерпного переліку повноважень національних комісій або місцевих органів влади, на які частково покладено функції регулювання [1]. Наслідком цього є «розмитість» регуляторних повноважень вертикалі виконавчої влади.

На ефективність державного регулювання природних монополій впливає рівень системності державного регулювання, який в Україні залишається вкрай низьким. Серед головних проявів безсистемності варто виділити:

— неузгодженість дій різних органів державної влади в процесі регулювання діяльності природних монополій;

— відсутність серед об'єктів моніторингу розвитку природних монополій об'єктів, які характеризують ефективність виконання ними покладених на них функцій;

— відсутність спільної для суб'єктів державного регулювання інформаційної системи, яка б забезпечувала спільну інформаційну базу для формування і реалізації рішень щодо регулювання діяльності природних монополій [2, с. 20].

На ефективність державного регулювання природних монополій впливає також стан економічної і політичної кон'юнктури в країні.

Загалом аналітики Міжнародного центру перспективних досліджень на підтвердження і продовження вищесказаного стверджують, що в Україні відсутня цілісна державна політика щодо ефективного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій.

Вагоме завдання державного регулювання природного монополізму полягає в тому, щоб не допустити необґрунтованого підвищення цін або обмеження обсягу продукції з боку фірм, які мають на меті використати переваги монополіста на шкоду споживачам. Отже, регулювання має на меті поліпшити результати діяльності монополіста з погляду суспільства, оскільки дає змогу одночасно знизити ціну, забезпечити необхідний обсяг виробництва та зменшити економічні прибутки монополії. Але державне регулювання діяльності природних монополій на сьогодні в Україні проводиться вкрай неефективно, тому застосування принципу суворого державного адміністрування є загальноприйнятим та загально необхідним в процесі подальшої побудови державної політики щодо регулювання діяльності природних монополій.

Література:

1. Закон України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 р. № 1682-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Напрієнко Д.В. Особливості визначення ефективності державного регулювання суб'єктів природних монополій в Україні / Д.В. Напрієнко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2010. – № 8. – С. 18–22.

3. Августин Р.Р. Державне регулювання природних монополій: суть, завдання та методи / Р.Р. Августин // *Наукові праці НДФІ*. – 2009. – № 11. – С. 59–63.

4. Карбовник Л.П. Проблеми державного регулювання природних монополій в Україні / Л.П. Карбовник // *Держава та регіони*. – 2010. – № 7. – С. 31–37.

5. Венгер В.В. Державне регулювання природних монополій в Україні: напрями вдосконалення / В.В. Венгер // *Економіка підприємства*. – 2010. – № 3. – С. 65–72.

6. Касинець О.О. Теоретико-методологічні аспекти регулювання діяльності природних монополій / О.О. Касинець, В.І. Якимів // *Наукові праці НДФІ*. – 2010. – № 4. – С. 37–43.

Ластовляк Андрій

ст. гр. 11 МБФК

Таврійській державний агротехнологічний університет

dark_tar_1994@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В умовах формування ринкової інфраструктури важливе значення має медичне обслуговування населення як своєрідна сфера послуг для повноцінного функціонування людського організму. Здоров'я населення за сучасними уявленнями визначає ступінь соціально-культурного розвитку суспільства та якості життя громадян.

Об'єктивне збільшення медичних потреб населення відбувається на тлі зменшення можливостей системи охорони здоров'я. Державні витрати на охорону здоров'я не задовольняють реальні потреби людей. В умовах гострої нестачі бюджетних коштів дедалі більша частка амбулаторної і стаціонарної допомоги стає платною.

Згідно зі ст. 3 Конституції України здоров'я людини є однією з найголовніших соціальних функцій держави і система охорони здоров'я забезпечується багатоканальним фінансуванням, зокрема і страхуванням [1]. Світовий досвід підтверджує, що найбільших успіхів у вирішенні проблеми зміцнення здоров'я населення досягли ті країни, які запровадили в системі охорони здоров'я механізм медичного страхування. Медичне страхування є формою захисту від ризику, який загрожує найціннішому в особистому і суспільному плані – здоров'ю і життю людини.

Значний внесок у розвиток теоретико-методологічних основ проведення медичного страхування зробили такі вчені, як В. Борисова, О. Губар, О. Кашенко, В. Костицький, С. Мельник, М. Мних, Я. Радиш, В. Рудень, Я. Шумелда. Віддаючи належне дослідженням вчених у цій сфері, слід зауважити, що у вітчизняній фінансово-економічній літературі бракує ґрунтовних досліджень, які

стосуються комплексних проблем медичного страхування і наукових розробок, орієнтованих на практичне застосування та узагальнення нагромадженого досвіду, що й обумовило вибір теми роботи.

Розвиток ринкових відносин в Україні сприяв формуванню вітчизняного ринку послуг з медичного страхування.

Система добровільного медичного страхування функціонує в Україні, починаючи з 1993 р. За існуючих в Україні тенденцій соціально-економічного розвитку добровільна форма медичного страхування набула все більшої актуальності. Основними передумовами, які сприятимуть ефективного розвитку даного виду страхування є процеси трансформації економіки, що обумовлюють зростання вартості медичної допомоги, зв'язок між попитом на якісні медичні послуги та їх пропозицією і, відповідно, функціонування приватних медичних закладів тощо.

У наш час на страховому ринку даний вид страхування здійснюють більш як 60 страховиків. Серед лідерів страхового ринку ДМС виступають такі компанії, як «Навтогазстрах», «Провідна», «Уніка», «Інго Україна», «Іллічевське», «Альфа Страхування», «PZU Україна», «УСГ», «АХА Страхування», «ТАС» та ін. [2].

Останні роки відзначились прискоренням темпів розвитку страхового ринку взагалі, і ринку страхових медичних послуг зокрема. Так, частка добровільного медичного страхування на ринку страхових послуг України неухильно зростає і у 2014 р. склала 8,5% у валових страхових преміях за всіма видами страхування та 10,9% у валових страхових преміях з добровільних видів страхування (крім життя). У 2000 р. частка ДМС складала 3% загального ринку страхування.

Незважаючи на значні темпи приросту основних показників діяльності страховиків і страхових посередників, страховий ринок України має ряд об'єктивних причин свого недостатнього розвитку і невирішених проблем, а саме: недовіра населення до діяльності страхових компаній; економічна нестабільність в країні; низька якість та складні умови життя; нерозвиненість інфраструктури страхового ринку; недосконале законодавство; низький рівень реальних доходів населення; низький рівень медичної допомоги і погані умови перебування пацієнтів у медичних закладах; обмежена кількість страхових організацій, що мають реальний досвід проведення медичного страхування; недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення [3].

Україні бракує ефективної системи охорони здоров'я. Крім того, добровільне медичне страхування залишається слабо розвиненим. Протягом багатьох років ведеться дискусія навколо питання запровадження загальнообов'язкового медичного страхування як частини соціальних нарахувань на заробітну плату. Такий підхід знаходить підтримку як з боку Міністерства охорони здоров'я, так і з боку Ліги страхових організацій. Хоча їх концепції відрізняються одна від

одної, обидві інституції підтримують намагання запровадити загальнообов'язкове медичне страхування протягом наступних двох-трьох років [3].

Основними моментами, що стримують впровадження обов'язкового державного медичного страхування, є: відсутність відповідної нормативної бази, медичних стандартів і фінансових стимулів для лікарів або медичних працівників; недостатність навичок і вмінь, які мають на даний час працівники системи охорони здоров'я; відсутність договірної форми відносин між платником, з одного боку, та постачальником послуг, з іншого. Це робить систему медичного обслуговування непрозорою та несправедливою [4].

Водночас існування добровільної системи медичного страхування не включає обов'язковості, яка припускала б надання медичної допомоги не тільки малозабезпеченим верствам населення, але і громадянам із середнім рівнем доходу. У нашій країні вже не один рік ведуться дискусії з цього питання, проте конкретних кроків зроблено мало.

За ринкових умов медицина не може бути безкоштовною, а система Семашко, декларована ще в радянські часи, сьогодні не діє. У свою чергу, держава може фінансувати лише окремі стратегічні програми, такі як забезпечення інсуліном, вакцинація дітей, ведення вагітності та пологів, швидка допомога, лікування онкологічних захворювань, малозабезпечених і непрацевдатних верств населення та інвалідів. Решта видів покриття повинні підпадати під страхове забезпечення. Тому треба чітко визначити, які статті підлягають державному забезпеченню, а які – страховому покриттю.

Необхідно створити чіткий перелік базових медичних послуг, які повинні надавати медичні установи застрахованим за ОМС і розрахувати їх вартість. Краще всього, якщо ця вартість буде єдиною на всій території України, але залежить від рівня медичної установи. Все інше, що вийде за межі цього переліку, доцільно віддати для покриття за програмами ДМС.

Для заохочення та популяризації ОМС необхідно ввести податкові пільги для роботодавців, які страхують своїх працівників за ОМС, а сам страховий платіж не обкладати податком. При цьому лікувальним установам необхідно надати більше прав і можливостей, а також створити систему відбору, так звану акредитацію страхових компаній для здійснення ОМС.

З метою активізації роботи як в галузі охорони здоров'я так і в сфері медичного страхування, у серпні 2014 р. Міністерством охорони здоров'я була розроблена та прийнята до реалізації «Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 рр.» [6].

Відповідно до цієї стратегії передбачено, що під час першої фази реформи охорони здоров'я не рекомендується вдаватися до радикальних змін щодо збору коштів (наприклад, запровадження загальнодержавного соціального медичного страхування). Однак створення сприятливих умов для розвитку медичного страхування у довгостроковій перспективі є обов'язковим. Із цією метою важливим є перенесення внесків роботодавців на медичне страхування з графі

оподатковуваного прибутку до графі витрат. Проте в першу чергу, необхідно запровадити відповідне нормативне урегулювання та систему моніторингу, щоб не створювати інші схеми ухилення від оподаткування і не запровадити систему страхування з недосконалим або неповним охопленням. З часом надходження, отримані від медичного страхування, повинні покращити фінансову ситуацію в системі охорони здоров'я та полегшити навантаження на бюджет [6].

Отже, підсумовуючи вищенаведений матеріал зауважимо, що медичне страхування – це єдиний шлях виходу охорони здоров'я України з глибокої економічної й соціальної кризи. Першим кроком у цьому напрямку має бути створення і прийняття законодавчої бази, яка б затвердила обов'язкове медичне страхування. Це дозволить створити умови для найбільш повного задоволення потреб населення в одержанні доступної і високоякісної медичної допомоги, зменшить навантаження на державний та місцеві бюджети та долю тіньової медицини в системі медичного обслуговування, допоможе уникнути необґрунтованих витрат на надання зайвих медичних послуг з метою одержання додаткового прибутку, підвищить фінансовий стан працівників медичних установ.

Література:

1. Буздуган Я.М. Правові аспекти фінансування охорони здоров'я в Україні / Я.М. Буздуган [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=43515>.
2. Інтернет-журнал «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/>.
3. Ніколаєнко С.М. Основні тенденції розвитку ринку медичного страхування в Україні / С.М. Ніколаєнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: eprints.zu.edu.ua.
4. Рудень В.В. Передумови запровадження обов'язкового медичного страхування. / В.В. Рудень, О.М. Сидорчук // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 71–78.
5. Москаленко О. Принципи загальнообов'язкового медичного страхування / О. Москаленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/31975/%CE>.
6. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://healthsag.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/Strategiya_UKR.pdf.

Лирчикова Олександра

ст. гр. ДМФ-10

Університет митної справи та фінансів

sasha.lyr4ikova@mail.ru

Науковий керівник – к.н.держ.упр., доцент Серьогін С.С.

МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Охорона здоров'я – система заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними та фармацевтичними працівниками і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя.

Законодавство України про охорону здоров'я базується на Конституції України і складається з Основ законодавства про охорону здоров'я та інших прийнятих відповідно до них актів законодавства, що регулюють суспільні відносини у сфері охорони здоров'я.

Державна політика охорони здоров'я забезпечується бюджетними асигнуваннями в розмірі, що відповідає її науково обґрунтованим потребам, але не менше десяти відсотків національного доходу.

Взагалі, система охорони здоров'я будь-якої країни має відповідати певним універсальним критеріям:

— ієрархічна будова;

— налагоджені управлінські комунікації між суб'єктами та об'єктами управління.

Система охорони здоров'я в Україні позначена проявами всеосяжних, глибоких і драматичних змін. Вони мають негативний, інколи суперечливий характер. Дослідники питань охорони здоров'я Л. Пиріг, Р. Богатирьова, В. Пономаренко та інші неодноразово наголошували, що охорона здоров'я України не відповідає сучасним вимогам насамперед через вади у фінансуванні галузі, а саме:

— недостатнє фінансування медицини з бюджетних джерел;

— нераціональне використання ресурсів, які характеризують фінансово-економічний стан галузі;

— диспропорції у фінансуванні рівнів медичної допомоги;

— відсутність економічних стимулів для реформування державного сектора;

— застарілі технології профілактики, діагностики й лікування;

— просте фінансування окремих медичних установ за бюджетні кошти замість забезпечення державних пріоритетів у галузі охорони здоров'я.

В Україні основними напрямками реформ у фінансуванні системи охорони здоров'я були визначені децентралізація управління й фінансування, багатока-

нальність фінансування, демонополізація державного сектора, впровадження ринкових механізмів і медичного страхування. Жоден із цих напрямів не реалізований у повному обсязі. В результаті держава та суспільство не досягли бажаних результатів у справі підвищення ефективності використання наявних коштів, надійності та якості надання медичної допомоги, відтворення та зміцнення здоров'я населення.

Сьогодні в Україні запроваджено багатоканальне фінансування охорони здоров'я, що передбачає поєднання декількох джерел. Найчастіше у класифікації фінансового забезпечення медичної галузі обмежуються одиничним критерієм – це джерела надходження – і доповнюють його обсягом отриманих коштів. Серед таких джерел виділяють:

- фінансування з державного бюджету;
- фінансування з місцевих бюджетів;
- ініціативні фонди та ініціативні програми, що спрямовані на вирішення однієї чи кількох соціальних проблем за рахунок ініціативи населення;
- добровільне медичне страхування (механізми добровільного медичного страхування набувають характеру ризикового накопичення);
- безпосередні платежі населення або платні послуги.

Є також загальноприйняті:

- приватне фінансування медичних послуг;
- неофіційна оплата послуг (коштом пацієнта);
- програми міжнародної технічної та гуманітарної допомоги – як додаткове джерело фінансування;
- кошти громадських, релігійних та благодійних організацій.

Але такий підхід до класифікації звужує поняття фінансового забезпечення, не розкриваючи форм надходження ресурсів та не обумовлюючи критерії розвитку. Отже біля 80% всіх коштів витрачається на утримання та обслуговування високовартісної спеціалізованої стаціонарної допомоги, що значно відрізняється від більшості держав, де питома вага витрат на стаціонарну допомогу звичайно складає близько 50% і до 30% спрямовується на первинну медико-санітарну ланку, яка функціонує на принципах загальної практики/сімейної медицини.

В Україні до цього часу не використовуються загальнодержавні стандарти і протоколи надання медичної допомоги, не визначений базовий рівень (пакет), який в рамках протоколів держава може забезпечити кожному громадянину. Кількість, пропорція та рівень підготовки медичних та управлінських кадрів у галузі охорони здоров'я не відповідає потребам держави. Особливо потрібно підкреслити недостатній рівень підготовки або відсутність такої у керівників та управлінців середньої та вищої ланки в сфері охорони здоров'я. Поряд з спотвореною структурою підготовки лікарських кадрів за спеціальностями (переважання «вузьких» спеціалістів), відмічається нерациональне співвідношення

між кількістю лікарів та середнього медичного персоналу, що складає в Україні близько 1:3, як у розвинутих країнах становить 1:5–1:7.

Ганебним залишається рівень оплати праці медичних працівників, що в 3 рази менший, ніж заробітна платня у промисловості і не створює мотивації у медичного персоналу для підвищення якості та інтенсифікації праці у медичній сфері. В державі до цього часу відсутнє дієве лікарське самоврядування, яке у розвинутих країнах забезпечує високу якість і ефективність професійної діяльності.

На сьогодні є необхідний новий механізм бюджетування. Таким механізмом є процес запровадження програмно-цільового методу бюджетування на місцевому рівні в Україні, але він хоч і розпочатий, проте знаходиться на початковому етапі свого розвитку і потребує удосконалення. Зокрема, необхідно урегулювати процедуру розгляду та затвердження бюджетних програм, на які виділяються кошти з міського та державного бюджету. Так, за результатами дослідження потрібно здійснити ряд наступних заходів:

— з метою недопущення неефективного використання бюджетних коштів місцевим органам виконавчої влади необхідно провести інвентаризацію триваючих бюджетних програм з метою перевірки їх на наявність всіх обов'язкових для бюджетної програми елементів та відповідність вимогам Методичних рекомендацій. У разі їх недотримання – внести необхідні зміни до паспортів програм. Проведення таких заходів дозволить перейти від «формальної» реалізації програм до практичної та використовувати обмежені фінансові ресурси за їх цільовим призначенням.

— задля отримання можливості контролюючими органами влади оцінити результативність виконання заходів тієї чи іншої програми, необхідно удосконалити методологію визначення результативних показників шляхом введення обов'язкового цифрового навантаження для них. Так, бюджетна програма повинна мати чітко сформульований результат здійснення заходів та кількісні і якісні його характеристики.

— з метою уникнення дублювання функцій та завдань місцевими органами виконавчої влади, розробники бюджетних програм, перед поданням конкретної програми на затвердження, повинні чітко визначити основні обов'язки та завдання всіх без винятку виконавців згідно їх положень і статутів, та перевірити чи вони не повторюються в переліку заходів програми. Як показує досвід, досить часто бюджетна програма передбачає фінансування на заходи, які і без того є обов'язковими для виконання, оскільки є завданнями конкретного органу влади, що прописано у його положенні про установу.

— з метою удосконалення координації дій виконавців заходів бюджетних програм, законодавчим органам влади необхідно розробити чіткий механізм їх взаємодії. При цьому обов'язковим є визначення відповідального виконавця програми, якому щоквартально подаватимуть звіти всі інші виконавці. На сьогоднішній день, як показала практика, реалізуються програми, у яких не зав-

жди відокремлено головного розпорядника бюджетних коштів, а тому і моніторинг виконання заходів є досить умовним і таким, що не відображає дійсності.

Література:

1. Kutzin J. Политика финансирования здравоохранения: руководство для лиц, принимающих решения / J. Kutzin // Главный врач: Специализир. информ. изд. – 2008. – № 9. – С. 41–60.
2. Авраменко Н.В. Державне управління системою охорони здоров'я на регіональному рівні: сучасний стан, шляхи вдосконалення: монограф. / Н.В. Авраменко. – Запоріжжя: КПУ, 2010. – 196 с.
3. Бадида М. Міжбюджетні відносини та соціально-економічний розвиток місцевих громад / М. Бадида // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 7. – С. 46–51.
4. Буздуган Я. Поняття, принципи, форми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні / Я. Буздуган // Віче. – 2008. – № 5. – С. 26–28.

Лісовенко Тамара

ст. гр. ФЕФ-409

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

toma_lisovenko@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Жибер Т.В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Після розпаду СРСР Україна отримала значний нафтогазовий комплекс, який представлений підприємствами з видобутку, переробки та транспортування нафти: мережа з 1500 автозаправних станцій (АЗС) підприємства «Держнафтопродукт», а також шість нафтопереробних заводів (НПЗ). Загальні потужності НПЗ склали 52 млн. т на рік, їх фактичне завантаження – 90%. Близько 30 млн. т нафтопродуктів споживалося всередині країни, близько 15 млн. т експортувалося. Виробничий потенціал було зосереджено на транспортуванні та переробці нафтосировини [1].

Українські НПЗ обладнані для виробництва понад сотні найменувань товарних нафтопродуктів: автомобільні бензини різних марок, дизельне паливо, пічне та котельне паливо, нафтобітуми, скраплений газ, оливи та продукція для хімічної та нафтохімічної промисловості [6].

Зараз споживчий ринок України становить 16 млн. т світлих та темних нафтопродуктів на рік; завантаження нафтопереробних потужностей – 11%. Власна нафтова сировина забезпечує український ринок на 20% від необхідного обсягу споживання, дефіцит покривається імпортом нафти та нафтопродуктів. Через такий стан ринку нафтопродуктів економіка України чутлива до світових коливань цін на нафтопродукти, залежна від політики імпортерів нафтопродуктів [1].

У серпні 2015 р. компанія «Роснефть» – основний постачальник дизельного палива – повідомила про те, що Російська Федерація вводить дозвільний порядок вивозу в Україну паливно-мастильних матеріалів, зокрема, дизельного палива. На початку жовтня поточного року різко знизився обсяг експорту російського дизельного палива в Україну, з листопада – не постачається зовсім. Припинення поставок нафтопродуктів російські постачальники аргументують заборонаю влади Російської Федерації на експорт нафтопродуктів, що фактично означає введення ембарго на ввезення нафтопродукти на територію України.

За даними консалтингової компанії UPECO, у серпні 2015 р. частка російських постачальників з загальному обсязі імпорту дизельного палива склала біля 40% (180 тис. т), у жовтні – близько 18% (33 тис. т). Більший обсяг Україна імпортує тільки із Білорусі [3].

Враховуючи високу частку споживання нафтопродуктів в усіх галузях економіки України і найнижчу вартість російського дизельного палива на ринку, такі обмеження негативно вплинуть на економіку країни.

Через те, що імпортні нафтопродукти задовольняють попит українського ринку на бензин на 80% та дизпалива на 85%, то скорочення обсягів поставок нафтопродуктів саме із Росії (її частка в загальному обсязі імпорту 12,5%), об'єктивно спричинить збільшення цін на АЗС та матиме негативний вплив на економіку країни загалом. Враховуючи високу питому вагу енергоносіїв (а саме, нафтопродуктів) у собівартості продукції українських виробників, здороження бензину та дизпалива зробить ціни на товари неконкурентоспроможними та призведе до збитків [3].

В умовах припинення російських поставок нафтопродуктів, здійснено поставки дизельного палива з Польщі та Литви, та залучені запаси нафтотрейдерів для врегулювання попиту та пропозицій на ринку дизельного палива. Це тимчасові заходи.

Балансу на ринку нафтопродуктів частково можна досягти за рахунок внутрішніх виробників (у 2014 р. їхня частка: близько 20% поставок бензину, 15% дизельного палива) [2]. Протягом останніх десяти років споживання нафтопродуктів в Україні знижується, що є однією з причин скорочення внутрішнього ринку сирої нафти. Українські НПЗ втрачають свої позиції на ринку, щороку виробничі потужності підприємств скорочуються.

В Україні відсутні НПЗ державної форми власності. Робота жодного приватного НПЗ не оцінюється як стабільна та рентабельна: Одеський НПЗ призупинив діяльність через втрату індивідуальних податкових пільг; на Кременчуцькому НПЗ не визначено «головного» власника активів тощо.

Суттєво збільшити обсяги переробки може лише Кременчуцький НПЗ, інші НПЗ не здатні наростити обсяги виробництва. Причина: тривала відсутність інвестицій у розвиток нафтопереробного комплексу.

Обсяги внутрішніх виробників досягаються нетрадиційним способом – підпільним виробництвом нафтопродуктів. Обсяг постачання бензину кустарного

виробництва оцінюється на рівні 670 тисячі тонн на рік, фактично обсяг може бути більшим [2].

Нелегальне виробництво нафтопродуктів є найбільшим дохідним незаконним джерелом для олігархічних структур. Для цього створено необхідні умови: постійно зростаюча ціна на товар, підвищення податків та зборів, відсутність контролю за незаконною господарською діяльністю з боку Державної фіскальної служби України. Втрати державного бюджету від «тіньового» обігу нафтопродуктів оцінюються біля 5 млрд. грн. на рік (виходячи з сум акцизних зборів та ПДВ, несплачених до Державного бюджету) [2].

Крім Росії, найбільшим імпортером нафтопродуктів на територію України є Білорусь (760 тис. т); нафтопродукти також імпортуються із Азербайджану та Литви.

Український ринок нафтопродуктів і вважається диверсифікованим, але для заміни імпортера об'єктивно потрібен час для переорієнтації поставок, визначення вартості бензину на роздрібному ринку, пошук альтернативних джерел енергії.

Ситуація на ринку нафтопродуктів в Україні свідчить про нагальну необхідність його розвитку.

Можливі наступні напрями розвитку ринку:

1) Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу: модернізація існуючих українських НПЗ і/або будівництво нових потужності для забезпечення потреб ринку. Ще один значний актив – розгалужена мережа нафтопроводів – який не задіяно в ринковому обігу та втрачає свої експлуатаційні характеристики.

Впровадження сучасних технологій переробки нафтосировини та використання економічних шляхів транспортування забезпечить конкурентоспроможність нафтопродуктів українського виробництва [7].

2) Пошук стратегічних постачальників нафтосировини для стабільного забезпечення ринку України. Наприклад, Туркменістан: до 2006 р. поставляв нафтопродукти за «прямими» договорами (по трубопроводах через територію Російської Федерації) [8]. Важливо відновити раціональний шлях імпортування нафтопродуктів, створити розгалужену мережу транспортно-транзитної інфраструктури комбінованого типу по суші й морю (через територію Азербайджану, Грузії до морських портів України в Чорноморському басейні) [5].

Інші стратегічні постачальники нафтосировини та нафтопродуктів: Білорусь, Польща, Румунія, Литва.

3) Легалізація «тіньового» сектору з видобутку та переробки нафти, побудова дійової системи державної контролю над видобутком нафти.

4) Економне використання нафтопродуктів та розвиток альтернативних джерел енергії в обсязі, що забезпечить енергетичну незалежність країни. Реалізація заходів «Енергетичної стратегії України на період до 2030 р.» [4]

Ринок нафтопродуктів – важливий сегмент економіки, враховуючи високу питому вагу енергоносіїв у собівартості продукції (особливо сільського господарства, металургійної промисловості, транспорту).

Врегулювати теперішню ситуацію на ринку нафтопродуктів неможливо без державної участі: від стану ринку залежить національна безпека країни. Завдяки державній політиці можна послабити негативний вплив кризи ринку нафтопродуктів на економіку України, реалізувати заходи з розвитку ринку нафтопродуктів.

Література:

1. Кореспондент.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/671855-ukrayinskij-rinok-naftoproduktiv>.
2. Дзеркало Тижня. Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/energy_market/rinok-naftoproduktiv-iz-vognyu-ta-v- (Дата звернення 14.11.2015).
3. Кредит. Депозит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.creditdeposit.com.ua/topnovosti/Rossiya-vvela-v-otnoshenii-Ukraini-avtomobilnoe-embargo>.
4. «Енергетична стратегія України на період до 2030 р.» схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>.
5. Кореспондент.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/business/economics/3582552-turkmenystan-hotov-k-uvelychenyui-postavok-toplyva-v-ukraynu>.
6. Київський Міжнародний Енергетичний Клуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qclub.org.ua/energy-issues/oil-energy-issues/development/>.
7. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/prom/ukr/16.html>.
8. Bigmir.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.bigmir.net/business/62506-Ykraina-hochet-importirovat-neft-i-gaz-iz-Tyrkmenistana>.

Малий Анатолій

ст. гр.ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет
tolyanych00@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Машко А.І.

СУКУПНІ ВИТРАТИ ЯК ОДИН ІЗ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Із розвитком української економіки постають нові питання та проблеми у функціонуванні домогосподарств як одного із самостійних економічних суб'єктів, разом із цим вони й надалі залишаються найменш дослідженою економічною одиницею.

Дослідженню усіх аспектів життєдіяльності і проблем, які характерні для домогосподарств, першочергово займалися світові науковці, такі як: Дж.М. Кейнс, Т. Мальтус, А. Маслоу, Ж.Б. Сей, П. Самуельсон, Г. Саймон, В. Фетісов, І. Фішер, М. Фрідманта інші.

Вітчизняними науковцями, які першими почали розглядати дані питання є В. Вітлінський, М. Карлін, Т. Кізима, Л. Миргородська, В. Мірошніченко, В. Опарін, О. Рисін, О. Сідельник, С. Юрій, Е. Шубна, Ю. Янель та інші.

Одним із важливих індикаторів соціально – економічного становища домогосподарств є сукупні витрати. Вони дають можливість оцінити структуру використання домогосподарством усіх наявних ресурсів і, тим самим, відображають поточний стан їх добробуту [1].

Відповідно, структура сукупних витрат домогосподарств є істотним показником для оцінки рівня розвиненості економіки країни. Адже в малорозвинених країнах населення більшу частину своїх ресурсів витрачає на продукти харчування, а у країнах з розвинутою економікою дана стаття витрат домогосподарств не перевищує 25% [2].

Аналізуючи динаміку сукупних витрат домогосподарств України за останні п'ять років потрібно відзначити щорічне їх зростання, зокрема, якщо в 2010 р. в середньому за місяць одне домогосподарство витрачало 3073,3 грн., то у 2014 р. даний показник склав уже 4048,9 грн., що на 228,6 грн. більше у порівнянні із 2013 р. [3].

Проте, для того, щоб повністю оцінити стан сукупних витрат домогосподарств варто провести аналіз структурних елементів. Так, дослідивши сукупні витрати домогосподарств в розрізі їх складових за аналогічний аналізований період, ми можемо зробити висновок, щонайбільшу частку у їх структурі займають витрати на харчування, частка яких щороку зменшувалась із 51,6% у 2010 р. до 50,1% – 2013 р., проте у 2014 р. частка витрат на харчування у структурі сукупних витрат досягла свого максимуму за останні п'ять років, зупинившись на позначці 51,9%, що перевищує значення даного показника для країн з розвинутою економікою більше ніж у 2 рази і безумовно є негативним [3].

Доволі значну частку у структурі сукупних витрат домогосподарств займають витрати на непродовольчі товари та послуги, які станом на 2014 р. зросли у порівнянні із 2010 р. на 2,6% і становлять 36,9% [3].

Виходячи із статистичних даних необхідно відмітити, що у нас в країні спостерігається не надто оптимістична ситуація в плані використання домогосподарствами власних ресурсів, що демонструє стан їх добробуту. Зокрема, це проявляється у витрачанні більше ніж половину своїх ресурсів на продукти харчування, що є неприйнятним для країн з розвинутою ринковою економікою. Варто відмітити, що така ситуація складається не лише з вини самого населення, але й також через зовнішні чинники, зокрема через зменшення реальних доходів.

Проте, низький рівень фінансової грамотності населення й надалі відіграє важливу роль у неефективному використанні домогосподарствами фінансових ресурсів.

Тому ми вважаємо, що для раціоналізації здійснення витрат домогосподарствам необхідно: вести власний бюджет; здійснювати постійний моніторинг витрат, що дасть змогу визначити певний набір товарів чи послуг від яких можна було відмовитись; відкладати певну суму на заощадження, для того щоб мати можливість витратити її в майбутньому з більшою користю; підвищувати власну фінансову грамотність шляхом вивчення спеціалізованої літератури, необхідно постійно слідкувати за новинами, курсами валют, тощо.

Література:

1. Ватаманюк М.М. Споживча поведінка домогосподарств в умовах перехідної економіки / М.М. Ватаманюк // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 75–76.
2. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т.О.Кізима. – К.: Знання, 2012. – 431 с.
3. Публікація документів Державної Служби Статистики України: Соціально-економічне становище домогосподарств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dop_sesd_2006/arh_sesd.htm.

Медвідь Ірина

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

ira.mira.1995@yandex.ru

Науковий керівник – д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення бюджет відіграє центральне місце в соціально-економічному житті кожної держави, адже він є основною умовою її ефективного функціонування. Кожна країна має свій бюджет та індивідуальну, властиву тільки їй бюджетну систему, що формувалися протягом багатьох років. Відповідно структура доходів бюджету зарубіжних держав має свої національні особливості і залежить від факторів, які є унікальними для кожної країни, такими як державний устрій, характер адміністративної системи, структурні особливості економіки та інше. Джерела наповнення дохідної частини державного бюджету є важливим показником ефективності роботи бюджетної системи країни, а тому оптимальна структура доходів є не лише бажаною, а й необхідною.

Дослідженнями питань щодо доходів державного бюджету свого часу займалися такі відомі зарубіжні вчені, як У. Петті, А. Пігу, Д. Рікардо, А. Сміт, А. Тюрго. Серед вітчизняних науковців варто відзначити В. Андрущенко, О. Василика, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Лютого, Ц. Огня, В. Опаріна, В. Федосова С. Юрія та багатьох інших. Поряд з цим, внаслідок постійних змін в економіці держав і посилення ролі державного бюджету це питання є надзвичайно актуальним і вимагає поглибленого дослідження.

Метою дослідження є розгляд основних засад наповнення дохідної частини державного бюджету зарубіжних країн розробка та пропозиції щодо можливості запровадження даного досвіду в Україні.

Державний бюджет є складним соціально-економічним явищем, він є центральною ланкою фінансової системи держави і характеризує її економічну й соціальну політику. Доходи є одною з основних складових частини державного бюджету. Прагнення до побудови в Україні ефективно функціонуючої системи акумуляції доходів бюджету спонукає до вивчення як позитивного, так і негативного світового досвіду наповнення дохідної частини бюджету.

Доходами бюджету вважають об'єктивне економічне явище, яке відображає сукупність економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави [1, с. 139].

У різних країнах існують різноманітні умови (адміністративні, соціальні, національні, культурні, історичні тощо), які впливають на формування доходів бюджету. Однак, спільною для усіх країн позицією є усвідомлення бюджету як важливого важеля впливу на суспільне виробництво та стимулювання економічного розвитку.

Більша частина доходів державного бюджету країн Заходу формується за рахунок податків. Податкові надходження до бюджету спрямовується від 30% ВВП у США та Японії до 40–50% – у Німеччині, Франції, Швеції.

Головне місце у дохах бюджету США посідають три податки: на індивідуальний прибуток, на соціальне страхування та на прибуток корпорацій. Провідне місце займає індивідуальний прибутковий податок, який стягується з усього працездатного населення. Ним оподатковуються практично всі отримані громадянами особисті доходи (заробітна плата, різні допомоги, прибуток від підприємницької діяльності, дивіденди, рента тощо) окрім знижок і вирахувань передбачених чинним законодавством. На відміну від багатьох європейських країн, у США немає податку на продажі та податку на додану вартість.

У структурі податкових надходжень бюджету Великобританії найбільше фіскальне значення відіграє податок на прибуток. Варто зазначити, що такий податок як ПДВ у доходах бюджету Великобританії займає незначне місце на відміну від вітчизняної практики.

Бюджет Російської Федерації (РФ), як однієї із найбільших у світі нафтогазовидобувних країн, отримує значні доходи від використання своїх ресурсів,

частина з цих доходів вилучаються до бюджету у вигляді податків і зборів. Збільшення доходів бюджету РФ переважно обумовлене ростом надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, податку на видобуток корисних копалин, а також збільшенням поступлень від податків на прибуток підприємств та на додатну вартість [2, с. 37].

У Японії із усіх податкових надходжень до державного бюджету основними виступають прибутковий податок та корпоративний податок. Так прибутковий податок сплачують фізичні особи (наймані працівники та самозайняті особи) по прогресивній шкалі, який нараховується залежно від суми отриманого доходу щорічно і на доходи які отримані протягом року, а корпоративний податок нараховується з чистого прибутку як організацій, так і приватних підприємств.

Основу доходів федерального бюджету Німеччини також складають податкові надходження, за рахунок яких формується близько 4/5 сукупного обсягу ресурсів бюджету. У Німеччині податки великі, їх сплачують усі, зокрема, на медичне страхування, на безробіття, на німечну старість, прибутковий податок, податок на нерухомість, «депозитний» податок та інші.

Вагому роль у доходах державного бюджету зарубіжних держав відіграють непрямі податки, які включаються до ціни товарів і послуг. Так, у США і Канаді провідним є податок з обороту зі ставками 5–15%, а в країнах Європи та Японії від 14 до 19% доходів бюджету складають надходження ПДВ. Поряд з цим, до непрямих податків зараховують і вибіркові акцизи, якими оподатковують головним чином алкогольні напої, тютюнові вироби і бензин.

Отже, в розвинутих країнах серед доходів державного бюджету вагоме місце займає надходження від податку на доходи фізичних осіб та від податку на прибутки юридичних осіб. Так, у більшості держав надходження від особистого прибуткового податку становлять понад 30% доходів державного бюджету. Оскільки в Україні на даному етапі розвитку є високий рівень тінізації економіки, то цей податок не може забезпечувати бюджет такою мірою. Тому для поліпшення надходжень від цього податку доцільно ліквідувати заборгованості із заробітної плати, збільшити її рівень та запропонувати додаткові умови зменшення суми сплати податків. Це повинно посприяти відмові від тіньової економічної діяльності, що дає змогу збільшити розміри надходжень до державного бюджету [3].

Варто оцінити можливості запозичення досвіду інших країн щодо зміни структури податкових надходжень та вжити заходів для зростання надходжень найбільш вагомих податків.

У багатьох розвинутих державах, на відміну від вітчизняної практики, до складу доходів державного бюджету зараховують також внески на медичне страхування. За результатами економічних розрахунків науковців, впровадження обов'язкового медичного страхування дасть змогу отримувати додатково до бюджету близько 7,54 млрд. грн. у рік. Важливим є те, щоб Україна при впро-

вадженні цього податку перейняла позитивний досвід зарубіжних країн та врахувала всі помилки, які здійснили інші країни.

Вдалим прикладом для збільшення дохідної частини бюджету в Україні може слугувати такий досвід США, як податок на індивідуальний прибуток, який ділить платників на відповідні категорії платоспроможності і дозволяє раціонально оподатковувати платників даного податку.

Усі розвинуті країни світу використовують у тій чи іншій формі податок на прибуток корпорацій, надходження від якого в більшості становлять 20-30%. Тому запровадження цього податку дасть змогу залучити додаткові ресурси в державну скарбницю. Якщо запозичити практику стягування даного податку із США, то цим можна досягнути не лише фіскальної ефективності, а й стимулюючої, адже особливість американського податку на прибуток корпорацій полягає в тому, що максимальна ставка в прогресивній шкалі оподаткування знаходиться не в кінці шкали, а в її середині. Тому це сприяє заохоченню до зростання прибутку корпорацій, що в свою чергу впливає на розміри податкових платежів до державного бюджету.

Література:

1. Фінанси: підруч. / [С. Юрій, В. Федосов, Л. Алексеєнко та ін.]; за ред. С. Юрія, В. Федосова. – К.: «Знання», 2008. – 611 с.
2. Фомина Е. Государственный бюджет / Е. Фомина // Экономико-политическая ситуация в России. – 2011. – № 11. – С. 36–42.
3. Міжнародний досвід реформування податкових систем: види податків та електронна звітність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/mrdosvid/>.

Нагорічна Аліна

ст. гр. ФУДзм-11

Тернопільський національний економічний університет

alina.nagorichna@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА НАУКУ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ

В умовах ринкової економіки бюджет виступає важливим інструментом впливу на економічний та соціальний розвиток суспільства. Цей вплив реалізується через фінансування окремих сфер та визначення напрямків вкладень бюджетних коштів. Пріоритетність та особливості використання бюджетних видатків визначаються рівнем розвитку держави й регіонів, організацією міжбюджетних відносин, необхідністю утримання державних установ, формами на-

дання бюджетних коштів та іншими факторами, що можуть бути визначальними в залежності від економічної та політичної ситуації в державі [1].

У контексті реалізації стратегічних завдань щодо забезпечення соціально-економічного розвитку країни одним із першочергових за будь-яких умов повинно залишатися збереження та розвиток наукового потенціалу за рахунок належного фінансування державних і міждержавних науково-технічних програм, фундаментальних досліджень, що сприятиме ефективному їх виконанню. Однак, як свідчить практика здійснення бюджетних видатків на науку, в сучасних умовах відбувається значне їх скорочення, при цьому в повній мірі не впроваджуються альтернативні джерела фінансування (комерційна наукова діяльність, спеціальні фонди і відрахування).

Так, за даними Державної служби статистики України впродовж 2013–2014 рр. за рахунок коштів бюджету та коштів спеціальних фондів було виконано наукових досліджень у 2013 р. на рівні 43,2% та 0,2% відповідно, у 2014 р. – 39,6% та 0,2% [2].

Незважаючи на те, що Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність» регламентовано норму витрат на науку в розмірі 1,7% обсягу ВВП, у Державному бюджеті України на 2014 р. вона передбачена лише на рівні 0,27%. Загалом у 2014 р. наукові дослідження профінансовані у обсязі 10320,4 млн. грн., у порівнянні з плановим показником це свідчить про недофінансування наукових досліджень. Тому необхідним постає збільшення державної підтримки науки хоча б до передбаченого чинним законодавством рівня [3].

Питома вага загального обсягу видатків на науково-технічну сферу в Україні у 2013 р. становила 0,77% ВВП, у т.ч. за рахунок коштів державного бюджету – 0,33% ВВП, а частка фінансування видатків з державного бюджету у I півріччі 2014 р. – 40,9%, у I півріччі 2015 р. становила 36,8% – 1750,4 млн. грн. (проти 1871,5 млн. грн. у відповідному періоді минулого року) [2]. При цьому за даними Євростату, частка обсягу видатків на наукові дослідження та розробки країн ЄС-28 у ВВП становила 2,01% [4].

У загальному обсязі видатків на виконання наукових і науково-технічних робіт враховано: витрати на оплату праці, матеріальні витрати, капітальні витрати, з них витрати на придбання устаткування. Проте, як правило, значна частка виділених коштів спрямована на заробітну плату виконавців досліджень і розробок.

Загалом видатки на виконання наукових на науково-технічних робіт власними силами наукових організацій у I півріччі 2015 р. становили 4755,3 млн. грн., з них витрати на оплату праці – 2469,9 млн. грн., інші внутрішні поточні витрати – 2204,9 млн. грн., капітальні витрати – 80,5 млн. грн. [2].

Таким чином, фактично не передбачаються кошти на розвиток наукових установ. При цьому, аналіз розподілу загального обсягу бюджетних коштів на наукову сферу відповідно до розпорядників бюджетних коштів свідчить, що найбільші обсяги видатків було заплановано лише стосовно 5 розпорядників

бюджетних коштів, чому відповідає понад 85% видатків. До них належать: Національна академія наук України, Національна академія аграрних наук України, Міністерство освіти і науки України (в т. ч. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України), Національна академія медичних наук України та Національна академія педагогічних наук України. Така тенденція залишається не змінною протягом останніх років.

Проте, вже на 2016 р. передбачається оптимізація мережі наукових установ з урахуванням критеріїв оцінювання результативності їх науково-технічної діяльності.

Згідно з листом Міністерства фінансів України щодо надання інформації для формування попередніх показників проекту Державного бюджету України на 2016 р. та індикативних прогнозних показників обсягів видатків і надання кредитів на 2017 і 2018 рр. визначено, що всі наукові установи, в тому числі підвідомчі, крім бюджетних установ, що належать до сфери управління Міністерства охорони здоров'я, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до закону військових формувань, правоохоронних органів, органів цивільного захисту передаються до сфери управління Міністерства освіти і науки України, передача Національної академії медичних наук – до сфери управління Міністерства охорони здоров'я, залишення Інституту протезування та протезобудування у сфері управління Міністерства соціальної політики з метою розвитку протезно-ортопедичної галузі в Україні та забезпечення зазначеними Міністерствами відповідного фінансування таких установ [5].

Таке рішення може призвести до фактичної ліквідації галузевих наукових установ, які знаходились у сфері управління різних центральних органів виконавчої влади, оскільки відсутній на даний час механізм замовлення та фінансування їхньої діяльності у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України.

Про критичний стан розвитку науки в Україні, у т. ч. її фінансове забезпечення, свідчить й тривалий процес актуалізації відповідного законодавства. Зокрема, з 2013 р. обговорювалось Положення проекту Закону України «Про науково і науково-технічну діяльність» у новій редакції, та лише наприкінці 2015 р. даний проект винесено на розгляд Верховної Ради України. При цьому, ст. 45 даного законопроекту передбачається обов'язок держави забезпечувати бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП України, що набере чинності з 1 січня 2020 р. [3].

Таким чином, можна стверджувати, що поглиблення кризи фінансування діяльності наукових установ та задекларовані законодавчі рішення, не підкріплені фактичним їх дотриманням. Наукова діяльність в Україні втрачає визначальну роль в ефективному розвитку економіки держави, а видатки Державного бюджету України обмежують потенціал науковців у вирішенні необхідних суспільству завдань та стримують вихід на світовий рівень.

Література:

1. Склад і структура видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1405100346081/ekonomika/sklad_struktura_vidatkiv_derzhavnogo_byudzhetu_ukrayini_mistsevih_byudzhativ.
2. Виконання наукових і науково-технічних робіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.
3. Про наукову та науково-технічну діяльність [Електронний ресурс]: проект Закону України. – Режим доступу: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/uploads/attach-2527-815538318.pdf.
4. Показники обсягу видатків на наукові дослідження та розробки країн ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>.
5. Щодо надання інформації для формування попередніх показників проекту Державного бюджету України на 2016 р. та індикативних прогностичних показників обсягів видатків і надання кредитів на 2017 і 2018 рр. [Електронний ресурс]: Лист Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/printable_article?art_id=414639.

Назаренко Марина

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

nazarenko635@mail.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В рамках інтеграції України до Європейського союзу дуже гостро постають питання соціального захисту населення, зокрема у сфері медичного, пенсійного забезпечення та захисту при настанні нещасних випадків. Одним з дієвих шляхів вирішення таких проблем є створення в країні сприятливих умов для розвитку добровільного особистого страхування.

Основні проблеми теорії і практики особистого страхування в Україні досліджували вчені: В. Базилевич [1], А. Гвозденко, М. Мних, О. Залетов, С. Осадець [4] та інші.

Особисте страхування – це форма захисту фізичних осіб від ризиків, що загрожують життю людини, його працездатності, здоров'ю. Цей вид страхування сполучає ризикову й ощадну функції, при яких тимчасові вільні засоби, акумулюються в страховому фонді, служать для страхової компанії джерелом інвестицій, а для страхувальника – джерелом капіталізації внесків [3].

В особистому страхуванні розглядають такі страхові ризики: смерть страхувальника (застрахованого); тимчасова втрата працездатності; постійна втрата працездатності; закінчення страхувальником (застрахованим) активної трудової

діяльності у зв'язку із виходом на пенсію; дожиття страхувальника (застрахованого) до закінчення строку страхування [4].

До специфічних рис особистого страхування належать:

— страхувальник чи застрахований повинен бути конкретною особою у вигляді об'єкту страхування;

— здійснюється на випадок настання певних страхових випадків;

— об'єкт страхування (особа) не має вартісної оцінки;

— страхова сума не обмежується вартісною оцінкою (оскільки її неможливо визначити) об'єкта страхування, а залежить від матеріального стану страхувальника;

— суб'єктів страхових відносин може бути більше двох: страховик, страхувальник, застрахований, вигодонабувач;

— деякі підвиди особистого страхування можуть бути виділені як особливо довготривалі (страхування пенсії, життя тощо).

Особисте страхування об'єднує короткострокові і довгострокові договори страхування [4].

За довгостроковими договорами у страховика виникає відповідальність у разі смерті або дожиття до закінчення строку страхування чи визначеної договором строку дії.

За короткостроковими договорами відповідальність страховика виникає у разі:

— смерті внаслідок нещасного випадку;

— втрати тимчасової постійної непрацездатності;

— захворювання;

— звернення до медичного закладу.

Особисте страхування може здійснюватися в добровільній і обов'язковій формі.

Особисте страхування включає:

— страхування від нещасних випадків;

— страхування життя;

— добровільне медичне страхування;

— страхування додаткової пенсії [1].

Галузь страхування життя в усьому світі дотується державою, оскільки компанії, що працюють у цій сфері, частково беруть на себе соціальний тягар держави, знімають соціальне та психологічне навантаження з бюджету, а також дозволяють вирішити проблеми пенсійного забезпечення громадян.

Розглянемо особливості його розвитку на прикладі страхування життя. У перші роки свого існування лайфове страхування зазвичай є планово збитковим. Слід відзначити, що в перші роки існування компанії програми страхування життя та комісійні займають найбільшу частку в її витратах. У цей період внески, які отримала страхова компанія, не приносять доходів.

Валові страхові платежі (премії, внески) при страхуванні життя станом на 30.06.2015 становили 939,9 млн. грн., що на 3,8% менше, ніж за аналогічний період 2014 р. (станом на 30.06.2014 – 977,3 млн. грн.) [2].

Структура валових надходжень страхових платежів (премій, внесків) станом на 30.06.2015 має такий вигляд: 873,9 млн. грн. (або 93,0%) – надійшли від фізичних осіб; 66,0 млн. грн. (або 7,0%) – надійшли від юридичних осіб.

У I півріччі 2015 р. на 27,0% збільшилася кількість застрахованих фізичних осіб (510610 застрахованих фізичних осіб у I півріччі 2014 р. у порівнянні з 648249 застрахованими фізичними особами протягом I півріччя 2015 р.).

Станом на 30.06.2015 застраховано 4 613 662 фізичні особи, станом на аналогічний період 2014 р. – 4 267 301 фізичні особи.

Обсяг валових страхових виплат із страхування життя станом на 30.06.2015 становив 282,4 млн. грн., що на 214,8% більше в порівнянні з відповідним періодом 2014 р. (станом на 30.06.2014 – 89,7 млн. грн.) [2].

Таким чином, проаналізувавши основні показники роботи ринку особистого страхування на прикладі страхування життя, відмітимо, що незважаючи на позитивні зрушення, які відбулися в цих галузях, необхідно все ж таки їх реформування, враховуючи при цьому їх теперішній стан, соціальне значення та інші особливості.

Стара система соціального захисту незахищених верств населення зруйнована, проте нова в умовах дії ринкових регуляторів недобудована. Частково питання подолання бідності та соціального захисту населення вирішуються шляхом страхування життя, медичного страхування, обов'язкового загальнодержавного страхування від нещасних випадків чи професійних захворювань, а також страхування інших ризиків фізичних осіб [1].

З метою підвищення фінансової надійності страховиків, усунення проблемних питань розвитку ринку страхування життя необхідно:

— розробити концепцію розвитку ринку страхування життя в Україні, яка передбачала б урахування принципів та стандартів, рекомендованих Міжнародною асоціацією нагляду за страховою діяльністю, стандартів СОТ, а також законодавства ЄС у сфері страхування;

— стимулювати підвищення надійності страхових компаній, які працюватимуть у системі добровільного медичного страхування;

— підвищити зацікавленість громадян та лікувальних закладів у медичному страхуванні шляхом створення оптимальної уніфікованої системи кваліфікації та ціноутворення на медичні послуги;

— на основі системи оцінки якості медичної допомоги, що планується розробити, присвоїти медичним установам державні категорії;

— забезпечити контроль за додержанням єдиних галузевих стандартів лікування усіма медичними установами, що працюють у системі добровільного медичного страхування.

Література:

1. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич; рец. А.П. Румянцев. – 6-е вид., стер. – К.:Знання, 2008. – 351 с.
2. Офіційний сайт Ліги страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainsur.com/>.
3. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
4. Осадець С.С. Страхування / С.С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.

Нелюбій Олександр, Григоренко Олена

ст. гр. 3Ф1

Вінницький технічний коледж

nelyubiy88@mail.ua

Науковий керівник – викладач Українець Н.В.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Удосконалення податкової системи України становить у сучасних умовах одну з актуальних проблем. Від її вирішення залежить наповнення державного бюджету, подальше розгортання підприємництва, інвестування важливих галузей народного господарства та соціальний захист населення. Недоліки податкової системи негативно впливають на регулювання економічних процесів у ринкових умовах, призводять до тінізації економіки. Водночас, трансформація податкової системи неможлива без виявлення причин та детермінантів її недосконалості.

Українська податкова система є однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн з розвинутою ринковою економікою, а й у глобальному порівнянні, що регулярно підтверджують міжнародні звіти та рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні.

Відмітимо, що податкова система в ході трансформації економіки України від планового ведення господарства до правової цивілізованої країни з ринковими відносинами частково реформувалася. Було прийнято ряд нормативних актів, спрямованих на чітке визначення прав і обов'язків органів державної податкової служби та платників податків, спрощення механізму їх стягнення, оптимізації циркуляції інформації завдяки комп'ютеризації.

Ключовими негативними чинниками, що визначають надто низькі конкурентні позиції української податкової системи, є такі:

- 1) Нестабільність, внутрішня суперечливість і неузгодженість податкового законодавства. Законодавство нараховувало близько 600 законів та підзаконних актів, що регламентують податкову систему України.

2) Високе податкове навантаження на бізнес. Особливо це стосується оподаткування оплати праці, адже нераціональний розподіл податкового тиску між факторами виробництва. В Україні основний податковий тиск здійснюється на капітал і людські ресурси, які в сучасних економічних умовах є рушіями становлення інвестиційно-інноваційної моделі економіки. Високе навантаження на фонд оплати праці і прибуток корпорацій є чинником стримування інвестицій в основні фонди та розвиток людських ресурсів.

4) Низька рентабельність податкової системи. Затрати вітчизняної податкової системи на збирання 100 грошових одиниць податків у 3–4 рази перевищують аналогічний показник у країнах з розвинутою ринковою економікою, що свідчить про непродуктивні видатки податкової служби та про її недостатньо ефективну роботу.

5) Низька фіскальна ефективність податкової системи. Через нездатність підвищити продуктивність податку за рахунок перекриття схем мінімізації та ухиляння від сплати податків держава втрачає значний обсяг фінансових ресурсів. За розрахунками експертів, лише від мінімізації та ухиляння від сплати ПДВ бюджет втрачає 26% даного податку від його потенційно можливого надходження.

6) Складність системи адміністрування податків. Через недосконале законодавство, а також значний обсяг бюджетних втрат від оптимізації оподаткування податкова служба запроваджує додаткові заходи та обмеження, під дію яких досить часто потрапляють і сумлінні платники податків. Показовою є ситуація з уведенням реєстру податкових накладних, який ускладнив підготовку податкової звітності для всіх платників ПДВ, хоча був запроваджений для боротьби з недобросовісними платниками податків.

7) Централізація фінансових ресурсів та повноважень стосовно їх розподілу. Більшість ключових податків сьогодні закріплені виключно за державним бюджетом. Ті ж, що закріплені за місцевими бюджетами, належать до кошику доходів, що враховуються при визначенні розміру міжбюджетних трансфертів. Іншими словами, якщо доходи від сплати податку зростуть, то місцевим бюджетам від цього не буде жодної користі, оскільки на аналогічну величину скоротиться обсяг трансферту з держбюджету. У підсумку склалася дестимулююча система міжбюджетних відносин, за якої місцеві органи влади, не маючи зацікавленості, взагалі усунулися від проблем податкової політики.

8) Безсистемне та невиправдане надання податкових пільг і звільнень, що посилює податкове навантаження на ефективні підприємства, які сумлінно сплачують податки. Широкий перелік податкових преференцій викривлює фіскальний простір, надаючи окремим підприємствам і галузям більш вигідні вихідні позиції, автоматично знижуючи конкурентоспроможність суб'єктів підприємницької діяльності, які не мають можливості лобювати надання їм податкових пільг.

Реформування податкової системи повинно відбуватися в напрямку створення сприятливих податкових умов для вітчизняних товаровиробників, стимулювання вкладення коштів у інвестиційні програми, з метою формування раціональної податкової системи необхідно використовувати регулюючу функцію податкової системи у вигляді надання пільгового оподаткування, зробити пільги більш прозорими та підвищити їх стимулюючі і регулюючі властивості [13, с. 45].

Метою реформування є досягнення якісно нового стану податкової системи України, за якого будуть створені сприятливі умови ведення бізнесу, зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку при одночасному динамічному збільшенні сукупних податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів.

Основним завданням податкової реформи як однієї з найважливіших умов функціонування ефективної податкової системи є значне зниження і вирівнювання податкового тягара [16, с. 28].

Отже, вважаємо, основними напрямками реформи податкової системи в Україні повинні бути наступні: побудова стабільної, зрозумілої і цілісної податкової системи з метою визначення збалансованих підходів до фінансового перерозподілу в межах країни і обґрунтування норм оподаткування; розширення податкової бази завдяки скасуванню непрозорих податкових пільг, розширенню кола платників податків і оподатковуваних доходів у відповідності з критерієм «доцільності» і принципом «соціальної справедливості»; розв'язання ряду проблем, пов'язаних зі стягненням податків і контролем за дотриманням податкового законодавства; зниження податкового тиску до теоретично допустимого рівня; забезпечення стабільності податкового законодавства; узгодженість усіх елементів в межах єдиного податково-правового простору (формування єдиної нормативно-правової бази оподаткування) уніфікація системи оподаткування, уникнення подвійного оподаткування з однієї і тієї ж бази оподаткування; надання гнучкості системі оподаткування, за допомогою ставок оподаткування стимулювати прогресивні і обмежувати негативні явища, що безпосередньо впливають на стан національної економіки; ефективно структурувати систему оподаткування на користь прямого оподаткування майна, капіталу, землі. Разом з тим, необхідно провести реформування податкової системи в напрямку її:

- лібералізації і децентралізації;
- розширення прав органів місцевого самоврядування при встановленні норм вилучення і їх використання на місцях;
- забезпечення збалансованості інтересів держави та її регіонів, регіонів між собою з метою забезпечення стабільності адміністративно-територіального устрою країни;
- запровадження заходів по податковому стимулюванню інвестиційного процесу і спрямування коштів підприємств на вдосконалення і розширення ви-

робничої діяльності, розвиток малого підприємництва, підтримку пріоритетних галузей національної економіки.

Проте, окремі норми Податкового кодексу обумовлюють виникнення небажаної внутрішньої податкової конкуренції між регіонами України. Норма про «надання права» встановлювати додаткову ставку до основної ставки податку на прибуток, яку надано місцевим органам влади, створить ризик зниження надходжень даного податку до місцевих бюджетів.

Важливо посилювати, також, соціальну роль податків, забезпечити захист прав і законних інтересів податкоплатників у взаємозв'язку з податковими органами, запровадження поняття неумисного порушення податкового законодавства.

Для поліпшення свого становища Україні необхідно поступово використовувати міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку нашої країни, створювати умови, в яких майже неможливо буде ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження були доцільно розподілені. За умови ефективного реформування податкової системи Україна матиме шанси стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі.

Отже, податкову систему країни треба змінювати таким чином, щоб більш враховувались економічні інтереси обох сторін - держави і платників податків, а також усувалась зацікавленість платників в податкових незаконних ухиляннях.

Література:

1. <http://sfs.gov.ua/>.
2. <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/52/>.
3. <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/52/>.
4. http://www.rusnauka.com/8_NND_2011/Pravo/2_81516.doc.htm.

Неприцька Анастасія

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет
ab270991hoo@gmail.com

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

ОСОБИСТІ ФІНАНСИ ЯК ПЕРВИННИЙ ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

У сучасній фінансовій науці України сформувались два основних, але водночас протилежних напрямки дослідження особистих фінансів: одні науковці

визнають їх складовою фінансової системи держави та виокремлюють дане поняття у фінансовій теорії, інші ж вважають, що такого самостійного явища, як особисті фінанси, не існує.

Об'єктивно особисті фінанси є невід'ємною складовою будь-якої економічної системи, оскільки саме з появою товарно-грошових відносин відбулась персоналізація цих відносин та власності, на функціонування яких суттєвий вплив здійснюють не лише загальні економічні закони, але й людський фактор.

Дослідження особистих фінансів та їх ролі в економічному розвитку держави є порівняно новим напрямом наукових розвідок, який, на жаль, ще не набув комплексного обґрунтування та системного аналізу у вітчизняній фінансовій науці. Окремі аспекти розвитку особистих фінансів стали предметом наукових досліджень у працях українських та зарубіжних авторів: В.А. Васильєва, В.В. Глухова, Т.О. Кізими, П.Р. Кругмана, С.І. Юрія, Т.В. Юр'єва та інших учених. Сьогодні досить активно досліджуються стан реальних та номінальних доходів населення, структура і динаміка дохідної та витратної частин бюджетів домогосподарств, склад заощаджень та джерела їх формування, рівень і якість життя населення тощо. Відтак, дослідження сутності особистих фінансів та їх ролі у фінансовій системі України є досить актуальним в сучасних умовах.

Розвиток уявлень про особисті фінанси тісно пов'язаний з дослідженням економічної поведінки людей. У низці наукових праць цей рівень економіки трактується як первинний та позначається терміном «наноеконіміка» [1, с. 74].

У сучасній економічній літературі поняття особистих фінансів трактується досить неоднозначно та часто ототожнюється з поняттям домашнього господарства. Хоча трансформації, що відбуваються останніми роками в Україні та світі, характеризуються докорінною зміною ролі людини у суспільстві, суттєво розширюють «людський» аспект фінансової науки і практики, зумовлюють необхідність перегляду всіх теоретичних уявлень про людину як громадянина – платника податків, активного учасника фінансового ринку, отримувача суспільних благ та основної мети існування держави. Розуміння перебігу цих процесів зумовлює необхідність виділення в окрему ланку фінансової системи України особистих фінансів, оскільки численні рішення у сфері фінансово-господарської діяльності найчастіше приймаються не сім'ями, а індивідами, і такі рішення пов'язані у першу чергу з особистими доходами. Індивідуальний характер має і сплата податків до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів (тоді як в окремих зарубіжних країнах здійснюється загальне оподаткування доходів сім'ї). До того ж, вкладення тимчасово вільних коштів у фінансові та нефінансові активи також має індивідуальний характер [2, с. 77].

У сучасних умовах, поряд із державними, поступово зростає роль приватних, децентралізованих фінансів суб'єктів господарювання та населення. Звісно, фінанси господарюючих суб'єктів є вихідною ланкою фінансової системи держави, оскільки саме тут створюється валовий внутрішній продукт, який пізніше розподіляється між ланками економічної системи. Однак особисті фінанси

є первинною ланкою фінансової системи та основою економіки, тому що виробництво функціонує та продукує товари і послуги саме для задоволення попиту й особистих потреб кожного окремо взятого громадянина, враховуючи його фінансовий стан, рівень освіченості та вподобання [3, с. 164].

В процесі економічної діяльності у розпорядження домогосподарств поступають фінансові ресурси, матеріальні та інтелектуальні цінності, які знаходяться в особистій власності сім'ї або окремого індивіда, котрий входить до складу даного домашнього господарства. І хоча ці блага використовуються спільно, однак спочатку вони належать своїм безпосереднім власникам. Якщо основну частину в бюджеті сім'ї займають доходи одного з її членів, то він, як правило, і диктуватиме основні умови розподілу цього доходу.

Обґрунтовуючи роль особистих фінансів у складі фінансів домогосподарств, окремі автори [4] використовують метод «матрьошки». Це означає, що якщо до складу домогосподарства входить декілька сімей, то у кожній сім'ї, незалежно від ступеня родинного зв'язку, буде свій бюджет. У свою чергу, кожен член сім'ї може володіти особистими фінансами і спрямовувати їх для задоволення власних потреб [4, с. 41].

Саме тому варто зауважити, що упродовж усього життя в особистості формується своє власне, індивідуальне ставлення до особистих фінансів та виробляються навички управління ними з корисністю для себе та інших людей. Існування особистих фінансів обумовлене особистими потребами людини щодо забезпечення гідного існування, розвитку та самореалізації. Свобода вибору в ринковій економіці надає можливість отримати індивідуальну вигоду (у тому числі і фінансову), яка служить основним мотивом, що виконує роль регулятора та контролера успішного функціонування ринку.

Економічна поведінка суб'єктів в умовах ринкових відносин доводить, що їхні індивідуальні рішення мотивовані власними інтересами, які в першу чергу вигідні самій людині. Але і ринкові відносини з недосконалою конкуренцією також змушують учасників цих відносин підлаштовуватись до відповідних умов, рівноваги цін, балансу попиту і пропозиції на товари та послуги тощо. Координацію дій при цьому здійснюють особисті фінанси, які забезпечують прийняття вмотивованих економічних рішень економічними суб'єктами через сформовану систему цін та рівень конкуренції.

Відтак, можемо стверджувати, що процес формування та використання особистих фінансів має як прямий, так і зворотній зв'язок з макроекономічною політикою держави. Об'єктивна несправедливість та непропорційний розподіл і перерозподіл національного багатства зумовлюють залежність державної політики від структури цього розподілу та економічного циклу, в якому знаходиться економіка держави. У свою чергу, макроекономічне регулювання може активно впливати на розподільчі процеси в економіці та формування доходів населення через стимулювання споживання або інвестування, забезпечуючи таким

чином тісний зв'язок між особистими, корпоративними та державними фінансами.

Суттєвий вплив на прийняття особистих фінансових рішень здійснює асиметричність отримуваної населенням економічної інформації, а також рівень його фінансової грамотності, що особливо яскраво проявляє себе в умовах фінансової нестабільності. Адже громадяни, які володіють достатнім рівнем економічних знань, можуть правильно обрати місце своєї роботи, оцінити, наскільки справедливо оплачуються результати їхньої праці. Знання базових економічних законів дозволить більш ефективно планувати доходи та витрати сімейного бюджету, збільшити його дохідну частину, розробити оптимальні методи поведінки в умовах інфляції, безробіття тощо [5, с. 23].

Безумовно, задоволення особистих потреб людини визначає загальну тенденцію розвитку економіки. Фінансові рішення індивідів базуються на основі сімейних та особистих бюджетів – системи індивідуальних економічних відносин, де кожна людина планує свої дії в залежності від рівня розвитку ринкових відносин в державі та місця цієї людини в економічній системі. Особисті фінанси в цьому випадку розглядаються як система вільних та рівноправних економічних відносин всередині домашнього господарства, основаних на приватній власності, де процес прийняття рішень щодо розпорядження та управління особистими матеріальними й інтелектуальними цінностями приймається безпосередньо кожною окремою людиною. Прийняття особистих фінансових рішень здійснює також суттєвий вплив на інвестиційні процеси в державі, оскільки громадяни, залежно від віку та доходу, по-різному витрачають власні фінансові ресурси, приймаючи рішення щодо інвестування чи споживання [6, с. 11].

Таким чином, дослідження особливостей формування особистих фінансів дозволяє виділити їх особливу роль в ринковій економіці. Будучи поняттям значно вужчим, ніж фінанси домогосподарств, особисті фінанси є первинним елементом фінансової системи, який не лише віддзеркалює економічні процеси, що відбуваються в країні, але і активно на них впливає. Вони опосередковують особисте споживання та інвестування в державний і корпоративний сектори економіки, створюючи тим самим умови для їх поступального розвитку. Відтак, результатом формування особистих фінансів є акумуляція ресурсів у фондах особистого споживання та заощадження.

Література:

1. Клейнер Г.Н. Наноекономіка / Г.Н. Клейнер // Питання економіки. – 2005. – № 12. – С. 70–75
2. Кізима Т.О. Фінансидомогосподарств: сучасна парадигма та домінантирозвитку / Т.О. Кізима. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
3. Финансы в вопросах и ответах / Под ред. В.В. Иванова, В.В. Ковалева. – М.: Проспект, 2009. – 284 с.
4. Глухов В.В. Личные финансы в финансовой системе / В.В. Глухов. – Владивосток: ДГУ, 2008. – 208 с.

5. Римашевская Н.А. Человеческий потенциал России и проблемы «сбережения населения» / Н.А.Римашевская // Российский экономический журнал. – 2010. – № 9–10. – С. 23–28.

6. Екшембиев Р.С. Персональные финансы в финансовой системе государства / Р.С. Екшембиев. – Москва: МГУ, 2008. – 302 с.

Осташук Ольга

ст. гр. ФУМм-11

Тернопільський національний економічний університет

ol-ostashuk@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: СКЛАД ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Вагомий вплив місцевого самоврядування на формування нових суспільних відносин можливий лише в тому разі, якщо воно матиме у своєму розпорядженні достатню кількість фінансових ресурсів, обсяги яких відповідатимуть функціям і завданням органів які на них покладені. За сучасних умов нестачі власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та нестабільності їх дохідних джерел особливого значення набуває ґрунтовне вивчення можливих джерел та способів залучення додаткових фінансових ресурсів, що дозволить створити ефективну систему фінансового забезпечення територіальної громади.

Економічний розвиток країни, окремої адміністративно-територіальної одиниці, суб'єкта підприємництва чи домогосподарства знаходиться у прямій залежності від забезпечення необхідними ресурсами. Це можуть бути природні, майнові, фінансові, демографічні, інтелектуальні та інші види ресурсів. Значення кожного виду ресурсів у забезпеченні ефективної діяльності суб'єктів економіки є вагомим, однак найбільш важливими та складними, на думку багатьох економістів, є фінансові ресурси [1, с. 72].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування на місцевому рівні досліджували такі вітчизняні вчені, як О. Василик, Д. Клиновий О. Кириленко, В. Кравченко, І Луніна, Ц. Огонь, Ю. Пасічник, І. Петрова, С. Слухай, О. Сунцова, О. Тулай, М. Тріпак, С. Юрій, та ін. Теоретичним і методологічним напрямом формування та використання фінансових ресурсів присвячено багато наукових досліджень і публікацій, проте єдиної точки зору стосовно даного питання у науковців немає, тому питання щодо складових фінансових ресурсів потребують подальших досліджень і розробок.

Метою дослідження є висвітлення особливостей формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та пошук шляхів їх оптимізації.

Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування є об'єктом і реальним вираженням місцевих фінансів, а суб'єктами економічних відносин, в процесі яких вони формуються, розподіляються і використовуються, є територіальна громада та органи місцевого самоврядування, які діють від її імені та в її інтересах, державні органи влади, юридичні та фізичні особи. Фінансові ресурси місцевих органів влади можна визначити як сукупність фондів грошових засобів, які створюються у процесі розподілу та перерозподілу ВВП і спрямовуються на економічний та соціальний розвиток адміністративно-територіальних одиниць [2].

Враховуючи особливості функціонування головних суб'єктів місцевих фінансів, дослідження сутності фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, на нашу думку, неможливе без чіткого розуміння і визначення їх складових елементів. Так, І.О. Петровська і Д.В. Клиновий складовими фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування вважають: місцеві бюджети, фінансово-кредитні ресурси та фінансові ресурси підприємств комунальної форми власності [1]. Інша група дослідників, зокрема О.П. Кириленко, до фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування зараховує: доходи місцевих бюджетів, кошти цільових фондів, благодійні, спонсорські внески, пожертвування, фінансові ресурси підприємств комунальної власності та інші ресурси [3]. На думку, К.М. Владимірова, Н.Г. Чуйко та О.Ф. Рогальського, складовими елементами місцевих фінансових ресурсів є: місцеві бюджети (сюди віднесемо матеріальні і природні ресурси) та фінансові ресурси підприємств, організацій і установ комунальної форми власності (правові ресурси, трудові (кадрові) ресурси, інформаційні та інтелектуальні ресурси) [4].

Водночас фінансові ресурси місцевого самоврядування можна поділити на: власні (які знаходяться на території дії повноважень органів місцевого самоврядування) та делеговані ресурси (які передано для виконання повноважень).

Тобто під фінансовими ресурсами місцевого самоврядування будемо розуміти сукупність матеріальних та нематеріальних можливостей території, розпорядження ресурсами якої підтверджено чинним законодавством.

Отже, визначальна роль належить фінансовим ресурсам розвитку місцевого самоврядування, оскільки саме вони визначають ефективність функціонування місцевого самоврядування як інституту влади за допомогою оцінки рівня соціально-економічного розвитку території, на яку поширюються його повноваження.

Більшість сучасних авторів, які досліджують стан місцевого самоврядування в Україні, стверджують, що дієвість місцевого самоврядування визначається, в першу чергу, матеріальними і фінансовими ресурсами, якими розпоряджається територіальна громада, проте найбільш вагомим фактором для розвитку місцевого самоврядування становлять фінансові, кадрові та правові ресурси.

Досліджуючи проблемні питання формування фінансового забезпечення місцевих органів влади, вчені по-різному підходять до шляхів їх вирішення.

Так, О. Тулай, М. Тріпак акцентують увагу на тому, що діюча структура місцевих бюджетів не є досконалою, бо частка надходжень від власних джерел, насамперед від місцевих податків та зборів, зовсім невелика [5]. Найпоширенішою є думка, що реальне збільшення дохідної частини місцевих бюджетів можливе шляхом: введення нових місцевих податків, перерозподілу частини загальнодержавних податків на місцевий рівень. Таким чином, можна виділити два базових напрями зміцнення доходної бази місцевих бюджетів. Перший напрям – ліквідація непродуктивних місцевих податків, другий – запровадження нових, більш ефективних.

Вирішення проблем стосовно формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування значною мірою визначило б розширення соціально-економічної самостійності регіонів країни.

Дослідження процесу фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування довело, що на сьогоднішній день місцеві органи влади не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою на своєму рівні, що обумовлено низкою обставин:

— високим рівнем концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань;

— відсутність чіткого взаємозв'язку між обсягами податків, які збираються, і доходами органів місцевого самоврядування позбавляє місцеві органи влади стимулів до збільшення державних доходів, що, в свою чергу загострює проблему нестачі коштів не тільки на місцевому, але й на загальнодержавному рівні.

Серед пріоритетних напрямів оптимізації формування ресурсів місцевих органів влади у сучасних умовах доцільно забезпечити:

— збільшення частини власних доходів місцевих бюджетів;

— збільшення частки місцевих податків і зборів у власних доходах місцевих бюджетів;

— активне використання місцевих позик як дохідного джерела місцевих бюджетів;

— сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;

— збільшення доходів від місцевого господарства, забезпечення прибутковості комунальних підприємств;

— надання самостійних прав органам місцевого самоврядування в місцевому оподаткуванні.

Література:

1. Тимошенко В.О. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування в умовах фінансової незалежності територіальних громад / В.О. Тимошенко // Економіка та держава. – 2010. – № 1. – С. 72–74.

2. Олійник Л.А. Формування фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування / Л.А. Олійник – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10710/1/11ola.pdf>

3. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: підруч. / за редакцією О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.

4. Владимиров К.М. Місцеві фінанси, навч. посіб. / К.М. Владимиров, Н.Г. Чуйко, О.Ф. Рогальський. – Херсон: Олді-плюс, 2006. – 352 с.

5. Тулай О.І. Тенденції формування доходів місцевих бюджетів / О. Тулай, М. Тріпак // Світ фінансів. – 2011. – Вип. 4. – С. 91–100.

Павлова Анастасія

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

anastasia_pavlova94@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Більшість промислових підприємств України є потенційно небезпечними як для навколишнього середовища, так і для людини, оскільки через сильну зношеність основних фондів підвищується ризик виникнення надзвичайних ситуацій, які можуть нанести значної соціальної та економічної шкоди. Аварії на промислових об'єктах часто призводять до забруднення навколишнього середовища, значних матеріальних та людських втрат. Щоб розв'язати ці проблеми, потрібен дієвий економічний інструмент у сфері природоохоронної діяльності, який би забезпечив запобігання аварійному забрудненню навколишнього середовища. Таким інструментом є екологічне страхування.

Основні питання екологічного страхування в Україні висвітлені в роботах Х.Р. Васишина [2], Л.М. Грановської, О.Т. Левандівського, Г.М. Луцишина [5] та інших. Аспекти правового регулювання екологічного страхування в Україні розглянуті в статтях Н.О. Бурик, Х.Р. Васишина [4]. Сучасний стан та тенденції розвитку українського ринку страхування екологічних ризиків досліджені в публікаціях М.І. Бублик [1], О.В. Козьменко, Х.Р. Васишина [3] та інших. Проте напрямки розвитку екологічного страхування в Україні потребують подальшого вивчення.

Перше законодавче оформлення екологічне страхування отримало у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», відповідно до ст. 41 і 49 якого, воно є одним з джерел фінансування заходів, спрямованих на охорону довкілля. Однак, в даному законі немає визначення екологічного страхування як такого, а міститься лише вказівка на те, що в Україні здійснюються добровільне і обов'язкове державне та інші види страхування громадян, їх май-

на, доходів і майна підприємств, установ і організацій на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення довкілля і погіршення якості природних ресурсів.

Метою екологічного страхування є забезпечення страхового захисту матеріальних інтересів фізичних та юридичних осіб у вигляді повної або часткової компенсації збитків, заподіяних забрудненням навколишнього середовища, викликаного аваріями, технологічними збоями або стихійними лихами.

На даний момент в Україні існує достатня кількість законів та нормативно-правових актів, які містять еколого-страхові норми. Поняття та окремі положення стосовно екологічного страхування містяться у Законах України «Про страхування» (07.03.1996), «Про охорону навколишнього природного середовища» (25.06.1991), «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (18.01.2001), «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» (02.03.1995), «Про перевезення небезпечних вантажів» (06.04.2000), «Про природно-заповідний фонд України» (16.06.1992), «Про пестициди та агрохімікати» (02.03.1995), «Про відходи» (05.03.1998), «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р.» (21.12.2010), а також у Постановах Кабінету Міністрів та Верховної Ради України.

Незважаючи на значну, на перший погляд, кількість законодавчих актів, які мали б створювати передумови для становлення цього виду страхування, екологічне страхування в Україні поки що не розвивається. Серед основних причин такого становища можна назвати те, що норми цивільного та страхового законодавства повною мірою не відображають специфіку відносин у галузі охорони навколишнього природного середовища та соціальну спрямованість екологічного страхування, яке не може зводитись лише до окремого виду підприємницької діяльності.

Сутність екологічного страхування полягає в тому, що воно є, по-перше, гарантом права осіб, які зазнали шкоди внаслідок аварії на потенційно небезпечному об'єкті, на отримання компенсації за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну. По-друге, засобом захисту майнових інтересів власників промислових об'єктів джерела підвищеної небезпеки через висування їм претензій особами, які постраждали внаслідок аварії. По-третє, засобом запобігання банкрутству підприємств у разі великої аварії й водночас одним із джерел фінансування заходів із гарантування безпеки. По-четверте, екологічне страхування сприяє запобіганню аваріям, підвищенню безпеки потенційно небезпечних об'єктів (аудиторські перевірки, превентивні заходи, фінансування виробництва безпечної та екологічно чистої технології з фонду екологічного страхування і т. ін.) [6].

Екологічне страхування може здійснюватися в добровільній та обов'язковій формі. Добровільне страхування здійснюється на основі договору між страховиком та страхувальником.

Обов'язковим є страхування підприємств, внесених до затвердженого законодавством переліку екологічно небезпечних об'єктів. Із цією метою створю-

ється банк даних про небезпечні для навколишнього середовища підприємства та виробництва.

На сучасному етапі розвитку української економіки найбільш прийнятною є обов'язкова форма екологічного страхування, оскільки підприємства не мають достатньо ресурсів для здійснення страхування за рахунок власного прибутку.

Отже система страхування екологічних ризиків в Україні перебуває на стадії формування й потребує розробки ефективних механізмів її формування. З вище наведеного можна зробити такі висновки щодо розвитку ринку екологічного страхування в Україні:

— необхідно вдосконалити законодавчу базу екологічного страхування, прийнявши, у першу чергу, Закон України "Про екологічне страхування";

— необхідно розробити та затвердити Концепцію розвитку екологічного страхування в Україні;

— пріоритетним напрямом у розвитку екологічного страхування має стати обов'язкове страхування відповідальності власників джерел підвищеної екологічної небезпеки при заподіянні шкоди третім особам у результаті аварійного забруднення навколишнього середовища;

— необхідно створити Національний фонд екологічного страхування та Національний пул екологічного страхування;

— важливим є розроблення та впровадження методик проведення оцінки ризиків, зумовлених експлуатацією екологічно небезпечних об'єктів, методів обчислення страхових тарифів відповідно до визначеного рівня ризику;

— необхідно сприяти розвитку міжнародної співпраці в галузі екологічного страхування, фінансувати цільові програми та проекти такого співробітництва тощо.

Перспективою подальших досліджень є розроблення ефективних механізмів формування ринку екологічного страхування в Україні.

Література:

1. Бублик М.І. Аналіз проблем і механізмів розвитку ринку екологічного страхування / М.І. Бублик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.5. – С. 59–63.
2. Василюшин Х.Р. Особливості правового регулювання екологічного страхування в Україні / Х.Р. Василюшин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 154–161.
3. Василюшин Х.Р. Формування ринку послуг екологічного страхування в Україні / Х.Р. Василюшин, І.А. Дубовіч // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.7. – С. 65–72.
4. Василюшин Х.Р. Теоретико-методичні засади екологічного страхування в Україні / Х.Р. Василюшин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 46–53.
5. Луцишин Г.М. Становлення екологічного страхування / Г.М. Луцишин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.14. – С. 99–102.
6. Паламарчук В. Екологічне страхування / В. Паламарчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2001. – № 9. – С. 36–38.

Панкратьєв Валентин

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

valentyn.p@i.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

АКТИВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У сучасному геоекономічному просторі саме розвиток малого підприємництва може виступати локомотивом прискорення темпів соціально-економічного розвитку національної економіки, забезпечення інноваційного зростання, підвищення продуктивної зайнятості населення і послаблення соціальної напруги. Тому розгляд заходів державної підтримки малого підприємництва, необхідність її реформування як на державному, так і на регіональному рівнях заслуговує уваги особливої, так як саме тут зосереджені інноваційно-інвестиційний, людський потенціали, які потребують формування адекватних механізмів державної підтримки розвитку малого підприємництва. Зазначені обставини зумовлюють особливу актуальність для дослідження проблем формування ефективної державної фінансової політики підтримки розвитку малого підприємництва.

На сьогоднішній день багатоаспектні проблеми державної підтримки розвитку малого підприємництва досліджують у своїх працях такі українські науковці, як: З. Варналій, Л. Воротіна, В. Геєць, О. Даций, А. Дегтяр, М. Долішній, О. Квасниця, В. Колот, І. Комарницький, Т. Кондратюк, М. Корецький, В. Кредісов, О. Кужель, К. Ляпіна та ін. Проте ефективність державної політики у цій сфері все ще недостатня, а стимулювання розвитку підприємництва є одним із визначальних пріоритетів державної політики в умовах протидії ризикам загострення економічної кризи.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад та огляд практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної фінансової політики підтримки розвитку малого підприємництва в Україні.

В Україні ведеться активна діяльність щодо реформування державної політики регулювання підприємницького сектору, позитивним наслідком чого стали вдосконалення дозвільних процедур і реєстрації (у т.ч. електронної) речових прав на майно, спрощення процедур відкриття та закриття бізнесу, одержання адміністративних послуг, звуження прямого адміністративного державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання та реформування сфери надання адміністративних послуг, пом'якшення податкового тиску, розвиток інфраструктури для надання суб'єктам підприємництва фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, науково-технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки та, відповідно, покращення місця України в рейтингу легкості ведення бізнесу Світового банку. У рейтингу Doing Business-2014 Україна у 2014 р. поліпшила позицію на 28 пунктів і посіла 112-те місце з-поміж 189 країн світу за сприятливістю умов для підприємницької діяльності, а

за показником «Отримання дозволів на будівництво і створення підприємств» піднялася на 145 позицій до 41-го місця, «Реєстрація власності» – на 61 позицію до 97-го місця [1, с. 50].

До основних видів державної фінансової підтримки відповідно до Закону України від 22 березня 2012 р. «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» [2] належать: надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва; надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; надання позик на придбання і впровадження нових технологій; часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва; інші види не забороненої законодавством державної фінансової підтримки.

Системний аналіз тенденцій та показників розвитку малого підприємництва, надав можливість визначити такі основні проблеми, що стримують розвиток підприємництва в Україні:

— недосконалість та суперечливість чинних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суб'єктів малого підприємництва;

— низький рівень взаємодії і партнерства між бізнесом, органами місцевого самоврядування та виконавчої влади;

— відсутність матеріально-технічної, зокрема, фінансової підтримки підприємництва з боку держави;

— недоступність довгострокового кредитування, відсутність налагодженої системи гарантій і страхування кредитних і інвестиційних ризиків;

— відсутність механізмів самофінансування;

— диспропорція у структурі малого підприємництва за сферами економічної діяльності;

— нестабільність бюджетного фінансування регіональних програм підтримки малого підприємництва;

— низька конкурентоспроможність, яка обумовлена незадовільним станом виробничої та соціальної інфраструктури, низьким рівнем пристосування робочої сили до сучасних умов, недостатньою підтримкою розвитку підприємництва, відсутністю інноваційної спроможності підприємств, низьким рівнем інноваційно-інвестиційної активності тощо.

Прискорений розвиток підприємництва в Україні можливий на основі проведення послідовної політики держави щодо децентралізації економічного управління і вдосконалення ринкових механізмів.

До основних функцій держави в напрямку сприяння розвитку малого підприємництва, можна віднести:

— створення умов, що забезпечують підготовку конкурентоспроможних фахівців;

— створення механізмів з підтримки та фінансування малого підприємництва;

— застосування заходів щодо забезпечення та розвитку регіональної ринкової інфраструктури.

Державна підтримка малому підприємництву в умовах кризи є необхідною та дозволить активізувати його діяльність, забезпечити зайнятість населення та пом'якшить негативний вплив кризи на економіку України. З метою підвищення ефективності створеної системи державної підтримки малого підприємництва необхідно вирішити ряд завдань [3, с. 74]:

— виробити фінансову стратегію по залученню українського і міжнародного банківського капіталу для забезпечення розвитку малого бізнесу в Україні;

— сприяти розвитку зовнішньоекономічної активності суб'єктів малого підприємництва;

— створювати умови для успішного розвитку підприємницької діяльності шляхом формування сприятливої інфраструктури;

— удосконалювати інформаційне та нормативно-правове забезпечення діяльності підприємців у сфері малого бізнесу;

— підвищувати якість рекламно-виставкової та видавничої діяльності у цій сфері;

— розвивати інноваційну діяльність в підприємницьких структурах, сприяти освоєнню нових технологій і винаходів.

Відзначимо, що основними напрямками державної підтримки малого підприємництва повинні бути: фінансово-кредитна підтримка, яка реалізується за допомогою прямих і непрямих форм; встановлення системи гарантованого доступу підприємців до кредитних ресурсів, створення різноманітних державних програм підтримки банківських установ, які кредитують мале підприємництво.

Відповідно до визначених суспільних цілей програми розвитку підприємництва потребують для своєї реалізації особливого механізму їх фінансового забезпечення. Основне призначення цього механізму полягає у створенні концепції, лінії діяльності органів влади, при якій цілі розвитку підприємництва узгоджуються з можливостями регіону та держави й обмеженнями, що створює зовнішнє середовище [4].

Стратегічними напрямками успішної реалізації державної політики щодо фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва є: створення сприятливого середовища для започаткування і ведення бізнесу; забезпечення ефективної державної фінансової підтримки розвитку малого підприємництва тощо.

Таким чином, в Україні, незважаючи на декларовану підтримку малого підприємництва з боку держави, вплив останньої на процес його становлення явно недостатній, зокрема недостатньо врегульованими залишаються питання вдосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері малого підприємництва. За рахунок державного втручання в розвиток малого підприємництва через проведення соціально-економічної, валютно-фінансової, структурно – інвестиційної і науково-технічної політики у вигляді різних важелів можливо і необхідно активізувати його діяльність та, на цій основі, забезпечити зайнятість

населення та пом'якшити негативний вплив кризи на економіку України. Все це дозволить створити сприятливі умови для розвитку малого підприємництва в Україні країни.

Література:

1. Покришка Д.С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, Д.С. Покришка // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2. – С. 49–54.
2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
3. Корягіна Т.В. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні / Т.В. Корягіна, Ю.Є. Осацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/69.pdf>.
4. Панасюк О.В. Фінансові механізми розвитку суб'єктів малого підприємництва України / О.В. Панасюк // Глобальні проблеми економіки. – Вип. 6. – 2015. – С.768–772.

Патік Анастасія

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет

pat0212@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В умовах ринкової економіки домогосподарства займають провідну роль у створенні умов для розвитку національної економіки, шляхом забезпечення процесу виробництва трудовими, грошовими та інвестиційними ресурсами, а також створюючи попит на товари та послуги.

Актуальність даного питання полягає в тому, що структура витрат домогосподарств України характеризує загальний рівень життя населення. Відповідно, життєвий рівень вітчизняних домогосподарств буде збільшуватися, якщо частка споживчих витрат в загальній структурі витрат населення буде зменшуватися. Зміни в структурі витрат домогосподарств суттєво впливають і на рівень національної економіки в цілому.

Вивченням даного питання займалися такі науковці як: Г. Беккер, Р. Поллак, Е. Тоффлер, Дж. Ходжсон та інших. Серед вітчизняних економістів дослідженню фінансів домашніх господарств присвячені праці В.М. Жеребіна, Т.В. Жилкіної, М. Левіна, І.Є. Калабіхіної, Т.О. Кізими, Р.М. Нурєєва, І.І. Осипової, Д.В. Сергєєва, С.І. Юрія, та інших.

Витрати домогосподарств – це сума коштів, сплачена домогосподарствами задля забезпечення власної життєдіяльності. Структура витрат домогоспо-

дарств може включати в себе: витрати на матеріальні блага, витрати на оплату послуг, витрати на духовний розвиток та освіту, витрати пов'язані зі сплатою податків і зборів, страхових внесків, витрати на розвиток приватного підприємництва, а також витрати пов'язані з довгостроковими вкладками населення в цінні папери і банківські депозити. Матеріальні цінності, які придбаває людина називають матеріальними благами. Структура витрат на матеріальні блага, що споживає населення, формує співвідношення витрат на окремі види товарів. У розвинутих країнах була прийнята оптимальна структура споживання. Відповідно до неї витрати на продукти харчування повинні становити близько 30%, а на інші матеріальні блага – 70% [1].

Що ж до України, то проаналізувавши дані за 2012–2014 рр., можна побачити, що наша структура не відповідає загальноприйнятій оптимальній структурі. Так, витрати вітчизняних домогосподарств на продукти харчування в 2012 р. становили 50,1% в загальній структурі середньомісячних витрат населення. У 2013 р. цей показник не змінився, проте вже в 2014 р. збільшився на 1,8% і становив 51,9% в загальній структурі витрат домогосподарств України [2].

Проте, структура витрат може відрізнятися в залежності від регіону, місця розташування чи сфери зайнятості домогосподарства. Так, наприклад, в сільській місцевості сукупні витрати домогосподарств менші, ніж у місті. Сільські домогосподарства витрачають менше на продукти харчування за рахунок ведення особистого підсобного господарства, житло та комунальні послуги, непродовольчі товари, на відпочинок. На охорону здоров'я як сільські так і міські домогосподарства витрачають практично однаково [3].

Беручи до уваги досвід зарубіжних країн, для більш точної оцінки фінансового стану домогосподарств потрібно використовувати не стільки їхній рівень доходів, скільки рівень грошових витрат населення. Статистика свідчить, що витрати населення України перевищують його доходи на 42% [2].

Зважаючи на те, що витрати вітчизняних домогосподарств на продукти харчування займають більше 50% в загальній структурі витрат, можна зробити висновок про те, що життєвий рівень населення України не відповідає нормам встановленим країнами з розвинутою економікою.

Така тенденція, може бути спричинена недостатньою фінансовою грамотністю населення та невмінням правильно розпоряджатися власними грошовими ресурсами.

На наш погляд, з метою раціоналізації витрат населення та задля ефективного використання грошових ресурсів та уникнення марнотратства вітчизняним домогосподарствам слід:

- складати перелік покупок завчасно;
- здійснювати управління вхідними і вихідними потоками;
- купувати блага в потрібний час та намагатися економити;
- поглиблювати свої знання в фінансовій сфері і ставати більш фінансово грамотною особою.

Література:

1. Теорія фінансів: підруч. / Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
2. Структура витрат домогосподарств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Витрати і ресурси домогосподарств України у I кварталі 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Пилипчук Надія

ст. гр. ЕМРМ-11

Національний університет «Львівська політехніка»

nadya.gerus@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Найчук-Хрущ М.Б.

МАРКЕТИНГОВІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ

Інноваційна інфраструктура Львівщини має великий потенціал для розвитку, адже цьому сприяє вдале географічне розташування, доступ до природних ресурсів, наявність кваліфікованих трудових ресурсів, розвинений торговельний, фінансовий, кредитний, споживчий ринки. Так, в розвиток інноваційної інфраструктури Львівщини, попри високі позиції великий вплив має іноземне інвестування, яке забезпечує всебічну підтримку та сприяє здійсненню, як окремо запланованих проєктів, так і всієї інноваційної діяльності загалом, звідси випливає, що інноваційна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, установ, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності.

Інноваційна інфраструктура Львівщини розвивається позитивно і є практично сформованою, але сьогодні, враховуючи усі характерні економічні коливання, недостатність фінансування, економічного стимулювання, відсутність державної підтримки, відсутність комплексного підходу і конкретно сформованої методики розвитку, не спостерігається досягнення бажаних результатів, тобто власних сил стає недостатньо. Хоча на рівні держави приймаються проєкти розвитку інноваційної інфраструктури – це створення технопарків і планування реалізації пілотних проєктів, зокрема, в Київській, Львівській, Одеській і Харківській областях. Саме на даному етапі таким бажаним і доцільним є застосування і впровадження іноземного інвестування для стимулювання інноваційної складової проєктів України.

На Львівщині створюються також довгострокові проєкти залучення інвестицій, так, «Стратегія економічного і соціального розвитку 2015» Львівської області передбачає зобов'язання регіональної влади створити стабільний клімат для розвитку підприємництва за допомогою підтримки і заохочення іноземних

інвестицій. Сьогодні у Львівській області залученням іноземних інвестицій займаються дві організації: Головне управління зовнішніх зв'язків, зовнішньоекономічної діяльності та зовнішніх інвестицій Львівської обласної державної адміністрації та Відділ зовнішньоекономічної діяльності та туризму Львівської міськради. Найперспективніший інвестор для Львівщини, після вступу в ЄС стала Польща, за рахунок близького розташування і великого потоку робочої сили.

Якщо характеризувати інноваційну інфраструктуру Львівщини, а зокрема міста Львова, то Львів має амбіції стати великим майданчиком, на якому мають отримати шанс усі наукові інновації. На сьогоднішньому етапі розвитку економіки держави, враховуючи потужний потенціал м. Львова, особлива увага приділяється розвитку інноваційної інфраструктури підтримки підприємництва. У 2012 р. Львівська міська рада, Інститут міста та бізнес-партнери створили перший елемент інноваційної інфраструктури міста [1].

На сьогоднішній день електронне урядування є одним з основних пріоритетів демократичних країн світу, що у свою чергу є елементом формування інноваційної інфраструктури. Саме воно дозволяє забезпечувати високий рівень якісного обслуговування як сфери бізнесу в цілому, так і окремих громадян зі сторони держави. Електронне урядування покликане запроваджувати електронні форми взаємодії для надання адміністративних послуг, що у свою чергу покращить роботу державних установ. Е-урядування надасть прозорість і доступність послугам, що надаються державними органами. Для того, щоб Україна стала інформаційним суспільством потрібно надати вільний доступ громадян до суспільної інформації, що у свою чергу покращить роботу органів державної влади, що підтверджується позитивним досвідом країн – лідерів. Електронне урядування дає можливість юридичним та неюридичним особам звертатися до державних органів у віддалений спосіб та в режимі реального часу, що у свою чергу спрощує режим комунікації, а також забезпечує створення системи електронної взаємодії та підвищить рівень демократизації суспільства. Технології е-урядування вже довгий час як використовуються, так і функціонують у багатьох зарубіжних країнах, тому Україна має на кого рівнятися [2].

Особливим напрямком розвитку інфраструктури – є ІТ підприємства та підприємства сфери туризму. В сучасних умовах необхідною пріоритетом є курс на ІТ – стратегію, яка є невід'ємною частиною розвитку сфери бізнесу. Саме розвиток ІТ – підприємств та підприємств сфери туризму в регіоні сприяє залученню іноземних інвестицій та збільшенню потужностей програмних та технічних засобів. Саме ці два види підприємств є підприємствами нового типу, що сприяють розвитку та глобалізації економіки як окремого регіону, так і країни загалом.

В даному випадку актуальними стають інноваційні методи та підходи у просуванні туристичних послуг, мета яких – задоволення потреби клієнтів у

необхідній інформації, а туристичні фірми в отриманні стійкої позитивної динаміки збуту та стимулюванні попиту.

Експерти зазначають, що на сьогоднішній день, найефективнішим засобом просування туристичних фірм є Інтернет – швидкий і масовий засіб, який дозволяє охопити значну аудиторію клієнтів. Основними засобами використання Інтернету туристичними фірмами є контекстна, банерна реклама, реклама туристичних агентств у форумах та в соціальних мережах. На сьогоднішній день туристичними фірмами активно впроваджуються інновації, а саме: створення власних сайтів, що представляють собою численні ресурси, нерідко цілі портали, що відрізняються яскравістю оформлення та високою інформативністю. Відвідувачі сайтів не тільки мають можливість в отриманні інформації, але й можливість у придбанні чи бронюванні послуг в режимі он-лайн, що забезпечує більшу мобільність туристичних послуг.

Ще одним інноваційним засобом використання Інтернету є розсилка електронною поштою рекламної інформації, проте це не зовсім дієвий засіб, що собою становить як позитивні так і негативні результати, адже дуже часто інформація надходить не зацікавленим особам, проте чим ефективніше туристична фірма використовує Інтернет – ресурси, тим більшою стає можливість її залучити масову аудиторію і збільшити обсяги діяльності [3, ст. 43]. Також у сфері e-mail маркетингу існують такі сервіси як subscribe.ru і content.mail.ru, що представляють власну базу передплатників, націленої за статтю, віком, регіоном, що є інноваційним підходом у туристичній сфері [4].

Загалом існує безліч інноваційних методів просування туристичних послуг в мережі Інтернет, основними з яких можна виділити: сайт компанії, e-mail маркетинг, медійна реклама, контекстна реклама, PR в Інтернет, SMM просування, проте туристичні фірми роблять великий акцент і на зовнішню рекламу.

Отже, просування та розвиток туристичних послуг за допомогою інноваційних методів надає туристичним фірмам низку переваг у порівнянні з конкурентами та допомагає стати активними гравцями вітчизняного ринку саме завдяки інноваційності застосовуваних підходів. Це, у свою чергу, дозволяє сформувати власну унікальну нішу у складі інноваційної інфраструктури регіону.

Література:

1. Інвестиційний портал Львова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investinlviv.com/ua/shcho-my-proponuyemo/proekti-miscevogo-biznesu-ta-nauki/innovacii-it-technologii/>.
2. Абраменко Ю.Ю. Зарубіжний досвід е-урядування та проблеми його імплементації в Україні [Електронний ресурс] / Ю.Ю. Абраменко, І.А. Чикаренко. // Публічне адміністрування: теорія та практика: електронний збірник наукових праць. – Вип. 2. – 2009. – Режим доступу: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-02/09ayurpiu.pdf>.
3. Герасименко В. Інтернет як засіб просування туристичних послуг / В. Герасименко, І. Давиденко // Маркетинг в Україні. – 2009. – № 2. – С. 41–46.

4. Завальнюк В.В. Просування послуг в мережі Інтернет як інноваційний засіб розвитку підприємств туристичної індустрії / В.В. Завальнюк, К.Л. Бабушкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2013/Economics/10_135971.doc.htm.

Підлісний Василь

ст. гр. ФУММ-11

Тернопільський національний економічний університет

pidlvasia@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Машко А.І.

СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Проблема оптимізації видатків місцевих бюджетів є надзвичайно актуальною як з огляду на проведення в Україні бюджетної реформи, так і з огляду на значну їхню роль для економічного розвитку України, її регіонів. У сучасних умовах питання ефективного використання видатків місцевих бюджетів України є надзвичайно актуальним, адже головне призначення місцевих бюджетів – це задоволення потреб соціально-економічного розвитку територій та регулювання розподілу державних доходів на місцях, тим самим забезпечуючи рівний доступ населення до бюджетних послуг.

Проблеми місцевих бюджетів є об'єктом досліджень багатьох провідних вітчизняних науковців, зокрема С. Буковинського, О. Кириленко, В. Кравченка, С. Слухая, І.Лютого, І. Луніної, В. Тропіної, К. Павлюк, А. Єпіфанова, І. Лукінова, Ц. Огонь, С. Юрія та інші.

Метою даної роботи є висвітлення сутності місцевих бюджетів, аналіз видаткової частини місцевих бюджетів та визначення шляхів оптимізації.

Місцевий бюджет є основним фінансовим планом регіону, тому проблеми формування і функціонування місцевих бюджетів залишаються вкрай актуальними в бюджетній системі України [5, с. 96].

Місцеві бюджети стають основним інструментом реалізації регіональної політики та вирішення таких важливих завдань, як структурна перебудова економіки, вирівнювання економічного розвитку регіонів та ефективності територіального поділу праці, розвиток місцевого господарства, здійснення житлового будівництва, благоустрій міст та ін. [7, с. 97].

Видаткова частина місцевих бюджетів відображає наслідки економічних і соціальних процесів в країні, адже видатки місцевих бюджетів безпосередньо пов'язані з інтересами широких верств населення й суттєво впливають на загальний соціальний стан у державі й насамперед на рівень добробуту населення, освіченості, забезпеченості медичними послугами, а також послугами в галузі

культури, спорту, соціальної захищеності на випадок не передбачуваних обставин [3, с. 179].

Згідно Бюджетного кодексу України, видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [1].

За економічною класифікацією видатки поділяються на поточні та капітальні.

Поточні видатки – це видатки з бюджетів на фінансування мережі закладів, установ, підприємств, організацій та органів, які діють на початок бюджетного року, а також на фінансування заходів із соціального захисту населення, фінансування бюджетних програм, тощо. Капітальні видатки – це видатки бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення, структурної перебудови як комунального, так і народного господарства. Сюди відносяться також субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням [6, с. 233–234].

Згідно з Бюджетним кодексом передбачено критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами: [1]

— перша група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів.

— друга група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України.

— третя група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України.

Обсяг видатків місцевих бюджетів у 2014 р. (без урахування коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету) склав 223,5 млрд. грн., що на 2,4% більше за аналогічний показник попереднього року. Розрахункові показники Міністерства фінансів України на 2015 р. виконано на 95,1%, у т.ч. за видатками загального фонду – 88,5%, спеціального фонду – 160,4%. Рівень виконання планових показників, затверджених місцевими радами на 2014 р., становив 84,4% [2].

У структурі видатків місцевих бюджетів у 2014 р. за функціональною класифікацією відбулися певні зміни. Частки видатків на освіту, на охорону здоров'я та на соціальний захист і соціальне забезпечення зменшилися на 2,2 в.п., на 1,5 в.п. та на 0,2 в.п. відповідно. Загальний обсяг видатків на соціально-культурну сферу зменшився на 2,1% і склав 184,2 млрд. грн..

Найбільшу частку займали видатки на освіту – 71,4 млрд. грн. (або на 31,7% від усіх видатків місцевих бюджетів), на соціальний захист і соціальне забезпечення – 57,4 млрд. грн. (або 25,5%), на охорону здоров'я – 46,6 млрд. грн. (або 20,6%). Видатки на державне управління профінансовано у сумі 11,0

млрд. грн., що на 5,0% менше, ніж за 2013 р. Їх частка у структурі видатків місцевих бюджетів зменшилась на 0,4 в.п. до рівня 4,9%. Відбулося зростання видатків на культуру та мистецтво на 9,8%, при цьому вони склали 6,9 млрд. грн.

Крім того, відбулося зростання у понад 2,3 рази видатків місцевих бюджетів на житлово-комунальне господарство. За 2014 р. їх обсяги становили 17,7 млрд. грн. Основним чинником такого зростання, яке було зазначене вище, стало надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах у сумі 12,4 млрд. грн., тоді як за 2013 р. видатки за вищезгаданою субвенцією склали лише 2,1 млрд. грн.

Таким чином, основна проблема фінансування заходів соціально-культурного характеру зводиться до браку достатніх фінансових ресурсів на місцевому рівні для забезпечення мінімальних соціальних стандартів. Нестача фінансових ресурсів на місцевому рівні, а отже і низький рівень фінансування видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток, компенсується за рахунок трансфертів. При цьому протягом останніх років частка як дотацій, так і субвенцій у доходах місцевих бюджетів коливалася в межах 20%, що поставило органи місцевого самоврядування у пряму залежність від центральних органів державного управління. Проте роль власних доходів місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування має зростати [2].

На сьогодні можна виділити такі актуальні проблеми формування місцевих бюджетів в Україні, як:

— існування глибоких розбіжностей у нормативно-законодавчій базі, що регулює формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, а саме: діють протилежні за змістом законодавчі норми, кожна з яких використовується урядом залежно від завдань, що постають у новому бюджетному році; існують неузгодженості в термінології [4, с. 27];

— надмірна централізація управління місцевими бюджетами і відсутність чіткого розподілу компетенції з вирішення конкретних завдань між центральними органами влади й органами регіонального і місцевого самоврядування;

— нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів і відсутність ефективного механізму міжрегіонального перерозподілу державних доходів;

— недосконалість міжбюджетних відносин, що зумовлена їх невідповідністю швидким змінам, що відбуваються [4, с. 28].

Висновки. Результати проведеного дослідження показали, що надмірна централізація бюджетних ресурсів, недосконалість порядку їх розподілу, незабезпечення місцевих бюджетів в повному обсязі коштами на проведення, зокрема, видатків розвитку, низька ефективність управління коштами міжбюджетних трансфертів суттєво стримують повноцінне функціонування інституту місцевого самоврядування, не забезпечують надання населенню України якісних послуг і підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіонів. І тому

стає необхідним здійснення адекватних заходів з вдосконалення формування місцевих бюджетів.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf.
3. Василик О.Д. Бюджетна система України: підруч. – К.: Центр навчальної літератури. – 2004.
4. Гвазава Н.Г. Формування місцевих бюджетів: проблеми та перспективи / Н.Г. Гвазава // Регіональна економіка. – 2014. – № 4. – С. 26–35.
5. Ковалевич Д.А. Основні засади планування та виконання місцевих бюджетів / Д.А. Ковалевич, В.І. Рошило // Економіка. – 2013. – № 21. – С. 168–171.
6. Лондар С.Л. Фінанси: навч. посіб. – Вінниця: Нова Книга, 2009 – 384 с.
7. Руденко Я.П. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування / Я.П. Руденко // Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 399–414.

Пінчук Ольга

ст. гр. ФІН-401

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

olha_pinchuk@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сибірянська Ю.В.

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

В сучасних умовах питання оцінки ефективності монетарної політики держави набуває особливого значення, враховуючи необхідність забезпечення надійного монетарного підґрунтя для подолання наслідків глибокої політично-економічної кризи, стимулювання розвитку внутрішнього ринку, а також забезпечення макрофінансової стабілізації та сприяння стійкому соціально-економічному розвитку країни.

Теоретичні та практичні проблеми оцінки ефективності монетарної політики знаходяться в центрі уваги як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, серед яких Беспалова О.В., Дубова С.Є., Енхтуя Т., Ільїна Т.Г., Котляров М.А., Кузнєцова С.В., Леонтьєва Є.А., Макарчук І.М., Малих Є.Б., Прадун В.П., Сомик А.В., Тарасова Г.М. та ін. Проте в умовах посиленої фінансової нестабільності з метою усунення недоліків монетарного регулювання існує потреба в пошуку показників для більш глибокої оцінки його ефективності.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» монетарна політика визначається як сукупність заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу [1]. У наведеному трактуванні окреслюється широка спрямованість монетарної політики без визначення головної цілі, що ускладнює вибір основних критеріїв і показників оцінки її ефективності.

В цілому, головні (кінцеві) цілі монетарної політики полягають у забезпеченні стабільності цін, зростанні реального обсягу ВВП і зменшенні рівня безробіття. Проміжними цілями є стабілізація процентної ставки, грошової маси, валютного курсу. Їх використання дозволяє узгодити кінцеві цілі з інструментами монетарної політики – операціями на відкритому ринку, відсотковою політикою, нормою обов'язкових резервів, впливом на обмінний курс національної валюти.

Варто зазначити, що досягнення високого рівня зайнятості та зростання виробництва за допомогою монетарної політики неминуче призводить до росту інфляції. У цьому проявляється дилема цілей монетарної політики, що також ускладнює однозначну оцінку її ефективності. Тому грошово-кредитна політика повинна знайти баланс між цими конкуруючими цілями. Складність виникає і при досягненні проміжних цілей. Вона зумовлена тим, що центральний банк не в змозі одночасно стабілізувати грошову масу і процентну ставку при змінному попиті на гроші.

Серед багатьох підходів щодо визначення ефективності монетарної політики на особливу увагу заслуговує систематизація А.В. Сомика [3]:

1) Кількісний підхід – ефективність монетарної політики визначається збалансованістю попиту і пропозиції грошей як головної умови стабільності національної валюти.

2) Економічний підхід – монетарна політика визнається ефективною, якщо в економіці відсутні буми та спади, має місце стабільний розвиток і передбачуваність ситуації на грошових ринках.

3) Управлінський підхід – ефективне управління грошово-кредитною сферою характеризується результатами точного та швидкого досягнення монетарною владою поставлених цілей, дієвістю та доцільністю запроваджених заходів, адекватністю прийнятих управлінських та фінансових рішень.

4) Трансмісійний підхід – ефективність монетарної політики оцінюється за емпіричною оцінкою ефективності дії передавального механізму монетарної політики у розрізі його основних каналів – процентного, валютного, цін активів, очікувань суб'єктів ринку тощо.

5) Цільовий підхід – ефективність монетарної політики характеризується відповідністю одержаних результатів поставленим цілям.

На нашу думку, найбільш прийнятним є цільовий підхід, оскільки саме за ним ефективність найточніше відповідає її визначенню як показника успішності функціонування політики для досягнення встановлених цілей. Кількісний підхід можна включити до цільового, адже збалансованість попиту і пропозиції грошей як головна умова стабільності національної валюти є однією з цілей монетарної політики. Що стосується економічного підходу, то вважаємо, що в забезпеченні відсутності бумів та спадів в економіці, окрім монетарної політики, бере участь також фіскальна.

Критерії оцінки ефективності монетарної політики в Україні впливають з ієрархії цільових пріоритетів, визначених Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» [1] та «Основними засадами грошово-кредитної політики» [5]. Зокрема, в останньому документі зазначаються прогностичні показники монетарної сфери, які можуть слугувати кількісними критеріями для оцінки ефективності грошово-кредитної політики, а саме: індекс споживчих цін, монетарна база, грошова маса та обмінний курс гривні до долара США.

Щорічне визначення номінальної межі показників сприятиме підтримці цінової стабільності завдяки закріпленню ринкових очікувань та підвищенню відповідальності монетарної влади [3]. Так, наприклад, у своєму монетарному регулюванні Федеральна резервна система США в період 2012–2014 рр. вдавалася до таргетування інфляції – концепції монетарної політики, яка передбачає публічне оголошення офіційних інфляційних цілей на один чи більше часовий період, а також проголошення низького та стабільного рівня інфляції першочерговою довгостроковою метою монетарної політики. Такий цільовий рівень інфляції ФРС встановила на позначці 2%. І поки інфляція не перевищувала 2%, експансіоністська монетарна політика у вигляді програми кількісного пом'якшення (QE) вважалася ефективною.

В Україні «Консультаціями щодо зміни ролі НБУ в забезпеченні цінової стабільності» визначені загальні умови моніторингу та оцінки впливу монетарної політики. При цьому позитивним є забезпечення низького рівня інфляційних очікувань бізнес-одиниць, скорочення попиту на іноземну валюту на готівковому валютному ринку, низького та стабільного рівня базової інфляції, зміни структури грошової емісії на користь кредитного каналу, зменшення обсягів валютних інтервенцій НБУ. Відповідні звіти працівників НБУ слугуватимуть підставою для прийняття рішень щодо доцільності зміни політики [4].

Крім того, при визначенні ефективності монетарної політики аналізують динаміку таких показників, як обмінний курс, ставка рефінансування, обсяги реального ВВП, індекс споживчих цін, депозити і кредити [2].

Вважаємо, що усі вище зазначені показники не є показниками ефективності як такої, зважаючи на те, що ефективність – це співвідношення результату або ефекту від будь-якої діяльності (у нашому випадку політики) і витрат, пов'язаних з її виконанням, або співвідношення результатів. Деякі показники

скоріше є самими ефектами (обсяг реального ВВП, монетарна база, грошова маса), деякі ж є інструментами (ставка рефінансування), а деякі – показниками безпеки грошового ринку та інфляційних процесів (швидкість обігу грошей, рівень інфляції).

Безперечно, при комплексній оцінці ефективності монетарної політики доречним буде аналіз динаміки таких показників, як обсяги реального ВВП, рівень інфляції, рівень безробіття, обмінний курс, грошова маса, швидкість обігу грошей. Проте ми пропонуємо поглибити аналіз наступними показниками:

— ступінь досягнення стабільності національної валюти, котрий показує, наскільки реальним є завдання монетарної політики щодо забезпечення стабільності національної валюти, а також наскільки високими є панічні і спекулятивні сплески серед населення;

— рівень досягнення цінової стабільності, що відображає реальність поставленого перед монетарною політикою завдання щодо забезпечення цінової стабільності;

— швидкість досягнення ефекту монетарної політики, яка визначає, наскільки тривалим є часовий лаг, тобто розрив у часі між використанням монетарного інструменту і одержанням бажаного ефекту.

Отже, ефективність монетарної політики є комплексним поняттям, яке виражається в ступені реалізації множини монетарних цілей, враховуючи тривалість отримання бажаного результату. Нами запропоновані власні показники для глибшої оцінки ефективності даної політики, а саме: ступінь досягнення стабільності національної валюти, рівень досягнення цінової стабільності, швидкість досягнення ефекту монетарної політики.

Література:

1. Закон України «Про Національний банк України» № 2478-VI в редакції від 09.07.2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Макарчук І.М. Грошово-кредитна політика України на сучасному етапі / І.М. Макарчук // Молодий вчений. – 2015. – № 2. – С. 165–168.
3. Сомик А.В. Підходи та проблеми оцінки ефективності грошово-кредитної політики Національного банку України / А.В. Сомик // Ефективна економіка. – 2014. – № 12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3697>.
4. Консультації щодо зміни ролі НБУ в забезпеченні цінової стабільності / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=120113>.
5. Основні засади грошово-кредитної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Плотніков Ігор

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

plotnikovigor@i.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З.М.

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУТНОСТІ

Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України неможливе без втручання держави в економіку шляхом використання такого інструменту макроекономічного регулювання як бюджет. Формування та реалізація ефективної бюджетної політики як на державному, так і на місцевому рівнях є першочерговим завданням органів державної влади та місцевого самоврядування, у вирішенні якого важливу роль відіграє ефективна організація бюджетного менеджменту.

Проблематика ефективного управління бюджетним процесом належить до найгостріших як в економічному, соціальному, так і в політичному контексті, оскільки відносини, що виникають у процесі планування та виконання бюджетів різних рівнів торкаються інтересів усіх прошарків суспільства та держави.

Необхідність удосконалення організації бюджетного менеджменту в сучасних умовах обумовлена тим, що під час бюджетного процесу в Україні не забезпечується оптимальний розподіл фінансових ресурсів, прозорість бюджету та ефективний контроль за цільовим і раціональним використанням бюджетних коштів. Свідченням неефективного управління бюджетним процесом в Україні є і періодичне невиконання планових показників бюджету, неефективне використання бюджетних коштів, низький рівень бюджетної дисципліни тощо. Зважаючи на вищевикладене, актуальним вважаємо наукове обґрунтування теоретичних аспектів бюджетного менеджменту.

Фінансова наука в особі вітчизняних та зарубіжних її представників характеризується чималою кількістю праць, спрямованих на вирішення окремих питань бюджетного менеджменту. У цьому контексті слід виділити дослідження таких авторів: В. Андрущенко, С. Булгакової, О. Василика, В. Гейця, А. Даниленка, В. Дем'янишина, Т. Єфіменко, І. Запатріної, М. Карліна, О. Кириленко, Л. Клець, І. Луніної, В. Мельника, С. Михайленко, В. Опаріна, Ю. Пасічника, Д. Полозенка, В. Родіонової, О. Романенко, В. Тропіної, В. Федосова, С. Юрія та ін.

Незважаючи на великий обсяг публікацій з цього напрямку дослідження, у сучасній економічній літературі науковцями не приділяється достатньо уваги розробленню наукових підходів до трактування дефініції «бюджетний менеджмент», виявленню особливостей функціонування його складових на практиці в умовах соціально-економічних трансформацій. Тому, враховуючи реальну практику побудови бюджетних відносин, виникає необхідність розробки пропозицій щодо вдосконалення процедур і технологій бюджетного менеджменту.

Окремі вчені у своїх доробках намагаються розв'язати дану проблему. Наприклад, Є. Галушка трактує бюджетний менеджмент як сукупність процедур, прийомів, методів та функцій, що забезпечують управління бюджетними коштами в процесі їх акумулювання, розподілу та використання і відносинами, що виникли при цьому [2, с. 25].

Натомість Л. Клець, акцентуючи увагу на суб'єкті та об'єкті управління, вважає, що бюджетний менеджмент – це сукупність заходів, форм і методів органів державного управління щодо формування, розподілення, витрачання бюджетних коштів із застосуванням контрольних дій на всіх стадіях бюджетного процесу [3, с. 8–9].

На думку Л. Сафонові, бюджетний менеджмент містить сукупність взаємопов'язаних дій (управлінських функцій), прийомів та методів, спрямованих на управління бюджетними ресурсами і відносинами, що виникають в процесі руху бюджетних потоків [6].

Як «... систему розробки та реалізації управлінських рішень у процесі формування й використання централізованих грошових ресурсів (коштів) держави та її територіально-адміністративних одиниць» [4, с. 225] розглядає бюджетний менеджмент С. Михайленко. На наш погляд, автор даного визначення не конкретизує суб'єктів прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері бюджетних відносин.

Достатньо обгрунтованим, на нашу думку, є трактування бюджетного менеджменту, запропоноване В. Дем'янишином та Г. Погріщук, як «... сукупності взаємопов'язаних дій (управлінських функцій), прийомів, методів, що направлені на керування бюджетними потоками, бюджетними ресурсами, централізованим фондом грошових коштів держави, основним фінансовим планом держави, бюджетною системою країни з метою досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку суспільства та якісного виконання державою свої функцій» [1, с. 21].

Основним питанням, яке намагається вирішити бюджетний менеджмент, є забезпечення найбільш ефективного управління рухом бюджетних потоків та відносинами, що виникають з цього приводу. Це реалізується у предметі бюджетного менеджменту – бюджетному процесі та управлінні ним.

Організація бюджетного процесу відповідно до бюджетного законодавства є однією з центральних проблем бюджетного менеджменту. Бюджетний менеджмент покликаний продукувати адекватні інструменти організації ефективного управління бюджетом, починаючи з раціоналізації самого бюджетного процесу й оптимізації бюджетних доходів і видатків, завершуючи підвищенням ефективності діяльності суб'єктів бюджетного менеджменту.

В центрі уваги бюджетного менеджменту постає проблема гармонізації бюджетних відносин, тобто відносин, які виникають у процесі формування та використання грошових коштів, необхідних державі для виконання її функцій –

економічних, соціальних, управлінських, зовнішньополітичних, оборонних, правоохоронних тощо [5].

Таким чином, у сучасній економічній літературі відсутній комплексний підхід до вивчення бюджетного менеджменту, а окремі його складові та виявлення особливостей їх функціонування на практиці в умовах соціально-економічних трансформацій досліджуються фрагментарно. Розвідки щодо трактування змісту бюджету як економічної категорії, центральної ланки фінансової системи та об'єкту бюджетного менеджменту тривають і понині. На наш погляд, під бюджетним менеджментом доцільно розуміти процес управління розподільчими відносинами, метою яких є формування і використання основного централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій.

Література:

1. Бюджетний менеджмент: підручник / за ред. В.Г. Дем'янишина, Г.Б. Погрішук. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2015. – 521 с.
2. Галушка Є.О. Бюджетний менеджмент: навчально-методичний посібник / Є.О. Галушка. – Чернівці: Книги, 2007. – 280 с.
3. Клець Л.Є. Бюджетний менеджмент: навчальний посібник / Л.Є. Клець. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.
4. Михайленко С.В. Бюджетний менеджмент: визначення, принципи, функції / С.В. Михайленко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3. – С. 223–229.
5. Михайленко С.В. Бюджетний менеджмент: стан та оцінка ефективності: монографія / С. В. Михайленко. – Одеса: ВМВ, Друк Південь, 2010. – 400 с.
6. Сафонова Л.Д. Бюджетний менеджмент: навчально-методичний посібник / Л.Д. Сафонова. – К.: КНЕУ, 2001. – 186 с.

Полушко Тетяна

ст. гр. М-ОА-14

ДВНЗ «Національний гірничий університет»

tanya.polushko2015@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Шишкова Н.Л.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

З прийняттям Національних стандартів бухгалтерського обліку в Україні виникає необхідність по-новому відображати господарські операції з випуску готової продукції та її реалізації. Удосконалення бухгалтерського обліку собівартості продукції вимагає аналізу альтернативних напрямків облікової політики, обґрунтування оптимальних рішень, що не суперечать міжнародним стандартам. Майже кожному підприємству доводиться продавати продукцію з від-

строчкою платежу та боротися з неплатежами, існує проблема в обліку готової продукції стосовно плати за отриману продукцію, виконані роботи та надані послуги. Підприємству необхідно знати, які юридичні засоби використовувати для отримання своїх грошей [1].

Облік та аналіз готової продукції включають комплекс робіт, при виконанні яких забезпечується своєчасний і якісний облік виробництва, випуску та реалізації готової продукції не тільки в цілому за звітній період, але і в короткостроковому періоді, а також контроль за цілістю і своєчасним відвантаженням готової продукції покупцям.

Головне значення на сучасному підприємстві приділяється реалізації готової продукції. Саме готова продукція та її реалізація є найважливішими економічними показниками в діяльності підприємства. В обсяг реалізації включається відвантажена та випущена продукція незалежно від того, зарахований платіж на розрахунковий рахунок установи чи ні.

Бухгалтерський облік повинен забезпечити дані не лише про обсяг продукції та доходів від їх реалізації, але й асортимент продукції, масштаби продажу, ціни, собівартість, витрати на збут, канали збуту тощо [2].

Ефективність роботи з обліку та аналізу реалізації готової продукції значно підвищується завдяки засобам інформації та автоматизації документообігу, що дають змогу накопичувати відповідні бази даних про наслідки господарської діяльності та використовувати їх для формування, редагування та друку вихідних документів звітів, надати інформаційні послуги відповідним організаціям.

Використання автоматизованого ведення бухгалтерського обліку дає можливість підприємству формувати велику кількість звітів, розрахунків, проводити економічний, фінансовий аналізи діяльності підприємства. Вартість і затрачений час на складання форм є незначним, що дає змогу повністю задовольнити інформацію з обліку та аналізу готової продукції. Отже, використання автоматизованого обліку готової продукції дає змогу перевірити повноту, правильність заповнення реєстрів відповідно до нормативних актів, швидко виявити помилку і вказати способи її виправлення. Таким чином, підвищується достовірність інформації та її оперативність [3].

Метою аналізу виробництва і реалізації готової продукції є обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на збільшення обсягів продажу, зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку.

Зміст та якість інформації мають першочергове значення у забезпеченості точності та ефективності проведення аналізу обсягу випуску готової продукції. Під час відбору конкретних показників інформаційної бази аналізу необхідно врахувати зовнішні та внутрішні джерела.

Система інформаційного забезпечення – це основа для проведення аналізу та прогнозування умов зовнішнього середовища підприємства при прийнятті стратегічних рішень.

Головними проблемами обліку та аналізу готової продукції та її реалізації на сучасному підприємстві є: відсутність єдиного підходу до класифікації результатів виробництва, що зменшує можливість точного визначення об'єктів бухгалтерського обліку; зниження ефективності контролю якості, конкурентоспроможності та рентабельності продукції, внаслідок неповного відображення інформації про формування собівартості продукції в результатах виробництва у фінансовій звітності [4].

Використовуючи автоматизацію обліку з реалізації готової продукції, забезпечується контроль надходження платежів від покупців за відвантажену продукцію, буде зменшено час для визначення обсягу податкового зобов'язання з ПДВ, спрощено процес розподілу позавиробничих витрат.

Висновки. В процесі управління сучасним підприємством стан обліку та аналізу готової продукції та її реалізації займає головне місце. Саме тому сьогодні однією з складових ефективної організації обліку та аналізу готової продукції та її реалізації є високий рівень використання облікової інформації для оцінки якісних та кількісних характеристик готової продукції. Результати досліджень з організації обліку та аналізу готової продукції свідчать про те, що існують проблеми, які впливають на організацію ведення обліку готової продукції та її реалізації. Вирішення досліджених проблем дозволить ефективно здійснювати бухгалтерський облік та аналіз готової продукції та її собівартості, підвищить ефективність її виробництва, конкурентоспроможність виробленої продукції, підвищуючи економічний потенціал підприємства.

Література:

1. Саввон О.О. Удосконалення обліку готової продукції та її реалізації / О.О. Саввон // Держава та регіони. – 2007. – № 3. – С. 321–324.
2. Пушкар М.С. Фінансовий облік / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 628 с.
3. Фінансовий облік: навч. посіб.; [за ред. В.К. Орлової, М.С. Орлів, С.В. Хоми]; 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: ЦНЛ, 2010. – 510 с.
4. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. / за ред. М.В. Кужельного. – К.: АСК, 2001. – 272 с.

Проценко Юлія

ст. гр. ФЕФ-409

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

druzjashka@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Жибер Т.В.

ЕФЕКТИВНА БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Україна завжди була і залишається країною з великою різноманітністю природних ресурсів. Наша країна належить до головних мінерально-сировинних держав світу, і за запасами основних видів корисних копалин з розрахунку на душу населення посідає одне з перших місць у Європі [1]. Таким чином, проблема ефективного природокористування потребує державного регулювання та підтримки з бюджету, що обумовило мету і завдання статті – дослідити їх реалізацію в Україні.

Питаннями раціонального природокористування займаються такі вітчизняні вчені як С.І. Дорогунцов, А.К. Запольський, Д.В. Зеркалов, О.Л. Михайлюк, В.Ф. Семенов, М.А. Хвесик, Г.В. Черевко, М.І. Яцків та інші. Питання державного управління, одним із беззаперечних пріоритетів якого є мінімізація екологічних наслідків життя людини, опрацьовують вчені Ю.В. Ковбасюк, А.Є. Нікіфоров, А.Є. Кернична, В.Г. Потапенко. Праці вчених О.О. Векли, О.М. Горбач, М.О. Євдокімової стосуються фінансово-економічного забезпечення природокористування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раціональне економічне використання природних ресурсів, може піднести будь-яку країну на вершину економічного Олімпу. На жаль, за час незалежності нашому суспільству не вдалося в повному обсязі використати можливості наявних природних ресурсів і досягти значних економічних успіхів. При цьому у 2015 р. Київ визнали найбруднішою столицею Європи за показником «Зеленого індексу європейських міст», визначеним на замовлення німецького концерну Siemens.

Основним завданням ефективного природокористування є пошук і стимулювання державою таких технологій господарської діяльності, які б могли повною мірою використовувати природний потенціал, та, одночасно, мали мінімальний «екологічний наслідок». Що стосується України, то за останні роки прийнято додатково ряд нормативних документів щодо оптимізації природокористування та природозбереження. А саме, від «Концепції національної екологічної політики до 2020 р.», прийнятої у 2007 р., до прийнятої у 2010 р. «Стратегії екологічної політики до 2020 р.» та затвердженого у 2011 р. на її виконання «Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища до 2015 р.» акценти змістилися до ратифікації законом України у 2015 р. укладеного ще в 2003 р. «Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті». Одночасно із ратифікацією цього протоколу Міністерство екології та при-

родних ресурсів України затвердило новий Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів [2].

На сьогодні Україна відноситься до енергодефіцитних країн, які задовольняють свої потреби в енергетичних ресурсах за рахунок власного виробництва менш ніж на 50%. В Україні витрати ресурсів на одиницю кінцевої продукції у середньому в 2–3 рази вищі, ніж у розвинених країнах [3].

Популяризація економічних методів оптимізації природокористування створює переваги у діяльності одного природокористувача перед іншим за рахунок реалізації екологічнобезпечної діяльності, сприяє пошуку напрямів зменшення витрат, необхідних для досягнення певної якості довкілля. Г.В. Черевко та М.І. Яцків зазначають, що саме економічні методи є найбільш ефективними та гнучкими при виборі оптимальних схем включення природоохоронних вимог до складного господарського механізму країни [4].

Серед економічних методів досягнення поставлених цілей щодо покращення раціональності використання природних ресурсів держава використовує фінансові інструменти впливу, на сьогодні виділимо два основні: екологічний податок та плани фінансування природоохоронних заходів, що пов'язані та мають реалізуватися, згідно із чинним законодавством, через фонди охорони навколишнього природного середовища. Ці фонди є частиною спеціальних фондів державного бюджету, обласних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування – їх система в Україні трирівнева. У 2013 р. надходження до них розподілялися таким чином: до державного бюджету – 53%, до обласного – 13,5%, до місцевих бюджетів – 33,5%. З 2014 р. передбачалося, що до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища зараховується – 65%, до обласних бюджетів – 10%, до місцевих – 25%. З 2015 р. відсоток відрахування коштів екологічного податку до державного бюджету зменшено з 65% до 20%, а до місцевих бюджетів збільшено з 35% до 80%. При цьому, починаючи з 2015 р., кошти від сплати екологічного податку зараховуються не до спеціальних фондів відповідних бюджетів, а до загальних фондів (у 2014 р. надходження від сплати екологічного податку становили 3106,7 млн. грн., що у 2,3 рази більше, ніж у 2010 р.) [5]. Як наслідок, за ці роки не можна було чітко спланувати фінансування природоохоронних заходів на середньострокову перспективу через різкі зміни перерозподілу надходжень між бюджетами, а у 2015 р. ці кошти виведені із фондів охорони навколишнього природного середовища (хоча номінально ці фонди залишилися, але їх доходи різко знизилися). Джерелом формування спеціальних фондів державного (30%) та місцевого (70%) бюджетів залишилися лише грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності (фактичні надходження грошових стягнень у 2014 р. становили 91,8 млн. грн.) [6]. Головні позитивні результати чинного економічного механізму екологічного регулювання полягають у тому, що, по-перше, з його використанням розроблено основи платного природокористування, по-

друге, економічний інструментарій є засобом забезпечення надходжень фінансових ресурсів, необхідних для ліквідації забруднення довкілля.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. За результатами проведеного дослідження констатуємо, що нормативи забруднення застаріли і занижкі, хоча при цьому все одно порушуються за рядом параметрів. Знос основних фондів не дозволяє запроваджувати суб'єктам господарювання, екологічні стандарти господарювання. При цьому, в Україні розроблене нормативно-правове забезпечення природокористування і ряд програмних документів щодо політики у цьому напрямку. Тому пропонуємо для покращення реалізації бюджетної політики щодо природокористування таке:

— реформування методики обчислення штрафів відповідно до їх економічної суті як запобіжного інструмента щодо нераціонального природокористування;

— зменшення рівня перерозподілу коштів збору за забруднення довкілля через загальні фонди бюджетів;

— оптимізацію управління фондами охорони навколишнього природного середовища з подальшим скороченням їх кількості (на основі джерела [6]).

Пропонуємо такі форми реалізації бюджетних видатків на природоохоронні заходи як державно-приватне партнерство та концесії із одночасним обов'язковим використанням підприємствами сучасної стандартизації ISO. Посилення конкурентоспроможності на ринку екологічно орієнтованих виробництв через систему пільг, преференцій та популяризацію мінімізації «екологічних наслідків».

Література:

1. Заставний Ф.Д. Географія України: у двох книгах / Ф.Д. Заставний. – Львів: Світ, 1994. – 470 с.
2. Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів, затверджений Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 12 червня 2015 р. № 194 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0994-15>.
3. Зеркалов Д.В. Енергозбереження в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zerkalov.org/files/evu-zm.pdf>.
4. Черевко Г.В. Економіка природокористування / Г.В. Черевко, М.І. Яцків. – Львів: Світ, 1995. – 208 с.
5. У Комітеті з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи розглянута інформація Рахункової палати України щодо результатів аудиту ефективності формування та використання коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article;jsessionid=A660BCCDEA7C2E288E3F0D034918EA4F?art_id=55958&cat_id=48830.
6. Кернична А.Е. Эффект. и пути улучшения финансирования природоохранных мероприятий: региональный аспект / А. Кернична, В. Клид // Международное научное издание «Соврем. фундаментальные и прикладные исследования». – Кисловодск: Изд-во УЦ «МА-ГИСТР», 2013. – № 3. – С. 97–102.

Притула Оксана

ст. гр. ФУМм-11

Тернопільський національний економічний університет

kseniaprytula89@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Ефективність діяльності будь-якої системи, і освіта тут не виняток, певною мірою залежить від обсягів фінансування. Шлях до європейської інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін в усіх галузях суспільного життя, серед яких важливе місце займають формування нових цілей в освіті. Однак без достатнього фінансування освітньої галузі, без належної матеріально-технічної бази освітніх закладів надання якісних освітніх послуг є неможливим. Тому, проблема фінансового забезпечення освітньої галузі є однією з болючих проблем освіти на сучасному етапі.

Огляд публікацій з проблем фінансування освіти свідчить, що вчені все більше приділяють увагу дослідженню проблем фінансування освітніх закладів. Оцінюючи вклад вітчизняних вчених, відомими представниками яких є: В. Андрущенко, Д. Дзвінчук, В. Затуренська, В. Кремень, Є. Стадний, у вирішенні питань фінансування освіти, необхідно звернути увагу на об'єктивну потребу подальшого дослідження проблемних питань фінансового забезпечення освітніх закладів із урахуванням різних джерел формування фінансових ресурсів [1].

Аналіз проекту державного бюджету на 2015 р. показує, що в цілому освітній бюджет не зазнав суттєвих урізань. Втім, якщо урахувати інфляцію, яка в 2015 р. вже склала 21,2%, а на наступний рік передбачається на рівні 18%, реальне скорочення освітнього бюджету складе 30–40%. Видатки загального фонду Міністерства освіти та науки у проекті держбюджету-2015, на перший погляд, суттєво скоротилися, порівняно з попереднім роком – на 3,6 млрд. грн. (на 23%). Основна частина «скорочення» припадає на підготовку робітничих кадрів у професійно-технічних навчальних закладах (мінус 90% фінансування, або 1,1 млрд. грн. економії) та на підготовку кадрів ВНЗ I–II рівнів акредитації (ця стаття та понад 3 млрд. грн. видатків на неї взагалі зникли з держбюджету, оскільки навчальні заклади цього типу переводяться на фінансування органами місцевого самоврядування) [2].

Водночас з'явилася державна субвенція місцевим бюджетам на підготовку робітничих кадрів у розмірі 5,57 млрд. грн., в яку потрапляє фінансування ПТНЗ та ВНЗ I–II рівнів акредитації, які, згідно з новим законом «Про вищу освіту», повинні перейти до сфери професійної освіти, якщо не ліцензують освітні програми з випуску бакалаврів. З урахуванням цієї субвенції заплановані видатки загального фонду на підготовку кадрів (не тільки МОНу, а й інших міністерств, в яких передбачені ці статті витрат) зросли на 9% [2].

Зокрема, серед системних змін, закладених у державному бюджеті на 2015 р., серйозно змінилася система фінансування українських шкіл. Так як раніше школи фінансували з місцевих бюджетів і, за браку коштів, у рамках субвенції вирівнювання їх додавали з державної казни. Однак ситуація у регіонах була завжди різною: десь місцевий бюджет міг забезпечити фінансування освіти більш ніж на 100%, а в окремих регіонах 80 чи навіть 90% коштів школи отримували з державної скарбниці. Оскільки забезпечення повної загальної середньої освіти є обов'язком держави, то реалізація прав дитини на отримання якісної освіти не може залежати від того, чи вистачає коштів у міста. Тому нині, за заявленого урядом і президентом України курсу на децентралізацію, субвенція вирівнювання у тому вигляді, в якому вона існувала раніше, не діятиме. Натомість школи відтепер фінансуватиме МОН [3].

Починаючи з 2016 р. фінансування початкової середньої освіти (а дошкільної освіти з 2015 р.) не буде здійснюватись з бюджетів сіл, селищ та міст районного значення, натомість вони будуть віднесені на рівень вище – до районних бюджетів, бюджетів міст обласного значення та бюджетів об'єднаних територіальних громад. Підготовка кваліфікованих робітників, окрім професійно-технічних навчальних закладів соціальної реабілітації, не буде фінансуватись безпосередньо з видатків Державного бюджету. Внаслідок змін до ст. 87–90 Бюджетного кодексу ця стаття фінансуватиметься з видатків обласних бюджетів та через відповідну субвенцію. У свою чергу, з 2017 р. підготовка молодших бакалаврів та бакалаврів у коледжах буде фінансуватись лише з районних бюджетів, бюджетів міст обласного значення (таких 178), бюджетів об'єднаних територіальних громад, а також обласних бюджетів. З огляду на те, що субвенція на підготовку робітничих кадрів не охоплює підготовку молодших спеціалістів, з 2017 р. тягар фінансування їхнього навчання, а також навчання молодших бакалаврів (за умови успішного ліцензування) та бакалаврів у коледжах, ляже на місцеві бюджети [4].

Ще однією новацією з 2017 року стане можливість підготовки кадрів від молодших бакалаврів і до докторів наук за рахунок обласних бюджетів не лише у комунальних, але й у державних вишах.

Аналіз фінансування галузі освіти на сучасному етапі розвитку державної освітньої політики показує, що доцільно було б на регіональному рівні проводити фінансування кожної школи зокрема. Це дало б змогу значно покращити матеріально-технічне забезпечення освітньо-навчальних закладів і посилити відповідальність за надання якісних освітніх послуг. У контексті введення в освітній процес системи незалежного тестування знань учнів, доцільно запропонувати розподіл бюджетних коштів по закладах освіти за результатами такого тестування. Для шкіл, учні яких показали найкращі результати, відповідно збільшити фінансування. Це покращить умови праці вчителів та заохотить педагогічний склад до підвищення своєї продуктивності праці, що позначиться на рівні знань учнів. Але розподіл коштів здійснювати окремо між школами. Для того,

щоб реалізувати запропонований захід на практиці, потрібно розробити певну систему. Для цього необхідно визначити середню суму балів по трьох предметах на одного учня у школі. Такий розрахунок пропонуємо провести за формулою [1]:

$$СБ = (\Sigma i + \Sigma j + \Sigma k) / (N)$$

де СБ – середній бал на одного учня у школі;

Σi – загальна сума балів усіх учасників зовнішнього незалежного тестування з математики;

Σj – загальна сума балів усіх учасників зовнішнього незалежного тестування з історії України;

Σk – загальна сума балів усіх учасників зовнішнього незалежного тестування з української мови та літератури;

N – кількість учнів, що проходять тестування.

Отже, визначивши середню суму балів по трьох предметах на одного учня у певній школі, результат заноситься до загального списку рейтингів шкіл району. Відповідно до цього списку встановлюватиметься розподіл коштів. Чим вищий рейтинг школи за цим показником, тим більше коштів вона отримуватиме на своє функціонування. Кожна школа району, залежно від кількості учнів, отримуватиме певний мінімум на здійснення своєї діяльності. Решта коштів буде розподілятися за відсотковим співвідношенням відповідно до рейтингу шкіл.

Якщо збільшуватиметься бюджет на освітню галузь, відповідно збільшуватиметься заробіток педагогів. Ця система стимулюватиме вчителів до якіснішої підготовки учнів. Із збільшенням фінансування відповідно зростатимуть можливості забезпечення навчального закладу інформаційно-комп'ютерними новітніми технологіями, навчально-методичною літературою та іншими приладотехнічними засобами для надання більш якісних освітніх послуг [1].

Отже, через недостатню ефективність державних видатків на освіту Україна повинна здійснити перехід від переважно бюджетного фінансування освіти до залучення додаткових джерел (фандрайзингу), таких як комерційний бізнес та банки шляхом розширення можливостей навчальних закладів залучати додаткові кошти за рахунок некомерційних фондів; використання грантової підтримки дослідних проектів та освітніх інновацій; розширення списку платних послуг, що надаються навчальними закладами [5].

Стан справ у галузі освіти, темпи та обсяги перетворень не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства і держави. Критичним залишається стан фінансування освіти, недостатнім є рівень оплати праці працівників освітньої галузі. Тому, у перспективі доцільно проводити дослідження складових елементів системи фінансування освіти, здійснити побудову механізмів її реалізації для покращення фінансово-господарської діяльності закладів освіти, та забезпечити пошук оптимальних шляхів фінансування закладів освіти відповідно до їх потреб.

Література:

1. Мельник Я. Шляхи удосконалення системи фінансування закладів освіти: регіональний аспект / Я. Мельник // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». – 2012. – Вип. 33. – С. 202–208.
2. Бюджет освіти – 2015: вижити буде непросто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/analytics/byudzhnet-obrazovaniya-2015-vyzhit-budet-neprosto-17122014102900>.
3. Ціна освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gazeta.lviv.ua/life/2015/01/25/38558>.
4. Стадний Є. Бюджет освіти та науки 2015: що прийняли депутати / Єгор Стадний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/biudzhnet-osvity-ta-nauky-2015-shcho-prynialy-deputaty>.
5. Когут В. Оптимізація джерел фінансового забезпечення освіти в Україні / В. Когут [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/>.

Речицький Ярослав

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

Tanusha16.2009@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ

Як засвідчує історичний огляд, успішне функціонування економіки держави неможливе без розвинутої системи страхування.

Майнове страхування є важливим та обов'язковим елементом кожної економічної та соціальної системи суспільства. Значення страхування зумовлене тим, що майно служить обов'язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним в системі страхових відносин [5].

Займаючи стратегічну позицію в державах з розвинутою ринковою економікою, майнове страхування, як одне з найстабільніших джерел довгострокових інвестицій, гарантує поновлення порушених майнових інтересів у випадку непередбачуваних природних, техногенних та інших явищ та позитивно впливає на зміцнення фінансів держави, оскільки звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків при настанні страхових випадків.

У державах з неринковою системою господарювання відшкодування збитків від зазначених вище явищ головним чином здійснюється за рахунок бюджетних коштів, які виділяються державою, у зв'язку з чим майнове страхування відіграє лише другорядну роль.

Значний внесок в розробку основ майнового страхування зробили такі вітчизняні вчені, як В. Базилевич, К. Базилевич, К. Вобловий, О. Вовчак, Н. Вну-

кова, О. Заруба, М. Клапків, В. Малько, С. Осадець, А. Таркуцяк, Я. Шумелда та ін. Існуючі дослідження носять загальний характер, тому потребують поглибленого розгляду та конкретизації в частині визначення основних проблем і перспектив розвитку майнового страхування в Україні.

В умовах розвитку міжнародних відносин та побудови ринкової економіки в Україні спостерігається посилення уваги щодо страхування різноманітних сфер господарювання та життєдіяльності людей. Важливе місце в інституті страхування належить майновому страхуванню.

Майнове страхування – це галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном юридичних або фізичних осіб, що здійснюються на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і страхувальником [3].

Слід зазначити, що не будь-який майновий інтерес може підлягати страхуванню. Страховий захист охоплює лише ті майнові інтереси, які зумовлені необхідністю збереження майна через можливість його знищення, затоплення, пошкодження, крадіжки у результаті настання непередбачуваних випадків та інших негативних подій, а не отримання якихось вигод чи переваг, пов'язаних із володінням, користуванням чи розпорядженням цим майном. Звідси під майном, що підлягає страхуванню, розуміють не всі, а лише такі об'єкти цивільних прав, стосовно яких: існує інтерес щодо їх збереження; завдані страховим випадком збитки можна оцінити вартісно [4]. Майнові інтереси, пов'язані з майном, вартість якого не можна визначити або втрату якого не можна ні довести, ні спростувати, не підлягають страхуванню. Зокрема, до об'єктів майнового страхування, які не підлягають страхуванню, належать: документи, цінні папери та грошові знаки, бухгалтерські та ділові книги, картотеки, технічні носії інформації, дорогоцінні метали тощо.

Для всіх учасників страхового процесу на всіх його стадіях є обов'язковим знання та дотримання принципів страхування. До класичних принципів майнового страхування відносять такі: наявність страхового майнового інтересу в страхувальника; повна та достовірна інформованість страховика з боку страхувальника щодо майна, що підлягає страхуванню та ризиків, пов'язаних з майном; відшкодування збитків при настанні страхової події, передбаченої договором, у межах страхової суми; перехід до страховика права страхувальника на відшкодування збитків, спричинених винним у настанні страхового випадку; розподіл відповідальності за збитки між страховиками, за умови страхування одного майнового ризику у двох або більшій кількості страховиків; настання страхової відповідальності страховика перед страхувальником виключно у разі настання страхової події, передбаченої страховим договором [2].

В залежності від суб'єкта майнове страхування поділяють на страхування майнових інтересів фізичних осіб та страхування майнових інтересів юридичних осіб.

У страхуванні майнових інтересів фізичних осіб виокремлюють: страхування житла, земельних ділянок, транспортних засобів, сільськогосподарських та інших тварин тощо.

Об'єктами страхування майна юридичних осіб є: будівлі та споруди, інженерне та виробничо-технологічне обладнання, господарські будівлі, окремі приміщення та інвентар, незавершене будівництво, фінансові та кредитні ризики тощо.

В законодавчому порядку в Україні [1] визначені добровільна та обов'язкова форми майнового страхування.

Слід зазначити, що страхування майна фізичних осіб здійснюється в основному в добровільній формі, тоді як значна частина майна юридичних осіб страхується в обов'язковій формі. Насамперед це стосується тих об'єктів, які мають високу вартість та зачіпають майнові інтереси не тільки окремих суб'єктів господарювання, але й національні інтереси [7].

Протягом останніх років до обов'язкового страхування також включено страхування предметів іпотеки від ризиків випадкового знищення, пошкодження або псування; майна, переданого в концесію; будівельно-монтажних робіт; ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок стихійних лих та від протиправних дій третіх осіб [1].

Найбільш актуальним у добровільному страхуванні майна на цей час є страхування заміської нерухомості та квартир, їх устаткування та ремонту, оскільки зазначені види страхування є досить затратними.

Нині майнове страхування є одним з найбільш перспективних видів страхування, в якому останнім часом спостерігаються позитивні зміни. Однак, слід відмітити проблемні питання, які гальмують розвиток страхування майна в Україні, основними з яких є: відсутність належного методичного забезпечення, значний розвиток тіньових схем страхування, монополізація майнового страхування в інтересах окремих міністерств, фінансово-промислових груп, значна необізнаність та недостатній рівень доходів потенційних страхувальників, недосконала політика платоспроможності страховиків, вагомий вплив світової фінансової кризи [6].

З метою підвищення ефективності окремих видів страхування майна та майнового страхування в цілому постає необхідність розробки дієвих напрямків удосконалення майнового страхування в Україні.

Пропонуються такі основні напрямки щодо вдосконалення майнового страхування в Україні: створення законодавчого забезпечення подальшого розвитку страхової діяльності, чітке регламентування організаційно-економічних питань розвитку майнового страхування; розроблення прозорих та прийнятних правил і засад діяльності страховиків майнової сфери страхових послуг; покращення механізму формування страхових резервів та системи їх розміщення; впровадження зарубіжного досвіду організації майнового страхування і ефек-

тивного функціонування страхового ринку; покращення платоспроможності та рівня обізнаності самих страхувальників.

Отже, майнове страхування – це галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном юридичних або фізичних осіб, які здійснюються на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і страхувальником. Майно служить обов'язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним в системі страхових відносин. Створення дієвої системи майнового страхового захисту є основою для забезпечення стабільності та ефективності економічних відносин, підвищення рівня життя населення та соціальної стабілізації, створення міцної системи захисту фінансів держави й інтересів окремих громадян та підприємництва, що можливо лише шляхом проведення ефективної державної політики, направленої на регулювання страхового ринку в Україні.

Література:

1. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
2. Говорушко Т.А. Страхові послуги: навч. посіб. / Т.А. Говорушко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 344 с.
3. Макаркіна Л. Деякі аспекти податкового обліку майнового страхування / Л. Макаркіна // Вісник податкової служби України. – 2012. – № 11. – С. 28.
4. Осадець С.С. Страхування: підруч. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/624/43/>.
5. Рубан С.О. Актуарна складова функціонування страхового та пере страхового ринків / С.О. Рубан, О.В. Сергієнко // Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: монограф. – Суми: Університетська книга, 2011. – С.70–78.
6. Сухий А.П. Проблеми та перспективи розвитку галузі страхування в Україні [Електронний ресурс] / А.П. Сухий. – Режим доступу: <http://intkonf.org/suhiy-ap-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-galuzi-strahuvannya-v-ukrayini/>.
7. Проблеми страхування майна в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentu5.com/index.php?work=15>.

Русіна Олександра

ст. гр. ФК-12-3

Університет митної справи та фінансів

aleksandra_rusina@rambler.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дудчик О.Ю.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сьогодні інноваційна діяльність охоплює майже всі країни світу і характеризується тим, що в кожній країні створюється національна інноваційна система. Україна не може залишатись осторонь світових інноваційних процесів, адже науково-технічний рівень знань та використання сучасних технологій сприяють підтриманню конкурентоспроможності українських підприємств та продукції. Проблема інноваційної діяльності в Україні є актуальною, так як інтернаціоналізація та глобалізація технологій в умовах ринкової економіки вважається основним фактором розвитку організацій і підприємств, на що і повинна бути зорієнтована українська інноваційна діяльність [4, с. 115]. Необхідно зазначити, що основними двигунами інноваційного розвитку економіки будь-якої країни є підприємства, тому метою роботи є розгляд особливостей та перспектив інноваційної діяльності підприємств в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що вітчизняні та зарубіжні науковці займаються розглядом різноманітних питань формування і розвитку інноваційної системи України, інноваційної діяльності підприємств в різних сферах української економіки, серед них: Бондаренко А.М., Мазуренко В.П., Гіренко А.Т., Зубенко В.А., Амоша О.І., Келлер В., Ейткен Б., Бранслеттер Л., Едмондс К. та інші. Всі вони дійшли висновку, що якщо не використовувати сучасні технології, ігнорувати обмін інноваціями, то країна може залишитись далеко позаду в економічному розвитку.

Сьогодні інноваційна система України – це відкрита частина економіки, що покликана здійснювати модернізацію виробництва за допомогою розробки нового продукту і технологічного процесу, послуг та інших соціальних інновацій. Багато вчених вважають, що в умовах глобалізації, щоб досягти значних успіхів, країни повинні переходити від наздоганяючого розвитку до розвитку на технологічній основі. Україна на даний час використовує модель наздоганяючого розвитку, використовуючи досвід і запозичуючи виробничі та управлінські технології провідних країн [5, с. 21]. В українській інноваційній діяльності загалом існують певні фактори, що негативно відображаються на практичному використанні інновацій українськими підприємствами. До таких факторів належать: високі витрати на інновації, проблеми зі співробітництвом з висококваліфікованими спеціалістами, домінування певних підприємств та стереотипна схема створення та функціонування підприємств.

Багато країн здійснюють оцінку інноваційної діяльності організацій та підприємств. На міжнародному рівні широко використовується інтегральна оцінка стану розвитку інноваційної системи, де один з основних показників це глоба-

льний інноваційний індекс (GII). Згідно глобального інноваційного індексу 2014 р. Україна знаходилась на 63 місці серед 143 країн (у 2011 р. – на 60 місці серед 125 країн, у 2012 р. на 63 місці серед 125 країн, у 2013 р. на 71 місці серед 142 країн) [1, с. 115]. Тобто спостерігається хоч і незначне, але підвищення рівня інноваційного розвитку країни.

Основна проблема, що гальмує інноваційну діяльність в Україні це – недосконала система нормативно-методологічного забезпечення та державної підтримки. На сьогоднішній день в нашій країні діє значна кількість нормативних законодавчих документів, але вони характеризуються несистемністю та постійно змінюються, тому не можуть бути виконані чи дотримані в повному обсязі. Ще однією перешкодою в інноваційному розвитку є не досить розвинена фінансово-кредитна система України, це доводить те, що близько 60–70% заощаджень зберігається вдома, а тільки 30% в банківській системі, що зменшує можливості отримання підприємством необхідних йому кредитних ресурсів [2, с. 115]. А це в свою чергу призводить до того, що українські підприємства за інноваційною активністю залишаються на рівні 2000 р. і втрачають з кожним роком свій інноваційний потенціал.

У 2014 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1609 підприємств, або 16,1% обстежених. Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Херсонській, Запорізькій, Івано-Франківській, Харківській, Миколаївській, Сумській, Кіровоградській, Одеській, Львівській областях, а також у м. Києві. У розрізі видів економічної діяльності слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (38,2%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (34,0%), інших транспортних засобів (33,9%), підприємства з добування металевих руд (30,4%), підприємства з діяльністю, яка пов'язана з відходами (28,6%) та машинобудування (27,0%) [3, с. 1].

У 2014р. для здійснення інновацій 1206 підприємств витратили 7,7 млрд. грн., понад дві третини яких – на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 15,9% – на здійснення науково-дослідних розробок власними силами, 6,9% – на придбання результатів НДР у інших підприємств (організацій), 0,6% – на придбання інших зовнішніх знань (нових технологій) та 10,1% – на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій. Інноваційні види продукції впроваджували 600 підприємств, кількість яких становила 3661 найменування, з них 1314 – нові види машин, устаткування, прилади, апарати тощо. Нову виключно для ринку продукцію впровадили 137 підприємств із кількістю найменувань 540 одиниць.

Реалізацію продукції за межі України здійснювали 295 підприємств, обсяг якої становив 29,2% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції.

З метою здійснення нововведень 154 підприємства придбали 543 нові технології, з яких 117 за межами України [3, с. 2].

Проаналізувавши наведену інформацію, можна сказати, що українські підприємства бажають зберігати свої позиції на ринку, тому намагаються здійснювати певну інноваційну діяльність, але все ж таки вона залишається ще не достатньо продуктивною і для її стимулювання з боку держави необхідно здійснити певні заходи. До таких заходів можна віднести: надання пільг в оподаткуванні підприємствам, які реалізують інноваційні проекти; створення ефективної системи інноваційного кредитування; надання безвідсоткових кредитів чи кредитів на пільгових умовах малим підприємствам, що займаються науковими розробками; використання досвіду країн з розвинутою економікою; у банківській системі розширення ресурсної бази, це приведе до більш ефективного використання кредитних ресурсів; створення сприятливих умов для впровадження інновацій в сфері техніки і технології, управління та освіти; здійснення структурних технічних, технологічних і якісних змін в промисловості та сфері обслуговування; активне використання потенціалу міжнародного співробітництва та процесів глобалізації в економіці [2, с. 115; 5, с. 22].

Україна має можливості та підґрунтя для покращення своєї інвестиційної діяльності, але для цього необхідно обрати шляхи інноваційної політики на основі наступних пріоритетів: орієнтація на місію – політика, спрямована на обрані галузі; орієнтація на дифузію інновацій; змішана політика, що поєднує пріоритетні галузі та зосереджена на використанні інновацій.

Як висновок можна сказати, що Україна – це країна, яка може і намагається досягти успіхів в інноваційній діяльності, але на сьогодні існує низка проблем, що призводить до негативної практичної динаміки впровадження та використання інновацій. Тому необхідно створити стимулюючий механізм інноваційної активності, досліджувати світовий досвід стимулювання інноваційної діяльності та адаптувати його до вітчизняних умов розвитку економіки.

Література:

1. Амоша О.І. Національна інноваційна система України в контексті міжнародних порівнянь / О.І. Амоша, А.І. Ніколаєнко // Економічний вісник Донбасу. – 2015. – № 1 (39). – С. 115–121.
2. Бондаренко А.М. Шляхи активізації інноваційної діяльності підприємств / А.М. Бондаренко // Молодий вчений. – 2015. – Т. 17. – №. 2. – С. 113–116.
3. Доповідь Державної Служби Статистики України від 28.04.2015 «Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2014 р.» / Офіційний сайт публікацій документів Державної Служби Статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.
4. Левий В.В. Проблеми та перспективи участі України в міжнародному трансфері інноваційних технологій / В.В. Левий, Н.О. Дугієнко // Молодий вчений. – 2015. – Т. 16. – № 1. – С. 115–118.
5. Мазуренко В.П. Сучасні тенденції розвитку інноваційної системи України / В.П. Мазуренко, А.Т. Гіренко // Молодий вчений. – 2015. – Т. 18. – №. 3. – С. 20–24.

Ряшко Мар'яна

ст. гр. ФУДзм-11

Тернопільський національний економічний університет

vstojan@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Стоян В.І.

РЕФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

Принципи справедливого й неупередженого розподілу суспільного багатства між бюджетами різних рівнів, максимально можливого наближення надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача, прозору й об'єктивну процедуру міжбюджетних відносин визначив Бюджетний кодекс України [1, с. 7]. Саме ці принципи лягли в основу реформи міжбюджетних відносин в Україні, основною метою регулювання яких є забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків та фінансовими ресурсами, які повинні забезпечувати виконання цих повноважень [1, с. 81]. Таким чином, було створено науково обґрунтовану достатньо виважену нормативно-правову базу для реалізації принципів місцевої демократії.

Разом з тим, процес реалізації принципів місцевої демократії в Україні ще далекий до завершення. Потребує вирішення низка проблем, що мають місце. В першу чергу це стосується питань вдосконалення системи міжбюджетних відносин та необхідності їх реформування як фактора ефективного забезпечення соціального захисту населення. Має місце висока централізація бюджетних коштів, що може бути виправдано їх обмеженістю. У цьому випадку органи місцевої влади повинні відповідати за вирішення обмеженого кола питань, а в усьому іншому – бути виконавцями централізованих рішень. Однак така система міжбюджетних відносин вимагає розробки чітких критеріїв оцінки виконання делегованих функцій для здійснення контролю за цільовим і ефективним використанням державних коштів. Крім того, важливою передумовою ефективного витрачання цільових трансфертів є участь одержувача у витратах за рахунок власних коштів. Це призведе до появи додаткових можливостей місцевих органів влади фінансувати економічний напрям (через вивільнення фінансових ресурсів) та зменшення потреб в управлінні системою і, відповідно, до скорочення видатків на утримання органів управління [2].

Реформування бюджетної системи та міжбюджетних відносин вимагає нових підходів до управління бюджетними коштами, підвищення результативності бюджетних видатків. Значною мірою цьому сприятиме перехід регіонів на середньострокове фінансове планування та впровадження принципів бюджетування, орієнтованого на результат. Реалізація на практиці принципів бюджетування вимагає не тільки проведення контролю за правильністю використання бюджетних коштів, але й оцінки результативності їх використання у бюджетному році та в цілому після завершення бюджетної програми. Враховуючи великий обсяг роботи по проведенню аудиту в зарубіжній практиці до виконання цієї функції поряд з рахунковими палатами залучаються незалежні аудиторські

фірми. При цьому, до функцій аудиту додатково входять: підтвердження фінансової звітності органів виконавчої влади; аудит системи внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту, а також результативності управління суспільними фінансами [3, с. 6].

Вимагає законодавчого врегулювання процес середньострокового планування, яке починається з розгляду схвалених у попередньому бюджетному періоді (циклі) основних параметрів перспективного фінансового плану на відповідний рік, включає аналіз змін зовнішніх факторів і умов, обґрунтування змін, що вносяться в основні планові бюджетні показники, а також розробку бюджетних проектів на наступні роки. Тому, найближчим часом потрібно активізувати роботу по розробці нових і внесенню змін до чинних законодавчих документів, спрямованих на вдосконалення бюджетного процесу і міжбюджетних відносин на локальному рівні.

Для вдосконалення системи стратегічного бюджетного планування на середньостроковий та довгостроковий період, порядку складання і виконання бюджету на основі програмно-цільового методу, посилення контролю за процесом виконання бюджету необхідно:

— розробити та запровадити єдині національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку та єдиний план рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, які би узгоджувались з бюджетною класифікацією;

— удосконалити системи фінансової звітності та звітності про виконання бюджетів шляхом розробки та запровадження нових форм звітності, удосконалення методології їх складання та консолідації фінансової звітності з використанням сучасних інформаційних технологій;

— створити уніфіковану організаційну та інформаційну облікову системи, що передбачає: модернізацію фінансово-бухгалтерських служб; адаптацію бюджетної системи, створеної на засадах програмно-цільового методу, до нових методологічних принципів системи бухгалтерського обліку і складання звітності.

Поступове запровадження на практиці зазначених заходів сприятиме вдосконаленню системи міжбюджетних відносин, зміцненню матеріальної та фінансової основ місцевого самоврядування.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102456.html.
2. Прес-реліз до засідання круглого столу: «Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Силуанов А.Г. Повышение эффективности межбюджетных отношений и качества управления общественными финансами / А.Г. Силуанов // Финансы. – 2006. – № 1. – С. 3–9.

Саф'янюк Галина

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет

avardsavi@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Досвід розвинених країн свідчить, що важливу роль у забезпеченні економічного зростання, стабілізації фінансового сектору відіграють фінанси домогосподарств. Фінансові ресурси населення стають головним джерелом інвестування в розвиток реального сектору економіки. Саме це обумовлює значимість та актуальність дослідження фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств.

Вивченню фінансової поведінки домогосподарств присвячені праці, автори яких є представниками різних галузей науки – соціології, економіки, демографії, психології тощо. Так, економісти вивчають фінансову поведінку з точки зору формування доходів і витрат, бюджетування; соціологи звертають увагу на поведінкові аспекти різних соціальних груп у певних економічних умовах, здійснюють їх соціологічний аналіз. Демографія вивчає певні особливості діяльності домогосподарств з боку різних демографічних складових: шлюб, кількість дітей у родині, розлучення та яким чином вони впливають на фінансову поведінку всього домогосподарства в цілому та кожного його члена окремо. Психологи досліджують, яким чином знання, настанови, сімейні морально-етичні норми впливають на фінансову поведінку особистості, які фактори змінюють її, як індивід реагує на зміну й агресію зовнішнього середовища.

Переважно під фінансовою поведінкою розуміють поведінку домогосподарств або індивідів у процесі формування та реалізації грошових коштів. Є.В. Галишнікова вважає, що це будь-яка фінансова активність громадян, до якої відносяться: фінансове планування, страхування, заощадження, інвестиції, мінімізація ризиків, розрахунково-касові операції тощо [1, с. 134].

З точки зору економічної соціології розглядає фінансову поведінку російський вчений А.І. Фатіхов, який під цією категорією розуміє «...діяльність індивідів, соці-альних груп і спільнот для досягнення загальних та особистих цілей, спрямованих на задоволення власних потреб через використання фінансових ресурсів при взаємодії між собою та фінансовими інститутами» [2, с. 5].

Є.Є. Бикова визначає, фінансову поведінку як проекцією сукупності фінансових стратегій, які реалізуються домогосподарством [3, с. 92].

Колектив російських вчених трактує фінансову поведінку як систему (соціальних) дій, вчинків індивідів і соціальних груп на фінансовому ринку з використання наявних грошових ресурсів з метою отримання максимального прибутку [4, с. 235].

Т. Єфременко також дотримується думки, що фінансова поведінка населення – це «...форма діяльності індивідів і окремих соціальних груп на фінансовому ринку, що пов'язана з перерозподілом грошових ресурсів, зокрема їх інвестуванням» [5, с. 167]. У цих визначеннях мова йдеться про діяльність, пов'язану із функціонуванням фінансових ринків і стратегій інвестування існуючих активів, грошових коштів.

Разом з тим, існує більш широке розуміння цієї економічної категорії, надане Т.О. Кізимою, яка під фінансовою поведінкою розуміє діяльність членів домогосподарств, пов'язану із розподілом і перерозподілом грошових ресурсів, у результаті чого відбувається формування відповідних фондів грошових коштів (індивідуальних і спільних фондів споживання, резервного фонду, фонду заощаджень тощо) та їх використання на певні цілі» [6, с. 20]. У цьому визначенні, окрім поведінки на фінансовому ринку, йде мова про характеристику й інших видів діяльності домогосподарств, пов'язаних із економічною, суспільною, культурною та іншими сторонами їх життєдіяльності.

Російська дослідниця О.В. Кузіна під фінансовою поведінкою розуміє сукупність рішень із збереження та залучення, інвестування заощаджень в реальні активи (включаючи й нерухомість) та фінансові активи, а коли мова йде про домогосподарства, що відносяться до малого та середнього бізнесу, й у виробництво, тому що в такому випадку здійснити поділ інвестицій на особисті та ділові майже неможливо [7, с. 59].

І.А. Ломачинська вбачає у фінансовій поведінці домогосподарств дії населення на фінансовому ринку щодо перерозподілу та інвестування грошових ресурсів, що визначається ціннісними орієнтаціями, стандартами фінансового споживання, стратегіями оптимізації фінансового вибору, ступенем раціональності або ірраціональності у прийнятті рішень тощо [8, с. 143].

Як бачимо, більшість вчених під фінансовою поведінкою розуміють форму діяльності індивідів (соціальних груп) з розподілу або перерозподілу грошових коштів з метою формування фондів та їх використання на певні цілі.

На фінансову поведінку домогосподарств впливають багато факторів: економічні, політичні, соціальні, культурні та субкультурні, психологічні та демографічні.

Рівень доходу, темп інфляції, довіра до фінансових установ, рівень фінансової освіченості, умови договору (кредитного, страхового тощо), фіскальна та бюджетна політика держави, гарантії (держави або установи), життєвий цикл домогосподарства все це є економічними чинниками, що мають вплив на поведінку домогосподарств.

Політичні фактори знаходять своє відображення в рівні довіри до влади, що дає змогу ефективного ведення бізнесу та характеризують законодавчу, нормативно-правову базу функціонування ринку фінансових послуг.

Вплив культурних чинників на стиль ведення бізнесу, укладання контрактів і ведення переговорів, а також релігійні, субкультурні традиції та установки є дуже важливим.

Демографічні фактори характеризують вплив статевовікових, подружніх та інших особливостей (освіта, мовна культура, структура родини) домогосподарства на фінансову поведінку домогосподарств.

Соціалізація особистості, рівень освіти, соціальні мережі, рекомендації колег, друзів, близьких родичів, належність до того чи іншого соціального класу (прошарку) відносяться до соціального фактору.

Попередній досвід здійснення фінансових операцій, тип особистості, мотивація до якогось поведінкового аспекту (заощадження, споживання тощо), ставлення до грошей, склад характеру та переконання є основними аспектами психологічних факторів впливу.

Таким чином, можна зробити висновок, що фінансова поведінка є складним поняттям і процесом, на який впливає багато чинників та який залежить як від внутрішнього світу самого індивіда, так й від оточуючого його зовнішнього середовища.

Література:

1. Галишнікова Е.В. Финансовое поведение населения: сберег или тратит / Е.В. Гаишнікова // Финансовый журнал. – 2012. – № 2. – С. 133–140.
2. Фатихов А.И. Финансовое поведение социальных групп населения большого города в современном российском обществе: Автореф. дис. канд. социол. наук: 22.00.04 / А.И. Фатихов. – Уфа, 2011. – 25 с.
3. Быкова Е.Е. Характеристика инвестиционных стратегий поведения домашних хозяйств / Е.Е. Быкова // Финансы. – 2008. – № 4. – С. 91–95.
4. Экономическая социология / Под ред. В.И. Верховина. – М.: Изд-во «ИМТ», 1998. – 446 с.
5. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України / Т. Єфременко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 165–175.
6. Кізіма Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу / Т.О. Кізіма // Світ фінансів. – 2011. – № 4. – С. 19–26.
7. Григор'єв Л. Російський середній клас: аналіз структури та фінансової поведінки / Л. Григор'єв, А. Салмину, О. Кузіна. – М.: Екон-Інформ, 2009. – 148 с.
8. Ломачинська І.А. Оптимізація фінансової поведінки домогосподарств у трансформаційній економіці України / І.А. Ломачинська // Економічний простір. – 2011. – № 49. – С. 141–149.

Северин Наталя

ст. гр. 526

Бердянський державний педагогічний університет

severin.natali@mail.ru

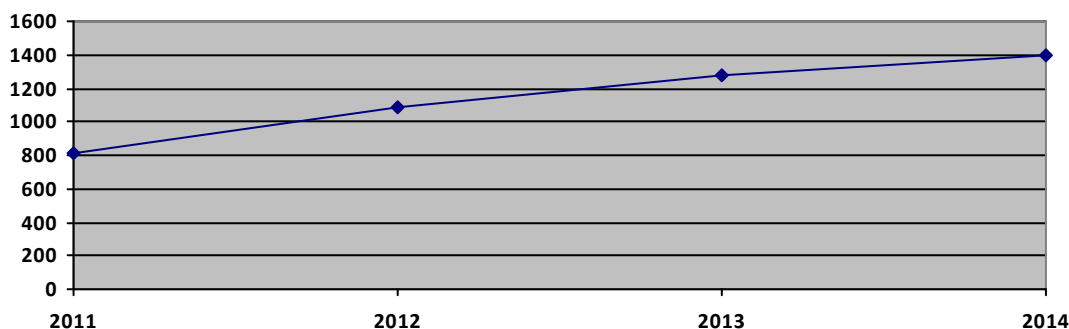
Науковий керівник – к.е.н., доцент Костенко Г.П.

АНАЛІЗ РИНКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розвиток ринкових відносин в Україні сприяв формуванню вітчизняного ринку послуг з медичного страхування. Основними його учасниками є страхові компанії, які пропонують відповідні послуги, страхувальники (фізичні і юридичні особи), страхові посередники, асистуючі компанії (асистанс), медичні установи. Цей ринок, як і будь-який інший, передбачає самостійність суб'єктів ринкових відносин, їх рівноправне партнерство, розвинену систему горизонтальних і вертикальних зв'язків між ними, спільне визнання потреби у страховій послугі з медичного страхування (МС), яка пропонується страховиком на умовах еквівалентного обміну з метою одержання прибутку. В умовах кризи вітчизняної системи охорони здоров'я залучення можливостей ринку медичного страхування для розв'язання проблем забезпечення громадян України якісними медичними послугами набуває особливого значення.

Мета дослідження полягає у аналізі основних показників розвитку вітчизняного ринку медичного страхування та виявленні проблем, пов'язаних з організацією та здійсненням цього виду страхування.

Проблемам розвитку вітчизняного страхового ринку присвятили свої праці такі українські науковці, як В. Базилевич, О. Барановський, О. Василик, О. Гаманкова, С. Осадець та інші. Проте, теоретичні та практичні аспекти організації та функціонування добровільного медичного страхування потребують більш ґрунтовного дослідження.

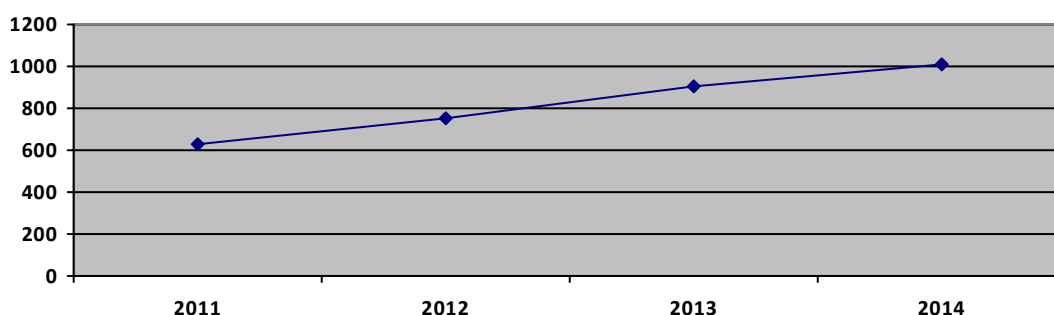
Рис. 1. Динаміка чистих страхових премій на ринку ДМС України за 2011–2014 рр.*

* Складено автором на основі [1].

Добровільне медичне страхування (ДМС) є одним із сегментів вітчизняного страхового ринку, який досить активно розвивається в Україні. Протягом

2011–2014 рр. спостерігається його позитивна динаміка за показником чистих страхових премій (рис. 1). Так, з 2011 по 2014 рр. щорічні темпи приросту чистих страхових премій на ринку ДМС України в середньому становили 0,2%. Відповідними показниками за цей період характеризується динаміка чистих страхових виплат на ринку добровільного медичного страхування (рис. 2). Відзначається, що середньорічні темпи приросту чистих страхових виплат на ринку ДМС України становлять 0,17%.

За окреслений період підвищився рівень виплат за договорами ДМС, одним з чинників якого є щорічне зростання кількості врегульованих страхових випадків. Так, за інформацією Insurance Top у 2014 р. врегульовано 2292,9 тис. таких випадків, що на 131,7 тис. або на 6.1% більше ніж у 2013 р. [2].

Рис. 2. Динаміка чистих страхових виплат на ринку ДМС України за 2011–2014 рр.

Наведені дані свідчать, що МС належить до класичних видів страхування з яскраво вираженою соціальною спрямованістю. Це підтверджується й аналізом рівня виплат, який демонструють за підсумками 2014 р. страхові компанії (СК) – лідери цього ринку (табл. 1). Переважна більшість страховиків, які входять до ТОП-10 за обсягами страхових премій, мають за ДМС доволі високий рівень виплат, що коливається від 59,3% (СК «Українська страхова група») до 120,3% (СК «ІНГО Україна»). Виняток становлять лише дві компанії з групи ТОП-10: СК «Українська пожежно-страхова компанія», яка продемонструвала рівень виплат 19,7% і СК «Дніпроінмед» – 36,9%.

Аналіз даних зазначених страхових компаній доводить високу збитковість ДМС. Специфіка страхування як виду підприємницької діяльності пов'язана з тим, що чим більші надходження за певним видом страхування має СК, тим більшою є й вірогідність відповідного зростання страхових виплат, оскільки пропорційно з надходженнями зростають страхові зобов'язання.

Серед причин високого рівня збитковості добровільного медичного страхування експерти називають зростання кількості звернень клієнтів за медичною допомогою як наслідок погіршення якості здоров'я та старіння населення, вибагливість клієнтів, недосконалість служб андеррайтингу, використання економічно необґрунтованих тарифів, незадовільну організацію роботи з урегулю-

вання збитків, низьку клієнтоорієнтованість державних лікувально-профілактичних установ, завищені витрати на ведення справи, у т.ч. комісійні винагороди страхових посередників – продавців послуг з ДМС.

Таблиця 1

Рівень виплат за ДМС лідерами ринку медичного страхування, 2013 р.*

Місце в рейтингу	Страхова компанія	Сума страхових премій, тис. грн.	Сума страхових виплат, тис. грн.	Рівень виплат, %
1	Нафтогазпром	268,4	170,8	63,6
2	Провідна	137,4	126,2	91,8
3	ІНГО Україна	93,6	112,6	120,3
4	АСКА	88,7	61,8	69,6
5	УНІКА	74,6	59,1	79,1
6	Дніпроінмед	64,6	23,8	36,9
7	УПСК	43,9	8,6	19,7
8	Альфа страхування	37,4	30,3	81,1
9	Allianz Україна	36,5	29,2	80,2
10	Українська страхова група	33,5	19,9	59,3

* Складено автором за даними [2].

Дієвий засіб обмеження обсягів потенційних виплат – ретельний відбір ризиків, що й намагаються здійснювати СК. Найчастіше йдеться про надання переваги корпоративним клієнтам, оскільки, на думку багатьох страховиків, збитковість добровільного медичного страхування за договорами зі страхувальниками – фізичними особами апріорі є високою. Крім того, є всі підстави очікувати й подальшого її зростання. Тому страховики намагаються укладати договори передусім зі страхувальниками – юридичними особами. Це пов'язано з наявністю нижчого ризику антиселекції (порівняно з фізичними особами). Співвідношення корпоративного та індивідуального страхування в сегменті ДМС становить наразі 70/30 відповідно.

Найбільш привабливими страхувальниками вважаються □ корпоративні клієнти з чисельністю персоналу 100–500 осіб. При цьому обсяг страхових премій за кожним договором страхування має становити не менше 500 тис. грн. Лише за таких обставин збитковість ДМС сприймається страховиками як прийнятна. В боротьбі за клієнтів страховики часом вживають методи недобросовісної конкуренції, наприклад, демпінгування, що може призвести до втрати платоспроможності й здатності відповідати за своїми страховими зобов'язаннями. Усі страхові компанії пропонують практично одні ті самі програми медичного страхування зі схожим набором послуг, прикріплення до одних і тих самих клінік із приблизно однаковим сервісом з організації медичної допомоги (табл. 2). За таких умов страхувальники закономірно обирають демпінгові ціни на послуги з медичного страхування, оскільки незрозуміло, чим обумовлена різниця в ціновій політиці страховиків.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика програм ДМС лідерів вітчизняного ринку медичного страхування*

Критерії порівняння	Страхова компанія (назва програми ДМС)			
	Нафтагазстрах	ІНГО Україна (програма «Невідкладна допомога»)	Провідна (програма «Провідна турбота про родину»)	Альфа страхування
Види послуг, що надаються				
Швидка та/або невідкладна допомога	+	+	+	немає даних (н/д)
Екстрена стаціонарна допомога	+	+	+	н/д
Екстрена стаціонарна допомога	+	+	+	н/д
Медикаментозна допомога	+	-	-	н/д
Амбулаторно-поліклінічне лікування	+	-	+	н/д
Категорія застрахованих осіб	3-50 років	17-60 років	3-50 років	6-60 років
Територія покриття	Україна	н/д	н/д	Київ, Україна
Строк дії договору, роки	1	1	1	1
Розмір страхової суми, грн.	70 000-220000	75 000	н/д	10000-125000
Вартість полісу, грн.	3000-16000	н/д	2500-4500	н/д

* На основі матеріалів ТДВ Страхова компанія «Нафтагазстрах», ПрАТ «Акціонерна страхова компанія «ІНГО Україна», ПрАТ «Страхова Компанія «Провідна», ПрАТ «Альфа страхування».

Слід зазначити, програми СК «Нафтагазстрах» та СК «Провідна» (програма «Провідна турбота про родину») схожі за пакетами послуг та категорією застрахованих осіб. При цьому вартість поліса та розмір страхової суми у СК «Нафтагазстрах» є найвищими серед запропонованих. СК «ІНГО Україна» за програмою «Невідкладна допомога» пропонує надання швидкої, невідкладної та екстреної стаціонарної допомоги у клініках державного та відомчого підпорядкування строком на 1 рік (як і інші СК) та страховою сумою в розмірі 75000 грн.

Пропозиція щодо медичної страховки СК «Альфа страхування», яка діє на території України, спрямована на сімейні послуги, але передбачає суттєву різницю між мінімальною та максимальною страховими сумами. Серед страхових ризиків виділяють гострі (раптові) захворювання, загострення хронічного захворювання, розлад здоров'я внаслідок нещасного випадку.

Отже, аналіз стану та проблем розвитку ринку медичного страхування в Україні свідчить про необхідність подальших пошуків шляхів оптимізації вартості послуг добровільного медичного страхування, які б забезпечили баланс

інтересів страховиків і страхувальників та сприяли розвитку цього соціально значимого й необхідного для країни сегмента страхового ринку. Крім того, окремого дослідження потребує діяльність медичного асистансу як надійної служби допомоги страхувальникам та укріплення партнерських відносин між страховими компаніями і різнопрофільними медичними установами.

Література:

1. Аналітична інформація щодо ринку медичного страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/>.
2. Аналітична інформація щодо аналізу медичних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/top>.

Семена Ольга

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

semena.olga@yandex.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Реформування всієї системи економічних відносин, соціальні перетворення та трансформаційні зрушення, що сьогодні відбуваються в Україні, надають особливої ваги розв'язанню проблем страхового захисту суспільства, страхового відшкодування в транспортній системі, які спонукають до пошуку дієвих методів, механізмів регулювання на страховому ринку, ресурсів страховиків і страхувальників та їх ефективного використання під час реалізації страхових випадків, які виникають внаслідок дорожньо-транспортних пригод (ДТП).

Важливим внеском у розвиток автотранспортного ринку та страхування стали дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених Адамчука Н.Г., Богаченко В.Г., Балабанова І.Т., Гінзбурга А.І., Гомелля В.Б., Зальотова О.М., Казакова А.А., Лемера Ж., Медведєва А.А., Міллермана А.С., Юлдашева Р.Т., Томіліна В.Н., Самохвалова О.В., Шахова В.Г., Турбіної К.Е., Соболева А.М., Бондаря Ю.В., Кулаєва Ю.Ф., Щелкунова В.І. Утім, у зв'язку із швидкимизмінами, що відбуваються в економіці України, дослідження проблем, які гальмують розвиток автотранспортного страхування в Україні, набуло ще більшої актуальності.

Особливу увагу слід уділити проблемі соціального захисту громадян в системі автострахування, що зумовлено зростанням кількості автомобілів в Україні, стрімким збільшенням аварій на дорогах, що шкодять здоров'ю громадян та їх майну.

Автостраховання чи страхування автотранспорту – це підгалузь страхування легкових та вантажних автомобілів, автобусів, мотоциклів та інших засобів автотранспорту.

На вартість автострахування впливає: марка та модель транспортного засобу, вартість авто та/чи додаткове обладнання, рік випуску, стаж водія, кількість страхуємих авто та водіїв, строк дії договору, розмір франшизи, амортизаційний знос деталей, форма оплати, обсяг ризиків що покриваються.

Страхові ризики, які покриває автострахування:

- повне КАСКО (страхування проти пошкоджень та угону);
- шкода (страхування тільки від пошкоджень);
- додаткове обладнання (страхування всього, що не входить в заводську комплектацію);
- цивільна відповідальність водія (страхування відповідальності перед третіми особами за нанесення шкоди їх майну, життю чи здоров'ю; покриваються збитки потерпілим, які не оплачуються за полісом обов'язкового страхування відповідальності автовласників);
- нещасний випадок (страхування водія та пасажирів на випадок смерті чи отримання травм у наслідок дорожньо-транспортних пригод) [4].

До автострахування відносяться види страхового захисту, що безпосередньо пов'язані з автомобілями, водіями та пасажирами, відповідальністю осіб, які експлуатують транспортні засоби:

КАСКО – вид страхування, який захищає безпосередньо автомобіль (корпус наземного транспортного засобу).

ОСЦПВВНТЗ (Автоцивілка) – обов'язковий для всіх водіїв вид страхування. Націлений на захист потерпілих в ДТП в межах України.

«Зелена Картка» – обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за межами України на території країн-учасниць міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка».

ДСЦВ – добровільний вид страхування, додатковий до полісу ОСЦПВВНТЗ. Поліс добровільного страхування відповідальності автовласників (ДСЦВ) забезпечує відшкодування заподіяної внаслідок ДТП шкоди у разі, якщо її розмір перевищив страхову суму, передбачену полісом ОСЦПВ.

Аналізуючи стан ринку автострахування зауважимо, що у порівнянні з 1-им півріччям 2014 р. на сьогодні (за 1 півріччя 2015 р.) зафіксовано збільшення валових страхових премій таких видів страхування, як: страхування вантажів та багажу (збільшення валових страхових платежів на 898,8 млн. грн. (151,1%)); автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») (збільшення валових страхових платежів на 681,2 млн. грн. (22,7%)) [5].

В рейтинговому списку страхових компаній, що займаються автотранспортним страхуванням у першому півріччі 2015 р. можна виділити наступні:

— КАСКО – СК «АХА Страхування» (обсяг зібраних страхових премій – 313 779,0 тис. грн., обсяг виплат страхового відшкодування – 163 388,0 тис. грн.);

— ОСЦПВ – НАСК «Оранта» (обсяг зібраних страхових премій – 131 073,7 тис. грн., обсяг виплат страхового відшкодування – 35 252,6 тис. грн.);

— «Зелена картка» – СГ «ТАС» (обсяг зібраних страхових премій – 109 689,1 тис. грн., обсяг виплат страхового відшкодування – 29 525,8 тис. грн.);

— ДСЦВ –СК «Перша» (обсяг зібраних страхових премій – 29 092,0 тис. грн., обсяг виплат страхового відшкодування – 1 330,0 тис. грн.) [5].

Аналіз автотранспортного страхування дає можливість осмислити процес початку та становлення страхової діяльності, операцій зі страхування та, при необхідності створення конкурентоспроможного страхового ринку України.

Оцінка стану ринку автотранспортного страхування виявила низку проблем, які стримують розвиток ринку автострахування України, а саме: зменшення попиту на послуги автострахування з боку потенційних страхувальників, погіршення загальногостану платоспроможності страховиків, відсутність якісної статистичної інформації в страховому секторі, недосконалість законодавчого регулювання, низький рівень послуг, що надаються окремими страховиками та наявність випадків шахраювання.

Вирішення саме цих проблем дозволить покращити ситуацію на страховому ринку, а також вдосконалення існуючих методів, а не впровадження нових.

Література:

1. Ручкіна В.М. Система страхування в країнах перехідної економіки: сутність, механізм функціонування, тенденції: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. екон. наук.: спец. 08.00.01 «Економічна теорія» / В.М. Ручкіна. – 2008.

2. Мухіна О.В. Страховий ринок України: стан та проблеми розвитку / О.В. Мухіна // Інвестиції: Практика та досвід. – 2010. – № 3. – С. 50–52.

3. Позднякова Л.О. Проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання в сучасних умовах / Л.О. Позднякова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 250–254.

4. Онищенко Н.В. Методи регулювання ринку транспортного страхування України // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: Збірник наукових праць. – Вип. 10. – К.: НАУ. – 2003. – С. 108–114.

5. Інтернет-журнал «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/ratings/nonlife/>.

Середа Ольга

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет
olhasereda44@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н, доцент Письменний В.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ФРАНЦІЇ

У більшості країн ЄС діє ефективна система державних контрольно-ревізійних органів – парламентських й урядових, а організація контролю розглядається як невід’ємна складова управління публічними фінансами та матеріальними ресурсами. Враховуючи те, що сьогодні наша держава прагне зблизитись з Європою, це орієнтує її на використання нових підходів до організації державного фінансового контролю. Вважаємо, що досвід Франції є найбільш прийнятний для України з огляду на те, що структура контролюючих органів і покладені на них функції практично ідентичні.

Серед науковців і практиків все більшої уваги набувають питання організації державного фінансового контролю. Це передусім стосується таких вітчизняних вчених як І. Басанцов, М. Білуха, О. Василик, В. Дем’янишин, О. Кириленко, І. Стефанік, В. Федосов, В. Шевчук, С. Юрій та багатьох зарубіжних науковців – А. Арене, К. Боршарт, К. Вайс, Б. Гурнет, Дж. Лоббек, Е. Майер, Б. Палмер, Б. Райан, Дж. Робертсон, С. Томкінс. Однак, сучасний стан функціонування систем державного фінансового контролю в різних країнах світу ще залишаються не достатньо вивченими та не адаптованими до українських реалій.

Актуальність дослідження визначила головну ціль публікації – вивчення організаційних аспектів функціонування контролюючих органів у Франції. З огляду на системні проблеми, характерні для органів державного фінансового контролю в Україні, а також необхідність якісних змін, кращі зразки французького досвіду можна адаптувати до нашої держави.

Організації державного фінансового контролю у Франції притаманні високий ступінь централізації та наявність жорстких вертикальних міжвідомчих зв’язків. Функції щодо здійснення урядового фінансового контролю виконують самостійні підрозділи Міністерства економіки, фінансів і промисловості, а саме: Генеральна дирекція державного бухгалтерського обліку, Головне податкове управління, Головне управління митниці і непрямих податків, Генеральна інспекція фінансів [1].

Одним з основних підрозділів, який здійснює урядовий фінансовий контроль, є Генеральна дирекція державного бухгалтерського обліку, за аналогією якої в Україні функціонує Державна казначейська служба. Цей підрозділ здійснює попередній контроль за дотриманням розпорядниками бюджетних коштів затверджених кошторисів й інших фінансових нормативів (такий контроль попереджає та не допускає фінансово-бюджетні порушення). Для забезпечення

належної фінансової дисципліни казначейськими працівниками в системі Генеральної дирекції державного бухгалтерського обліку створено такі види внутрішнього контролю як контроль за роботою персоналу і внутрішній аудит.

Разом з тим, у Франції функціонує система незалежного фінансового контролю за видатками державного бюджету всіх розпорядників й одержувачів бюджетних коштів, яку реалізує Рахункова палата (формується парламентом), а за видатками місцевих бюджетів – регіональні рахункові палати (створюються органами місцевого самоврядування) [2]. Рахункова палата незалежна від парламенту й уряду, а відтак крім контрольної функції, здійснює судовий нагляд за індивідуальними рахунками управління головних державних бухгалтерів [3]. Разом з тим, Рахункова палата здійснює загальне керівництво регіональними рахунковими палатами.

Генеральна інспекція фінансів Франції за своїми функціями є аналогом Державної фінансової інспекції України. Цей орган контрольними заходами сприяє законному і ефективному управлінню державними коштами. Його основним завданням є здійснення з власної ініціативи урядового контролю за цільовим використанням бюджетних коштів в будь-якій установі, організації чи на підприємстві, а також за зверненням органів самоврядування може перевіряти використання коштів місцевих бюджетів [4].

Фінансовий контроль за сплатою податків і зборів юридичними особами у Франції виконують підрозділи Головного податкового управління та Головного управління митниці і непрямих податків. У французькій практиці не застосовується така форма контролю, як ревізія, але перелік видів контролю, є більшим, ніж у контрольно-ревізійних органів України, і здійснюється у формах: аналізу, моніторингу, перевірки, фінансово-адміністративного аудиту, дослідження, надання консультативної допомоги. В середньому за рік перевірки складають 24%, аудити – 26%, дослідження – 29%, інше – 21%.

Контроль за діяльністю державних підприємств Франції (частка яких становить 20%) поділяється на внутрішній, який здійснюють фінансові контролери підприємств, державні бухгалтери, Генеральна інспекція фінансів та зовнішній – здійснює Рахункова палата та її регіональні підрозділи. Попередження дублювання в роботі органів урядового фінансового контролю у Франції забезпечується як чітким розподілом об'єктів контролю, так і регулюванням взаємовідносин шляхом визначення пріоритетних напрямів та узгодження основних програм та методик контролю, які розглядаються і погоджуються органами з гармонізації системи контролю [5].

Україні потрібно використовувати досвід Франції, зокрема щодо системи урядового фінансового контролю, для чого необхідно:

— врегулювати право органів Державної фінансової інспекції оцінювати стан внутрішнього фінансового контролю у розпорядників і одержувачів бюджетних коштів;

— законодавчо закріпити систему внутрішнього контролю, яку організовує керівник установи, організації чи підприємства;

— визначити повноваження на перевірку рівня контрольно-економічної роботи місцевих фінансових органів, органів Державної казначейської служби України та Державної фіскальної служби України;

— забезпечити поєднання в роботі контрольних органів функцій попереднього, поточного і наступного фінансового контролю, а також зменшити дублювання контрольних функцій в роботі контрольно-ревізійних органів.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що для підвищення ролі державного фінансового контролю в Україні та вирішення основних проблем, необхідно реформувати систему державного фінансового контролю шляхом реалізації французького досвіду. Застосування такого досвіду має чимало переваг та в разі успішної реалізації наблизить Україну до світових стандартів і вимог, що сприятиме адаптації вітчизняного законодавства до законодавства розвинених країн світу.

Література:

1. Організація урядового фінансового контролю у Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article?art_id=34227&cat_id=34204

2. Мамишев А.В. Характерні аспекти організації державного фінансового контролю за рубежом / А.В. Мамишев // Фінансовий контроль. – 2003. – № 11. – С. 126–136.

3. Рахункова палата (juridictions financieres) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccomptes.fr>.

4. Генеральна інспекція з фінансів Франції (inspection generale des finances) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.igf.berguy.gov.fr>.

5. Даценко Г.В. Здійснення державного фінансового контролю в зарубіжних країнах / Г.В. Даценко, Д.В. Шпильова, К.Г. Синиченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64441.doc.htm.

Сидорчук Анастасія

ст. гр. ФіК-1

Національний університет біоресурсів і природокористування України

an.sidorchuk@yandex.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лабенко О.М.

ФОРМУВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В аграрній сфері кредитні ресурси відіграють вирішальну роль: сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів. Тому підприємства аграрного секто-

ра виступають на фінансовому ринку як одним із головних його учасників, так і боржників грошових ресурсів. Можливість реалізації кредитних відносин залежить насамперед від наявності вільних кредитних ресурсів у кредитора та від кредитоспроможності боржника. Актуальність полягає в тому, що ефективна оцінка кредитоспроможності клієнта на сьогодні – одне з найголовніших питань як для банківської системи так і для агросфери.

На сьогоднішній день функціонування аграрних підприємств неможливо уявити без залучення кредитних ресурсів, адже галузь сільського господарства є кредитомісткою галуззю. Аграрні підприємства для вирішення різних проблем все більше потребують залучення довгострокових фінансових ресурсів. Через високу ризикованість та низьку кредитоспроможність підприємств, а також відсутність механізмів іпотечного кредитування в даній галузі отримати кредити досить проблематично. Останнім часом розробляються і набувають практичного застосування нові механізми банківського кредитування і кредитоспроможність стає основою виникнення кредитних відносин. В аграрних підприємствах впродовж останніх років погіршився фінансовий стан, що негативно позначилось на їх кредитоспроможності, тому вони залишаються за межами інтересів банківських установ як основних кредиторів.

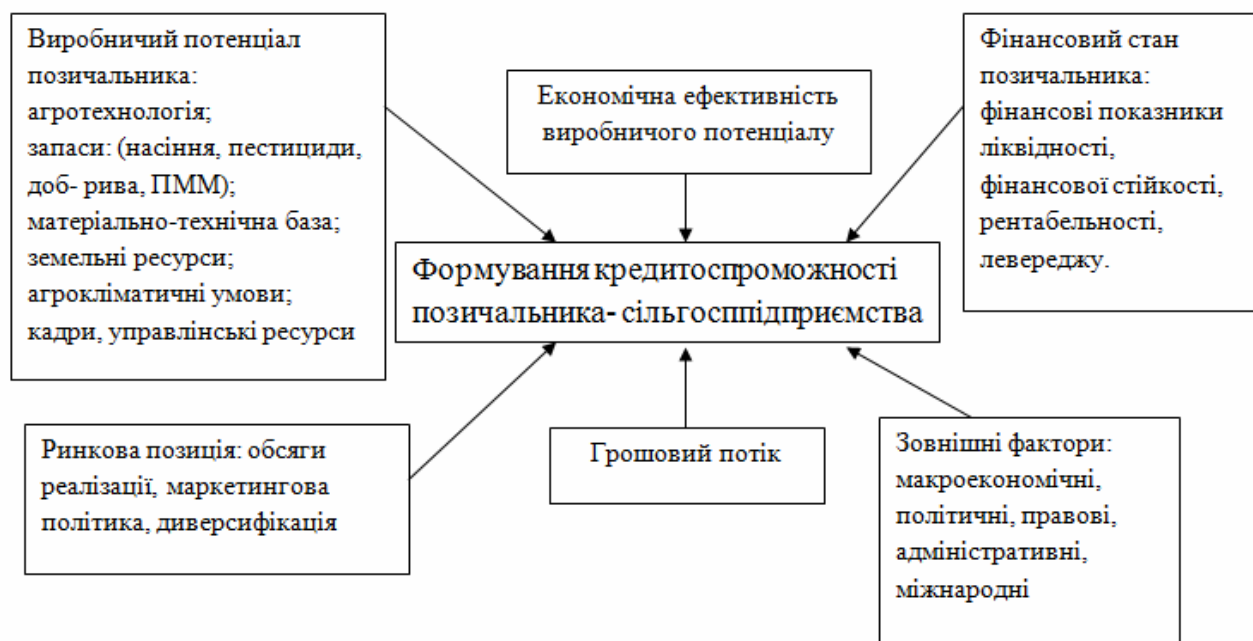
Метою дослідження є вивчення теоретичних аспектів з формування кредитоспроможності аграрних підприємств та проведення аналізу його окремих елементів.

Вагомий внесок у дослідження кредитоспроможності аграрної сфери внесли такі відомі вітчизняні економісти: В.Г. Андрійчука, А.А. Воронкової, О.В. Гриківської, О.В. Гудзя, М.Я. Дем'яненка, П.Т. Саблука, Д.С. Олійника, М.Й. Маліка. Серед зарубіжних вчених слід назвати праці В.Н. Єднорової, А.І. Ольшанського, Є.Б. Ширінської та інших.

Без фінансової підтримки підприємства агропродовольчої сфери не в змозі ефективно функціонувати. Недостатня кількість власних ресурсів та складність у залученні зовнішніх джерел фінансування позбавляє агропідприємства конкурентоспроможності як на вітчизняному ринку, так і на світовому. Попит сільськогосподарських товаровиробників на фінансові ресурси не задовольняється повною мірою. Відсутність ліквідної застави в агропродовольчих підприємств, незнання кредитних продуктів, які пропонуються різними установами банків, великий перелік документів для одержання кредиту тому кредитне забезпечення цих підприємств знаходиться на недостатньому рівні [3].

Кредитоспроможність аграрних підприємств формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Для більш повної та обґрунтованої оцінки кредитоспроможності позичальника необхідно застосовувати систему показників, які враховують усі прояви фінансово-господарської діяльності підприємства сільськогосподарської галузі, а саме: виробничий процес підприємства, забезпеченість ресурсами, раціональне їх використання, дотримання агротехно-

логії, диверсифікованість діяльності, вміння підприємства оперувати на ринку, реалізовувати свою продукцію та управляти грошовими потоками [1].

Рис 1. Фактори формування кредитоспроможності сільгоспідприємства

За умов такого підходу до оцінки кредитоспроможності акцент зміщується від безпосередньо фінансового стану клієнта до технологічних аспектів виробничої діяльності підприємства як передумови його фінансової стійкості та отримання достатнього рівня доходу. Таким чином можна отримати значно більше інформації про підприємство та його діяльність, що дає змогу суттєво зменшити невизначеність, а отже, і ризик неповернення коштів при кредитному забезпеченні підприємств агропродовольчої сфери.

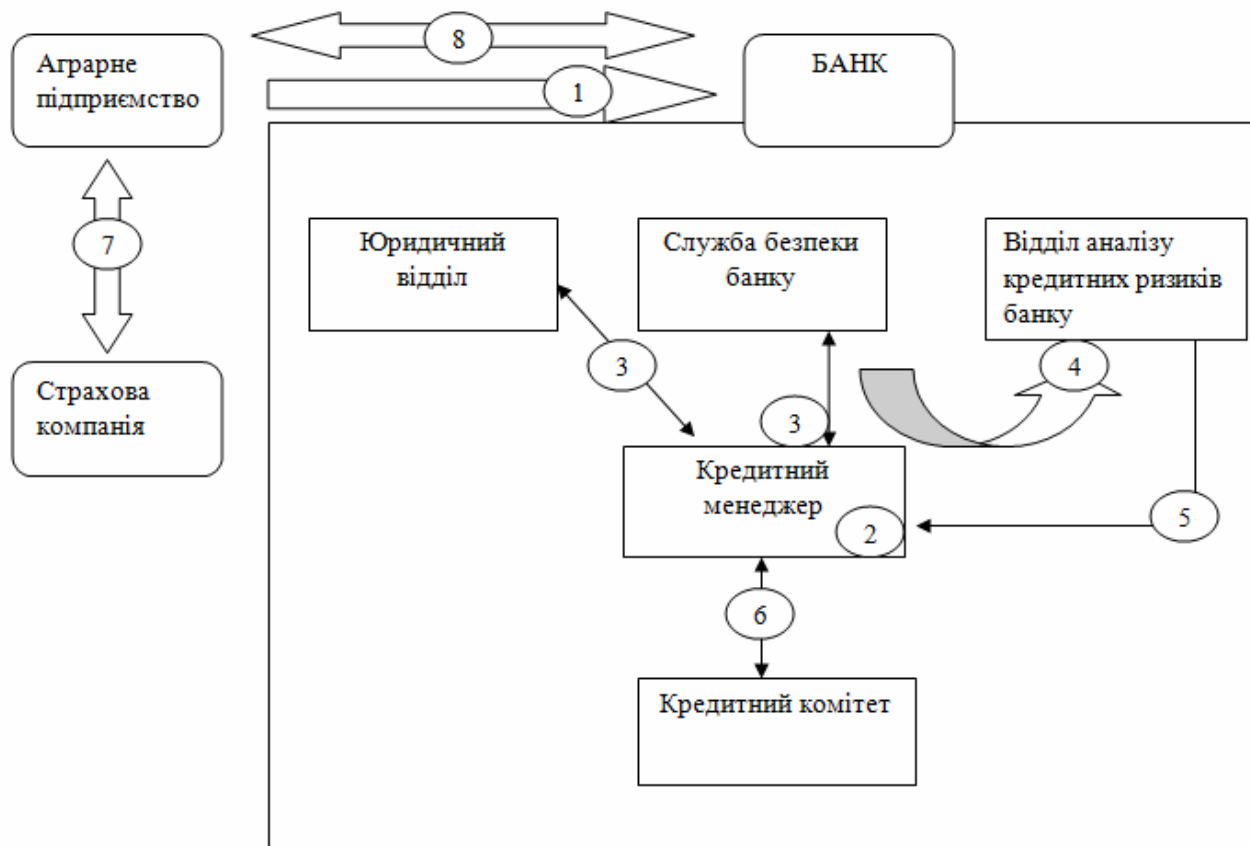
Щоб краще зрозуміти механізм кредитування банками аграрних підприємств, розглянемо ідеальний процес кредитування, під яким розуміємо позитивний висновок банку щодо видачі кредитних коштів певному суб'єкту господарювання.

Аграрні підприємства, які тільки планують отримати кредит, можуть звернутися в будь-який банк, його філії або відділення. Зазначені юридичні особи повинні мати ліцензію НБУ, а філії та відділення – дозвіл банку – юридичної особи на кредитування і знаходитися в тому ж регіоні, що і підприємства, які до них звертаються [5].

Слід сказати, що банки надають перевагу підприємствам, які вже є їх клієнтами, або тим, які з отриманням кредиту планують перейти на повне або часткове обслуговування банку, який надає кредит.

Отримати кредит може кожне кредитоспроможне аграрне підприємство за умови: що воно є клієнтом банку; має правові підстави для отримання кредиту і

реальні джерела для своєчасного його повернення та сплати відсотків за користування ним.

Рис 2. Процес банківського кредитування підприємств АПК

Аграрним підприємствам надаються:

1) Короткострокові кредити (до одного року):

— на покриття сезонних розривів між витратами та надходженнями коштів від реалізації продукції;

— заготовку продовольчих товарів від здавачів сільгосппродукції за рахунків власних ресурсів;

— поповнення оборотних коштів;

— придбання пально-мастильних матеріалів;

— придбання добрив, насіння;

— оплату обладнання і т. п.;

2) Довгострокові кредити (на три-п'ять років):

— на реконструкцію, модернізацію, розширення діючих основних фондів;

— будівництво нових об'єктів;

— придбання сільськогосподарської техніки, транспортних засобів і т. д.

Рис. 3. Заборонені цілі для надання кредитів

Рівень кредитоспроможності агроформувань знаходиться на низькому рівні: 20% підприємств аграрного сектора в 2013 р. залишаються збитковими, а темпи розвитку низькі й нестабільні. Хоча можна спостерігати зменшення кількості збиткових за досліджуваний період.

Сільськогосподарські підприємства мають вкрай незадовільну структуру активів. У загальній вартості майна понад 76% припадає на необоротні активи, переважну частку яких становлять основні засоби, що є неліквідними через високий рівень (70–80%) зносу й моральну застарілість [7]. Також банки мають обмежені можливості щодо стягнення проблемних та безнадійних боргів внаслідок недосконалості законодавчої бази. В результаті чого встановлюють високі відсоткові ставки й жорсткі вимогами до позичальників. Також гальмує розвиток кредитних відносин з аграрним сектором недосконала структура банківської системи.

Рівень кредитоспроможності аграрного сектору в значній мірі залежить від частки збиткових агроформувань [2].

Таблиця 1

Динаміка показників, що характеризують кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств

Найменування показників	Рік									2013,+,- до 2000
	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2011	2012	2013	
Продукція с.-г. в порівнянних цінах 2010 р.,% до попереднього року	109,8	101,2	119,7	102,5	117,1	98,5	119,9	95,5	113,3	+3,5
Збиткові підприємства,% до загальної кількості	34,5	53,8	33,8	4,7	35,7	30,5	17,0	21,7	20,2	-14,3
Рівень сукупної рентабельності (збитковості) галузі,%	-1,0	4,9	8,1	2,8	13,4	16,9	18,8	16,3	8,8	+9,8

Можемо спостерігати збільшення рівня сукупної рентабельності галузі та зменшення збитковості підприємств.

Навіть під час економічного зростання банківська система надавала перевагу кредитуванню не аграрної сфери, а інших галузей економіки. За умов економічної кризи загальне скорочення обсягів кредитування відбувається здебільшого за рахунок обмеження кредитування АПК. Банки починають застосовувати дискримінаційний механізм по відношенню до сільськогосподарських підприємств, тобто підвищують ставки кредитування, порівняно із суб'єктами господарювання інших галузей економіки [6].

Таблиця 2

Кредити, надані нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності станом на кінець березня 2015 р.

Види економічної діяльності	Усього	Питома вага, %
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	25232	5.58
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	124211	27,47
Переробна промисловість	149243	33.00
Усього	452201	

Також важливо розрахувати можливий план погашення по залучених кредитах, адже якраз найменший обсяг сплачених відсотків за кредитом визначає ефективність залучення позикових коштів. Тому приведемо розрахунок надання та погашення кредиту трьома різними способами і визначимо, який з них найефективніший.

Спосіб 1 – погашення кредиту стандартним (класичним) методом. Цей метод є найпоширенішим через простоту розрахунку плану погашення кредиту і вигідність для позичальника.

Наприклад підприємством одержано кредит розміром 700 тис. грн. строком на 4 роки під 17% річних. Кредит погашається рівними платежами плюс відсоток. Відсотки розраховуються раз на рік на кінцеву суму заборгованості за кредитом.

Таблиця 3

Погашення кредиту стандартним (класичним) методом

Рік	Сума кредиту	Тіло кредиту	Відсотки, %	Річні виплати
1	700	175	119,0	294
2	525	175	89,25	264,25
3	350	175	59,5	234,5
4	175	175	29,75	204,75
Усього	0	700	297,5	997,5

Спосіб 2 – погашення кредиту стандартним методом з пільговим періодом погашення кредиту. Може використовуватися сільськогосподарськими позичальниками з огляду на довготерміновий характер отримання віддачі від вкладених коштів (може досягати до одного року) при встановленій вимозі комерційних банків щомісячного повернення кредиту і відсотків за ним. Для здійснення розрахунків по цьому методу використаємо ті ж самі вихідні дані (розмір кредиту 700 тис. грн., строк 4 роки під 17% річних). Кредит погашається щорічними рівномірними виплатами з пільговим періодом 1 рік.

Таблиця 4

Погашення кредиту стандартним методом з пільговим періодом погашення

Рік	Сума кредиту	Тіло кредиту	Відсотки, %	Річні виплати
1	700	0,00	119	119
2	700	233,33	119	352,33
3	466,67	233,33	79,3	312,63
4	233,33	233,33	39,7	273,03
Усього	0	700	357	1057

Спосіб 3 – погашення кредиту рівними щорічними виплатами, які включають в себе тіло кредиту та відсоток (ануїтетний метод). Цей метод дає можливість сплати рівної щомісячної (щорічної) суми та відносну перевагу при передбаченій можливості у кредитній угоді дострокового повернення кредиту.

Для здійснення розрахунків по цьому методу використаємо ті ж самі вихідні дані. Кредит погашається рівними щорічними виплатами.

Рівна щорічна виплата (V_p) визначається за формулою:

$$V_p = K \times \{r \times (1 + r)^n / [(1 + r)^n - 1]\}, \text{ де}$$

K – сума кредиту;

r – відсоткова ставка за кредит;

n – термін кредитування.

Визначимо щорічну виплату (V_p) за формулою:

$$V_p = 700 \times \{0,17 \times (1 + 0,17)^4 / [(1 + 0,17)^4 - 1]\} = 255173 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, аналізуючи результати розрахунків можна зробити такі висновки: при погашенні кредиту щорічними платежами стандартним методом розмір сплачених відсотків за чотири роки становить 297,5 тис. грн. При погашенні кредиту стандартним методом з пільговим періодом кредитування в 1 рік розмір сплачених відсотків за чотири роки становить 357 тис. грн. При погашенні кредиту ануїтетним методом розмір сплачених щорічних відсотків 255173 тис. грн. Отже, якщо підприємство буде здійснювати погашення кредиту за першим методом (стандартним), то воно досягне економії своїх витрат на виплату відсотків порівняно з іншими методами.

Для комерційного банку недостатньо, щоб підприємство було лише платоспроможним, воно повинно бути саме кредитоспроможним, з огляду на те, що на відміну від інших зобов'язань, кредитні зобов'язання підприємства перед банком повинні бути погашені виключно грошовими ресурсами. Підприємство може бути визнано не платоспроможним, але кредитоспроможним, оскільки величезний вплив на останню має забезпеченість кредиту [4].

Основним критерієм у формуванні кредитних відносин між кредитором і клієнтом є кредитоспроможність позичальника. Саме оцінка кредитоспроможності, яку визначають банки для кожного аграрного підприємства, є необхідною умовою для укладення кредитної угоди і дає змогу оцінити чинники, які впливатимуть на непогашення позики. На сьогодні банківські установи та аграрні підприємства повинні стати партнерами у кредитних відносинах. Аграрії повинні довести, що вони спроможні в повній мірі скористатися взятими у борг коштами, надавши надійну заставу, та вчасно їх повернути. В свою чергу банківські установи повинні максимально враховувати особливості сільськогосподарського виробництва при наданні кредитів. Проблемою кредитного забезпечення аграрних підприємств є неврахування специфіки і особливостей аграрного сектора економіки при кредитуванні та при оцінці кредитоспроможності, нестабільна фінансова підтримка держави, а також нерозвиненість їх кредитування іншими кредитними структурами негативно позначається на кредитоспроможності аграрних підприємств.

Література:

1. Бурлан С.А. Методологічні аспекти оцінки кредитоспроможності підприємств аграрного виробництва / С.А. Бурлан, О.Б. Філімонова // Наукові праці. – 2008. – № 64. – С. 149–153.
2. Статистичний щорічник України за 2013 р. / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2014. – 533 с.
3. Правдюк О.Л. Особливості фінансової політики для аграрних підприємств / О.Л. Правдюк // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 84–87.
4. Дем'яненко М.Я. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика): монограф. / М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 302 с.
5. Кредитування і контроль: навч. посіб. / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
6. Дадашев Б.А. Кредитування агроформувань: проблеми та напрями стабілізації / Б.А. Дадашев, С.Г. Черемісіна // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – № 2. – С. 142–149.
7. Аранчій В.І. Кредит у системі фінансового забезпечення інвестиційного розвитку аграрних підприємств / В.І. Аранчій, О.П. Зоря, І.І. Петренко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2011. – № 4. – С. 120–124.

Скоробогатько Яна

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

yanaskorobogatk@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ОСЦПВ В УКРАЇНІ

Сьогодні на ринку страхових послуг України особливого розвитку набуло автостраховання. Так, за даними статистики, показник тяжкості наслідків автотранспортних аварій (кількість загиблих на 100 потерпілих) в Україні становить 13, що в 7–10 раз вище, ніж в інших країнах Європи. Окрім того, в Україні щороку відбувається понад 200 тис. автоаварій, які тягнуть за собою матеріальні пошкодження транспортних засобів, дорожніх споруд, будівель тощо, а отже, величезні матеріальні та моральні збитки. Через суди проходять цивільні та кримінальні справи десятків тисяч громадян, протягом багатьох років винуватці автоаварій виплачують компенсації потерпілим, значно погіршується матеріальний стан сімей обох сторін. Понад 2 тис. дорожньо-транспортних пригод відбуваються з вини водіїв невстановленого транспорту [1]. Отже, необхідним стало створення особливої системи соціального захисту постраждалих у вигляді страхування відповідальності власників наземно-транспортних засобів. Саме це і обумовлює актуальність даної теми.

Метою написання роботи є визначення основних проблем та перспектив розвитку страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Проблеми страхування цивільної відповідальності автовласників знайшли своє відображення у працях таких учених як В. Базилевича, О. Вовчак, Н. Внукової, О. Гаманкової, Т. Говорушко, О. Залєтова, Т. Кривошлик, М. Мниха, С. Осадця, Р. Пікус, Т. Ротової, В. Фурмана та ін.

Віддаючи належне праці учених у галузі страхування цивільної відповідальності автовласників, слід зазначити, що пошуки шляхів щодо підвищення його ролі у вирішенні соціально-економічних проблем суспільства продовжують залишатись актуальними.

Розглядаючи законодавчу базу страхування цивільно-правової відповідальності автовласників, зауважимо, що депутатами Верховної Ради України було підготовлено і внесено на розгляд законопроект № 2122а-1 «Про внесення змін до Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (щодо підвищення гарантій постраждалим у ДТП і вдосконалення системи органів управління і контролю МТСБУ) [2].

З метою посилення захисту застрахованих громадян та приведення, згідно з узятими на себе зобов'язаннями, законодавства України у відповідність з європейським (Директива № 2 009/103/ЄС від 16.09.2009), в законопроекті № 2122а-1 пропонується поетапне (до 2020 р.) збільшення розміру страхових

сум за шкоду, заподіяну майну потерпілих в 500 тис. грн. і за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю потерпілих у 1 млн. грн. Зауважимо, що на сьогоднішній день розміри страхових виплат обмежені наступними розмірами: 100 тис. грн. – при нанесенні шкоди життю та здоров'ю потерпілого і 50 тис. грн. – за шкоду, заподіяну майну [3]

Внесення відповідних змін до закону України «Про ОСЦПВНТЗ» обумовлене тим, що однією з основних проблем функціонування ринку обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів є недостатній розмір страхових сум з цього виду страхування, повністю невідповідний реальним витратам на оздоровлення та ремонт транспортного засобу (з урахуванням інфляції та зростання курсу іноземних валют).

Поряд зі змінами, що відбуваються на законодавчому рівні, професійною асоціацією страховиків і членами МТСБУ напрацьований законопроект, положення якого спрямовані на суттєве підвищення якості надання послуг, зокрема, в частині значного скорочення терміну виплат постраждалим у разі настання фактичної неплатоспроможності страховика-члена МТСБУ, не чекаючи завершення процедури банкрутства [4].

Даним проектом закону пропонується введення прямого врегулювання і електронного поліса, що призведе до підвищення прозорості діяльності та платоспроможності учасників ринку. Також в цьому документі містяться положення, спрямовані на вдосконалення системи корпоративного управління МТСБУ [4].

Зміни також були запропоновані зі сторони Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). Відповідно до цих змін, пропонується дозволити потерпілим в ДТП замовляти оцінку збитку автомобіля у незалежних професійних оцінювачів, якщо вони не погодяться з оцінками аварійних комісарів страховика або якщо компанія затягне проведення експертизи, більше ніж на 10 днів. Треба зауважити, що витрати на оплату послуг незалежних оцінювачів будуть включатися в суму збитку, яка підлягає компенсації [5].

Однак, на думку фахівців страхового ринку, коло оцінювачів, які мають право працювати в сегменті ОСЦПВ, необхідно звужити. Ринок оціночних послуг переповнений фахівцями, що в свою чергу веде до зниження рівня якості послуг. З метою виправлення ситуації, треба посилити кваліфікаційні іспити для експертів і аварійних комісарів, що дозволить залишити тільки найбільш кваліфікованих і професійних фахівців.

Також з 1 лютого 2016 р. на українському ринку автострахування має працювати система прямих виплат збитків при ДТП.

Принцип прямого врегулювання збитків за договорами ОСЦПВ передбачає право потерпілого звернутися при настанні ДТП до страхової компанії, з якою в нього укладено договір ОСЦПВ. Потерпілий може звернутися за виплатою або в страхову компанію винуватця (як зараз), або в компанію, де він купу-

вав поліс ОСЦПВ. Пряме врегулювання збитків застосовується за умов, якщо в результаті ДТП шкода заподіяна тільки майну, і якщо обидва водії-учасники ДТП мають поліс ОСЦПВ [6].

Отже, при впровадженні прямого врегулювання страховики зможуть вибрати страхову компанію, виходячи з її надійності та якості надання сервісу, оскільки саме ця страхова компанія буде регулювати їхні збитки. На думку експертів, страховики, в свою чергу, будуть зацікавлені якнайшвидше виплатити відшкодування своїм клієнтам, адже затягування виплат втратить будь-яку фінансову доцільність.

Дана система повинна вирішити проблему демпінгу, оскільки при прийнятті клієнтом рішення про укладення договору ціна перестане бути єдиним визначальним критерієм [7].

Провівши аналіз законотворчості в галузі ОСЦПВ в Україні, зауважимо, що наступний 2016 р. готує нам багато змін, які мають на своїй меті створення ефективної системи страхового захисту громадян України, що дозволить покращити ситуацію у сфері страхування цивільно-правової відповідальності водіїв.

Література:

1. Гутко Л.М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Л.М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 7. – С. 19–24.
2. Про внесення змін до Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (щодо підвищення гарантій потерпілим у дорожньо-транспортних пригодах та вдосконалення системи органів управління та контролю МТСБУ): проект закону України від 06.07.2015 № 2122а-1 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=55917&pf35401=350441>
3. Довбенко М.В. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [Електронний ресурс] / М.В. Довбенко, А.С. Матвієнко. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=55917&pf35401=350810>.
4. Американская торговая палата поддержала страховщиков и выступила за отзыв законопроекта «Об ОСАГО» (относительно органов управления и контроля МТСБУ)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/15/10/26/33070>.
5. Нацкомфинслуг предложила разрешить потерпевшим в ДТП заказывать оценку ущерба автомобиля у независимых оценщиков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/15/10/07/33005>.
6. Страховики обіцяють систему прямих виплат збитків при ДТП в Україні до 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/transport/1052743-strahoviki-obitsya-yut-sistemu-pryamih-viplat-zbitkiv-pri-dtp-v-ukrajini-do-2016-roku.html>.
7. Прямое урегулирование в автостраховании в Украине заработает с февраля 2016 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/15/03/06/32204?hl=%EF%F0%FF%EC%EE%E5>.

Слоєва Тетяна

ст. гр. ФУМзм-11

Тернопільський національний економічний університет

07tanyasloeva13@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мокрицька А.Б.

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Адміністрування податкових зобов'язань – це процедура реалізації прав і обов'язків суб'єктів податкового права щодо узгодження й погашення податкових зобов'язань.

У межах податкового адміністрування здійснюються такі дії: взяття на облік, декларування податкових зобов'язань, визначення податкових зобов'язань органами контролю, зміна строків виконання податкових зобов'язань, повернення зайво сплачених податків, стягнення несплачених податків, застосування забезпечувальних заходів (податкова застава, податкова порука, адміністративний арешт активів), оскарження рішень органів контролю і т. п.

Об'єктом адміністрування є процес узгодження й погашення податкових зобов'язань платників податків.

Метою адміністрування є забезпечення погашення податкових зобов'язань платників шляхом оптимального втручання в їхню господарську діяльність через застосування законодавчо встановлених механізмів і процедур [3].

Проблема адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також податкового боргу залишається на сьогодні однією з найактуальніших не тільки у сфері оподаткування, а й сфері соціального управління фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання в цілому.

Найбільш вагомими на сьогодні є такі проблеми:

- проблема нерівномірного і надмірного податкового навантаження;
- проблема широкомасштабного ухилення від оподаткування;
- проблема наявності значної податкової заборгованості.

Ухилення від сплати податку – це зміна поведінки з метою зменшення суми податкових зобов'язань. Вітчизняні економісти, зокрема В.М. Федосов, не раз досить детально характеризували способи легалізованого приховування доходів і прибутків від оподаткування. Існує безліч легалізованих методів ухилення від податків: штучне збільшення витрат виробництва, прискорене списання амортизації, пільгове оподаткування приросту капіталу, вкладання коштів в облігації місцевих органів влади, а також у благодійні і довірчі фонди, розщеплення доходів і родинне партнерство, дарування, застосування ліберальних правил списання «безнадійних» боргів, використання податкових «канікул», «гаваней», «сховищ», «оазисів» та ін. [6].

Способи, що використовуються для уникнення від сплати податків або зменшення їх розмірів:

- здійснення господарської діяльності без державної реєстрації;
- відображається не правдива інформація;

- перекручення економічних показників;
- маскуванню об'єкта оподаткування;
- фіктивне банкрутство.

Проблема наявності податкового боргу є загальнодержавною, оскільки недонадходження доходів до бюджету в запланованих обсягах з причини накопичення новоствореного податкового боргу безпосередньо впливає на формування та стабільність фінансової системи держави та на фінансування державних програм соціально-економічного розвитку.

Податковий борг – це сума грошового зобов'язання (з урахуванням штрафних санкцій за їх наявності), самостійно узгодженого платником податків або узгодженого в порядку оскарження, але не сплаченого в установленій цим Кодексом строк, а також пеня, нарахована на суму такого грошового зобов'язання.

Таблиця 1

**Динаміка податкового боргу в розрізі окремих податків і зборів
(млн. грн.)**

Роки	Податковий борг з:					
	Податку на доходи фізичних осіб	Податок на прибуток підприємств	Податку на додану вартість	Плата за землю	Єдиного податок	Акцизного збору
2008	195,4	2000,1	3847,7	270,1	12,6	600,4
2009	354,5	2342,7	4710,8	588,6	17,1	1222,0
2010	547,7	3864,4	6501,8	741,7	19,1	1340,1
2011	618,9	1612,8	3888,3	726,8	21,8	841,4
2012	567,7	1911,4	5370,5	971,2	46,4	97,7
2013	551,6	2550,9	6033,3	1129,5	110,1	17,3
2014	1155,2	5776,9	10429,5	2252,0	251,4	347,3

Як видно із таблиці, податковий борг нашої країни за всіма показниками різко збільшується з кожним роком. Акцизний збір у 2013 р. вдалось частково погасити, як і податок на прибуток підприємств у 2011 р. але в наступному році знову бачимо різке зростання в обох випадках [1, 2, 5].

Усі ці проблеми мають ряд причин:

- порушення принципів рівності та справедливості в оподаткуванні;
- втрата фіскальної функції податку і надходжень до бюджету;
- переміщення податкового тягара і недосконалість механізму надання податкових пільг.
- погіршення фінансового становища бізнесу та населення;
- недосконалий податковий контроль;
- порушення принципу рівності платників перед законом;
- загальне недотримання норм законів платниками податків, низький рівень їх правової культури [2, 4, 5].

Також існує багато шляхів подолання вище наведених проблем, серед них:

- зменшення податкового навантаження на суб'єкти оподаткування;

- покращення системи податкового адміністрування податків;
- рівномірність розподілу податкового навантаження між платниками податків;
- вдосконалення системи податкового контролю;
- зменшення та ефективне використання податкових пільг.
- заходи щодо легалізації тіньового капіталу мають супроводжуватися комплексом жорстких інструментів подолання передумов корупції;
- штрафи і громадська думка мають бути сформовані так, щоб несплата або несвоєчасна сплата податків були не вигідні платникові, ніж вчасне і чесне виконання зобов'язань перед бюджетом;
- необхідно переглянути доцільність деяких податкових пільг.
- удосконалення процесу адміністрування податків;
- виконання платниками податків зобов'язань шляхом введення спрощених форм податкової звітності;
- впровадження електронного документообігу та звітності;
- запровадження нових ефективних інформаційних систем та мереж;
- зменшення рівня податкового навантаження;
- удосконалення боротьби з ухиленням від сплати податків [1, 2, 5].

Література:

1. Адміністрування податків, зборів, обов'язкових платежів: окремі проблеми правового регулювання – Вісник Інституту економіко-правових досліджень НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pravo/84.html>.
2. Бандурка О.М. Податкове право: навч. посіб. / О.М. Бандурка, В.Д. Понікаров, С.М. Попова – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 312 с.
3. Іванов Ю.Б. Податковий менеджмент. навч. посіб. / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Карпова. – К.: Знання, 2008. – 525 с.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14. – Ст. 112.
5. Томнюк Т.Л. Адміністрування податків в Україні: організація розбудови: автореф. дис...на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: 08.00.08 спец. «Гроші, фінанси і кредит» / Т.Л. Томнюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – 20 с.
6. Фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – 2-ге вид., перероб. і доп. / О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюн, А.А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2003. – 387 с.

Соломка Яна, Фалько Юлія

ст. гр. ОП-11

Університет митної справи та фінансів

288yana0555@mail.ru

Науковий керівник – старший викладач Маркова Л.Г.

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним з основних завдань економічної політики країни є стимулювання підприємницької діяльності. Розвиток малого та середнього бізнесу сприяє створенню умов для позитивних структурних змін в економіці держави. Малий бізнес забезпечує гнучкість та стійкість економічної системи, наближає її до потреб конкретних споживачів, надає робочі місця та забезпечує джерело доходу для значних прошарків населення.

З 1 січня 2015 р. завдяки Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII замість шести груп платників єдиного податку залишилось чотири.

Такі групи платників єдиного податку, як 3, 5 (фізособи-підприємці) та 4, 6 (юрособи), об'єднали в одну групу. Наразі усі ці суб'єкти господарювання належать до оновленої 3 групи.

Право на застосування спрощеної системи оподаткування мають платники, у яких обсяг доходу не перевищує протягом календарного року 20 млн. грн.

Для платників третьої групи визначено нові ставки єдиного податку: 2% від суми доходу – у разі сплати ПДВ та 4% – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку.

Одним із основних напрямів державної підтримки малого бізнесу є створення сприятливого податкового середовища для таких суб'єктів господарювання [2]. Напрямом реалізації податкової підтримки малого бізнесу України, як свідчить досвід, виступає спрощена система обліку та звітності. Основна ідея спрощеної системи оподаткування обліку і звітності, як системного інструменту податкового регулювання малого бізнесу, полягає в заміні цілої низки податків, що входять до загальної системи одним податком, який обраховується за спрощеними правилами. Цей податок було названо «єдиним» податком, який поєднує в собі декілька податків і зборів [1].

Варто зазначити, що єдиний податок із суб'єктів малого підприємництва є серйозним важелем державного регулювання діяльності приватних підприємців та малих підприємств, що є суб'єктами спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Удосконалення існуючої системи оподаткування є важливим як для платників податків, так і для контролюючих органів, оскільки платники очікують ліберальної системи оподаткування свого бізнесу, а держава, в свою чергу, збільшення надходжень до бюджету [2].

Варто також зазначити, що в Україні вже тривалий час розглядаються питання щодо реформування спрощеної системи оподаткування малого підприємництва, а також суперечки щодо доцільності її існування у існуючому вигляді. Фахівці пропонують різні варіанти вирішення цього питання: і скасування системи загалом, і збереження її в наявному вигляді, і збереження зі значними чи незначними змінами [2].

Реформування спрощеної системи оподаткування повинно полягати, здебільшого, в удосконаленні регулюючої функції податків і зборів. Такий процес можна вважати об'єктивно доцільним і необхідним. Досягнутий результат залежатиме від науковості методів реформування та реального стану економіки держави. Аналізуючи спрощену систему оподаткування в контексті діючих інструментів податкового регулювання доцільно відзначити, що реальні податкові пільги та податкове стимулювання є одними з найважливіших чинників зниження податкового навантаження та засіб пристосування податкової системи України до об'єктивних умов соціально-економічного розвитку [2].

Проте існує і ряд суттєвих недоліків. Зокрема, спрощена система оподаткування фактично нівелює економічну суть прибутковості бізнесу, оскільки об'єктом оподаткування є виручка від реалізації. Враховуючи те, що відбувається постійне зростання вартості сировини, матеріалів, комплектуючих, енергоносіїв тощо, виручка зростатиме, а, при насиченому ринку, прибуток зменшиться.

Таким чином, спрощена система оподаткування в Україні, безсумнівно має значні позитивні сторони. Проте виявлені проблеми застосування спрощеної системи оподаткування вимагають подальшого удосконалення, адже саме така система оподаткування сприяє подальшому розвитку малого бізнесу, зокрема, та соціально-економічного розвитку країни, у цілому.

Література:

1. Оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності: навч. посіб. / Л.М. Костенко, А.С. Крутова, Т.О. Тарасова та ін.; Харк. держ. ун-т харч. та торгівлі. – Х., 2015.
2. Молдован О. Щодо реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності / О. Молдован [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

Сохацький Олександр

ст. гр. БА-61

Тернопільський національний економічний університет

s_sokhatsky@mail.ru

Науковий керівник – д.е.н., доцент Кравчук Н.Я.

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ: ПЕРШІ КРОКИ

Для України 2014 р. став роком не лише Революції гідності, але й початком агресії Росії, що незаконно анексувала Крим, а потім розв'язала гібридну війну на Сході України, фактично окупувавши частину Донецької та Луганської областей. Втрати від цієї неоголошеної війни зростають щодня, так на кінець травня 2015 р. тільки загиблими Україна втратила більше 1800 військовослужбовців та близько 7000 цивільного населення. Економічні збитки уже сягають мільярди доларів, число вимушених переселенців за даними ООН становить близько 1 млн. 300 осіб.

Україна не була готова до військових дій зі сторони Російської Федерації, армія була фактично знищена, боєготовність військових частин зведена до нуля. Корумпованість чиновників Міністерства оборони існуючу систему логістичного забезпечення військовослужбовців довела до повного занепаду.

Система логістичного забезпечення почала створюватися волонтерами з нуля, оскільки існуючий в армії порядок отримання замовлень на виробництво амуніції, навіть за умов наявності коштів не дозволяв оперативно вирішувати ці проблеми. Тому особливої актуальності в Україні набуває необхідність вивчення досвіду організації військової логістики у різних країнах світу, зокрема тих, що уже багато років перебувають у стані війни, та вироблення на цій основі рекомендацій щодо формування ефективної системи логістичного забезпечення вітчизняних військовослужбовців, в першу чергу, усіма засобами життєзабезпечення (одяг, взуття, предмети гігієни, організація побуту, харчування тощо).

Сьогодні перед Україною відкриваються широкі можливості для участі в економічно вигідних багатонаціональних проектах НАТО. 27 квітня 2015 р. Україна та НАТО підписали Угоду про співробітництво у сфері логістики та постачання. Підписання цієї міжнародної Угоди розширює нормативно-правові рамки практичного співробітництва з Альянсом, зокрема щодо реалізації новостворених Трастових фондів НАТО на підтримку України з фізичної реабілітації (протезування) військовослужбовців та з реформування систем логістики і стандартизації ЗС України

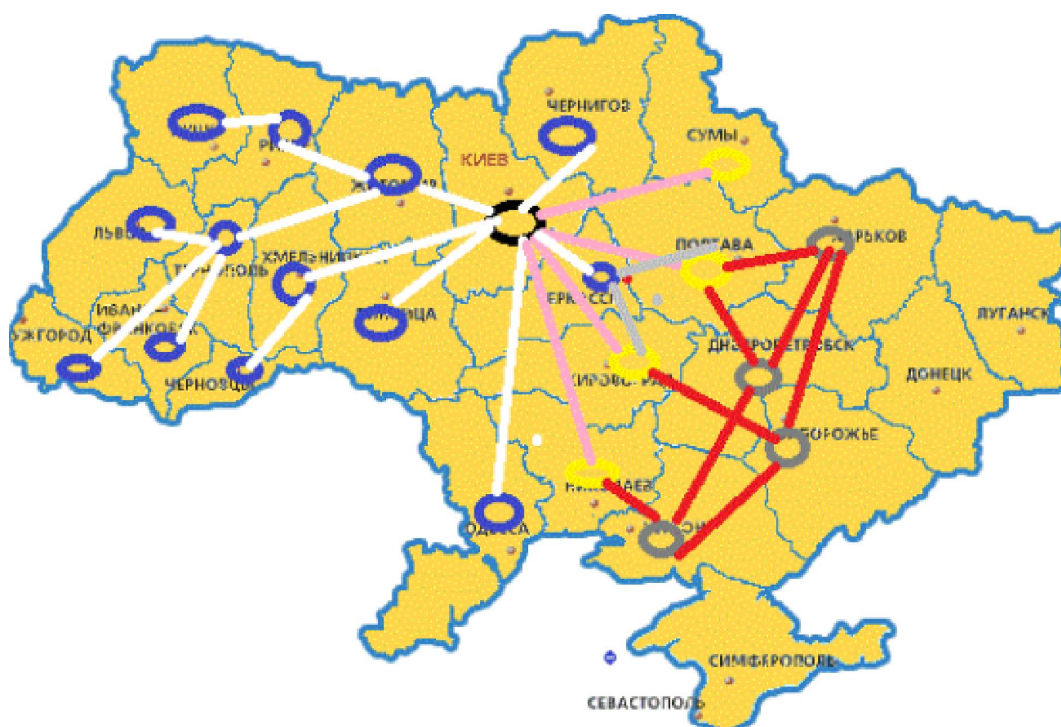
Перші кроки щодо реформування армії уже зроблено, відбувається поступовий перехід до нової системи логістичного забезпечення, що ґрунтується на стандартах НАТО, зокрема на початку червня 2015 р. затверджено два військових стандарти Міністерства оборони України на основі стандартів НАТО - STANAG 2920, STANAG 4296, що дозволить здійснювати закупівлю забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України якісними засобами захисту

та обмундируванням, зокрема захисними окулярами, бронезилетами, шоломами тощо.

В якості перших кроків формування військової логістики пропонується визначити розміщення логістичних складів на території України та побудувати логістичні ланцюги, прив'язані до транспортних коридорів (дороги, аеропорти, водні артерії, порти на узбережжі моря тощо) На рис.1 пропонується карта можливого розміщення військових логістичних центрів в Україні.

У таких областях, як усі західні, а також у Житомирській, Одеській, Вінницькій, Чернігівській, Черкаській пропонується розмістити логістичні склади (центри), де мають акумулюватися всі необхідні засоби забезпечення військовослужбовців від медичних до особистого озброєння, включаючи міжнародну підтримку. Лініями, що з'єднують ці склади, позначено транспортні сполучення, причому це мають буди дороги, що не використовуюються для потреб цивільного населення.

У Київській області має бути створений логістичний парк з потужним Data Center-центром – сукупністю спланованих певним чином територій, зовнішніх майданчиків (анклавів), будівель, приміщень, зі встановленими інженерними системами забезпечення та обслуговуючим персоналом, що утворюють загальний фізичний простір і технологічне середовище для розміщення комп'ютерів, електронних та інших засобів прийому, передачі, обробки, зберігання інформації і забезпечують задану ступінь доступності (готовності), розміщеного обладнання в заданому режимі функціонування.

Рис. 1. Карта можливого розміщення логістичних центрів для забезпечення військовослужбовців

Цей центр повинен мати зв'язки з усіма логістичними військовими складами через мережу Інтернет, що дозволить уникнути неефективних перевезень вантажів та отримувати повну інформацію про наявність та потреби армії.

В зв'язку з тим, що більшість експертів прогнозують тривалий період військових дій на Сході України, доцільно у Сумській, Полтавській, Кіровоградській, Миколаївській областях створити прифронтові логістичні центри, куди через Київський логістичний парк також по альтернативним дорогам має доставлятися чітко визначений перелік необхідного спорядження військовослужбовців. Зокрема Генштаб Міністерства оборони України уже вирішує самостійно питання забезпечення важкою технікою збройних формувань.

Власне фронтові склади мають розміщуватися у Харківській, Дніпропетровській, Херсонській та Запорізькій областях, кожен із яких має працювати на конкретний сектор лінії розмежування.

Станіславська-Ащеулова Таміла

ст. гр. Фін-11

Донецький національний університет економіки
і торгівлі ім. М. Туган-Барановського
380680055742@yandex.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Слободянюк Н.О.

ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Контрольна діяльність в Україні малоефективна, оскільки кількість правопорушень, що здійснюються в сфері державних фінансів не зменшується. Проте ефективне попередження та оперативне виявлення таких порушень стане можливим при наявності координованої системи органів, що наділені контрольними повноваженнями. Вивчення зарубіжного досвіду організації фінансового контролю допоможе оптимізувати контроль в Україні.

Дослідження в даній галузі здійснювались такими науковцями як Н.І. Дорош, Г.В. Дмитренко, Е.С. Карпов, В.Г. Мельничук, А.В. Малишев

Метою даної публікації є аналіз здійснення державного фінансового контролю в зарубіжних країнах для можливого застосування певних його аспектів в українській контрольній діяльності.

Державний фінансовий контроль – комплекс цілеспрямованих заходів органів, їх підрозділів чи службових осіб, які здійснюють державний фінансовий контроль у межах повноважень, встановлених законодавством України, з метою упередження, виявлення та припинення фінансових правопорушень на підконтрольному об'єкті щодо його фінансово-господарської діяльності, а також забезпечення законності, фінансової дисципліни та ефективності формування і

витрачання коштів, у тому числі бюджетних, та інших активів у процесі володіння, розпорядження, використання і відчуження державного майна, відшкодування збитків та встановлення міри відповідальності у разі порушення фінансового, у тому числі бюджетного, законодавства.

Незважаючи на відмітності в різних країнах, до органів, що здійснюють фінансовий контроль, належать: парламент, спеціальне відомство державного фінансового контролю, міністерство фінансів (його управління та відділи), галузеві відомства [2, с. 61].

Система фінансового контролю в західних країнах у цілому досить однотипна та складається з таких елементів: відомство головного ревізора-аудитора (рахункова палата) з підпорядкуванням безпосередньо парламенту або президенту країни. Висока ефективність фінансового контролю в зарубіжних країнах забезпечується тим, що керівники вищих органів державного фінансового контролю призначаються й затверджуються парламентами на триваліший період, ніж терміни повноважень самих парламентів, а звільненими з посади можуть бути тільки за рішенням парламенту в разі професійної невідповідності чи зловживань. У США такий термін становить 15 років; у Німеччині, Австралії та Угорщині – 12; у Канаді – 10; у Болгарії – 9; у Мексиці – 8; у Туреччині – 7; у Швейцарії, Польщі, Румунії та Монголії – 6 років [2, с. 92]. Як правило, у кожній країні застосовуються власні особливі регламенти з питань обрання керівного складу верховних інститутів контролю та впровадження їхньої діяльності. Так, президент і віце-президент Федеральної рахункової палати Німеччини обираються на посаду бундестагом за поданням Федерального уряду й призначаються Федеральним президентом терміном на 12 років. Федеральний рахунковий суд Бразилії складається з двох палат – по чотири міністри (судді) в кожній, які затверджуються на посаду сенатом, у тому числі 6 міністрів – за поданням голови сенату, а 4 міністри – за поданням президента республіки. Президент відомства обирається зі складу міністрів терміном на один рік. Загальним елементом формування моделі дієвого фінансового контролю є обмеження у діяльності керівних посадових осіб вищих контрольних установ, що забезпечує неупередженість при виконанні функціональних обов'язків. Керівники контрольних відомств, звичайно, не мають права суміщати основну діяльність із депутатством, суддівством або прокурорством, іншими адміністративними посадами у місцевій владі, членством у політичній партії; не можуть бути співзасновниками підприємницьких структур, займатися будь-якою іншою оплачуваною діяльністю, крім наукової, літературної та іншої творчої діяльності. При цьому в окремих країнах (Польща) вони наділяються правом недоторканності, тобто не можуть притягатися до кримінальної відповідальності без згоди колегії рахункового відомства або парламенту. Інституціональна незалежність доповнюється адекватним рівнем фінансової незалежності, що є одним із основних принципів демократичності й практичності контролю. Важливою гарантією цього є те, що видатки на утримання ревізійних відомств затверджуються як

окрема стаття державного бюджету. При цьому допускається можливість існування інших додаткових джерел доходів для розвитку установи та заохочення службовців. Обов'язковою умовою ефективного забезпечення дієвого й оперативного контролю в більшості країн є наявність територіальних підрозділів, які, залежно від форми державного устрою країни, повністю або частково підпорядковані верховному рахунковому відомству, проте в цілому зберігають самостійність у виконанні функцій та зосереджені на перевірках витрачання коштів місцевих бюджетів. У разі потреби вони виконують оперативні завдання центральної контрольної установи. Подібні регіональні представництва верховного органу державного фінансового контролю функціонують у Франції, Німеччині, Канаді, Монголії, Болгарії, Бразилії, Польщі, Китаї, Чехії та ін. [3, с. 88].

Важливе значення в управлінні фінансами відіграють спеціалізовані органи фінансового контролю, незалежні від уряду та підзвітні парламенту. У США це Головне контрольно-ревізійне управління, серед його функцій – тлумачення фінансових нормативних актів, контроль за законністю й ефективністю операцій, які здійснюються урядовими відомствами, надання допомоги Конгресу, його комітетам і конгресменам, контроль за виконанням окремих платіжних операцій; встановлення правил ведення фінансових операцій та звітності в федеральних установах. Управління фінансами місцевих органів влади, а у федеративних державах і суб'єктів федерації, здійснюють фінансово-бюджетні ради, які розробляють проекти відповідних бюджетів та організують їх виконання. У США це Головне контрольно-ревізійне управління, серед його функцій – тлумачення фінансових нормативних актів, контроль за законністю та ефективністю операцій, які здійснюються урядовими відомствами, надання допомоги Конгресу, його комітетам і конгресменам, контроль за виконанням окремих платіжних операцій; встановлення правил ведення фінансових операцій та звітності у федеральних установах. Фактично діяльність контрольного управління полягає у здійсненні щорічних перевірок стану фінансів федеральних відомств і складанню документів і рекомендацій президенту та конгресу на основі проведення перевірок. Низка федеральних установ не підконтрольна Головному контрольно-ревізійному управлінню (банки федеральної резервної системи, валютні органи, деякі урядові фонди). Це управління не має також права контролювати асигнування привілейованого, конфіденційного чи невідкладного характеру, до яких належать окремі види видатків міністерства оборони, комісії з атомної енергії, ЦРУ, ФБР та деякі інші [3, с. 76].

Отже, кожна країна має власні особливості у фінансовому контролі, вивчення яких є для України достатньо важливим. Застосування міжнародного досвіду суттєво покращить функціонування системи державного фінансового контролю в нашій державі. Для підвищення ролі фінансового контролю в Україні, вирішення основних проблем у державі, що пов'язані з цим питанням, необхідно реформувати систему фінансового контролю шляхом реалізації таких основних напрямів: прийняття Закону України «Про фінансовий контроль»;

створення необхідних умов для здійснення незалежного контролю за використанням фінансових ресурсів у державі; впровадження нової інформаційної системи, яка б забезпечила обмін необхідною інформацією між контрольними органами у державі; вирішити на законодавчому рівні питання, пов'язані з матеріальним забезпеченням працівників контролюючих органів тощо.

Вирішення основних проблем може бути досягнуте лише завдяки розробленій стратегії удосконалення, яка повинна відповідати вимогам сучасності та спиратися на прийняті у всьому світі норми. Реформування контрольних функцій держави та досягнення їхньої ефективності позитивно вплине на стан усієї економіки.

Література:

1. Анисимов А.А. Финансовый контроль в капиталистических странах / А.А. Анисимов. – М.: Финансы, 1966. – 100 с.
2. Государственный контроль в Швеции // Контроллинг. – № 1. – С. 45–81.
3. Данилевский Ю.А. Государственные контрольные финансовые органы за рубежом / Ю.А. Данилевский // Финансы. – 1993. – № 7. – С. 61–63.
4. Симоненко В.К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні (макроекономічний аспект) / В.К. Симоненко, О.І. Барановський, П.С. Петренко. – К.: Знання України, 2006. – 280 с.
5. Іванова І. Стан та проблеми державного фінансового контролю на регіональному та місцевому рівні / І. Іванова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nauka.ua>.
6. Дорош Н.І. Державний фінансовий контроль: зарубіжний досвід і шляхи вдосконалення / Н.І. Дорош // Фінанси України. – 1998. – № 1. – С. 47–49.
7. Соменков А.Д. Парламентский контроль за исполнением государственного бюджета / А.Д. Соменков. – Москва: Джангар, 1998. – 151 с.

Стойко Іван

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

stoyko95@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З.М.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В КОНТЕКСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Авторитет демократичної держави з соціально-орієнтованою економікою визначається насамперед реальністю виконання конституційних зобов'язань, спроможністю дієво впливати на розподіл та перерозподіл ВВП з метою мобілізації у бюджеті необхідних фінансових ресурсів для надання благ і забезпечення належного рівня життя кожного громадянина та суспільства в цілому.

Результати дослідження сутності понять «бюджетна політика» та «доходи бюджету» дали підстави стверджувати, що політика у сфері доходів бюджетів як складова бюджетної політики – це діяльність органів державного управління з визначення стратегічної мети, напрямів, завдань і пріоритетів розвитку бюджетних відносин, пов'язаних із формуванням централізованого фонду грошових коштів держави, засобів бюджетної тактики для їх досягнення, а також застосування цих засобів у практичній діяльності.

Ми погоджуємося із В. Дем'янишином, який виокремлюючи у складі бюджетної політики, політику у сфері доходів бюджетів відносить до неї податкову політику і політику мобілізації неподаткових надходжень [2, с. 171].

Оцінка результатів реалізації політики у сфері доходів місцевих бюджетів потребує ретельного аналізу формування дохідної частини місцевих бюджетів.

Дослідження динаміки доходів місцевих бюджетів України дає підстави констатувати, що у 2014 р. вони зросли на 72,3 млрд. грн. або 45,36% до 231,7 млрд. грн. порівняно із 2010 р. Частка доходів місцевих бюджетів у структурі доходів Зведеного бюджету України у 2014 р. знизилася на 3,42% порівняно із 2010 р. і склала 22,18% та у ВВП – на 0,99% і у 2014 р. становила 6,45%. Така тенденція свідчить про зниження частки ВВП, яка безпосередньо (омінаючи Державний бюджет України) надходить у розпорядження органів місцевого самоврядування.

Що стосується структури доходів місцевих бюджетів України, то у 2014 р. податкові надходження склали 37,69% доходів місцевих бюджетів України. Серед податкових надходжень податок на доходи фізичних осіб продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом видом доходів місцевих бюджетів, його частка становить 61,9%.

У 2014 р. порівняно із 2010 р. спостерігалось зменшення частки податкових надходжень на 4,7%, неподаткових надходжень – на 0,21%, доходів від операцій з капіталом – 1,11%, надходжень до цільових фондів – 0,85% із одночасним збільшенням частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів на 6,87% до 56,37%, що є свідченням зростання ролі трансфертів у формуванні фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та виникнення передумов до зниження їхньої мотивації щодо мобілізації податкових та інших надходжень.

У 2014 р. обсяг міжбюджетних трансфертів зріс на 51,72 млрд. грн., доходів місцевих бюджетів без урахування трансфертів – на 20,59 млрд. грн. порівняно з 2010 р. Аналізуючи середні темпи приросту доходів місцевих бюджетів – 5,86% та міжбюджетних трансфертів – 13,43%, встановлено, що упродовж 2010–2014 рр. доходи місцевих бюджетів зростали повільніше, ніж міжбюджетні трансферти, отримані місцевими бюджетами.

Позитивне, на перший погляд, збільшення обсягу дохідної частини місцевих бюджетів насправді означає посилення фінансової залежності органів місцевого самоврядування від центральних органів державної влади та їхню не-

спроможність за рахунок власних і закріплених доходів місцевих бюджетів здійснювати видатки на виконання делегованих та власних повноважень.

Саме на вирішення окреслених проблем формування доходів місцевих бюджетів у рамках проведення адміністративно-територіальної реформи спрямовані прийняті 28 грудня 2014 р. закони України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» № 80-VIII, «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» № 79-VIII та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» № 71-VIII. Так, з метою забезпечення фінансової автономії органів місцевого самоврядування передбачено нові підходи до формування доходів місцевих бюджетів (без поділу їх на ті, що враховуються і не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів): до загального фонду бюджетів місцевого самоврядування передано місцеві податки і збори, з державного бюджету до місцевих – плату за надання окремих адміністративних послуг, державне мито, до обласних бюджетів та бюджету м. Києва – 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки; встановлено такі пропорції відрахувань податку на доходи фізичних осіб – для бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад – 60%, обласних бюджетів – 15%, бюджету м. Києва – 40%; встановлено новий платіж до бюджетів місцевого самоврядування – акцизний податок з реалізації через роздрібну торговельну мережу підакцизних товарів; змінено розподіл надходжень екологічного податку – до загального фонду місцевих бюджетів надходитиме 80% (до обласних бюджетів – 55%, бюджетів територіальних громад сіл, селищ, міст, бюджетів об'єднаних територіальних громад – 25% та бюджету м. Києва – 80%).

З 2015 р. урядом запроваджено так звані «прямі» міжбюджетні відносини (передача трансфертів відбувається на двох рівнях: перший – державний бюджет – обласний бюджет; другий – державний бюджет – бюджет міста обласного значення / бюджет об'єднаних територіальних громад / районний бюджет) та новий механізм горизонтального бюджетного вирівнювання (при розрахунку обсягу базової (реверсної) дотації враховуються надходження податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки (для обласних бюджетів) та податку на доходи фізичних осіб (для обласних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад)). При цьому, місцеві бюджети з індексом податкоспроможності нижче 0,9 отримують базову дотацію (80% суми, необхідної для досягнення показника 0,9), з індексом податкоспроможності понад 1,1 – перераховують до державного бюджету 50% перевищення (реверсна дотація).

Механізм надання базової дотації з державного бюджету місцевим, на відміну від колишнього порядку вирівнювання, стимулюватиме місцеві органи влади залучати додаткові до податків, які враховуються при бюджетному вирівнюванні, надходження до місцевих бюджетів та розширювати базу оподатку-

вання. Поряд із цим, для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень, із державного бюджету передається визначеним Бюджетним кодексом України [1] місцевим бюджетам на фінансування: охорони здоров'я – медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру; освіти – освітня субвенція та субвенція на підготовку робітничих кадрів; соціального захисту – субвенції на здійснення державних програм соціального захисту і т.д.

Таким чином, враховуючи прийняті до бюджетного законодавства зміни, зумовлені необхідністю проведення адміністративно-територіальної реформи, передбачається, що у 2015 р. обсяг коштів, який передаватиметься з місцевих бюджетів до Державного бюджету України, буде меншим порівняно із трансфертами, які місцеві бюджети одержать з державного. У результаті чистий трансферт вирівнювання складе 149,3 млн. грн., що на 20,8 млрд. грн. більше порівняно із 2014 р. Водночас, як видно з даних табл. 1, у 2015 р. у структурі доходів місцевих бюджетів частка трансфертів зростає на 11,46% порівняно із 2014 р., що ставить під сумнів можливість посилення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування від центральних органів державної влади [4].

Зважаючи на вищевикладене, більшість із запропонованих урядових заходів є доцільними та спрямовані на забезпечення необхідними фінансовими ресурсами виконання повноважень органів місцевого самоврядування, усунення фіскальних дисбалансів, спричинених диспропорціями у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць країни. Проте зміни у порядку формування доходів місцевих бюджетів очікуваних позитивних результатів для забезпечення економічного зростання та покращення добробуту населення не принесуть без реалізації виваженої державної політики у напрямку стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання, зменшення тіньового сектору економіки, в першу чергу шляхом створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу, реального послаблення податкового тиску, підвищення інвестиційної привабливості, стабілізації фінансової системи, боротьби з корупцією тощо.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монограф. / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
3. Звіти про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2008–2014 рр. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
4. Лободіна З.М. Трансформація доходів місцевих бюджетів у контексті проведення адміністративно-територіальної реформи / З.М. Лободіна // Збірник матеріалів доповідей мі-

жнародної науково-практичної конференції «Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: перспективи та загрози» (Тернопіль–Вишнівець, 20–21 жовтня 2015 р.). –Тернопіль – Вишнівець: ТНЕУ. – 2015. – С. 213–217.

Терещенко Ольга

ст. гр. ФКс-14-1

Хмельницький національний університет

olichka.tereshenko@yandex.ua

Науковий керівник – старший викладач Олійник А.В.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Сучасні тенденції розвитку банківництва та фінансових ринків – глобалізація, масштабні процеси міжнародних злиттів і поглинань, зростаючий вплив таких учасників ринку, як небанківські фінансові установи, постачальники онлайн-ових та мобільних послуг тощо – спричинилися до стрімкого посилення конкуренції. Тому перед банками постійно постає питання, чи зможуть вони відповідно адаптувати свої моделі ведення бізнесу. Практично для будь-якого фінансово-кредитного інституту критерієм виживання на ринку поряд із формуванням сильної конкурентної позиції стає спроможність своєчасно впроваджувати інновації та ефективно керувати інноваційними процесами.

В економічній науці вже є значні теоретичні напрацювання щодо визначення сутності інноваційного потенціалу виробничого підприємства та науково-технічної організації, які можна творчо застосовувати також у дослідженнях інших галузей суспільного виробництва.

Поняття інноваційного потенціалу аналізується у працях таких науковців, як С.М. Ілляшенко, Г.Б. Клейнер, С.М. Козьменко, Д.І. Кокурін, Н.В. Краснокутська, С.Г. Поляков, Н.І. Чухрай. Проте інноваційний потенціал банків, специфіка його структури, оцінка, розвиток ще потребують подальших досліджень. Тому метою даної роботи є визначення поняття інноваційного потенціалу банків, а також його ролі в системі управління інноваційною діяльністю банку.

Визначення дефініції «інноваційний потенціал банку» можна вважати базовою складовою побудови ефективною системи управління інноваційною діяльністю банківської установи, розробки інструментів підвищення його конкурентної позиції на ринку банківських послуг, тощо.

На нашу думку, при дослідженні інноваційного потенціалу банку слід враховувати:

— той факт, що основу інноваційного потенціалу банку складають не лише реальні можливості (ресурси), але і потенційні;

— один і той самий набір ресурсів може використовуватися з різним рівнем ефективності, тобто банк має бути готовим до сприйняття та ефективного використання накопичених та мобілізованих інноваційних ресурсів;

— банк має бути спроможним при здійсненні інноваційної діяльності адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо доцільним викласти концептуальні положення застосування системного підходу до розуміння сутності поняття «інноваційний потенціал банку».

По-перше, слід відзначити, що особливістю сутності інноваційного потенціалу банку на нашу думку, є той факт, що його основу складають не лише реальні ресурси, а й потенційні. Очевидно, що поняття «інноваційний потенціал банку» має інтегрально відображати поточні та майбутні можливості банку трансформувати вхідні ресурси в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб стратегічну мету своєї діяльності. Характеризуючи інноваційний потенціал комерційного банку, слід враховувати наявні у його розпорядженні на момент оцінки ресурси та ті ресурси, які у визначений термін можуть бути залучені з інших джерел.

Потенційні інноваційні можливості банку – це не залучені на даний момент ресурси, які можуть бути за необхідності мобілізовані та використані банком.

Таким чином, потенційні інноваційні можливості банку можна розглядати з декількох позицій:

— підхід, в межах якого «інноваційний потенціал» розглядається як здатність до реалізації можливостей розвитку на основі інновацій;

— фрагментарний підхід до розуміння сутності інноваційного потенціалу як економічної категорії;

— підхід, в межах якого інноваційний потенціал ототожнюється з іншими видами потенціалів;

— ймовірнісний підхід до розуміння сутності інноваційного потенціалу як економічної категорії.

Інноваційний потенціал – це інтегральна сукупна характеристика невикористаних, прихованих можливостей, що можуть бути при наявності відповідних умов для досягнення цілей інноваційної діяльності банку [1].

Інноваційний потенціал – це інтегральна сукупна характеристика здатності досліджуваного банку самостійно здійснювати інноваційну діяльність з урахуванням наявних у його розпорядженні інноваційних ресурсів [2].

Водночас, інноваційний потенціал банку потрібно розглядати не лише з можливостей банку мобілізувати, але і сприйняти інноваційні ресурси та ефективно їх використати, а також в його здатності адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища, трансформувати власну організаційну структуру та систему менеджменту відповідно до вимог реалізації інноваційної стратегії. Тому, з цієї позиції, інноваційний потенціал банку, обумовлюється здатністю

оперативно переорієнтовувати власні ресурси на більш затребувані інноваційні потреби, а саме:

— по-перше, інноваційні ресурси можуть бути активними та пасивними. Активні інноваційні ресурси – це ті ресурси, які у поточний момент часу знаходяться у розпорядженні банку, однак з певних причин не задіяні у його інноваційній діяльності, проте за необхідності вони можуть бути використані, причому їх мобілізація та трансформація може бути здійснена доволі швидко. Прикладом таких ресурсів у фінансовій складовій є міжбанківський кредит, у кадровій – персонал, який потребує мотивації, а у маркетинговій – інструменти маркетингу які на даний момент є незадіяними. Пасивні інноваційні можливості – це ресурси, для отримання яких банк має понести певні витрати, в тому числі – часові. Прикладом таких потенційно можливих інноваційних ресурсів з точки зору забезпеченості фінансової складової є випуск облігацій, шляхом розповсюдження яких і будуть залучені додаткові кошти, з точки зору кадрової складової – підвищення кваліфікації персоналу з метою залучення його до певного інноваційного процесу, з точки зору маркетингової складової – проведення відповідних досліджень ринку з залученням експертів;

— по-друге, це можуть бути прогнозовані ресурси, які знаходяться в прямій залежності від наявних ресурсів. Прикладом цього виду ресурсів в межах фінансової складової є прогнозований розмір прибутку, кадрової – заплановане підвищення кваліфікації персоналу.

Ми вважаємо, що банки, незалежно від їх розміру, сфери спрямування діяльності та розгалуженості філіальної мережі мають формувати інноваційний потенціал, по-перше, за рахунок тих ресурсів, які банк в змозі виділити на реалізацію інноваційних заходів; а по-друге, ці інноваційні ресурси мають бути здатними до використання саме в інноваційній сфері. Тобто, на нашу думку, інноваційний потенціал формується за рахунок відділення з кожної складової ресурсного потенціалу банку частини ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності.

По-друге, ми наголошуємо на необхідності сприйняття та ефективного використання інноваційного потенціалу, що, відповідно, призведе до досягнення стратегічної мети діяльності банку. Наявність певної сукупності ресурсів ще не говорить про сформований інноваційний потенціал, обов'язковою умовою є готовність банку їх сприйняти та спроможність ефективно використати.

По-третє, ми акцентуємо увагу на тому, що ефективність використання інноваційного потенціалу банку обумовлена дією певних внутрішніх та зовнішніх чинників. Інноваційний потенціал банку має відображати його реальну здатність до використання наявних ресурсів для досягнення поставленої мети. Діяльність будь-якого банку як суб'єкту господарювання здійснюється під впливом певних факторів. З урахуванням специфіки ведення інноваційної діяльності, формування та використання інноваційного потенціалу теж обумовлене дією

цих факторів. Дія факторів може бути як прямою, так і опосередкованою, від чого їх значення не зменшується.

По-четверте, з усієї сукупності чинників впливу на формування та ефективне використання інноваційного потенціалу, особливої уваги, потребує фактор часу. У цьому контексті мова повинна йти про швидкість використання інноваційних можливостей. Чинник часу відіграє одну з провідних ролей при визначенні граничних меж формування та використання інноваційного потенціалу банку.

По-п'яте, комплекс заходів по формуванню та використанню інноваційного потенціалу банківської установи буде ефективним лише тоді, коли матиме системний характер та буде підпорядкований єдиній загальній стратегічній меті. Сучасний стан та безупинний розвиток банківської системи України підтверджують, що більшість українських банків вже перетнули межу, коли їм доводилося вирішувати виключно питання, пов'язані з проблемами виживання, та перейшли до межі за якої особливої актуальності набуває визначення стратегії розвитку банківського бізнесу. Формування стратегічної мети діяльності банку обумовлене рядом факторів, зокрема, позицією банку на ринку, величиною його капіталу, спрямованістю діяльності тощо.

Отже, узагальнюючи, ми пропонуємо під інноваційним потенціалом банку розуміти інтегральну сукупність взаємопов'язаних у певних соціально-економічних формах: реальних ресурсів; потенційно можливих інноваційних ресурсів, які за певних діючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища на певному часовому проміжку можуть бути задіяні банком; здатності та готовності банку сприйняти та ефективно використати ці ресурси та можливості для досягнення стратегічної мети своєї діяльності.

Література:

1. Єгоричева С.Б. Теоретичні аспекти банківських інновацій / С.Б. Єгоричева // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С. 84–95.
2. Єгоричева С.Б. Інноваційний потенціал банку як фактор вибору стратегії розвитку / С.Б. Єгоричева // Вісник НБУ. – 2009. – № 10. – С. 20–23.

Токарік Надія

ст. гр. ФУМзм-11

Тернопільський національний економічний університет

nadia1311n@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В умовах утвердження ринкової економіки в Україні актуальною проблемою постає становлення такої системи місцевого оподаткування, яка б відповідала інтересам не тільки органів місцевого самоврядування, але й кожного суб'єкта господарювання. Оскільки обраний державою курс на децентралізацію вимагає зростання частки власних джерел надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів, тому вирішення даної проблеми у вказаній сфері передбачає посилення ролі місцевих податків і зборів при формуванні дохідної бази місцевих бюджетів. Саме місцеві податки і збори повинні стати тією фінансовою основою, за рахунок якої в повній мірі реалізуватимуться покладені на місцеву владу завдання та функції, що знайде своє відображення у здійсненні її соціально-економічної політики. Незважаючи на реформування бюджетно-податкової політики, важливим у сучасних економічних умовах залишається дослідження впливу місцевого оподаткування на формування місцевих бюджетів, які, в свою чергу, не отримують у достатньому обсязі податкових надходжень.

Теоретичним та практичним аспектам місцевого оподаткування, визначенню напрямків його реформування присвячені праці таких вітчизняних вчених, як О. Кириленко, А. Крисоватого, І. Луніної, В. Мельника, В. Онищенко, К. Павлюк, В. Прядка, В. Федосова, С. Юрія та ін. Однак в умовах бюджетної децентралізації ґрунтовного дослідження потребує визначення впливу місцевих податків і зборів на формування дохідної частини місцевих бюджетів в контексті оптимізації податкової сфери із наданням фінансової автономії місцевим органам влади з метою забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку як регіонів, так і держави.

Розвиток місцевого оподаткування в Україні розпочався після проголошення незалежності держави, визначальним етапом якого стало прийняття Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» (від 20.03.1993) із внесенням наступних змін Законом України від 16.06.1993 Відповідно до цього документу місцеві податки і збори фактично було виведено зі складу загальнодержавних податків, і, як наслідок, вони почали розглядатись як джерело доходів для місцевого самоврядування, однак, при цьому не спостерігалось чіткого їх розмежування на державні й місцеві податки.

Згідно Закону України «Про систему оподаткування» від 02.02.1994 до переліку місцевих податків і зборів входили: готельний збір; збір за парковку автомобілів; ринковий збір; збір за видачу ордера на квартиру; курортний збір;

збір за участь у бігах на іподромі; збір за виграш на бігах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі [1].

Трансформація місцевого оподаткування впродовж 1994–2010 рр. не показала позитивних результатів стосовно наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, що зумовило значні витрати на адміністрування місцевих податків та зборів, зокрема їхня питома вага у доходах місцевих бюджетів у середньому становила в 2008–2010 рр. лише 1,5%. В результаті цього, місцеві податки і збори не виконували, в повній мірі, свого фіскального призначення.

Важливим етапом стало прийняття Податкового кодексу України, із набранням чинності якого змінився склад податкових надходжень до місцевих бюджетів, зокрема в частині скорочення місцевих податків і зборів з 14 місцевих податків і зборів до 4 (податок на майно; єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір).

Відповідно до Податкового кодексу України, до місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Кодексом, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад [4].

Незважаючи на позитивні аспекти реформування місцевого оподаткування, зокрема, що стосується скорочення кількості місцевих податків і зборів та, відповідно, зменшення витрат на їх адміністрування, а також віднесення єдиного податку до складу місцевих, який набуває важливого значення у формуванні дохідних джерел місцевих бюджетів, доцільно відмітити і дискусійний характер окремих положень що стосуються соціальної справедливості в місцевому оподаткуванні. Прикладом є справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який передбачено стягувати в розмірі до 2% мінімальної зарплати за 1 кв. м площі об'єкта оподаткування. Хоча законодавством і врегульовано положення щодо зменшення оподатковуваної площі кожного об'єкта житлової нерухомості на 60 м кв. для квартир і на 120 м кв. для приватних будинків, однак сільські, селищні, міські ради можуть збільшувати встановлену граничну межу житлової нерухомості, на яку зменшується оподатковувана площа. Із запровадженням даного податку зростає тиск на малозабезпечені верстви, внаслідок чого громадяни шукають шляхи уникнення від його сплати. Тому вирішити проблему доцільно з удосконаленням методології визначення бази оподаткування, щоб уникнути можливих шляхів для ухилення. Крім того, слід звернути увагу на можливість платника податку виконувати свої податкові зобов'язання і враховувати інвентаризаційну вартість нерухомого майна.

Для побудови ефективної системи місцевого оподаткування необхідним є: посилення фіскальної ролі місцевих податків і зборів при формуванні місцевих бюджетів; зацікавленість органів місцевої влади у додатковому залученні коштів шляхом стягнення місцевих податків і зборів; встановлення відповідності між податковим навантаженням громадян та рівнем наданих суспільних послуг

на певній території; надання місцевим органам влади права встановлювати на своїй території власні податки і збори відповідно до особливостей його розвитку; забезпечення стабільності надходжень до місцевих бюджетів [3, с. 17].

Таким чином, в умовах бюджетної децентралізації в Україні місцеві податки і збори лише набувають вагомого значення, що полягає у створенні необхідної фінансової бази для виконання основних функцій і завдань органами місцевого самоврядування. Так як, зокрема, сільські ради, не володіють потужними об'єктами оподаткування, тому основу формування дохідної частини місцевих бюджетів повинні складати податки на майно. Як різновид місцевих податок доцільно також розглядати хоча б податок на прибуток підприємств. Надання такому податку статусу місцевого забезпечить суттєве зростання обсягів доходів бюджетів місцевого самоврядування. Також створення інформаційної бази з використанням сучасних комп'ютерних технологій забезпечить постійний моніторинг та контроль за мобілізацією місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів. В контексті зазначеного необхідним залишається здійснення якісної оцінки наслідків реалізації податкової реформи з метою оптимізації доходів місцевих бюджетів.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про систему оподаткування» від 9 квітня 1999 р. № 588-XIV, втратив чинність у 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20–21. – Ст. 192.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
3. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 9. – С. 14–19.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, 15–16. – № 17. – Ст. 112.

Толуб'як Павло

ст. гр. Ф-45

Тернопільський національний економічний університет

vtolubyak@ukr.net

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З.М.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА: НОВИЙ ФОРМАТ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Основним завданням адміністративно-територіальної реформи урядом України визначено формування ефективного місцевого самоврядування та те-

риторіальної організації влади. Це повинно стати підґрунтям для створення в Україні самодостатніх та дієвих територіальних громад.

У наукових дослідженнях щодо місцевого самоврядування велика увага приділяється самодостатності територіальної громади. Досліджуючи дане поняття І. Дробот та І. Шуляк визначили чотири критерії самодостатності територіальної громади: «статус первинного суб'єкта місцевого самоврядування», «самоокупність економічної системи», «наявність території та населення для розширеного відтворення», «населення громади репрезентує себе як частина громадянського суспільства». Різноманітний комплекс ресурсів та можливостей, який може тлумачитись як стабільна основа для розвитку, являє собою платформу «самодостатності» і виконує, водночас, своєрідну інтернаціональну функцію, фіксуючи відповідальність стану територіальної громади в існуючому середовищі на певному етапі [2].

Метою адміністративно-територіальної реформи є формування спроможності місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення за рахунок власних коштів. Йдеться про забезпечення територіальних громад достатніми ресурсами та про мобілізацію їхніх внутрішніх резервів. Перш за все мова йде про зарахування до їхніх бюджетів 60% податку на доходи громадян та закріплення за територіальними громадами інших доходів. Проте отримання цих ресурсів більшістю наявних дрібних територіальних громад не дозволить їм повноцінно себе забезпечити. Надмірна частина фінансових ресурсів у таких громадах і далі витрачатиметься на утримання апарату управління. Тому адміністративна реформа, враховуючи як позитивний європейський, так і власний історичний досвід, передбачає укрупнення (об'єднання) територіальних громад.

Ініціаторами добровільного об'єднання, відповідно до ст. 5 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», можуть виступати: сільський, селищний, міський голови; депутати відповідних рад; члени територіальної громади, в порядку місцевої ініціативи; органи самоорганізації населення відповідної території. Об'єднання території громад має бути довільним, але обов'язково має мати логічні межі. Зокрема, відстань від центру громади до її найдалшого населеного пункту має бути такою, щоб у екстрених випадках її не довше ніж за 30 хвилин могли подолати пожежна команда, швидка допомога, міліцейський патруль тощо. Питання визначення меж об'єднаних територіальних громад повинно вирішуватись владою з урахуванням як об'єктивних критеріїв так і думки громадян.

На сьогодні, згідно Постанови ЦВК від 7 вересня 2015 р. № 232, до переліку сільських, селищних об'єднань територіальних громад, у яких відбулися перші вибори депутатів та голів відповідних рад, увійшло 85 громад по Україні, в тому числі 26 з яких по Тернопільській області. Зокрема, у Гусятинському, Кременецькому, Тернопільському районі, сформовано по дві територіальні

громади, а у Борщівському, Підволочиському, Терехівському та Чортківському по три [3].

Згідно із Законом України «Про місцеві органи самоврядування в Україні» повноваження територіальних органів самоврядування в об'єднаних територіальних громадах будуть розширені. Зокрема, власні повноваження об'єднаних територіальних громад включатимуть: планування розвитку територіальної громади та формування її бюджету; економічний розвиток, залучення інвестицій, розвиток підприємництва; управління земельними ресурсами і тими, які знаходяться за межами населених пунктів, надання дозволів на будівництво, введення будівель в експлуатацію; розвиток місцевої інфраструктури: утримання та будівництво доріг, тепло-, газопостачання і водовідведення; благоустрій території; організація пасажирських перевезень на території територіальної громади; громадська безпека, пожежна охорона. Делеговані повноваження об'єднаних територіальних громад передбачають: соціальну допомогу через територіальні центри (в громадах); адміністративні послуги через центри їх надання (в громадах); управління школами та закладами дошкільної освіти; первина медична допомога; утримання соціально-культурними закладами (клуби, бібліотеки, спортивні майданчики). Таким чином, об'єднані територіальні громади отримують весь спектр повноважень, які сьогодні мають міста обласного значення.

Крім того, в об'єднаних громадах мешканці мають бути забезпечені послугами, що надаються органами державної влади: виплата пенсій, призначення пільг та субсидій, контроль санітарного та епізоотичного стану, казначейське обслуговування, реєстрація актів цивільного стану тощо.

Розподіл повноважень є одним із головних принципів децентралізації, відповідно до якого, найбільше повноважень мають мати ті органи влади, які знаходяться найближче до людей і на рівні яких вирішення завдань та надання послуг є найбільш ефективним з позицій фінансів [4].

Важливим моментом адміністративно-територіальної реформи є те, що об'єднані територіальні громади отримають потужний фінансовий ресурс: 60% податку на доходи фізичних осіб, 25% екологічного податку, 5% акцизного податку з реалізації підакцизних товарів (тютюн, алкоголь, пальне на АЗС), 100% єдиного податку, 100% податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт) [1, с. 64]. Крім того, фінансова підтримка об'єднаних територіальних громад відбуватиметься у формі субвенцій для формування інфраструктури згідно стратегічних програм розвитку територій. Тобто, об'єднані територіальні громади переходять на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом та отримуватимуть такі трансферти з держбюджету: базова дотація (для горизонтального вирівнювання податкоспроможних територій); субвенція на здійснення державних програм соціального захисту; додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг встановлених

державою; освітня субвенція; медична субвенція; субвенція на формування інфраструктури згідно з планом економічного розвитку території громади [1, с. 97]. Загальний обсяг зазначених субвенцій буде визначатися законом про Державний бюджет України на відповідний рік і розподілятиметься між бюджетами територіальних громад пропорційно до території об'єднаної громади та кількості населення з рівною вагою цих факторів. У місцевих радах, які не об'єднуються в громади, доходи залишаються такими ж, як сьогодні. Такі місцеві ради не матимуть прямих міжбюджетних відносин в частині базової дотації та перерахованих субвенцій.

Отже, в результаті здійснення адміністративно територіальної реформи місцеве самоврядування набирає нового формату. З метою здійснення адміністративно територіальної реформи обласні та районні державні адміністрації повинні надавати всебічну інформаційну та правову допомогу для кожного населеного пункту, для кожної територіальної громади. Реалізація добровільного етапу реформи можлива лише при широкій активності громадськості та її учасників, починаючи від уряду, закінчуючи пересічним українцем, кожен повинен бути включеним у цей процес. Проте, як показує досвід європейських країн, добровільне об'єднання може затягується, що може спричинити значну диспропорцію у розвитку громад, оскільки ті, територіальні громади, які об'єдналися, отримують значні повноваження та ресурси для розвитку, а ті, громади які не встиг, або не зробили це, не отримують такого потенціалу та можливості. Тому, виконавцям реформи і тим громадянам, котрі очолили нові територіальні громади сьогодні потрібно бути максимально відповідальними. На них лягають усі повноваження – ті, які мало до цього місцеве самоврядування, і ті, які після об'єднання делегуватиме держава. Тепер це будуть виключно повноваження місцевого самоврядування. Сьогодні держава дає таку можливість і потрібно взяти керівникам на себе відповідальність за їх реалізацію для формування міцного та дієвого місцевого самоврядування в Україні.

Література:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Дробот І. Сутність і ознаки самодостатності територіальної громади в умовах сталого розвитку суспільства: понятійно-термінологічний аспект / І. Дробот, І. Шуляр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Apdu_o/2009_1/R_4/Drobot.
3. Перелік сільських, селищних, міських об'єднаних територіальних громад, у яких призначаються перші вибори депутатів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад та відповідних сільських, селищних, міських голів 25 жовтня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.te.gov.ua/main/ua/news/detail/101545.htm>.
4. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://auc.org.ua/sites/default/files/posibnik_gromadi_0.pdf.

Уляницька Вікторія

ст. гр. ФУМм-11

Тернопільський національний економічний університет

v.ulyanitska@yandex.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Великий обсяг державного боргу України і динаміка його зростання впродовж останніх років створюють передумови для формування серйозних боргових загроз для національної економіки. В зазначеному контексті, важливими завданнями державних органів влади є як постійний моніторинг обсягу внутрішнього та зовнішнього державного боргу України для запобігання його збільшення понад безпечну межу, так і спостереження за динамікою структури державного боргу.

Сьогодні досить актуальним є питання методології розроблення боргової стратегії, адже саме набір певних заходів та інструментів, що дають змогу поліпшити боргове становище, провадити більш виважену та обґрунтовану політику щодо залучення нових коштів державою, й ототожнюється з борговою стратегією країни [1, с. 464].

Оптимізація структури боргового портфелю держави та запровадження ефективної системи ризик-менеджменту є невід'ємними складовими середньо- та довгострокових боргових стратегій країн, спрямованих на забезпечення стійкості бюджетів та економічне зростання.

Багато вчених під борговою стратегією розуміють систему врегулювання боргових проблем країн, що мають труднощі в обслуговуванні боргових зобов'язань за зовнішніми запозиченнями і відновлення їх платоспроможності.

Ключовим завданням, пов'язаним із використанням державних запозичень в якості одного з інструментів формування інноваційного розвитку української економіки, є наукове обґрунтування і методологічно вірне визначення напрямів використання запозичених коштів. На думку дослідників, державні боргові запозичення, як внутрішні, так і зовнішні, здатні позитивно вплинути на всю економіку країни, тільки якщо вони будуть спрямовані на вирішення стратегічних завдань радикального підвищення ефективності використання інтелектуального і кадрового потенціалу України на шляху переходу від сировинного до наукомісткого розвитку, а саме:

1) Припинити надання державних гарантій за кредитами з огляду на вичерпання і перевищення ліміту державних гарантій, установленого законом про бюджет; надавати гарантії виключно за умовами строковості, платності та зустрічних гарантій, отриманих від інших кредиторів.

2) Відмовитися від спрямування до Державного бюджету позик МВФ, які створюють інфляційне навантаження (внаслідок конвертації отриманих валют-

них коштів у гривню) і зумовлюють загрози для стабільності державних фінансів у середньостроковому періоді [2, с. 171].

3) Сформуванню загальної концепції державних запозичень України, забезпечити парламентський та громадський контроль за цими процесами, що обумовлює певну неусталеність адміністративної та фінансової правозастосовної практики в цій сфері. Проблемним є визначення ролі та місця суб'єктів кредитування в бюджетних процесах, особливо на етапах формування бюджету, його обговорення та ухвалення.

Стосовно визначення поняття ризику державного боргу існують різні думки фахівців. Питання щодо управління ризиками та загалом державного боргу неодноразово порушувалися дослідниками, серед яких: Т. Вахненко, В. Калинчук, В. Калитчук, О. Колот, Н. Кравчук, В. Лісовенко, Ю. Смоляр та ін. Проте доводиться констатувати, що в Україні, попри гостру необхідність комплексної реалізації стратегії управління державним боргом, на жаль, теоретичні й практичні засади щодо визначення ризиків, пов'язаних з державним боргом та механізми управління ними, потребують подальших досліджень і розробок.

Окремі автори стверджують, що ризик державного боргу є можливістю настання події ймовірного характеру, що призведе до збільшення витрат бюджету внаслідок збільшення сум погашення і обслуговування державного боргу, вступу в силу гарантійних зобов'язань, визнання деякої суми державним боргом, або ж до зменшення можливостей фінансування бюджету за рахунок державних запозичень [3, с. 43]. Таким чином, ризик державного боргу можна визначити як можливість виникнення неочікуваних витрат державних коштів, яка пов'язана із невизначеністю майбутніх подій, коли такі витрати мають бути здійснені для виконання цих зобов'язань [4].

Управління ризиками державного боргу є системним і комплексним процесом, який реалізується у двох площинах: – на макроекономічному рівні з точки зору оцінки та аналізу взаємного зв'язку формування портфеля боргових зобов'язань із загальнодержавними економічними процесами, необхідності взаємного балансування грошових потоків та розробки стратегічних орієнтирів; – на рівні сформованого портфеля боргових зобов'язань шляхом управління внутрішньою структурою зобов'язань, зокрема через оптимізацію боргового портфеля щодо валют запозичення, ставок, джерел, термінів запозичення тощо з метою збалансованого поєднання вартості та ризику [5].

Для оптимізації структури державного боргу та управління ризиками боргових зобов'язань уряду необхідно вдосконалити боргову політику та забезпечити формування нових підходів до використання державного боргу як вагомого інструменту макроекономічного регулювання, що повинно здійснюватися з урахуванням особливостей післякризового періоду. В Україні необхідно дотримуватися стратегії скорочення державного боргу, оптимізації його структури за рахунок збільшення частки внутрішніх запозичень, зниження вартості обслуговування заборгованості та збільшення термінів позик. У вітчизняній прак-

тиці необхідно активізувати роботу із запровадження операцій активного управління державним боргом, до яких належать хеджування ризиків за рахунок використання деривативів, обмін і дострокове погашення державних цінних паперів, що сприятиме формуванню раціональної структури боргового портфеля держави та мінімізації боргових ризиків. Окрім того, доцільно спрямовувати зусилля на максимально можливе продовження термінів державних зобов'язань. Проте збільшення строковості боргових зобов'язань може вимагати суттєвого зростання відсоткових ставок за позиками, тому підвищення середнього терміну обігу внутрішніх облігацій має відбуватися поступово, враховуючи розвиток внутрішнього фінансового ринку, зростання попиту на довгострокові інструменти і падіння довгострокових відсоткових ставок.

Література:

1. Калитчук В.М. Ризики державних боргових зобов'язань [Електронний ресурс] / В.М. Калитчук. – Режим доступу: <http://www.publicdebt.in.ua/golovna/09>.
2. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. Редакцією В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
3. Висоцький В. Управління ризиками державного боргу: від теоретичних концепцій до практичних кроків в Україні / В. Висоцький, В. Калитчук, Ю. Драчук // Світ фінансів. – 2008. – № 1. – С. 41–48.
4. Калитчук В.М. Ризики державних боргових зобов'язань та їх класифікація [Електронний ресурс] / В.М. Калитчук. – Режим доступу: <http://www.publicdebt.in.ua/golovna/09>.
5. Калитчук В. Суть та принципи управління ризиками, пов'язаними з державним боргом / В. Калитчук // Економічний простір. – 2008. – № 13. – С. 10–34.

Федінчук Марія

ст. гр. Ф-45

Тернопільський національний економічний університет

masha.fedinchuk@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мокрицька А.Б.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В РАМКАХ ХАОСУ. ЕФЕКТ МЕТЕЛИКА

Формування ефективного державного регулювання на даному етапі розвитку економіки в Україні все більше привертає уваги теоретиків та практиків, адже, роль держави у формуванні національної економічної моделі є визначальною. Держава через свої важелі впливу має забезпечити досягнення найважливіших макроекономічних цілей, а також, створювати такі умови при яких буде зростати розвиток економічної моделі країни загалом. Як показує практика останні роки характеризуються зростанням процесів глобалізації та кризових явищ, які в свою чергу покладають на систему державного управління значні

обов'язки і, звісно, здатність своєчасного реагування та ефективного управління наявними економічними процесами. Інтеграція у світову економіку посилює зовнішні загрози для української економіки [2]. Такі процеси все більше набувають ознак некерованого хаосу.

У своєму дослідженні я звернулася до праць д.е.н., професора С.І. Юрія в галузі досліджень кризових явищ та до Теорії хаосу, змодельовавши певні функціональні зв'язки. Теорія хаосу знайшла своє віддзеркалення в роботах математиків Лоренца Е. (Lorenz E.), Мандельброта Б. (Mandelbrot B.) та ін.

На жаль, точного математичного визначення поняття «хаос» поки не існує. Зараз часто хаос визначають як крайню непередбачуваність постійного нелінійного і нерегулярного складного руху, що виникає в динамічній системі. Відповідно до теорії хаосу, якщо ви говорите про хаотичний рух ціни, то ви повинні мати на увазі не випадкове коливання ціни, а інше – особливий впорядкований рух. Непередбачуваність хаосу пояснюється в основному суттєвою залежністю від початкових умов. Така залежність вказує на те, що навіть найменші помилки при вимірюванні параметрів досліджуваного об'єкта можуть призвести до абсолютно невірних прогнозів. Ці помилки можуть виникати внаслідок елементарного незнання всіх початкових умов. Щось обов'язково вислизне від нашої уваги, а значить, вже в самій постановці завдання буде закладена внутрішня помилка, яка приведе до істотних погрішностей в прогнозах. Стосовно до неможливості робити довгострокові прогнози погоди істотну залежність від початкових умов іноді називають «ефектом метелика». «Ефект метелика» вказує на існування ймовірності того, що помах крила метелика в Бразилії призведе до появи торнадо в Техасі. При цьому чинники впливу можуть бути як екзогенні (зовнішні), так і ендегенні (внутрішні) [5]. Розглянемо приклад хаотичної системи на прикладі гри у більярд. Для одержання позитивного результату гравцю потрібно добре оцінити всі початкові умови: сила удару, положення кия, положення кулі, тощо. При найменшій похибці, куля покотиться у зовсім протилежному напрямку, а навіть якщо удар пройшов успішно розрахувати положення кулі після трьох-чотирьох ударів неможливо.

Тому можна зробити висновок, що в теорії хаосу не можливе довгострокове прогнозування тому, що малі зміни та / або помилки можуть породжувати великі наслідки [5].

Економічні системи розвиваються нелінійно і неадекватно відповідають на зміну початкових умов внаслідок ендегенних причин. Однією з таких нелінійних систем (1), яка спростовує спрощені погляди вітчизняних реформаторів на розвиток економіки, є проста класична система з трьох звичайних диференціальних рівнянь (ЗДР) Е. Лоренца [6]:

$$\dot{X} = -\sigma X + \sigma Y,$$

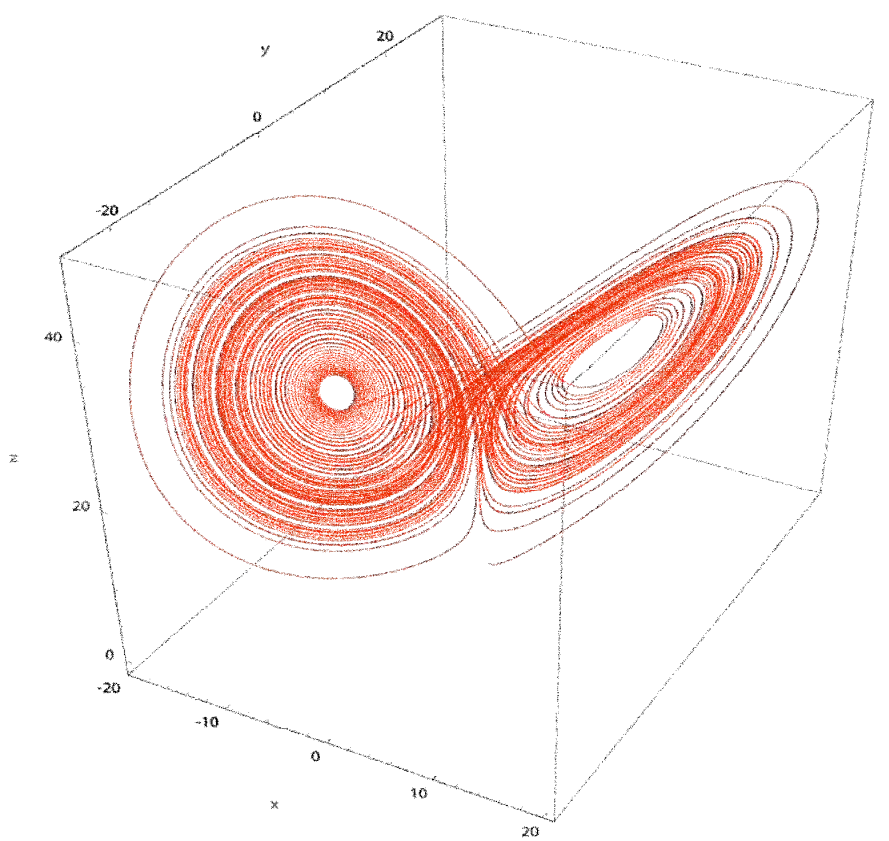
$$\dot{Y} = rX - Y - XZ,$$

$$\dot{Z} = XY - b Z,$$

де X, Y, Z – незалежні змінні; a, r, b – дійсні позитивні параметри.

На рис. 1 наведено одну з проєкцій фазового портрету дивного атрактора Лоренца, так званого «метелика Лоренца», одержаного за таких умов: $X_{\min} = -20, X_{\max} = 20, x_0 = 0,1; Y_{\min} = -30, Y_{\max} = 30, y_0 = 0,1; Z_{\min} = 0, Z_{\max} = 50, z_0 = 0,1; a = 10; r = 28; b = 2,67; t = 30$ (все в у.о.). Відтак, з проведеного мною дослідження видно, що зміна вхідних параметрів на 1–3% викликала зміну вихідних параметрів на 40–80%, тобто в декілька десятків разів, що свідчить про сильну нелінійність системи Лоренца (і економічних систем взагалі). Можна лише уявити, де опинилась би система, якщо «умовні реформатори» у поточному моменті самодовільно змінили б вхідні дані не на декілька відсотків, а значно більше. З цього приводу вважаю доцільним навести цитату Д.С. Чернавського: «Якщо знаходяться люди, які говорять: «давайте зруйнуємо усю планову систему», – катастрофа неминуча» [5].

Разом з тим, на основі зроблених вище досліджень давайте з'ясуємо основні напрямки інтенсифікації правлячої урядової машини в умовах наростання маси некерованого хаосу. Для реалізації встановлених цілей і завдань управління, а також «для упорядкування їх у межах заданих параметрів, планів, коригування відхилення від останніх» потрібно реформувати уже існуючу економічну модель на модель народного капіталізму.

Рис. 1. «Дивний аттрактор Лоренца» [6]

Світова фінансово-економічна криза, яка виникла в 2007 р. і охопила значну частину світу, показала нездатність правлячої моделі державного управління

організувати належним чином економічну сферу та згладити ті проблеми які виникли на її фундаменті. Україна вперше за свою історію увійшла до кризового стану вкупі зі світовим товариством, і перш за все із «сильними світу цього» [4]. Прошло вісім років від початку фінансової кризи у США, однак, вона як і більшість держав ще й досі не здатна подолати її наслідків. Якби не було внутрішніх проблем, загалом світова фінансова криза для України могла б обійтися «малою кров'ю» як зазначає С.І. Юрій [3].

На підставі вищесказаного можна констатувати те, що, глобалізація та викликані нею загрози чинять надпотужний вплив на всі економічні процеси, вони пожвавлюють його непостійність, непередбачуваність та хаотичність. У системі хаосу існують певні його течії, так звані *mainstreams* [5]:

- креативний, при якому відбувається зростання продуктивних сил;
- нульовий, при якому економічний потенціал не зазнає змін;
- руйнації, де руйнуються вже створені здобутки.

На думку Князевої О.М. «...хаос є стимулом, поштовхом еволюції, виходом із еволюційної безвиході, а спонтанність являє собою щось на кшталт життєвого прориву, хаос використовується як фактор оновлення складної організації». Та сучасний етап розвитку економіки в Україні вказує на те, що правляча еліта не докладає максимум зусиль для перетворення хаотичної, непередбачуваної, нелінійної системи в інноваційно потужний механізм розвитку України. В умовах кризи зароджується нова економічна кон'юнктура та формується інтерес до новітніх напрямків капіталовкладень [3]. На даному етапі помилки допущені в управлінських рішеннях держмашини призвели до нарощування темпів таких негативних явищ:

1) Зростання розриву у доходах між багатими та бідними. Дж. Стігліц (Joseph Stiglitz, 2012) з цього приводу зазначає, що «прірва між одним відсотком найбагатших та іншими 99 відсотками населення є величезною і постійно розширюється в США». В Україні ці процеси також відчутні повною мірою. За даними експертів Програми розвитку ООН в Україні, людей які працює заради їжі в 2013 р. становить до 41,5%;

2) Державне обслуговування олігархатув силу кращого до них політичного ставлення, створення штучного режиму пільг та преференцій;

3) Зміцнення централізації управління.

В час посилення глобалізації та хаосу країни потребують нової, горизонтально-мережевої моделі управління, характерною ознакою якої має стати ефективне функціонування системи державного регулювання економікою в умовах нестабільності.

Світова економіка досягла нинішніх звершень через складний і тяжкий шлях поступового зростання, який гальмувався малими й великими кризами, зокрема, хвилями перевиробництва, валютно-фінансових та боргових криз. Вони охоплювали як окремі країни, так і цілі групи держав. Економічні кризи мали, як правило, руйнівний характер. Проте, на руїнах щоразу відтворювалися

досконаліші економічні системи [2]. Зміна економічної моделі, в Україні, передбачає проведення ряду ключових трансформацій у сфері економіки, державного регулювання, адміністративно-територіального устрою, місцевого самоврядування, охорони здоров'я, освіти, тощо.

Таким чином, Україна, перебуваючи нині, як і багато інших країн, у середовищі хаосу, може використати його позитиви та ефективно скерувати важіль державного управління. Для цього потрібно змінити початкові умови точки від якої ми відштовхуємося, адже, їх «несприятливість» призведе до непередбачуваного і можливо критичного кінцевого результату, прототимчого ми побачили в «атракторі Лоренца» та на прикладі «ефекту Метелика». В такій ситуації потрібно кожному з нас внести свою лепту в побудові нової економіки, нового життя. Професор С.І. Юрій чудово висловлюється з цього приводу: «...вертаючись до теорії рушійних сил суспільства, не можна не взяти з неї вчення про роль народних мас, патріотизм, інтернаціоналізм. Одночасно треба осмислити можливості пошуку особистостей, що спроможні підтримати ідеї радикального реформування та суттєво їх розвинувши, очолити перехід суспільства на рейки нової економіки [4]».

Література:

1. Наукова записка колективу вчених Тернопільського національного економічного університету щодо подолання економічної кризи в Україні / С.І. Юрій, О.В. Дзюблюк, О.П. Кириленко, А.І. Крисоватий [та ін.] // Журнал європейської економіки. – 2008. – № 3. – С. 269–271.
2. Юрій С. Світові економічні кризи та їх сучасні модифікації / Сергій Юрій // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – Вип. 5. – С. 13–16.
3. Юрій С. Час «Ч» – Н-HOUR: радикальні економічні реформи в Україні на виході з кризи / Сергій Юрій, Євген Савельєв // Журнал європейської економіки. – 2008. – № 4. – С. 387–402.
4. Юрій С. Світова фінансова криза та структурні реформи в Україні / С. Юрій, Є. Савельєв // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2009. – Ч. 3. – С. 1023–1028.
5. Tucker, Warwick (2002). «A Rigorous ODE Solver and Smale's 14th Problem». *Foundations of Computational Mathematics* 2 (1): 53–117 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.math.uu.se/~warwick/main/rodes/JFoCM.pdf>.
6. Chaos: Lorenz Equations, Strange Attractors and Fractals [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.emba.uvm.edu/~jxyang/teaching/Math266notes13.pdf>.

Hmara Julia
group ZOAMG-14
Kyiv National University of Technologies and Design
zoamg14@yandex.ru
Supervisor reader – PhD Hryhorevska O.

FIXED ASSETS, THEIR REFLECTED IN THE ACCOUNT

Fixed assets, also known as tangible assets or property, plant, and equipment (PP&E), is a term used in accounting for assets and property that cannot easily be converted into cash.

The standardization of accounting are several international organizations.

In the conditions of market economy managing process in general has to provide sufficient economic incentives for ensuring effective use of fixed assets, all property of the enterprises.

Initial value of the fixed asset is the amount of funds spent on its acquisition or creation.

The initial value of an asset comprises costs paying suppliers of asset, funds for its transportation and installation, insurance, and taxes.

The increase in value of fixed assets because of revaluation of fixed assets is redited to 'Revaluation Reserve', and is not available for distribution as dividend. Revaluation Reserve is treated as a Capital Reserve.

In depreciation the residual value is the estimated scrap or salvage value at the end of the asset's useful life. In the accounting equation, owner's equity is considered to be the residual of assets minus liabilities.

In accordance with PA(s) 7, liquidation value – an amount of money or the value of other assets, which the company expects to receive from sales (liquidation) of non-current assets after the end of their useful lives (operation), net of expenses associated with the sale (liquidation).

In accordance with PA(s) 7 «fixed assets» are tangible assets, which the company holds with the purpose of their use in the production or supply of goods, provision of services, rental to others or for administrative and socio-cultural functions, the expected useful lives (exploitation) of which more than one year (or operating cycle, if it is longer than a year).

Fixed assets is one of the most important factors of any production, their condition and the effective use of which has a direct impact on the final results of economic activities of enterprises.

Fixed assets of the taxpayer are classified in the appropriate groups, which set minimum terms of their depreciation.

Черкас Лариса

ст. гр. ДМФ-10

Університет митної справи та фінансів

laro4ka09@rambler.ru

Науковий керівник – д.н. держ. упр., доцент Міщенко Д.А.

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Державний бюджет – це фінансовий план утворення і використання грошових фондів держави протягом року, інакше кажучи – це баланс доходів і витрат держави, який складає міністерство фінансів.

Суть держави і державного бюджету полягає в тому, щоб задовольняти загальносуспільні інтереси і потреби.

Видатки бюджету – це економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів держави і його використанням на здійснення програм та заходів, передбачених бюджетом.

Видатки бюджету відіграють визначальну роль у процесах трансформаційної перебудови економіки держави та забезпечують фінансування соціальної сфери, різних галузей народного господарства, сприяють розвитку міжнародних відносин та визначають пріоритетні напрями фінансової політики.

Бюджетні видатки мають певний економічний зміст, зумовлений суспільним способом виробництва, природою та функціями держави, вони відіграють вирішальну роль у задоволенні потреб соціально-економічного розвитку країни.

Регулювання бюджетних витратків знаходить своє конкретне вираження в цільовому направленні бюджетних коштів.

Найважливішим принципом планування бюджетних витратків є додержання пропозицій розподілу коштів із врахуванням реальної необхідності в них.

Видатки бюджету (як і доходи) на наступний рік до поточного року плануються із врахуванням результатів виконання бюджету за минулий рік або період із визначенням коефіцієнта зростання.

Плануючи бюджетні витрати, держава (або регіон) керує усім бюджетним процесом.

Навіть в умовах економічної кризи не можна економити кошти, спрямовані на утримання соціально-культурної сфери. Це видатки на освіту, охорону здоров'я, фізичну культуру і соціальне забезпечення.

Розвиток держави неможливий без створення необхідних умов утримання невиробничої сфери і розвитку виробництва, соціально-культурних закладів та заходи по їх утриманню; органів влади і управління; оборони та ін., що відображено в складі витратків Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Видатки Державного бюджету регламентуються відповідними законодавчими та нормативними актами – Бюджетним кодексом, Законом про Державний бюджет на поточний рік, Бюджетною класифікацією, іншими юридичними актами органів влади.

Основним документом, на підставі якого формуються кошториси доходів та видатків розпорядників коштів, є розпис доходів та видатків державного бюджету.

Важливими проблемами щодо змін в обсягах бюджетних видатків є істотне зростання державного боргу України, високі валютні ризики зовнішньої заборгованості, посилення тиску боргових виплат на державні фінанси.

Ефективність видатків зумовлена більше їхньою структурою, ніж обсягами, яка визначається важливістю заходів, що фінансуються з бюджету, для забезпечення розвитку суспільства.

Роль держави в регулюванні економіки та збільшенні бюджетних видатків суттєво зростає під час виникнення надзвичайних ситуацій. У цих випадках збільшуються державні витрати, які надалі важко піддаються зменшенню.

Важливість оцінки ефективності державних видатків є очевидною, оскільки рівень ефективності використання бюджетних коштів дає можливість уникнути бюджетних ризиків сьогодні і в майбутньому, забезпечити фінансову стійкість, упевнено рухатись у напрямі соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – Ст. 572 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Закон України «Про Державний бюджету України на 2015 р.» // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 5. – Ст. 37 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19/page>.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Богомолова Н.І. Ефективність бюджетної політики в системі фінансової безпеки держави / Н.І. Богомолова // Ефективна економіка. – 2011. – № 11.
6. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монограф. / Л.В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
7. Зайчикова В.В. Прогнозування доходів місцевих бюджетів у процесі між бюджетного регулювання / В.В. Зайчикова // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 69– 81.
8. Коломийчук В.С. Стратегічні засади соціально-економічного розвитку регіону. (Методологія, методи, практика) / В.С. Коломийчук, Л.Т. Шевчук, С.Л. Шульц; Ін-т регіон. дослідж., Терноп. облдержадмін. – Т.: Укрмедкнига, 2002. – 277 с.
9. Криштоф Н.С. Міжбюджетні відносини в системі державного регулювання економіки України на сучасному етапі розвитку / Н.С. Криштоф. // Державне управління: теорія та практика. – 2013. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2013_1_12.pdf.
10. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/index>.
11. Мярковський А. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. Мярковський, І. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – № 5. – 2010. – С. 5–14.

12. Сурнікова К.С. Необхідність удосконалення бюджетного регулювання в ринкових умовах / К.С. Сурнікова, Л.Р. Пуляев // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013 – № 2. – С. 25–28.

Чорний Михайло

ст. гр. ФДГм-11

Тернопільський національний економічний університет

mikk4ua@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н, доцент Письменний В.В.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Сьогодні в Україні склався своєрідний економічний колапс: значна диференціація доходів громадян, відсутність середнього класу суспільства, кризовий стан більшості галузей економіки, знецінення національної грошової одиниці. Ці та інші явища склалися не лише у результаті безвідповідальної державної політики, а й через брак належного рівня фінансової грамотності населення. Як наслідок, маємо загострення соціально-економічної напруги в суспільстві, зниження ділової активності населення, формування складного і подекуди суперечливого за змістом архетипу фінансової поведінки громадян.

Фінансова поведінка домогосподарств виступає предметом вивчення різних галузей знань, перш за все, економічної теорії, соціології, психології та фінансів. Значний внесок у розвиток її теоретичних засад зробили Дж. Б'юкенен, Дж. Кейнс, А. Маршалл, Ф. Модільяні, Ф. Найт, Д. Норт, М. Фрідман та інші. В Україні дослідження фінансової поведінки домогосподарств проводили В. Вітлінський, М. Карлін, Т. Кізима, В. Опарін, Е. Шубна, С. Юрій й інші. Разом з тим, все ще відсутні комплексні праці із цієї проблематики, що підтверджують багатогранність об'єкта дослідження.

Традиційно склалося так, що основними складовими доходів домогосподарств в Україні є заробітна плата, соціальні допомоги й інші державні трансферти. Такі складові як дохід від власності, прибуток на змішаний чи інвестиційний доходи мають значно менші розміри. Щодо витрат населення, в основному вони спрямовуються на придбання продуктів харчування і оплату комунальних послуг, а витрати, пов'язані з нагромадженням не фінансових активів, майже відсутні. Оскільки більша частина ресурсів громадян знаходиться в тіні (особливо це стосується заможної частини населення), важко окреслити реальну картину розподілу доходів і витрат українських домогосподарств.

Охарактеризувати поведінку домогосподарств можна на прикладі витрат за рахунок таких показників як середня і гранична схильність до споживання та заощаджень (табл. 1).

Таблиця 1

**Схильність до споживання і заощаджень домогосподарств
у 2008–2013 рр., % [6]**

Роки	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Середня схильність до споживання і заощадження, % до наявного доходу</i>						
Схильність до споживання	88,84	85,46	81,49	86,89	90,7	88,2
Схильність до заощаджень	11,16	14,54	18,51	13,11	9,3	11,8
у тому числі у формі:						
– нефінансових активів	2,66	7,81	12,92	9,81	6,11	6,96
– фінансових активів	6,07	2,66	7,81	12,92	9,81	6,11

Середня схильність до споживання населення впродовж 2008–2013 рр. становила 86,33%, тобто майже весь дохід витрачався на споживання товарів і послуг (лише трохи більше 10% доходів домогосподарства схильні заощаджувати). Найбільший обсяг заощаджень припадав на 2010 р., що було спричинено незначним поживленням економіки після фінансової кризи 2008–2009 рр. Таке стрімке підвищення обсягів заощаджень свідчить про потенціал їх перетворення в інвестиції. У кризовий період домогосподарства намагаються якомога більше зекономити на споживанні на користь певного резерву коштів на так званий «чорний день».

Власне фінансова поведінка домогосподарств може набувати, як вважає Т.О. Кізіма, ознак споживчої (першочергове вирішення найнагальніших поточних проблем), заощаджувальної (збільшення власних резервів) або інвестиційної (вкладення коштів у доходні фінансові інструменти) моделей поведінки [4]. В українців склалась принципово споживча модель поведінки, орієнтована на «проїдання» ресурсів. Така модель не сприяє ні зростанню власного благополуччя, ні розвитку економіки. При цьому коштів на задоволення пропозицій з боку суб'єктів господарювання (відвідування розважальних закладів, подорожі, укладання депозитних та страхових угод) майже не залишається.

Причинами формування такого типу поведінки варто шукати в історичному й інституційному аспекті фінансового середовища. В першу чергу, це негативний досвід відносин домогосподарств з фінансовими інститутами у колишньому СРСР: обмеженість вибору фінансових послуг; брак інформації про ключові особливості фінансових ринків; монополія виробництва фінансових послуг в руках держави; відсутність зв'язку між прийняттям важливих життєвих рішень і фінансовою стратегією, оскільки доходи домогосподарств не мали прямого впливу.

По-друге, вагомий вплив на формування сучасної фінансової поведінки домогосподарств мали події 90-рр. – знецінення заощаджень громадян у 1992–1994 рр. через гіперінфляцію. Щоб підкреслити значущість проблеми згадаємо Ощадбанк, коли у 1992 р. кількість вкладів українців становила 53,7 млн. Через 4 роки держава зобов'язалася виплатити компенсацію втрачених заощаджень в розмірі 131,96 млрд. грн. [5], з яких на сьогоднішній момент виплачено лише

15,198 млрд. грн. В середньому на рік громадянам повертають 90 грн. кожній людині, а із урахуванням інфляції 25 коп.

По-третє, через відсутність досвіду і недостатнє регулювання на фінансовому ринку домогосподарства надмірно розчарувались у фінансових інститутах і несли колосальні втрати. До цього ж необхідно додати надмірні сподівання на сертифікатну приватизацію, шахрайства пов'язані з фінансовими установами та фінансовими пірамідами, діяльність яких була фактично безконтрольна з боку держави.

По-четверте, це фактично незмінний рівень бідності в Україні. За різною оцінкою експертів його питому вагу оцінюють до 80%. Якщо людина за стандартами ООН витрачає на проживання менш як 150 доларів на місяць, то це вважається, що вона живе за межею бідності [2]. На сьогоднішній день за курсом це приблизно 3600 грн., саме така межа бідності для українців.

Щоб виправити ситуацію, повернути довіру до фінансових інститутів і виховати майбутні покоління із «ідеальною» моделлю фінансової поведінки, потрібно докласти багато зусиль як зі сторони держави, так і громадськості. Для цього варто було б здійснити наступні заходи:

— вдосконалити механізм контролю за фінансовими інституціями (банками, страховими компаніями тощо) шляхом створення на основі теперішніх контролюючих органів і структур у сфері фінансового контролю нового органу, типу Служби фінансових розслідувань або іншими словами фінансової поліції;

— розвивати інституції фінансових консультантів у сфері персональних фінансів (наприклад, у США близько половини фінансових угод фізичних осіб здійснюють через фінансових консультантів, в Україні не більше 2% через трейдерів і брокерів);

— забезпечити формування серед молодого покоління фінансової культури, ділової комунікації через запровадження дисципліни «Фінансова грамотність» у шкільних навчальних закладах;

— пропагандувати фінансову грамотність у ЗМІ, залучати зарубіжні компанії до популяризації фінансової грамотності в Україні (наприклад, телекомпанію BBC, яка щорічно виходить з навчальними програмами обсягом 400 годин щорічно і охоплює практично всі школи Великої Британії);

— створити спеціальні некомерційні організації з прозорою системою фінансування, завданням яких було б підвищення фінансової грамотності, популяризувати економічні ділові ігри (CashFlow), методи особистого менеджменту у веденні обліку власних фінансових ресурсів за допомогою різноманітних електронних програм (MoneyLover).

Література:

1. Беленцов В.Н. Оптимальная структура собственности как основа экономического развития Украины: монограф. / В.Н. Беленцов. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 266 с.

2. Бідність в Україні [Електронний ресурс] // BBC. – 2015. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/08/130819_poverty_ukraine_az.
3. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с. – (Антология экономической мысли).
4. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та домінанти розвитку: монограф. / Т.О. Кізима. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
5. Закон України «Про державні гарантії відновлення заощаджень громадян України» від 21.11.96 № 537/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Структура сукупних витрат домогосподарств (1999–2014 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Чмутова Анастасія

ст. гр. 11 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет
anastasia.gorbik@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Рубцова Н.М.

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку світової економіки та міжнародних відносин, процеси ринкової трансформації національної економіки, входження України до системи світових господарських зв'язків зумовлюють необхідність розвитку страхового ринку з урахуванням світового досвіду та національних особливостей [3]. Існуюча в Україні система соціального захисту населення викликає справедливі нарікання. Адже незабезпечені верстви населення, на сьогодні, фактично позбавлені права на страховий захист життя та здоров'я. Загострюються протиріччя між обсягами державних гарантій щодо системи соціального забезпечення й страхування населення та можливостями їх бюджетного фінансування. Зростання ризику в усіх сферах людського життя та господарської діяльності зумовлює необхідність захисту громадян від можливих втрат та розподілу збитків серед широкого загалу [5]. Закономірність виявляється у наступному: чим більше суб'єктів охоплено страхуванням, тим менше воно коштує окремій особі.

Процес формування ринку страхування життя в Україні умовно можна розділити на декілька етапів.

I етап: 1991–1996 рр. – етап занепаду старої системи страхування життя. На початку ринкових реформ страхування життя, як особлива галузь економіки так і залишилась не врегульованою. Крім того, страхування життя поступово почало втрачати свої позиції на страховому ринку.

II етап: 1996–2001 рр. – етап зародження українського ринку страхування життя. Основною подією даного етапу стало прийняття в березні 1996 р. Закону

України «Про страхування», який розділив страхові компанії, на ті, які займаються страхуванням життя, та які займаються ризиковими видами страхування, тим самим давши поштовх створенню нового ринку страхування життя притаманного ринковій економіці (ст. 38 даного закону забороняла страховикам, які отримали ліцензію на страхування життя, займатися іншими видами страхування). Крім цього, цим документом було передбачено ряд не менш важливих моментів, що стосуються питання формування та розміщення страхових резервів.

III етап: 2001р. – до сьогодні – етап розвитку українського ринку страхування життя. На початку 2001 р. ринок страхування життя продовжував знаходитись в стані зародження. Недосконала законодавча база, відсутність податкових преференцій, неефективний контроль з боку державних органів перешкоджав успішному розвитку ринку страхування життя в Україні.

Страхування життя є підгалуззю особистого страхування, яке укладається як в добровільній, так і в обов'язковій формі. Сьогодні в Україні практикуються три основні програми страхування життя:

— ризикове страхування життя, тобто страхування на випадок смерті, страхування від нещасних випадків, захворювань та інвалідності;

— змішане страхування життя: накопичувальне страхування з одночасним страховим захистом на випадок смерті з метою забезпечити певний капітал до потрібної дати (приміром, для придбання будинку, навчання у вузі, весілля тощо);

— пенсійне страхування: накопичувальне страхування для забезпечення додаткового періодичного (приміром, щомісячного) доходу протягом певного терміну чи довічно, після виходу на пенсію або досягнення певного віку [6].

Отже, згідно з Законом України «Про страхування» (в редакції Закону № 2745-III від 04.10.2001) страхування життя – це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку. Умови договору страхування життя можуть також передбачати обов'язок страховика здійснити страхову виплату у разі нещасного випадку, що стався із застрахованою особою, та (або) хвороби застрахованої особи [1].

За оцінками окремих експертів, в Україні лише третя частина коштів ринку страхування працює на економіку України, а решта коштів припадає на тіньовий капітал. Тому на даному історичному етапі розвитку України гостро стоїть проблема повернення довіри до страхової галузі, створення таких умов, за яких страховим компаніям буде не вигідно займатися псевдострахуванням. Цю проблему можна вирішити лише комплексною системою заходів, серед яких головна роль відводиться посиленню нагляду за страховою діяльністю, змінами законодавства, в тому числі податкового законодавства [4].

Успішний розвиток страхування життя визначається багатьма умовами, головною з яких є наявність страхового інтересу серед потенційних клієнтів страхових компаній. Саме цей інтерес визначається кількістю матеріальної зацікавленості при покупці тієї чи іншої страхової послуги, що може задовольнити потреби людини. В той же час, незважаючи на те, що українські споживачі страхових послуг віддають перевагу страхуванню у вітчизняних компаніях, а українські страховики вже мають солідний практичний доробок, достатні страхові резерви, надійних перестраховиків в особі провідних компаній світу, все-таки домінують на ринку страхування життя України страхові компанії, які є представниками іноземних страховиків або інвесторів. Для того, щоб страхування життя в Україні отримало додатковий імпульс розвитку, необхідно дозволити страховим компаніям укладати договори страхування у вільноконвертованій валюті, що забезпечило б надійніше зберігання коштів страхувальників і дозволило б виплачувати гарантований інвестиційний дохід.

Отже, страхування життя є одним з найважливіших видів соціального захисту та важливим джерелом інвестування в економіку країни. Тривала економічна криза в Україні призвела до різкого падіння рівня життя більшості населення. У людей практично немає вільних коштів для того, щоб скористатися послугами страхових компаній, які здійснюють страхування життя. Крім того, потрібно відновити довіру до страхової галузі як інституту соціально-економічного захисту, інформуючи населення про стан страхового ринку і рівень державного контролю за його діяльністю, проводити роз'яснювальну роботу про необхідність і економічну доцільність страхування [5].

Щоб хоча б частково змінити ситуацію, яка склалася на ринку страхування життя терміново необхідно вжити ряд рішучих заходів, основними серед яких є: розробка прозорих засад діяльності страховиків України та законодавче врегулювання питання захисту заощаджень громадян за довгостроковим страхуванням життя, здоров'я та пенсійним страхуванням. Саме держава, перш за все, повинна бути зацікавлена в розвитку страхування життя. По-перше, тому що страхування життя є джерелом довгострокових інвестиційних ресурсів, яких так бракує для підйому вітчизняної економіки. По-друге, тому що страхові компанії із страхування життя доповнюють систему захисту та підтримки рівня життя громадян за рахунок самих громадян, і, таким чином, тягар соціального забезпечення населення перерозподіляється між державою та ринком страхування. По-третє, значущим фактором ролі держави щодо розвитку страхування життя є створення нових робочих місць, бо страхування життя є основою договорів страхування, що укладаються лише при наявності страхового посередника, який проводить з клієнтом персональну і довготривалу роботу, за що отримує від страхової компанії комісійну винагороду [2].

Література:

1. Про страхування: закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Ісайкіна О.Д. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку страхування життя в Україні / О.Д. Ісайкіна // Економіка і держава. – 2010. – № 3. – С. 30–38.
3. Ляшенко Н.В. Ринок страхування життя в Україні: тенденції та європейський досвід / Н.В. Ляшенко // Збірник наукових праць Кіровоградського Національного Технічного Університету. – 2010. – № 18. – С. 45–52.
4. Татаріна Т.В. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Т.В. Татаріна // Наука й економіка. – 2010. – № 2. – С. 93–99.
5. Власенко К.В. Ринок страхування життя в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / К.В. Власенко, О.Ф. Лимар. – Режим доступу: <http://intkonf.org/index.php?paged=2&s=%ED%E5%F9%E0%F1>.
6. Бойко І.А. Проблеми та перспективи розвитку ринку страхування в Україні [Електронний ресурс] / І.А. Бойко. – Режим доступу: http://nauka.zinet.info/3/boiko_i1.php.

Швецова Альона

ст. гр. Фін-15м

Придніпровська державна академія

будівництва та архітектури

shvetsova1994@mail.ua

Науковий керівник – к.е.н., доцент Захарченко Н.В.

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Найважливішою та найактуальнішою проблемою, що стоїть перед вітчизняною економічною наукою, є підвищення рівня конкурентоспроможності та темпів розвитку вітчизняної економіки. Малий та середній бізнес є змістовною частиною економіки, на яку не можна не зважати регулюючи економічні відносини у країні.

Оцінюючи ті проблеми, що перешкоджають його розвитку в Україні потрібно відзначити що однією з основних є недостатність фінансування. Ця проблема є актуальною не тільки в Україні, а й у решті країн світу, зокрема й в економічно розвинених. На жаль, в Україні рівень розвитку фінансової інфраструктури є невисоким. Це стосується як організаційного так і функціонального аспектів її роботи. Ці фактори зумовлюють актуальність дослідження питання розвитку системи фінансового забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в країні.

Слід також враховувати, що малий бізнес є основою для створення середнього, а з представників середнього бізнесу виходять великі підприємства та фірми, які у подальшому стають основою економіки. Тому доцільно розглядати

саме проблему розвитку малого та середнього бізнесу, питання фінансування якого і розкриті у результатах дослідження.

Відповідно метою статті є дослідження сучасного стану та перспектив розвитку джерел фінансування МСБ в Україні.

Згідно зі статистикою, в Україні МСБ виробляє 7–9% ВВП [1]. Частина ВВП у європейських державах: у Німеччині – 60%, в Італії – 70%, і навіть у сусідніх Росії та Білорусі – 22% і 23% відповідно [2].

Основні проблеми, що перешкоджають розвитку МСБ в Україні носять фінансовий характер. Розподілимо їх на дві групи: фіскальні та фінансово кредитні. Фіскальні пов'язані із податковим навантаженням. Фінансово-кредитні – із залученням зовнішніх фінансових ресурсів для розвитку. Основні джерела фінансування малого та середнього бізнесу, аналіз їх дієвості:

1) Самофінансування – використання прибутку та амортизаційного фонду. За рахунок власних коштів фінансується до 65% витрат на інвестиції. Світовий досвід та сучасний стан ефективності функціонування підприємств МСБ в Україні свідчать, що використовуючи лише його неможливо досягти високих темпів розвитку.

2) Фінансово-кредитний ринок. Для залучення фінансових ресурсів суб'єктами МСБ на фінансово – кредитному ринку, його інфраструктура в Україні нерозвинена: фактично відсутні такі інституційні інвестори як венчурні фонди та інвестиційні компанії, майже не функціонують компанії з управління активами. Єдиним реальним джерелом залучення коштів у таких умовах залишається банківська система.

Проблемою для МСБ при отриманні банківських позик є: високі ціни на позики, за рахунок зростання темпів інфляції (серпень 2015 р. – 38,2%) [1]; забезпечення позик 150–200%; незацікавленість банків у видачі довгострокових ризикованих позик; не видаватимуть позик під інвестиції без участі кредитора у проекті своїми коштами на рівні меншому за 40–50%; суттєвих додаткових витрат для позичальника при оформленні документів.

3) Державне фінансування – у формі державної підтримки та грантів.

4) Ресурси міжнародних фондів та організацій.

5) Фондовий ринок.

6) Ресурси приватних осіб.

Оцінюючи державне фінансування розвитку МСБ можна стверджувати фактичну його відсутність. Окремі пропозиції щодо державної інституційної підтримки, які назвали різні групи експертів:

— державні органи влади, служби та агентства (впорядкування законодавства у сфері підтримки МСП);

— аналітичні центри і громадські ініціативи (забезпечення чіткого розподілу обов'язків щодо розвитку МСП між різними публічними органами влади);

— міжнародні та національні бізнес-об'єднання (фінансування програм інституційної підтримки, які реалізують неурядові інституції; надання інформаційної підтримки компаніям, які виходять на ринки ЄС);

— міжнародні організації та проекти технічної допомоги (необхідний державний фонд підтримки підприємництва, який би акумулював у т. ч. інформацію і статистику);

— незалежні експерти (створення мережі інституцій підтримки МСП на регіональному рівні (не більше трьох на область);

— місцеві органи влади (оптимізація і здешевлення процедури надання адміністративних послуг; забезпечення виконання антикорупційного законодавства).

Окремі пропозиції щодо розширення доступу МСБ до фінансових ресурсів:

— державні органи влади, служби та агентства (робота з комерційними банками задля зниження відсоткових ставок за кредитами);

— аналітичні центри і громадські ініціативи (гарантування державою контрактів МСП; створення банку мікрофінансування з частковим внеском держави та/або МФО);

— міжнародні та національні бізнес-об'єднання (створення спеціальних державних фондів підтримки МСП);

— міжнародні організації та проекти технічної допомоги (створення кредитних бюро і формування бази даних позичальників; скасування вимоги резервування при видачі кредитів; зменшення вартості проходження адміністративних процедур і отримання адміністративних послуг (як внутрішній ресурс МСП));

— незалежні експерти (популяризація системи банківських послуг для МСП (лізинг, факторинг, франчайзинг, крауtfандінг тощо) створення спеціалізованих державних інституцій страхування експортно-імпортних операцій та інвестиційних банків; спрощення адміністрування податків (як внутрішній ресурс МСП));

— місцеві органи влади (розробка програм пільгового кредитування МСП із залученням можливостей державних банків).

Держава не повинна фінансувати як МСБ зокрема, так і весь приватний сектор загалом. Вибіркове державне фінансування МСБ – це шлях до корупції. З огляду на це, така форма підтримки МСБ є неприйнятною.

Україна для фінансової підтримки МСБ потребує розробки та реалізації комплексу заходів. Вони мають включати:

— сприяння розвитку фондовому ринку;

— удосконалення інфраструктури фінансово – кредитного ринку;

— розвиток венчурного бізнесу;

— посилення співпраці з міжнародними організаціями та фондами [4].

На даному етапі в Кабміні прийметься проект підтримки МСБ «План відновлення України на 2015–2017 рр.» [3].

Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити такі висновки.

Сучасний стан розвитку джерел фінансування МСБ в Україні не дає змоги активно розвиватись малому та середньому бізнесу.

Фінансова підтримка і забезпечення доступу МСБ до фінансових ресурсів є проблемним питанням, оскільки банківська система перебуває в кризовому стані, а держава не має ресурсів для державних програм мікрокредитування. Держава може використовувати непрямі засоби підтримки, такі як гарантування ризиків, а також зниження витрат на адміністративні послуги (перш за все, для проходження різноманітних дозвільних процедур та ліцензування), що дасть змогу МСБ акумулювати додаткові ресурси для власного розвитку. Інший спосіб отримати фінансування – інвестиції – також є проблемним на сьогодні через несприятливе бізнес-середовище і недовіру інвесторів.

Зараз існує великий попит на вивчення: потреб МСБ; дослідження реального стану справ; можливостей, викликів, перешкод у розвитку МСБ в Україні.

Основними напрямками розвитку системи фінансування МСБ в Україні є розвиток фондового та фінансово – кредитного ринків, посилення співпраці з міжнародними фондами та організаціями, що підтримують МСБ, реалізація цілісної державної політики підтримки у цій сфері.

Сьогодні найважливішим питанням у сфері як державної, так і недержавної підтримки МСП в Україні є допомога українським компаніям у виході на ринки ЄС. Існує попит на ефективну інформаційну і консультаційну підтримку, супровід та сприяння контактам між вітчизняними і європейськими компаніями.

Література:

1. Держкомстат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Концепція програми розвитку малого та середнього бізнесу на найближчі 10 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>.
3. Пропозиції Кабміну щодо прийняття програми розвитку малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbcua.com/ukr/news/>.
4. Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fru.org.ua/ua/>.

Шевчук Юлія
ст. гр. ФІН-15м
ДВНЗ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»
shevchuk610@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Разумова Г.В.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

В останні роки сфера державного управління бюджетними ресурсами через ефективне регулювання міжбюджетних відносин привертає постійну увагу урядовців, вчених, аналітиків та інших фахівців у сфері фінансів.

Найважливішою ознакою демократичного розвитку країни є наявність в ній місцевого самоврядування, здатного забезпечити ефективне функціонування територіальних громад. Така здатність потребує відповідного фінансового забезпечення та дотримання принципу децентралізації влади.

Головна ознака фінансової незалежності місцевих бюджетів – це володіння й самостійне розпорядження фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Однією із важливих проблем формування місцевих бюджетів є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та формування міжбюджетних відносин з метою підвищення рівня фінансової самодостатності, шляхом посилення бюджетної децентралізації.

Безперечно, початок 2015 р. увійде в історію бюджетного реформування. Адже зміни, внесені до Бюджетного кодексу України, як ніколи, різноманітні. Необхідність прийняття змін зумовлена потребою удосконалення бюджетного законодавства в рамках проведення реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади. В її основі – децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад, що передбачає перерозподіл завдань, повноважень і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування.

Розглянемо, що наразі змінилося у міжбюджетних відносинах, а також основні новації:

1) Надання бюджетної автономії місцевим бюджетам та підвищення їх фінансової самостійності.

2) Стимулювання громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державними бюджетом, наділення таких громад повноваженнями, рівнозначними повноваженням міст обласного значення, позбавлення права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися.

3) Розширення наявної дохідної бази місцевих бюджетів шляхом:

— передачі з державного бюджету плати за надання адміністративних послуг (крім 50% адміністративного збору за держреєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців), державного мита;

— збільшення відсотка зарахування екологічного податку з 35% до 80%;

— закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел – податку на доходи фізичних осіб за новими нормативами (бюджети міст обласного значення, районів – 60%, обласні бюджети – 15%, бюджет м. Києва – 20%) та податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки (обласні бюджети – 10%);

— запровадження з 2015 р. збору з роздрібного продажу підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою 2% вартості реалізованого товару замість збору за виноградарство, садівництво та хмелярство, який надходитиме до місцевих бюджетів;

— розширення з 2015 р. бази оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна.

4) Децентралізацію видаткових повноважень у соціально-культурній сфері та чіткий розподіл компетенцій, сформований за принципом субсидіарності.

5) Запровадження нових видів трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція; субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру).

6) Встановлення нової системи вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя.

7) Посилення відповідальності профільних міністерств за реалізацію державної політики у освітній та медичній галузях шляхом визначення їх головними розпорядниками коштів відповідних субвенцій.

8) Підвищення ефективності використання бюджетних коштів, що виділяються з державного бюджету на виконання державних програм соціального захисту населення ті спрямовуються на виплати допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, надання пільг та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого палива, скрапленого газу, пільгового проїзду, допомоги по догляду за інвалідами I–II груп внаслідок психічного захворювання.

9) Надання права самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ.

10) Спрощення процедури надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій.

11) Зміни у розмежуванні зарахування коштів екологічного податку (крім податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів), з передбачен-

ням зарахування до державного бюджету 20% надходжень, а до місцевих бюджетів – 80%, у тому числі до обласних бюджетів – 55%, сільських, селищних, міських бюджетів – 25% та бюджету м. Києва – 80%.

Такий перерозподіл коштів на користь місцевих бюджетів надає можливість місцевим органам влади вирішувати нагальні проблеми регіонів щодо охорони і збереження довкілля, житлово-комунального господарства. Крім цього, це дасть змогу оптимізувати видатки на окремі заходи, які будуть враховувати специфіку кожного регіону.

За попередніми розрахунками зростання доходів місцевих бюджетів у 2015 р. складе близько 23,4 млрд. грн. Оскільки система забезпечує автономність місцевих бюджетів і децентралізацію, то у майбутньому такі зміни дадуть синергетичний ефект і доходи місцевих бюджетів зростуть у два-три рази. Таким чином, у розпорядженні органів місцевого самоврядування буде ресурс для вирішення нагальних питань розвитку територіальних громад.

Сьогодні, значним негативним фактором, який впливає на розвиток управління ефективного перерозподілу бюджетних ресурсів є те, що Україна єдина серед усіх країн з перехідною економікою, не зазнала реформи адміністративно-територіального устрою. Зазначене є серйозною перешкодою на шляху впровадження нової системи міжбюджетних відносин, оскільки велика чисельність дрібних бюджетів сіл і селищ перешкоджає розробці раціональної та ефективно системи надання послуг, яка була б фінансово не обтяжливою для місцевих бюджетів.

Зазначимо, що створення ефективно системи міжбюджетних відносин в Україні є умовою забезпечення не тільки її сталого економічного розвитку, а й економічної, фінансової та політичної безпеки держави.

Отже, основні напрями змін до бюджетного законодавства передбачають визначення нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин.

Прийнятий Закон дасть змогу реалізувати політику децентралізації повноважень та фінансів, а також зміцнити матеріальну та фінансову основи місцевого самоврядування і надати місцевим бюджетам бюджетну автономію та фінансову самостійність. Запропоновані зміни передбачають встановити новий механізм бюджетного вирівнювання. Разом з тим, нові зміни дозволять зацікавити громади до об'єднання та формування спроможних територіальних громад.

Механізм державного управління системою міжбюджетних відносин потребує подальшого вивчення. Він повинен сприяти встановленню гармонійних відносин між державою та територіями, з урахуванням інтересів кожного з них, самостійності та відповідальності державного і місцевих бюджетів у проведенні бюджетної політики держави, згідно з існуючими нормативно-правовими актами.

Література:

1. Бюджетний кодекс України // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 р.» // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо удосконалення системи міжбюджетних відносин та створення сприятливих умов для розвитку територіальних громад» // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Огляд виконання бюджету м. Дніпропетровськ за 2010–2014 рр. // Фінансово-економічний департамент Дніпропетровської міської ради.

Шикеринець Роман

ст. гр. Фс-11

Тернопільський національний економічний університет
shykerynets.r@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ФІСКАЛЬНІ ДИСБАЛАНСИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВИ

Регулювання економічних відносин в умовах нестабільності фіскального простору та поглиблення дисбалансів державних фінансів потребує наукового обґрунтування векторів розбудови гнучкої фіскальної політики, яка сприятиме кореляції інтересів держави з інтересами рядових платників податків. За допомогою податків держава повинна, з одного боку, забезпечити стабільне формування бюджетних ресурсів, з іншого – залишити достатньо коштів підприємствам та громадянам для збереження максимальної зацікавленості в результатах їхньої діяльності.

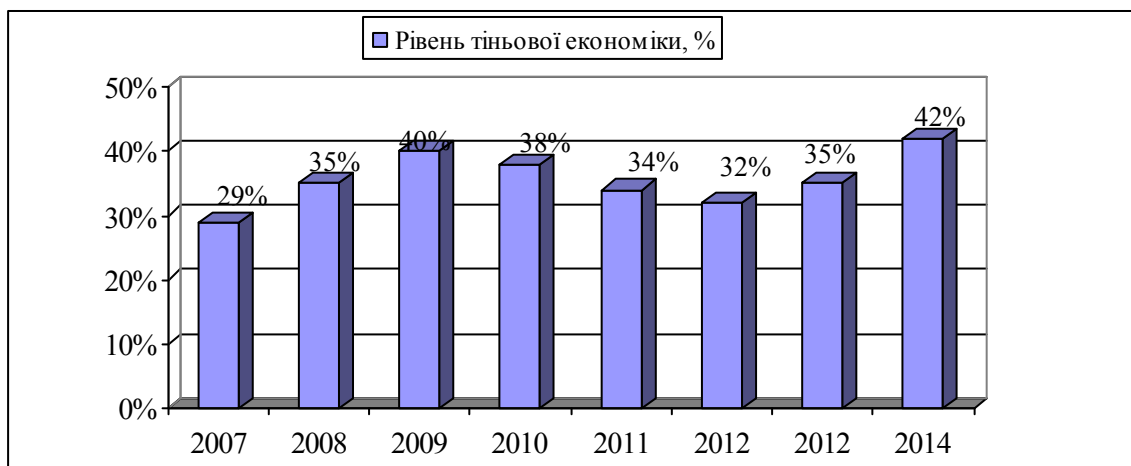
Регулювання нових економічних відносин потребує гнучкої податкової політики, яка дала б змогу оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами підприємництва та рядових платників податків. Результати аналізу, проведеного у попередніх параграфах, показують, що економічні регулятори податкового механізму номінально або вже відповідають європейській практиці, або ж рухаються в напрямку гармонізації з європейськими правилами та досвідом. Це стосується і податкового навантаження на економіку, і структури податкових платежів, і відповідності видів та ставок окремих податків в податковій системі, і формування податкових механізмів сприяння розвитку окремих сфер (пільги, альтернативні системи оподаткування, амортизаційна політика і т. ін.).

Але на такому тлі все ще спотвореною продовжує залишатися вітчизняна система справляння податків, яка ігнорує засадничі принципи законності та по-

єднання інтересів, а також працює на виконання поставлених завдань, використовуючи протизаконні методи.

Тінізація економіки, за офіційними оцінками Мінекономіки України залишається на високому рівні та сягає 42% офіційного ВВП.

За оцінками Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, інтегральний рівень тіньової економіки вперше вийшов за межі порогового значення (30% від ВВП), починаючи з 2008 р., коли він становив 35% (рис. 1).

Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) [1; 2; 3]

Відзначимо, що рівень тінізації економіки протягом останніх чотирьох років коливається у межах 34–42% і продовжує перебувати у небезпечній зоні серед показників, які характеризують стан макроекономічної безпеки в державі.

Узагальнюючим чинником, який формує тіньову економіку, є політична невизначеність у країні та масова недовіра громадян до всіх гілок влади.

Отже, можна констатувати, що в Україні сформувалась «унікальна» податкова система, ознаками якої є: бюрократична система адміністрування податків; нестабільне та заплутане законодавство; ухилення від сплати податків; подвійна бухгалтерія; корупція та хабарництво; фіскальний тиск з боку органів ДФС; низька податкова культура у суспільстві.

Як показують результати аналізу, оцінка проведення податкової реформи не може бути однозначною, відображаючи ряд позитивних і негативних тенденцій. Поряд із зростанням податкових надходжень до державного бюджету, ліквідації заборгованості за відшкодуванням ПДВ, запровадженням системи електронної звітності, є ряд тривожних сигналів.

Так, зокрема, процедура справляння податків стала більш жорсткою, відсутні зрушення у подоланні проблем корупції та тінізації економіки, існує значний податковий тиск при оподаткуванні трудових доходів.

Збереження високого рівня тінізації фінансових потоків загрожує стабілізації державних фінансів та знижує податковий потенціал України, внаслідок чого виникає гострий дефіцит бюджетних ресурсів.

Це вимагає підвищення фіскальної ефективності вітчизняної податкової системи за допомогою важелів, які не суперечать цілям поживлення економічної активності. Державна фіскальна політика має бути спрямована на оптимізацію податкової системи в напрямі розширення бази оподаткування, скасування малоефективних податків і зборів, зниження податкового навантаження з урахуванням міжнародного досвіду, адаптованого до специфіки та умов розвитку нашої країни. В Україні необхідно створювати умови, в яких майже неможливо буде ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження були доцільно розподілені [4, с. 463].

З метою зменшення масштабів ухилення від оподаткування, в першу чергу, потрібно знизити податковий тиск на фонд оплати праці. Наявні масштаби тінізації ринку праці та наявність налагоджених механізмів легкого виведення в тінь заробітних плат негативно позначається на формуванні ресурсів Пенсійного фонду України та державних фондів соціального страхування, а також надходженнях до зведеного бюджету від оподаткування доходів фізичних осіб. Крім того, на підприємствах, які сплачують нелегальну заробітну плату, штучно занижується новостворена додана вартість, що негативно впливає на обсяг надходжень до державного бюджету від ПДВ.

Податковим кодексом України регламентовано певне зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання шляхом поступового зменшення ставок основних бюджетоутворюючих податків – податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств [5, с. 81].

Проте лише зниження податкового навантаження без паралельного пошуку нових джерел формування бюджетних ресурсів не дасть очікуваних результатів. Компенсація втрачених сум податкових платежів у разі зниження тягара податків на працю та капітал може здійснюватися за рахунок збільшення податків на споживання, зокрема акцизних ставок, та розвитку екологічних податків. Вагомим джерелом податкових надходжень повинні стати ресурсні платежі, адже саме податки на землю та інші природні ресурси є найбільш нейтральними, крім того тенденція до збільшення ролі екологічних податків простежується протягом останніх років у країнах Євросоюзу [6, с. 51].

Отже, основними завданнями податкової реформи в Україні, на нашу думку, мають бути:

- спрощення податкової системи України через зменшення кількості податків, зборів та платежів на рік;
- виведення з тіні капітал через створення зацікавленості підприємств у легалізації своїх прибутків (практика показує, що зниження податкового навантаження дає можливість знизити рівень тіньової економіки) та через введення непрямих методів визначення доходів фізичних осіб;;
- формування нового інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом, а також

побудувати партнерські взаємовідносини між податковими органами і платниками податків, які передбачають законодавчу регламентацію відповідальності сторін податкового процесу.

Всі ці заходи, за умови раціонального їх впровадження, а також при використанні різноманітного закордонного досвіду в плані реформування податкових систем, дозволять Україні правильним чином, на наш погляд, оновити вітчизняну податкову систему до рівня сучасних європейських зразків.

Література:

1. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Оцінка обсягів тіньової економіки в Україні // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738&stind=11.
3. Бочі А. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання / А. Бочі, В. Поворозник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf.
4. Ткаченко Т. Порівняльний аналіз податкового навантаження в економіці України та країнах з розвинутою ринковою економікою / Т. Ткаченко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 460–464.
5. Канцур І.Г. Теоретичні засади податкового навантаження / І.Г. Канцур // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2010. – № 3. – С. 77–82.
6. Жилияєва Н. Фіскальна політика держави в період світової економічної кризи та напрями підвищення її ефективності / Н. Жилияєва // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2010. – № 119. – С. 49–51.

Янова Олена

ст. гр. ФУДм-11

Тернопільський національний економічний університет

olena_yanova@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З.М.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ У БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Державний бюджет є дієвим інструментом реалізації бюджетної політики держави.

Для виконання функцій, покладених на державу, у її бюджет повинен надходити достатній обсяг коштів. За рахунок доходів Державного бюджету України здійснюються видатки соціального та економічного спрямування.

Згідно з Бюджетним кодексом України доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, власні надходження бюджетних установ) [1].

Склад, форми мобілізації доходів до Державного бюджету України залежать від системи і методів господарювання, а також від економічних завдань, які вирішує суспільство в той чи інший період. Ст. 29 Бюджетного кодексу України визначає види доходів загального фонду Державного бюджету України та джерела формування спеціального фонду в частині доходів.

Розглянемо основні тенденції формування доходів Державного бюджету України та їх взаємозв'язок з основними макропоказниками.

Упродовж 2008–2014 рр. спостерігалось поступове зниження частки доходів Державного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів) у ВВП з 23,63% у 2008 р. до 22,66% у 2014 р. на 0,97% та підвищення частки доходів Державного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів) у доходах Зведеного бюджету України з 75,2% до 77,83% відповідно на 2,63%. Наведені дані свідчать про посилення ролі держави у розподільчих процесах та збільшення централізації значної частки ВВП у розпорядження центральних органів державної влади.

Порівняння темпів росту доходів Державного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів) та ВВП дало змогу виявити, що у 2011 р. порівняно з 2010 р. та у 2012 р. порівняно з 2011 р. темп росту доходів Державного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів) перевищував темп росту ВВП на 13,02% та 2,32% відповідно. В інші періоди спостерігалась протилежна тенденція.

Упродовж 2008–2014 рр. середній темп приросту доходів Державного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів) був нижчим, ніж середній темп приросту ВВП на 0,73% і становив 7,97%.

Що стосується складу доходів Державного бюджету України, то податкові надходження до Державного бюджету України у 2014 р. зросли на 67,9% порівняно із 2010 р., неподаткові надходження – на 5,05%, доходи від операцій з капіталом – на 51,31%, трансферти – 8,23%. Доходи цільових фондів зменшилися упродовж досліджуваного періоду на 86,04%. Упродовж 2010–2014 рр. серед доходів переважали податкові надходження – 77,56% (середнє значення). Частка неподаткових надходжень коливалася на рівні 20,6%, доходів від операцій з капіталом – 0,22%, цільових фондів – 0,15%, трансфертів – 1,48% у доходах Державного бюджету України.

У 2010–2014 рр. податкові надходження Державного бюджету України формувалися за рахунок податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, акцизний податку та інших видів податків.

Серед доходів загального фонду державного бюджету в 2014 р. найбільшими були надходження податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) – 80685,1 млн. грн.; податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів – 107287,2 млн. грн.; податку на прибуток підприємств – 39805,9 млн. грн.; акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), включаючи особливий податок на операції з

відчуження цінних паперів та операцій з деривативами – 25668,7 млн. грн.; плати за користування надрами – 18199,1 млн. грн.; ввізного мита – 11038,1 млн. грн.

Зростання доходів спеціального фонду державного бюджету в основному обумовлене збільшенням надходжень від акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) на 7220,7 млн. грн. та запровадженням у 2014 р. сплати збору з купівлі іноземної валюти в безготівковій та/або готівковій формі, від якого надійшло 6658,5 млн. грн.

Таким чином, держава протягом усіх років своєї незалежності, особливо у процесі здійснення бюджетної реформи активно використовувала і продовжує використовувати бюджет як інструмент розподілу та перерозподілу ВВП між різними регіонами, сприяючи вирівнюванню соціально-економічного розвитку усіх адміністративно-територіальних формувань. Для забезпечення виконання функцій, покладених на державу, в централізованому фонді грошових коштів акумулюються доходи, обсяг яких є недостатнім для реалізації повноважень держави. Зважаючи на недоліки у плануванні та виконанні дохідної частини Державного бюджету України, у 2010 р., 2012 р., 2013 р., 2014 р. спостерігалось таке негативне явище як невиконання запланованого обсягу доходів до державного бюджету на 5,64%, 7,46%, 5,77%, 5,45% відповідно. Це зумовлює необхідність перегляду підходів до розробки та реалізації бюджетної політики на державному рівні [3].

Якісне виконання державою своїх функцій може бути забезпечене за рахунок відповідних обсягів та оптимальної структури видатків Державного бюджету України.

Згідно з Бюджетним кодексом України видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування [1].

Упродовж 2008–2014 рр. зріс обсяг видатків (без урахування міжбюджетних трансфертів) Державного бюджету України – у 1,64 разу, що практично не перевищує темп зростання обсягу ВВП – 1,65 разу. У той же час, частка видатків Державного бюджету України (без урахування міжбюджетних трансфертів) у ВВП практично не змінилася, а частка видатків Державного бюджету України у видатках Зведеного бюджету України поступово зменшувалася.

Аналіз видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією демонструє зростання у 2014 р. порівняно із 2010 р. обсягу видатків насамперед соціального спрямування на 12,75 млрд. грн. Однак, на фоні зростання абсолютного обсягу видатків соціального спрямування їхня частка у видатках державного бюджету зменшилася на 7,9% в основному за рахунок зме-

нення частки видатків освіти – на 1,2% та на соціальний захист та соціальне забезпечення – 4,09%.

Видатки Державного бюджету України з урахуванням міжбюджетних трансфертів у 2014 р. порівняно із 2010 р. зросли на 126,6 млрд. грн. або 41,7%. Середній темп приросту видатків був нижчий, ніж середній темп приросту доходів Державного бюджету України на 1,3%.

У 2010 р. видатки Державного бюджету України здійснено на рівні 93,5%, 2011 р. – 97,3%, 2012 р. – 95,67%, 2013 р. – 93,2%, 2014 р. – 93,3% відповідно від запланованого обсягу.

У 2014 р. порівняно із 2010 р. зросли видатки Державного бюджету України на виконання загальнодержавних функцій на 31,11 млрд. грн. або 1,9 разу, оборону – 16,1 млрд. грн. (2,41 разу), громадський порядок, безпеку та судову владу – 16,03 млрд. грн. (1,56 разу), охорону навколишнього природного середовища – на 0,31 млрд. грн. (1,14 разу), охорону здоров'я – 1,84 млрд. грн. (1,21 разу), соціальний захист та соціальне забезпечення – 11,29 млрд. грн. (1,16 разу), надання міжбюджетних трансфертів – 52,73 млрд. грн. (1,68 разу). За аналогічний період зменшилися видатки державного бюджету на економічну діяльність – 1,63 млрд. грн. (4,52%), духовний та фізичний розвиток – 0,27 млрд. грн. (5,22%), житлово-комунальне господарство – 0,74 млрд. грн. (88,1%), освіти – 0,11 млрд. грн. (0,4%).

Упродовж 2010–2014 рр. найбільша частка у видатках Державного бюджету України припадала на видатки, пов'язані з наданням міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам – 28,9% (середній показник за п'ять роки), дещо менша – соціальний захист і соціальне забезпечення – 20,3%, загальнодержавні функції – 12,4%, економічну діяльність – 11,2% [2].

Таким чином, істотно нижчі від врахованих при затвердженні державного бюджету темпи економічного зростання, споживчих цін, цін виробників промислової продукції та фінансові результати суб'єктів господарювання, загрози національній безпеці та необхідність здійснення видатків бюджету на проведення антитерористичної операції негативно вплинули на виконання Державного бюджету України як за доходами, так і за видатками у 2011–2014 рр. Незважаючи на зростання абсолютного обсягу доходів та видатків Державного бюджету України, спостерігалось невиконання плану здійснення видатків у напрямку недофінансування у визначеному обсязі. Таке явище негативно впливає на соціально-економічне становище України і потребує розробки комплексу пропозицій щодо розв'язання вказаних проблем у процесі реалізації бюджетної реформи.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Звіти про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2008–2014 рр. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

3. Лободіна З. Бюджетна система України: проблеми функціонування та перспективи вдосконалення / Зоряна Лободіна // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2015. – Вип. 3. – С. 29–42.

Яросевич Ірина

ст. гр. 21 МБФК

Таврійський державний агротехнологічний університет

yirina-92@mail.ru

Науковий керівник – к.е.н, доцент Захарова Н.Ю.

ФОРМУВАННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ В АГРОБІЗНЕСІ

Функціональною основою формування ефективного сільськогосподарського виробництва в Україні є процес становлення і розвитку агробізнесу як нової інституціональної складової економіки країни, що передбачає паритетну взаємодію всіх учасників продуктового ланцюга та суміжних галузей на ринкових засадах. Основу становить система організації та здійснення актів економічного обміну (трансакцій), які вбачаються невід’ємним атрибутом діяльності суб’єктів господарювання [1]. Однак станом на сьогодні має місце ситуація, за якої управління важливим сегментом витрат підприємства – трансакційними витратами – не здійснюється. Це призводить до того, що трансакційні витрати формуються і функціонують стихійно, безконтрольно, створюючи потенційну загрозу стабільному, ефективному функціонуванню суб’єкта господарювання.

Загальними ознаками трансакційних витрат є:

— виникнення в результаті взаємодії економічних агентів з елементами економічного середовища, у якому вони функціонують;

— їх макроекономічний і мікроекономічний характер як економічного явища;

— взаємозв’язок процесу формування з невизначеністю економічного середовища та необхідністю захисту прав суб’єктів економічних відносин [2].

Відсутність будь-якого моніторингу трансакційних витрат аграрних підприємств на сучасному етапі створює ситуацію, коли на основі статистичних та бухгалтерських матеріалів неможливо розкрити структуру та обсяг цього виду витрат, що суттєво ускладнює дослідження процесу їх формування. Однак загальна структура витрат на виробництво у сільськогосподарських підприємствах дає підстави для певних логічних висновків.

Найбільшу частку у структурі витрат аграрних підприємств України у 2014 р. займають матеріальні витрати – 70,4% з них велику частину займають витрати, здійснення яких вимагає взаємодії суб’єктів господарювання з контра-

гентами: на оплату робіт і послуг сторонніх організацій, купівлю запчастин, ремонтних і будівельних матеріалів, міндобрив, палива і нафтопродуктів, частина витрат на купівлю кормів. Ця інформація не вказує на конкретний обсяг і структуру трансакційних витрат, однак різноманіття контрагентів, з якими доводиться взаємодіяти аграрним підприємствам для забезпечення нормального функціонування виробництва, свідчить про існування значної кількості осередків формування трансакційних витрат.

В результаті соціологічного опитування проведеного Зіновчуком В., з використанням методу експертних оцінок та інтерпретації отриманих даних із використанням методики зважування, визначено усереднена вага та рейтинг кожного виду витрат мікро- і макроекономічного походження для обстежуваної сукупності сільськогосподарських підприємств. Результати проведеного дослідження показали, що в рейтингу трансакційних витрат мікроекономічного походження сільськогосподарських підприємств [3] три перших місця займають: втрати внаслідок непередбачених дій конкурентів, які проявляються у вигляді нереалізованої і зіпсованої продукції або реалізованої за нижчими цінами; втрати через невиконання умов контракту; втрати через невиконання неоформлених домовленостей.

Найвагомішими складовими трансакційних витрат макроекономічного походження виявились втрати, що виникають внаслідок відсутності дієвої політики захисту вітчизняних аграріїв, від інфляції та в результаті відстрочки оплати за реалізовану продукцію. Найменше впливають на результати господарювання витрати на контрольні заміри та отримання резолюцій органів санітарно-епідеміологічного і екологічного нагляду, витрати на пошук працівників необхідної кваліфікації та втрати в результаті недоступності консалтингових і дорадчих послуг.

У своїх дослідженнях Проніна М.М. звертає увагу на те, що суб'єкти господарювання несуть значні трансакційні витрати в результаті проходження адміністративних процедур як в грошовій, так і не грошовій формі, спричинені, головним чином, не офіційною вартістю процедур, а неофіційною ціною надання послуги зі сторони державного службовця і часом, витраченим на очікування отримання даної послуги від адміністративних органів, на нескінченні узгодження та затвердження [3]. Ці факти (нелегальність здійснюваних платежів, що не підтверджені первинними документами, неможливість відображення у системі бухгалтерського обліку витрат часу) ускладнюють оцінку трансакційних витрат і унеможливають відображення таких витрат на рахунках бухгалтерського обліку. Шепеленко О.В. відмічає, що в Україні надзвичайно високим є рівень так званих непродуктивних витрат, тобто витрат, які вимушені нести економічні агенти для подолання різних штучно створених бар'єрів – економічних, адміністративних та ін. [4].

На думку, Тимофієва С.В. щодо особливостей процесу формування трансакційних витрат аграрних підприємств необхідно зробити два суттєві зауваження:

1) Конкретний вид трансакційних витрат у кожному конкретному випадку формується як сукупність витрат, спрямованих на обслуговування взаємодії суб'єкта господарювання із зовнішнім економічним середовищем. Тому для належної ідентифікації трансакційних витрат аграрних підприємств потрібно не тільки виявляти сферу формування трансакційних витрат (витрати на комунікацію, на обслуговування та контроль контрактів, тощо), а й враховувати джерело формування трансакційних витрат, тобто аналізувати, сукупність яких конкретних статей витрат діяльності суб'єкта господарювання формує конкретний вид трансакційних витрат.

Наприклад, трансакційні витрати на організацію зустрічі формуються не лише за рахунок витрат на організацію процесу зустрічі як такого, а й за рахунок витрат на паливо автомобіля для транспортування учасників переговорів до і з місця та витрат на відрядження працівника для участі в переговорах;

2) До категорії трансакційних потрібно включати тільки ті витрати, які виникають лише у результаті взаємодії, і не включати витрати, які хоч і пов'язані з взаємодією, однак здійснюватимуться навіть у разі її відсутності. Наприклад, витрати на амортизацію приміщення, де проводиться ділова зустріч, не слід визнавати трансакційними пропорційно до тривалості зустрічі, оскільки амортизація формуватиме витрати підприємства незалежно від особливостей використання приміщення. Водночас орендна плата за приміщення для переговорів є трансакційними витратами, оскільки її здійснення спричинене конкретним фактом ділової зустрічі.

Процес формування частини трансакційних витрат аграрних підприємств можливо простежити за допомогою аналізу даних бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Зокрема, це стосується витрат через ухилення страховою компанією від відшкодування, через затримку поставок виробничих ресурсів, через неможливість відстояти власні інтереси у суді тощо. Водночас такі трансакційні витрати, як витрати через недостатність інформації в розпорядженні керівництва, внаслідок чого були прийняті неефективні рішення, наприклад, невдалий вибір партнера для співпраці, через приховану опортуністичну поведінку контрагентів, внаслідок якої інформацію про понесені збитки підприємства неможливо встановити прямим шляхом та інші подібні витрати обчислити проблематично. Тому для детальної характеристики процесу формування трансакційних витрат аграрних підприємств необхідним, на нашу думку, є проведення окремих поглиблених досліджень [2].

Ще однією важливою сферою формування трансакційних витрат вітчизняних аграрних підприємств є тіньова сфера. За словами О.В. Шепеленко, якщо «ціна підкорення закону» перевищує «ціну уходу від закону», то підприємство переходить до нелегального сектору економіки [4]. Такі витрати не знаходять

відображення в бухгалтерському обліку підприємств, але здійснені, вони спонукають виробників до підвищення цін на продукцію; значна кількість та складність адміністративних бар'єрів є причиною корупції в країні змушують підприємців переводити бізнес та доходи в тінь. Тобто розмір трансакційних витрат підприємств впливає на розмір тіньового сектору економіки країни, що має негативні соціальні та економічні наслідки для держави та впливає на її світовий імідж.

Найважливішим пріоритетом розвитку агробізнесу є підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Одним із шляхів досягнення цього є забезпечення дієвості системи управління витратами підприємства з урахуванням особливостей формування трансакційних витрат. Сьогодні управління цим видом витрат здійснюється опосередковано в рамках управління різними видами витрат діяльності, до складу яких вони входять. Таким чином, організація управлінського процесу повинна ґрунтуватися на усвідомленні менеджментом аграрних підприємств об'єктивної необхідності управління трансакційними витратами та переході у стадію розробки контролю і управління ними.

Література:

1. Зіновчук В. Управління трансакційними витратами в агробізнесі / Віталій Зіновчук, Олена Власенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vadyba.asu.lt/17/169.pdf>.
2. Тимофіїв С.В. Трансакційні витрати та управління ними в діяльності аграрних підприємств: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / С.В. Тимофіїв. – Львів, 2014. – 234 с.
3. Пронина М.М. Трансакционные издержки на рынке интеллектуальной собственности: автореф. на соиск. уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.01 – «Экономическая теория» / М.М. Пронина. – Санкт-Петербург, 2007. – 14 с.
4. Шепеленко О.В. Трансакционные издержки в переходной экономике: проблемы теории и практики: монограф. / О.В. Шепеленко. – Донецк: Донецкий нац. ун-т экономики и торговли. – М. Туган-Барановского, 2007. – 360 с.

Наукове видання

**Збірник тез доповідей Другої Всеукраїнської
студентської Інтернет-конференції кафедри
фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ**

«УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА ТА ДОМОГОСПОДАРСТВА: ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»

м. Тернопіль, 1 грудня 2015 р.

Верстка: В.В. Письменний
super_verstka@ukr.net

Підписано до друку 30.11.2015.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м². Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 16,8.
Тираж 90 примірників. Замовлення № 11/30/7-7.

Відруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018 м. Тернопіль, вул. Львівська, 12
тел. (0352) 40-08-12
(0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
серія ТР № 46 від 7 березня 2013 р.
ФО Осадца Ю.В.